הלכה · ספרי מצוות · ספר המצוות · מפרשים

השגות הרמב"ן על ספר המצוות

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

השגות הרמב"ן על ספר המצוות

רבנו משה ב"ר נחמן [הרמב"ן]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/השגות-הרמבן-על-ספר-המצוות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
שורשים 6
מצוה א 6
מצוה ב 24
מצוה ג 40
מצוה ד 46
מצוה ה 48
מצוה ו 57
מצוה ח 59
מצוה ט 63
מצוה י 78
מצוה יא 79
מצוה יב 80
מצוה יד 83
הקדמה לפרטי המצוות 87
מצוות עשה 89
מצוה א 89
מצוה ה 90
מצוה ז 92
מצוה לג 93
מצוה לו 94
מצוה פה 97
מצוה צד 98
מצוה צו 99
מצוה קנג 99
מצוה רלה 104
שכחת העשין 105
מצוה א 105
מצוה ב 105
מצוה ג 105
מצוה ד 106
מצוה ה 107
מצוה ו 107
מצוה ז 107
מצוה ח 108
מצוה ט 109
מצוה י 109
מצוה יא 110
מצוה יב 110
מצוה יג 111
מצוה יד 111
מצוה טו 111
מצוה טז 112
מצוה יז 112
מצוות לא תעשה 113
מצוה ה 113
מצוה ט 115
מצוה כח 116
מצוה נח 116
מצוה סט 116
מצוה עא 117
מצוה עג 118
מצוה צה 121
מצוה צח 122
מצוה קסג 123
מצוה קצד 126
מצוה קצה 129
מצוה קצח 130
מצוה קצט 131
מצוה רכז 131
מצוה רנו 133
מצוה רצ 133

מצוה רצד 134
מצוה שז 134
מצוה שיא 135
מצוה שיח 135
מצוה שכא 136
מצוה שנג 137
מצוה שנה 140
שכחת הלאוין 141
מצוה א 141
מצוה ב 141
מצוה ג 142
מצוה ד 142
מצוה ה 143
מצוה ו 145
מצוה ז 146
מצוה ח 147
מצוה ט 147
מצוה י 147
מצוה יא 148
מצוה יב 149
מצוה יג 149
מצוה יד 150
מצוה טו 150
מצוה טז 151
מצוה יז 151
סיום 151
מצוה א 151
מצוה ב 151
מצוה ג 152
מצוה ד 153

הקדמה

א **אמר משה בר נחמן ז"ל**, מנעורי גדלני כאב ומבטן אמי אנחנה, וגם עד זקנה ושיבה לא אניחנה, במדתי החזקתי ולא אזנחנה, כי לב כל נבון יקחנה, וחכם באחור ישבחנה, ללמד זכות על הראשונים ולפרש דברי הגאונים. כי הם לנו בלמוד התלמוד פנה ועמוד, הם אשר הורונו ולמדונו, הם שהעמידונו על דרכי התורה ושבילם, ומהם שאלנו לנתיבות עולם, אי זה דרך הטובה ללכת בה. והנה בדורות האחרונים, המונים המונים, כולם תחכמונים, שאגת אריה וקול לבאים באים בקושיות והויות, להפיל חכמות בנויות לתלפיות, ובידם חרב פיפיות, להמית ולהחיות, להמית חכמות אשר לא תמותינה, ולהחיות דברים אשר לא תחיינה, יחזקו ידים רפות בהלכות רפופות, יחיו את האבנים מערמות העפר והמה שרופות:

ב **ואני** הקטן בשבטי הדל באלפי, הייתי בימי חרפי, ואשמעה אחד קדוש מדבר, זהב ורב פנינים מחבר, והנה אחד השרים הראשונים מתגבר, לנתוש ולנתוץ להאביד ולשבר. לבשתי קנאת ה' אלהים צבאות, נתן לי אזנים לשמוע ועינים לראות, בינותי בספרים אשר חברו, הקשבתי ואשמע לא כן ידברו, ורוח בטני הציקתני, וצדקתו היא סמכתני, עד אשר החזרתי התורה לאכסניא שלה, ונבנתה על תלה. והיום כאשר זרחו על פני כוכבי זקוני, הראני ה' והנה לפני, מאמר וספר, נותן אמרי שפר, אגרת מקוטרת, מר וקדה, יקר מכל כלי חמדה. חבור לרב הגדול, מבצר ומגדול, בנין בענין, אין לו חקר ומנין, עמוק עמוק מי ימצאנו, ורחוק רחוק מי יראנו. וגם הרב על הראשונים יתמרמר, שאגה לו כלביא, ראיות להביא, כי בעל ההלכות רב שמעון, הביט צר מעון, לא עמדו במרחב רגליו, וענה תשכון עליו, בעינים סגורות וידים אסורות. ספר המצות ומנה התורות, שגה בפשוטות טעה בברורות, והיה ארז בלבנון בכבוד ובגודל עצי עדן לא דמוהו, מים גדלוהו, תהומות רוממוהו, כל סתום לא עממוהו. ותשאני רוח ללמד עליו זכות, ולבי ערב, להודיע אל הרב, שלא בא עד התכלית ואל המופת לא קרב, ובמקום אשר חשב, לא עמד ולא ישב:

ג **והנני** עם חפצי וחשקי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצוארי רביד, ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד, אבאר דרכם ואדע ערכם. אך כאשר לא יכילו רעיוני, אדון לפניהם בקרקע, אשפוט למראה עיני, ובהלכה ברורה, לא אשא פנים לתורה, כי ה' יתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים, לא ימנע טוב להולכים בתמים:

שורשים

מצוה א

א **העיקר הראשון** מן המאמר השיב הרב הגדול ז"ל על בעל הלכות גדולות ז"ל מפני שהביא במנין המצות מקרא מגילה ונר חנוכה מכלל מצות עשה. וכן מאה ברכות בכל יום וניחום אבלים וביקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים ולחשוב תקופות ושמונה עשר יום לגמור בהן את ההלל, לפי שאלו כולן מצות מדרבנן אינם מן התורה, ותשובותיו על זה תשובות גדולות כאילו מכריחות להודות בהן:

ב **וטרם** שאתחיל לדבר עם לבבי בענין הזה אומר מה שנסתפק לי אף על פי שידעתי שהכל מחזיקים בו כדבר פשוט. וזה במה שאמרו בסוף מכות (דף כ"ג:) דרש ר' שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו למשה בסיני שס"ה כמנין ימות החמה רמ"ח כנגד איבריו של אדם ואמר רב המנונא מאי קראה תורה צוה לנו משה תור"ה בגימטריא הכי הוי. והקשו תורה תרי"א הוי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום. הנה על פי זו המימרא בא בעל ההלכות ומנאן אחת לאחת למצוא חשבון ואחריו נתפשט הדבר מאד והוסכם בין כל החכמים והתלמידים ונתפרסם בהמון שזה סכום המצות ונתחברו בזה שירות פיוטים ואזהרות נעימים זמירות. מהם לחכמי ספרד רבות מאד בארץ אנדלו"ס כאשר הזכיר הרב ז"ל ומהם בארצות אחרות בכל פנות הגולה, וכבר אמר הרב ז"ל שזה דבר שלא יסכל אותו אחד מכל מי שמנה המצות שזה הוא מנינם. ואני בעניי עם כל זה עלה בלבי ספק על זו המימרא אם היא דברי הכל או יש בה מחלוקת, וספק אחר אם היא הלכה למשה מסיני, כלומר שנאמר למשה מפי הגבורה כך וכך מצות אני מוסר לך לצוותם בישראל מורשה או שהוא אסמכתא בעלמא מן הגימטריא הזו, שזה החכם רבי שמלאי הדורש זה מצא המצות כן לפי המנין שמנה בהם ונתן בהם סימנין ובא רב המנונא אחריו וסמך המנין הזה לגימטריא הזו. ומה שמביא אותי לידי ספק מפני שמצינו מחלוקת בגמרא בפסוקים רבים אם הם מצוה או רשות. מהם מה שאמרו במסכת סוטה (דף ג') וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר חובה. לעולם בהם תעבודו רשות רבי עקיבא אומר חובה. לה יטמא רשות רבי עקיבא אומר חובה. הנה לדעת ר' ישמעאל יחסרו כאן שלש מצות עשה מן רמ"ח. וכן המחלוקת של הבדלת סימן אחד בחטאת העוף דלרבנן לא יבדיל הוא לאו ולר' אלעזר ב"ר שמעון מאי לא יבדיל אין צריך להבדיל כמו שאמור בגמרא זבחים (דף ס"ה ע"ב) וכן חמץ בפסח לאחר זמנו לדברי רבי שמעון הוא מותר מן התורה ולדברי רבי יהודה הוא לאו בפני עצמו וראוי להביאו בחשבון, וכן חמץ לפני זמנו משש שעות ולמעלה הוא בלאו ולרבי

שמעון אין בו לאו. ויהיו לרבי יהודה באכילת חמץ שלשה לאוין. א' בחמץ לפני זמנו. וא' בחמץ בפסח. וא' לאו של חמץ שעבר עליו הפסח. ושלשתן ראויין להמנות מפני שזמנו של זה לא זמנו של זה. והנה הרב עצמו ז"ל מנה חמץ משש שעות ולמעלה לאו בפני עצמו והוא כדברי רבי יהודה ולרבי שמעון אין בו לאו כלל כמו שמפורש בפרק כל שעה (פסחים דף כ"ח) ועוד אני עתיד לזכור זה בע"ה. ובפרק ראשון של קדושין (דף כ"א) וגאל את ממכר אחיו רשות דברי רבי יהושע רבי אליעזר אומר מצוה. ובמכות (דף י"ב) ביד גואל הדם חובה ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם ואין כל אדם חייבין עליו. וכן חלקו האמוראים בקריאת שמע (ברכות דף כ"א) מהם אמרו קריאת שמע דרבנן אמת ויציב דאורייתא, מהם סוברין דקריאת שמע דאורייתא וכבר פסק הרב כן. וכן כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה לדברי האומר מנין ליוצא ליהרג ואמר אחר ערכו עלי מנין שלא אמר כלום, תלמוד לומר כל חרם אשר יחרם כו' לא יפדה אינו מצוה אלא דין מדיני הערכים וכמו שביאר הרב בעיקר ט'. אבל לדברי האומר לא תשקול מיניה ממונא ותפטריניה לאו גמור הוא כמו לא תקחו כופר לנפש רוצח וכמו שבא כל זה בגמרא כתובות בפרק שלישי (דף ל"ז ע"ב). אלו וכיוצא בהן לדברי האומר חובה הן מן המנין הזה של תרי"ג מצות ולדברי האומר רשות אינן נחשבין וצריך הוא להביא במנין הזה מצות אחרות במספרם ונשלים עשה במקום עשה ולא תעשה במקום לא תעשה. וצריך שיהו הדברים ההם שיביא הוא במנין הזה אינן מצות לדברי האומר באלו חובה. ואין לנו בתורה ענינים כאלו, ועוד כי יהיה להם כפי דרכם הנהוג בתלמוד להקשות ולומר ולמאן דמני הנך נפישי להו מצות אי נמי למאן דמפיק הנך במאי משלים להו, וכן ראיתי עוד שנאמרו בזה מדרשים רבים ואסמכתות הם תימה בעיני, שדורשים בציצית וזכרתם את כל מצות ה' שמנין של ציצית בגימטריא שש מאות ויש בציצית ח' חוטין וה' קשרים הרי תרי"ג וזה כתב רש"י בפירושי התורה, ואיני יודע אם אגדה היא ומכל מקום אינה מן התורה שהרי ב"ה אומרים בחוטים שאינן אלא שש ויחסרו להם שתים מן הסימן הזה והקשרים ה' היאך ימנו בתורה שאין חיובו מן התורה אלא בשני קשרים כדאמרינן בפ' התכלת (מנחות דף ל"ט) ש"מ קשר העליון דאורייתא דאי ס"ד לאו דאורייתא כלאים בציצית דשריא רחמנא למה לי והא קיימא לן התוכף תכיפה אחת אינו חיבור אלא שמע מינה קשר העליון דאורייתא. ואולי נאמר שזו המימרא של רבי שמלאי אינה דברי הכל ויש בה מחלוקת אלא ר' שמלאי מנה המצות לפי דעתו לפי סברתו ומצאן במספר הזה ויסד בהן הדרשה הזו ועל כן לא הקשו ממנה לרבי ישמעאל בחסרון ג' ולרבי שמעון בחסרון שתי מצות לא תעשה אבל אם יחסרו להם לא יודו באסמכתא

הזו ובמנין הזה. אבל אע"פ שנביא אותה במחלוקת נודה שהיא הלכה לפי שהסוגיות בתלמוד כן כדאמרינן בשבועות (דף כ"ט) ונדרים (דף כ"ה) ולימא להו קיימו ע"ז וכל התורה כולה, אי נמי תרי"ג מצות. ואנו למדים מזה שזה להם מנינם של מצות. אע"פ שיש לומר כי הקושיא הראשונה ע"ז וכל התורה כולה היתה לדברי הכל והשניה נאמרה לדעתו של רבי שמלאי לפי שלא הוזכר בגמ' מנין אחר, ובשבת פרק אמר רבי עקיבא (שבת דף פ"ז) שבר את הלוחות מאי דריש ביה אמר ומה פסח שהיא אחת מתרי"ג מצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו כל התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה. ובגמרא יבמות (דף מ"ז) אמרו בנעמי דאמרה לרות מפקדינן תרי"ג מצות. ועוד נתפשט המנין הזה מאד באגדות כמו שאמרו בבראשית רבה אמר רבי יודן ברבי סימון ראוי היה אדם הראשון שתנתן תורה על ידו מה טעם זה ספר תולדות אדם אמר הקב"ה יציר כפי ואיני נותן לו חזר ואמר שש מצות נתתי לו ולא יכול לעמוד באחת מהן והיאך אני נותן לו מאתים וארבעים ושמונה מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה. וכן במדרש רבי תנחומא ובמדרשי אגדה אחרים הורגלו להזכיר הסכום הזה. אבל ראיתי במדרש חזית ריב"ל אמר שתי דברות שמעו ישראל מפי הקב"ה אנכי ולא יהיה לך הה"ד ישקני מנשיקות פיהו ולא כל הנשיקות ורבנן אמרי כל הדברות שמעו ישראל מפי הקב"ה רבי יהושע דסכנין בשם ר' לוי טעמון דרבנין אחר כל הדברות כתיב דבר אתה עמנו ונשמעה מה עבד לה רבי יהושע בן לוי פליג שאין מוקדם ומאוחר בתורה או אינו מדבר דבר עמנו ונשמעה אלא לאחר שנים ושלשה דברות ר' עזריה ורבי יהודה ברבי סימון וריב"ל תפשי שטתיה אמר כתיב תורה צוה לנו משה כל התורה כולה שש מאות ושלש עשרה הוו תור"ה בגימטריא עולה כמנין תרי"א מצות דבר משה עמנו כי אנכי ולא יהיה לך לא שמענום ממשה אלא מפי הגבורה הוי ישקני מנשיקות פיהו, עד כאן דברי אגדה זו. והנה מדרשו של רב המנונא שמנה תורה צוה לנו משה תורה בגימטריא הכי הוי בכאן דברי יחיד ורבנן חלוקין עליו ולא נתברר שם אם הם חלוקים על הכל לגמרי כלומר על מדרשו של ר' שמלאי עצמו שאמר תרי"ג מצות ניתנו למשה בסיני או שהוא מסורת בידם והכל מודים שכך הוא סכום המצות שגם שם במדרש חזית הזכירו הסכום הזה פעמים רבות ומפני התפשטות החשבון הזה שם ובכל מקום נאמר שהוא מסור בידם מפי משה בסיני ועכ"ז אינן נמנעין ממחלוקותיהם במצוה מן המצות שזה יאמר רשות וזה יאמר חובה כי יודע האומר רשות שיש מצוה ממלאת החשבון ולא יקפידו לשאול עליה ולמנותה מפני עומק הענין וריחוקו שיבארו כל התורה וימנו מצותיה כמו שאמרו בדבר נקל מזה וניתי ספר תורה ונמני לא בקיאינן אבל מן הסתם יסמכו על זה המנין כי

הוא המקובל בידם. אבל בה"ג ז"ל סבור שזו המימרא וכל כיוצא בה במספר הזה תפסו בחשבונן כל המצות הנוהגות בישראל לדורות ועשו להם סימן במנין איבריו של אדם ובמנין ימות החמה ולא היתה כוונתו של רבי שמלאי במימרא הזו אלא לדרוש מה שהוא משלים עליה בא דוד והעמידן על אחת עשרה בא ישעיה והעמידן על שש בא חבקוק והעמידן על אחת. וכן רב המנונא שמצא לו סמך מאי קראה אינו אלא אסמכתא ורמז בעלמא, שהרבה פסוקים מלבד זה כתוב בהן תורה ואינן באין בחשבון אותיות, וענין כזה בכמה מקומות בתלמוד נאמר על כלל האסמכתות בענינים שהם מדברי סופרים, ולשונם השגור ברמזים הוא זה מאי קראה, ועל העיקרים אומרים שנאמר או מנא לן או מנא הני מילי, ולא תמצא שיאמר בעל המימרא עצמו מאי קראה אבל חכם אחר מסמיך אחריו הדבר לקראי רוב דבריהם יבואו בהם בלשון מאי קראה מהן פסוקי קבלה ומהן מן התורה לסמך, כמו שאמרנו בגמרא סנהדרין (דף צ"ז) אמר רבי יצחק אין בן דוד בא עד שתהפך כל המלכות כולה למינות אמר רבה מאי קראה כלו הפך לבן טהור הוא, וכן לשון ההגדה ברות ונעמי תפשו להם כל המצות שאין הכוונה שם אלא שאמרה לה סכום המצות כולן כדי שתפרוש, או שיחשבו שאמרה לה ברוח הקדש אפילו מצות העתידות להתחדש כמו שאמרו מפקדינן תחום שבת והיא מצוה מדבריהם ואני חושב שהוא תקון שלמה ובית דינו מכלל עירובין. ואחרי זה אומר כי הרב השיב על בעל ההלכות ארבע תשובות יפות וטובות מעוררות הלבבות ומולידות מחשבות לאשר להם עינים פקוחות ואזנים קשובות:

ג **בראשונה** אמר כשיהיה לשון הש"ס נאמרו למשה בסיני איך נאמר בדבר שהוא מדרבנן שהוא בכלל המנין הזה. ואמנם ב"ה אינו גורס כן אבל בנוסחא שלו מצאתי כתוב דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נצטוו ישראל, והלשון הזה יכלול כל מה שנצטוו אפי' מדרבנן ובמצות של דבריהם אנו מברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו. ומכל מקום אפילו לפי הנוסחאות שכתוב בהן נאמרו למשה בסיני אינו דבר רחוק ונפלא להביא בכללן מיעוט מצות מדבריהם משלשה טעמים. האחד מפני שהחכמים נוהגין זה תמיד להביא בענינים של דבריהם לשון תורה ולחזקם, כמו (ר"ה דף ט"ז) מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג אמר הקב"ה נסכו מים לפני בחג כדי שיתברכו לכם גשמים, ואמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות וכו', והדבר ידוע בגמרא שאינן אלא דרבנן. ושם (שם ל"ב) עוד אם אינו תוקע למלכיות למה הוא מזכיר רחמנא אמר אדכר, ואע"פ שהם דרבנן בלא ספק ומפורש אמרו (שם ל"ד:) הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין פשיטא הא דאורייתא הא דרבנן, וכן אמרו עוד. והשני כי מנהג

חכמים בתלמוד וגם בתורה ובנביאים כן שלא יחושו להוציא דבר אחד מן הכלל וידברו על הרוב, כענין שכתוב אלה בני יעקב אשר יולד לו בפדן ארם (בראשית ל"ה:כ"ו), והנה חשב בנימין ולא נולד בפדן ארם רק על הרוב ידבר, וכן כל הנפש הבאה ליעקב מצרימה (שם מ"ו), והנה אפרים ומנשה לא באו ליעקב מצרימה גם יוסף שם היה, וכן אלה בני עדה (שם ל"ו) ועמלק אינו בנה. וכן ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה (שמות י"ב:מ') והם מעת גלות אברהם מארץ כנען בפעם הראשונה ועמדם בשאר ארצות רק עיקר המושב בארץ מצרים היה. וכן בספר עזרא במנין שאמר הכתוב בעולי גולה ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימין וכתוב עוד וישובו לירושלים ויהודה איש לעירו ומונה שם יהודה ובנימין וכהנים ולוים ונתינים ובני עבדי שלמה וכתוב אחר מספרם כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות ששים ושנו בסדר עולם בפרט אינן אלא שלשים אלף ושנים עשר אלף היכן הם אלו שעלו משאר שבטים והנה לא חשש הכתוב להזכירם למיעוטן מכל שבט ונספחו על אלו. ובדברי חכמים רבות בתלמוד. והנה שתי פרשיות בתורה ובהן מצות רבות ולא נאמרו למשה בסיני אלא לאהרן נאמרו ולא בסיני, פרשת שתויי יין ופרשת משמרות כהונה ולויה ומתנות כהונה, ולא חשש להוציאם מן החשבון הזה, ומצות רבות לא נאמרו בסיני אלא בשעת מעשה כגון דין מקושש ובנות צלפחד ולא חששו לכך, ובענין הזה אמרו בגמ' דבני מערבא בראשון של ר"ה לענין שני מלכותו של דוד יהודה ב"ר אומר חשבון מרובה בולע חשבון מועט. והשלישי שכיון שנאמר למשה בסיני שיקבלו עליהם ישראל מצות ב"ד הגדול ובאו הם ותקנו את אלו כבר נאמרו כלם למשה בסיני אין הפרש ביניהם באמירת סיני אלא שזה בפרט וזה בכלל, וכבר הראית לדעת מדברי הרב שמה שחכמים חדשום במצות העתידות להתחדש שקבלו אותן עליהם בסיני, כאותה שהזכיר מפרק שבועות הדיינין (שבועות דף ל"ט) וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוו יודעין שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעתי ועל דעת המקום שנאמר ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת אין לי אלא מצות שנצטוו בסיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין כלומר מנין שהשביעין משה עליהן על דעתו ועל דעת המקום ת"ל קיימו וקבלו קיימו מה שקבלו עליהם כבר, הרי זה דבר מפורש שקריאת מגילה מקובלת מסיני ונכרת עליה ברית כשאר המצות ובאה בה שבועה על דעת המקום א"כ למה לא יאמרו עליה ועל כיוצא בזה נאמרו למשה בסיני, ואם לא יהיה הברית אשר נאמר בה בסיני אלא שיאמינו בכל מצוה שיסדרו אותה

הנביאים והחכמים אחרי כן כמו שהרב מפרש בכאן כל זה לא יפגום שלא יוכלו לומר בהם נאמרו למשה בסיני כמו שאמרו קיימו מה שקבלו עליהם כבר בסיני:

ד **והנה** בכאן הביא אותנו משך הענין לדבר במה שהרב מתמיה אותנו. הוא ז"ל סבור שיש בכלל לאו דלא תסור כל מה שהוא מדברי חכמים בין שהן מצות כגון מקרא מגילה ונר חנוכה או שהן מן התקנות והסייגין כגון בשר עוף בחלב ושניות לעריות בין שהם בקום עשה כגון שלש תפלות בכל יום ומאה ברכות ולולב שבעה בגבולין ובין שהם בלא תעשה כגון כל שהוא משום שבות בשבת ויום טוב שני בגולה ותשעה באב כל מה שיאסור אותו התלמוד או יצוה עלינו אנו מוזהרים להתנהג בדבריהם מלאו דלא תסור. וזאת הדעת רמזה במאמר ההוא שכתב כל מה שהחכמים צוו לעשותו והוא אמרו יתעלה על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה כי מנענו ית' שלא נשנה את דבריהם בכל מה שיסדרוהו או יעשו בו היקש ואמר לא תסור מן המצוה אשר יגידו לך ימין ושמאל. וכן כתב עוד במאמר הזה בסי' קע"ד אמר שנצטויו לשמוע בקול בית דין הגדול ולעשות כל מה שיצוו ואין הפרש בזה בין הדבר שיראוהו או שיוציאוהו בהיקש או הדבר שיסכימו עליו שהוא איסור תורה או לפי ענין מהענינים שיראה להם שיהיה יושר וחזוק ותקון הדת. ובתחלת חבורו הגדול אמר במנין המצות ויש מצות אחרות שנתחדשו אחרי מתן תורה וקבעו אותן נביאים וחכמים ופשטו בכל ישראל כגון מקרא מגילה ונר חנוכה ותשעה באב ונטילת ידים ועירובין וכל אלו המצות חייבין אנו לקבלם ולשמרם שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ומבואר מזה עוד כתב בספר שופטים בלשון הזה, אחד דברים שלמדו אותם מפי השמועה והם תורה שבעל פה ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן וכו' ואחד דברים שעשו אותם סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה והם הגזרות והתקנות והמנהגות בכל אחד ואחד משלשה דברים אלו מצות עשה לשמוע להם והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה הרי הוא אומר על פי התורה אשר יורוך אלו הגזרות והמנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם ועל המשפט אשר יאמרו לך אלו דברים שילמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן מכל הדבר אשר יגידו לך זו הקבלה שקבלו איש מפי איש, כל אלו דברי הרב. ונתחייב עוד לפי זאת השיטה לומר שנעשה זקן ממרא על הגזרות והתקנות לפי שכל העובר על לא תסור אם הורה בזדון נעשה זקן ממרא וחייב מיתה שנאמר והאיש אשר יעשה בזדון וגו' וראה הרב בדעתו כל זה שהוא כן וכתבו מפורש וכן אם חלק בגזירה מן הגזירות שגזרו בדבר שיש בו בשגגתו חטאת וזדונו כרת כגון שהתיר את החמץ ביום ארבעה עשר בשש

שעות או אסרו בהנאה בשעה חמישית הרי זה חייב מיתה וכן כל כיוצא בזה. והנה הרב בנה חומה גבוהה סביב לדברי חכמים אבל היא כפרץ נופל נבעה בחומה נשגבה אשר פתאום לפתע יבוא שברה לפי שהיא סברא נפסדת ברוב מקומות בתלמוד, כי הנה לדעתו המשתמש במחובר כגון שנסמך על האילן או שמטלטל המת מחמה לצל בשבת או שאמר לנכרי ועשה ואפילו הפסיע פסיעה גסה עובר הוא על עשה ועל לא תעשה מן התורה וראוי הוא ללקות מלקות ארבעים אלא שפטרו הרב שם בספר שופטים מפני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שכל חכם שממרה על דבריהם מיתתו בחנק, והנה לדבריו לוקה הוא לדעת האומר בתלמוד לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו כמו שהוזכר בפרק מי שהחשיך (קנ"ד) וראוי לפי הדעת הזו להחמיר מאד בדברי סופרים שכולן תורה הם אין ביניהם שום הפרש ואין בתורה דבר חמור יותר מן השבות של דבריהם אלא במחוייבי כריתות או מיתות לא בחייבי לאוין שכל דבריהם חייבי לאוין ועשה הם, ורבותינו בכל התלמוד אומרים הפך מזה שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל בהן באיסורין כמו שאמרו ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא והקלו בחשש איסורין דדבריהם לומר שאני אומר בפרק ראשון של פסחים (דף ט':) אימור דאמרינן שאני אומר בדרבנן בדאורייתא מי אמרינן שאני אומר, והאמינו הקטנים שאינן ראויין להעיד כמו שאמרו שם (דף ד':) בדיקת חמץ דרבנן והימנינהו רבנן בדרבנן, וכן בענין תחומין נאמן הקטן לומר עד כאן תחום שבת קסבר תחומין דרבנן והימנינהו רבנן בדרבנן כדאיתא בעירובין (דף ל') ובכתובות (דף כ"ח:) ומהם עוד במצות שלהם הקלו (ברכות כ"א) אמרו ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא אינו חוזר וקורא ק"ש ספק אמר אמת ויציב ספק לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מאי טעמא ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא, ולא עוד אלא אפילו דברים הסותרים זה את זה הקלו אמרו בפרק במה מדליקין (שבת דף ל"ד) אמרו לו שנים צא וערב עלינו לאחד ערב עליו מבעוד יום ולאחר ערב עליו בין השמשות זה שערב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות וזה שערב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה שניהם קנו עירוב ושאלו מה נפשך אי בין השמשות יממא הוא בתרא ליקני קמא לא ליקני אי בין השמשות ליליא הוא קמא ליקני בתרא לא ליקני בין השמשות ספיקא הוא וספיקא דרבנן לקולא כלומר זיל הכא לקולא וזיל הכא לקולא. ועוד עוקרין דבריהם תמיד כמו שאמרו (שבת ד') הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה ואמרו (שם קכ"ח:) ביטול כלי מהיכנו דרבנן וצער בעלי חיים דאורייתא ואתי דאורייתא ודחי (ומבטל) דרבנן ואע"פ שהצער הזה לא עשאו אדם זה ולא גרם אותו אלא בהמה היא שנפלה מאליה לאמת המים והנה

ביטול כלי מהיכנו קל בעיניהם מאד מפני שאינו מן התורה ודחו אותו בידים, וזה רב מאד בתלמוד לומר אתי עשה דאורייתא ודחי ומבטל עשה דרבנן. וכן במחלוקת שבין החכמים הנהיגו זה כמו שאמרו בגמרא ע"ז (דף ז') אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו ואם לאו בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל וגדולה מזו שאמרו עוד (עירובין ס"ז:) בשל סופרים עושין מעשה ואחר כך דנין ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנ"ד:) אמרו לענין שבת מהו דתימא להפסד מועט נמי חששו קמ"ל, שהוא חדוש אצלם כשאינם דוחים דברי סופרים אפילו משום הפסד מועט (ברכות י"ט:) ומטמאין כהנים את עצמן בטומאה של דבריהם לראות מלכי העמים כו' ואף בעונשם של דברי חכמים אין להם אלא כמו שאמרו (פסחים נ"ב) מנדין על שני ימים טובים של גליות ואמרו בעושה מלאכה בפורים (מגילה ה') ולשמתיה מר, ובמזלזל בנטילת ידים ונדוהו (ברכות י"ט). ובמקומות יש להם מכת מרדות והוא למי שהוא עובר על המצות של דבריהם שהם כעין תורה והם כל הגזרות שגזרו בהם מדבריהם שמכין אותו עד שיקבל אותם עליו או עד שתצא נפשו כמו שמפורש בתוספתא סנהדרין, לא כמו שהחמיר הרב שכותב בכל עבירות דדבריהם מכין אותו עד שתצא נפשו. וכללו של דבר שדברי סופרים חלוקים הם בכל דיניהם מדברי תורה להקל באלו ולהחמיר באלו ואם היה העובר על דבריהם או שאינו מקיים מצות שלהם עובר על עשה ועל ל"ת היה חומר גדול בהם ולא היו ראויין לקולות הללו, וכן מצינו שהן מחמירים בכל דבר שהוא מצוה מן הקב"ה אפילו על פה, והלכו בדברים שהן הלכה למשה מסיני להחמיר בהן כשל תורה כמו שאמרו בפרק ראשון של קדושין (דף ל"ט) ערלה בחו"ל הללמ"מ והקשו והתניא ספק ערלה בארץ אסור ובסוריא מותר, לומר שאם היה הלכה למשה מסיני היה ספיקה אסור. ואולי תתעקש לדעת הרב כי מה שאמרו בכל מקום להקל בדברי סופרים הוא במחילה ובתנאי מאתם שהם התנו בגזירות ובסייגים שעשו לתורה וכן במצות שלהם שנלך בהם לקולא כדי לחלק ולהפריש בין מה שהוא דבר תורה ובין מה שהוא מדבריהם אע"פ שבכל אנו מצווין מן התורה ולא היו ספיקות שבדבריהם ראויות להתיר אותן אלא מפני התנאי הזה שעשו בהן בתחלתן. ואין אלו דברים הגונים ולא של עיקר. ובפירוש אמרו בפרק מי שמתו (ברכות דף י"ט:) גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה תרגמה רב בר רב שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור אחיכו עליה לאו דלא תסור נמי דאורייתא הוא אמר להו רב כהנא גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה כל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו ומשום כבוד הבריות לא גזרו רבנן ביה. הרי בכאן מבואר שלאו זה דלא תסור הוא בשאר הלאוין שבתורה אבל דבריהם על זה

הלאו אסמכינהו סמך בעלמא לחזק לא שיהא בהן מן התורה אזהרה כלל באותו לאו. ואמרו בפרק כירה (שבת דף מ') משרבו עוברי עבירה אסרו הכל אמר רבא ש"מ האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרייה עבריינא. ואילו היה העובר על דבריהם עובר על לאו ועל עשה של תורה ונהרג על המראתו לא היו צריכין למאמר הזה כלל. ושם בפרק מי שמתו (ברכות דף כ') גבי נשים בברכת המזון אי דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא. ובגמרא פסחים (דף קט"ו) וזבחים (דף ע"ט) אמרו ואפילו למאן דאמר מצות אינן מבטלות זו את זו הני מילי דאורייתא ודאורייתא או דרבנן ודרבנן אבל דרבנן ודאורייתא אתי דרבנן ומבטל דאורייתא מפני שהוא אצלם כדבר של רשות דמבטל מצוה. ומדין הזקן עצמו מתברר העניין ביאור נכון כי כל מה שחשב ודרש בו הרב אינו אמת אבל דבר ברור הוא שאינו נעשה זקן ממרא על של דבריהם כלל, וכך אמרו שם בפרק הנחנקין (סנהדרין דף פ"ז) לדברי ר"מ שאינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וגמיר לה מפר העלם דבר של צבור והתם אין חייבין על שום איסור של דבריהם ולא על של תורה נמי אלא בדבר שהוא מתחייב ממש על זדונו כרת כדמפרש בגמרא הוריות (דף ח'). ולדברי ר' יהודה חייב הזקן אף על התפילין שהוא מ"ע מפני שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים דדריש (סנהדרין פ"ז) תורה ויורוך, ולא תבין דברי סופרים שהם גזירות של דבריהם אלא הפירושין שקבלו מן המדות שהתורה נדרשת בהם או שלמדו אותם על פה מסיני, ומפורש הוא במשנה הזו (שם פ"ח:) אמרו חומר בדברי סופרים מדברי תורה האומר אין תפילין לעבור על דברי תורה פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב, שהם קבלו בפירוש הטוטפות שנצטוינו בתורה שהם ד' והם שנקראו בכאן דברי סופרים כלומר פירושם לא תקנותיהם. וכבר נתפרש זה בגמרא הוריות (דף ד') שכל דבר שאין הצדוקים מודים בו והם המדרשים כולם בהם הוא מתחייב, ובספרי בסוף הברייתא השנויה בגמרא אלו הן הנחנקין ת"ר כי יפלא וכו' שנו כך על פי התורה על דברי תורה חייבים ואין חייבים על דברי סופרים כלומר שאין חיובו אלא על פירוש של סופרים בדברי תורה לא על דבר שעיקרו דברי סופרים. ולפי שאמרו בגמרא שזו הברייתא מתפרשת לדעת ר"מ אני אומר שאם קדש אדם בחמץ משש שעות ולמעלה ובא אחר וקדשה בקדושין גמורין והורה הזקן שהיא מותרת לראשון ואסורה לשני ולכל אדם והם הורו שהיא אשת השני, אע"פ שהתיר דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ממש כיון שאין מחלוקתם אלא מחמת דבר של דבריהם, אינו נעשה זקן ממרא דלא קרינן ביה על פי התורה, אבל ההלכה למשה מסיני תורה היא כמו שדרשו (יומא כ"ח) תורותי שתי תורות אחת שבכתב ואחת שבעל פה, ולזה החידוש נתכוונתי בהאריכי בכאן מפני

שטעו רבים בזה. ומ"מ כללי הרב משתבשין אבל הדבר האמיתי המנוקה מכל שבוש הוא שנודיע, שאין הלאו הזה לא תסור אלא במה שאמרו בפירוש התורה כגון הדברים הנדרשים בגזרה שוה או בבנין אב ושאר שלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או במשמעות לשון הכתוב עצמו וכן במה שקבלו הלכה למשה מסיני תורה שבעל פה שאם יראו הם שזה הדבר אסור או מותר מן התורה לפי מדרש הכתוב או לפי פירושו או הלכה מפי השמועה ממשה ויראה הוא הפך חייב לבטל דעתו ולהאמין במה שאמרו הם, זהו מה שאמר הכתוב כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין כלומר שנתכסה מהם דבר ונחלקו במשפטי התורה ואיסוריה ונגעיה והעובר על דברי ב"ד הגדול שבדורו וסומך על דעתו עובר על עשה ועל ל"ת הללו ואפי' אם נחלקו ב"ד עצמם בדבר הולכים בהם אחר הרוב כמו שאמרו במחלוקתם (סנהדרין פ"ח:) אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדים למנין רבו המטמאין טמא רבו המטהרים טהור ומה שהסכימו עליו רובם הוא הדבר שנצטוינו עליו מן התורה והעובר עליו וסומך על דעתו שאיננו כמו שהסכימו הם נעשה זקן ממרא בזמן דיני הנפשות והוא שנאמר אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן ועשו אבוד מן העוה"ז והעוה"ב וזו היא כת הצדוקים ששמם במזרח קראים כי התורה נתנה לנו ע"י מרע"ה בכתב וגלוי הוא שלא ישתוו הדעות בכל העיקרים הנולדים וחתך לנו יתעלה הדין שנשמע לב"ד הגדול בכל מה שיאמרו בין שקבלו פירושו ממנו או שיאמרו כך ממשמעות התורה וכוונתה לפי דעתם, כי על המשמעות שלהם הוא מצוה ונותן לנו התורה, וזהו מה שאמרו (ספרי) אפילו אומרים לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שכך הוא המצוה לנו מאדון התורה יתעלה שלא יאמר בעל המחלוקת היאך אתיר לעצמי זה ואנכי יודע בודאי שהם טועים והנה נאמר לו בכך אתה מצווה, וכענין שנהג רבי יהושע עם ר"ג ביוה"כ שחל להיות בחשבונו כמו שהוזכר במסכת ר"ה (דף כ"ה). ויש בזה תנאי יתבונן בו המסתכל בראשון של הוריות (דף ב':) בעין יפה, והוא שאם היה בזמן הסנהדרין חכם וראוי להוראה והורו בית דין הגדול בדבר אחד להיתר והוא סבור שטעו בהוראתם אין עליו לשמוע דברי החכמים ואינו רשאי להתיר לעצמו הדבר האסור לו אבל ינהג חומר לעצמו וכל שכן אם היה מכלל הסנהדרין יושב עמהם בבית הגדול, ויש עליו לבא לפניהם ולומר טענותיו והם ישאו ויתנו עמו, ואם הסכימו כלם בבטול הדעת ההוא שאמר ושבשו עליו סברותיו יחזור וינהג בדעתם אחרי כן לאחר שסיללו אותו ויעשו הסכמה בטענתו. וזהו העולה מן ההלכות ההם ומ"מ חייב לקבל דעתם אחר ההסכמה על כל פנים. אבל הגזרות והתקנות שעשו חכמים למשמרת התורה ולגדר שלה אין להם בלאו הזה אלא סמך בעלמא ואין בהם דין המראה כלל וכל

שכן שהממרה בהם עובר באחת מהן על דעת שהוא עושה איסור שאינו עובר בלאו הזה ואינו בכלל דין פרשה זו כלל לפי שהיא כולה עונש הממרים לא החוטאים. אבל הם דנו בממרא שלהם עונש הנדוי כמו ששנינו (עדיות פ"ה) א"ר יהודה ח"ו שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אלא את מי נדו את אלעזר בן חנוך שפקפק בנטילת ידים. והנה זה לא קבל עליו גזירה שגזרו בידים לחולין ולא נתחייב אלא בנדוי והוא על כבוד הרב כלומר על כבוד הסנהדרין בעלי התקנה כמו שאומר בשלישי של ברכות (י"ט). והיה זה בזמן דיני נפשות בימי עקביא בן מהללאל ועשה מעשה בהמראתו בדבר שהוא מביא לחיוב כרת בשל דבריהם *) כענין בחמץ בשעה ששית ולא הגיע לו מן העונש אלא נדוי כי הוא חיובו בידי אדם, אבל מחמירים בו בעונש שמים ממאמר ופורץ גדר ישכנו נחש. וכמו שאמרו בגמרא עירובין (דף כ"א:) בנט"י דר"ע בבית האסורין אמר לו תן לי מים ליטול ידי אמר לו לשתות אין מגיעין ליטול ידים הן מגיעין אמר לו ומה אעשה שחייבין עליהם מיתה מוטב שאמית עצמי ולא אעבור על דברי חברי, וזה מהפלגת חסידותו, כבר תמהו עליו ואמרו וכששמעו חכמים בדבר אמרו ומה בזקנותו כך בבחרותו עאכ"ו. ועוד אודיעך כי המצות שחדשו אותן החכמים או הנביאים כגון נר חנוכה ומקרא מגילה אינם באין בסמך הזה. שכך אמרו בפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ג) במדליק נר חנוכה שצריך לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה ושאלו והיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמן אמר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. רצה רב אויא לומר כשם שהגזרות והסייגים של דבריהם סמוכים על לאו דלא תסור כמו שהזכירו בפרק מי שמתו (ברכות דף י"ט:) בענין כלאים שלהם כך המצות שחדשו כגון נר חנוכה סומכין על אותו הלאו עצמו. ורב נחמן בר יצחק אמר שאין סמך באותו הלאו אלא לדבריהם שיש בהם עיקר בתורה אבל המצות המחודשות מהן אין להם סמך אלא בפסוק שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך. והטעם בזה ברור לפי שהדברים שהם מוסיפין במצות התורה עצמן כעין פירוש התורה הוא שהם ז"ל אומרים כל צמר ופשתים הוא כלאים וכל שבות הוא מלאכה וכיוצא בזה שאילו היה דעתם כן היינו חייבים להאמין אותם מזה הלאו בודאי שהוא מחייב אותנו להאמין בתורה כפי הפירוש שיפרשו הם בה. אבל כשאומרים הדליקו נר חנוכה אין אדם יכול להסמיכו על זה הלאו בשום ענין שאין זה בא בכלל הכתוב שאמר כי יפלא ממך דבר למשפט אלא בכלל שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך שהיא צוואה לקבל מן הזקנים על הכלל. ויש מחכמי התלמוד חולקין על זה וסוברין שאין אנו רשאים לומר אשר צונו במצות הזקנים והוזכר בפרק לולב וערבה

(סוכה דף מ"ו) והנה נתברר זה. ואני תמה על הרב שזה גמר דעתו וזאת סברא תקועה אצלו יתד שלא תמוט שהעובר על דברי חכמים בין בתקנות בין במצות המתחדשות עובר על עשה ועל לא תעשה שבתורה ונצטוינו ממשה מפי הגבורה לקבל כל מצוה שיסדרו אותה ולעשותה מלא תסור למה יכבד עליו חשבון בעל הלכות שמנה מצות חנוכה ומגילה שנאמרו למשה בסיני. אבל אנו עם היות דעתנו שאין בהם זכר בלאו הזה מ"מ מנהג חכמים הוא לומר בלשון הזה לפי שהורשו מאתו ית' מפי הקבלה לתקן ולסדר והם דורשים בזה רמזים וגימטריאות. והתימה שתמה הרב מן תורה צוה לנו משה שירמז מגילה ונר חנוכה בגימטריא איננו גדול שכבר דרשו (מגילה ז') כתוב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה, כי התורה תצוה ותפרש ותודיע ותרמוז. וכבר רמזה לגלותנו בגימטריא כמו שאמרו (סנהדרין ל"ח) צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים שתי שנים לונושנתם. וכן אמרו בפרק ראשון של ברכות (דף ה') מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם, לוחות האבן זו המקרא, והתורה זו משנה, והמצוה כמשמעה, אשר כתבתי אלו נביאים, להורותם זה התלמוד, מלמד שכולם ניתנו למשה בסיני. ובגמ' ירושלמי במסכת מגילה (פרק א' ה"ז) רב ור"ח ור' נתן ובר קפרא וריב"ל הוו יתבין ואמרין המגילה הזאת נאמרה למשה בסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה:

ה **והפליאה** שאמר הרב ז"ל והתבונן והתפלא היאך נחשוב שקריאת ההלל ששיבח בו דוד לאל שמשה רבינו צונו בה. וגם בעיני יפלא מאמר הרב שהוא עצמו ז"ל מנה במצות תפלה שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם וידוע כי בתלמוד אומר תדיר תפלה דרבנן ומפורש אמרו (ברכות ל"ג) אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות קדושות והבדלות. והנה לדעתו צריך שנפרש ונאמר שנצטוו ישראל להתפלל אל הקב"ה ושיבקשו ממנו לבדו יתעלה משאלותם ויפילו תחנתם בעת צרתם, אבל שיתחייבו בכל יום בקר וערב זה תקנת חכמים הוא וכנגד תמידים תקנום, גם בתקנה זו לא פירשו מטבעה של תפלה אלא היו מתפללים כל אחד ואחד כפי צחות לשונו וחכמתו. וכבר ביאר הרב כל זה בפרק ראשון מהלכות תפלה. אמר מצות עשה להתפלל בכל יום ואין מנין התפלות ולא חיוב התפלה הזאת מן התורה וכן היה ממשה רבינו ועד עזרא ועזרא ובית דינו עמדו ותקנו י"ח ברכות כדי שיהיו ערוכות בפי הכל ותהיה תפלת העלגים שלמה כתפלת בעל לשון הצחה. וכן תקנו מנין התפלות כמנין הקרבנות. כל זה כתב הרב בלשון כמותו. והנה הרב למדנו הענין הזה וביאר אותו לנו ביאור שלם אם כן למה

יתפלא על ההלל שנצטוה למשה בסיני שיאמרו ישראל שירה במועדיהם לאל שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והבדילם לעבודתו ובא דוד ותקן להם את ההלל הזה כדי שישירו בו. וכן השיר שבמקדש מן התורה הוא כדברי האומר עיקר שירה בפה ושירה מעכבת קרבן והוא לדוד כמו ששנינו במס' תמיד (דף ט':) השיר שהיו הלוים אומרים בבהמ"ק בראשון היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכו'. וכן אמרו (ברכות מ"ח:) משה תיקן ברכת הזן ויהושע תקן ברכת הארץ ושלמה תקן בונה ירושלים, וכולן אין מטבען תורה אבל נצטוינו מן התורה שנברך אחר אכילתנו כל אחד כפי דעתו כענין ברכת מנימין רעיא (שם מ':) שאמר בריך רחמנא מאריה דהאי פיתא, ובאו הנביאים ותקנו לנו נוסח מתוקן הלשון וצח המליצה ושנינו בו אנחנו עוד כו' ומלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ותבנה ירושלים. כי הענין תקון שלמה ובית דינו והלשון כפי הזמנים יאמר. וכן כל מה שאנחנו משבחין לאל יתעלה כך הוא. ולמה יתמה הרב בהלל זה ביסודו של דוד יותר מכל התשבחות כולן. ומלבד זה שאין לרב המתמיה בזה שום ראיה שיהיו המזמורים האלו של הלל זה לדוד אבל שמא למשה רבינו הם כמו תפלה למשה איש האלהים ואחד עשר מזמורים שעמו כי זה ספר תהלות מחובר מכל השירות שנאמרו בישראל ברוח הקדש וחכמים מייחסים מהם לאדם הראשון ולאברהם אבינו כמו שהוזכר בגמרא בתרא (דף י"ד:) והלא בהלל זה עצמו הזכירו חכמים שאינו לדוד, אמרו שם בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קי"ז) הלל זה מי אמרו אמר רבי יוסי אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים וחלוקין עליו חבריו לומר דוד אמרו ונראין דבריו מדבריהם אפשר שחטו ישראל את פסחיהם ונטלו לולביהן ואין אומרים הלל. ושם עוד הלל זה מי אמרו רבי אליעזר הגדול אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמד עליהם פרעה הרשע הם אמרו לא לנו ורוח הקדש משיבה למעני למעני אעשה. ועוד שם וחכ"א נביאים שביניהם תקנוהו שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתם. והנה לדעת רבי אליעזר הוא למשה על צרתם עם פרעה ולדברי חכמים לא על צרה ידועה של פרעה אבל היא שירה לכל הפרקים והצרות מתקנת נביאים שביניהם. ומה שאמרו נביאים שביניהם ירמוז לדור שיצא ממצרים למשה ואהרן ומרים ואל אצילי בני ישראל ולכל בהם רוח הקדש. או יהיה פירוש תקנוהו שייחדו להם השיר הזה לפרקים ולצרות כמו שאמרו בברכות (דף ל"ג) אנשי כנסת הגדולה תקנוהו, א"כ אין שאלה לרב על בעל ההלכות בהלל זה כלל. ואמנם כבר הורינו שבעל הלכות מכניס בחשבון הזה מצות של דבריהם ולמדנו עליו וכתבנו ההתנצלות. אבל התעוררנו על ההלל מפני שאין

לנו מפורש בהלל על שחיטת פסח ואכילתו והלל של נטילת לולב דאורייתא וראשון דפסח ועצרת בכל אלו אין לנו ראיה שיהא מדבריהם. וכבר אמרו בגמרא תענית (דף כ"ח:) הלל דראש חדש לאו דאורייתא ובמסכת ערכין (דף י':) דרשו בו השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון שירה שאינו מקודש לחג אינו טעון שירה, ואע"פ שזה מדברי קבלה הוא, אבל יאמר הנביא כי ישירו לאל המושיע אותם מיד סנחריב כאשר הם משוררים בליל התקדש חג והוא ליל אכילת חג הפסח שהיו משוררים בקול גדול כמו שאמרו (פסחים פ"ה:) כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא. ועוד אם הוא מדבריהם למה יתמה רבי יוסי אפשר שחטו ישראל את פסחיהן ונטלו את לולביהן ולא אמרו הלל והלא דוד אמרו כדברי הרב והוא ובית דינו תקנוהו או בית דין שלאחריהם תקנו אותו על הפסח ועל הלולב וכיון שתקנה הוא אין לו לרבי יוסי קושיא על מי שיתן אותה התקנה לדוד האומר ההלל או לבית דין אחרון אבל הראוי שיהא מייחס אותה לאנשי כנסת הגדולה שמתקנין תפלות וברכות ועל כל פנים יאמרו שהלל זה עצמו מוקדם לדוד. והנראה מדבריהם שהוא מן התורה כמו שפירשתי ויהיה הלכה למשה מסיני או שהוא בכלל השמחה שנצטוינו בה כמו שכתוב וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות כי עיקר השירה בפה וכלי לבסומי קלא הוא ונצטוינו בשמחת השיר על הקרבן ושלא בשעת הקרבן בכלל השמחה אלא שמיעטו ראשי חדשים בגבולין מפני שאינו מקודש לחג ואינו טעון שירה, ושם במסכת ערכין (דף י"א:) אמרו מנין לעיקר שירה מן התורה מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וכו' הוי אומר זו שירה אם כן אפשר שנדרוש בימים טובים שכתוב ונתרבו כל מיני שמחות שתהא השירה מכללן. ובשני ממסכת ברכות (דף י"ד) אמרו בהלל ובמגילה מהו שיפסוק מי אמרינן קריאת שמע דאורייתא פוסק הלל דרבנן לא כל שכן או דלמא פרסומי ניסא עדיף וזה מראה שהוא מדבריהם, אבל אפשר שעל ימי חנוכה ועל הימים שאין היחיד גומר בהם את ההלל נאמר כיון שחלקו אחר כך במימרא הסמוכה לזו ודומיא דמגילה שאלו אבל הלל באכילת פסחים ונטילת לולב יהיה מן התורה כמו שנראה מפשטי שמועות הללו שהזכרנו. ומכל מקום בעל ההלכות פטור מכל תביעות ותרעומות הללו:

ו **ובתשובה** ב' חתם תכנית חדש על בעל ההלכות האריך למענית, אמר ז"ל אם מנה כל מה שהוא דרבנן מפני שהוא בכלל לא תסור לאיזה דבר פרטו אלו יותר מזולתם כמו שמנו נר חנוכה ומקרא מגילה היה להם למנות נטילת ידים ועירוב שהרי נברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נט"י, ועירוב על מצות עירוב, כמו שנברך על מקרא מגילה

ולהדליק נר של חנוכה והכל מדרבנן ובביאור אמרו (חולין ק"ו) מים ראשונים מצוה אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים כמו שאמר במגילה ונר חנוכה היכן צונו מלא תסור, וזאת התשובה החמיר בה הרב מאד ואמר כי היותם מונים קצת הדברים שהם מדרבנן ומניחין קצתם בבחירה מהם זה דבר לא ישמעהו ולא יקבלהו בשום פנים אמרו מי שאמרו:

ז **ואני** תמיה על הרב בפליאה הזאת שהתפלא. כי הטעם לבעל ההלכות בעירוב ברור הוא לפי שאין עניני העירוב מצוה חדשה מדבריהם שתמנה אלא אם אמרו במצות העירוב לאו כלומר שיהא אסור להוציא מרשות היחיד לחצר המשותף בלא עירוב הרי העובר עליו עבר על לא תעשה מלאכה מדבריהם. ואם אמרו בעירוב שבות מהוצאה זו הרי הוא בכלל שביתה. דשבות מדבריהם מלאכה אחת היא מכמה מלאכות של שבת וכי נביא בכלל חשבון המצות המוציא לכרמלית שהוא מדבריהם ואין רוכבים ע"ג בהמה ואין שטין על פני המים וכל שאסרו חכמים משום שבות אלא כולן בכלל עשה ול"ת של שבת הן כמו שאבות מלאכות כולן לאו אחד בשבת וכן הליכת יותר מאלפים הוא הדין והוא הטעם. אבל ענין נטילה שהקשה עוד יש בו טעם על דעת בעל ההלכות שאין נטילת ידים לחולין משום מצוה שחדשו הסופרים אלא גזרה משום תרומה כמו שאמרו בפרק כל הבשר (שם) אין נטילת ידים לחולין אלא משום סרך תרומה ובתרומה עצמה (שבת י"ג) גזירה היא משמונה עשר דבר שגזרו בו ביום. אבל האוכל תרומה בטומאת הגוף אינה מדבריהם רק מה"ת וכבר נמנה הלאו של אוכל תרומה בטומאה וכל הטומאות בין של תורה בין של סופרים בכלל. ומה שאמרו ועוד משום מצוה ופירש אביי מצוה לשמוע דברי חכמים היא המצוה הזו בעצמה שראו להאכיל הכל בטהרה אמר תחלה שאינו אלא סרך שנהגו ונסרכו בה מפני שראו אוכלי תרומה נוטלין ידיהם וחזר ואמר ועוד שצוו חכמים כן משום גזרה דתרומה, ורבא פירש שיש בה עוד סמך מדרש לדברי תורה ומצוה לשמוע כדברי רבי אלעזר בן ערך דכתיב וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים אמר רבי אלעזר בן ערך מכאן סמכו חכמים לנטילת ידים מן התורה דדרשינן הא אחר שלא שטף במים טמא. ומכל מקום מפני הטומאה גזרו תדע שהרי החמירו בדבר שטיבולו במשקין והכל חוזר לגזירת טומאה בדברים הצריכים להאכל בטהרה. ואם תאמר שראוי למנותן מצות מפני שהעירוב עצמו יקרא מצוה מדבריהם שהרי אנו מברכין עליו אשר קב"ו וכן נטילת הידים. תדע ותשכיל שאין זה אצל בעל ההלכות מצוה שתמנה לפי שאין אדם מצווה לעשות העירוב או שלא לעשותו ואינו נכלל בקום עשה. וכן נטילת הידים אין מצותה בחיוב כלל ולא הטילו חכמים על אדם

שיטול ידיו כלל ולאכול והנוטל עשר פעמים ביום ואוכל אין לזה מצוה יותר מזה אבל אלו היתר והכשר האיסור הן דומה למצות השחיטה שתקנו בה נמי וצונו על השחיטה ודקדקו בה לימא לשחוט לא סגיא דלא שחיט ואלו וכיוצא בהן לאו הבא מכלל עשה ועיקרן הוא הלאו שנאמר בהן (כל צפור טהורה תאכלו*) והיאך יקפיד על בעל ההלכות שימנה מצוה כזאת מדברי סופרים והוא אינו מונה כיוצא בה מן התורה כי אצל בעל ההלכות לא בא במנין מצות עשה אלא מצות שהן קום עשה שעשייתן מצוה עלינו אבל שהן באות מכח שב ואל תעשה ואין בשביתתן מצוה או בעשייתן אינן באות לו בחשבון אלא אם נאמרו בלאו הלאו שבהן ימנה בלאוין והוא לא מנה השחיטה:

ח **והתשובה** ג' לבי אליה אשית והנה גנבתה רוח קדים חרישית, אמרו ז"ל והפליאה הגדולה לאיזה ענין מנו מצות עשה שהן מדרבנן ולא מנו כמו כן מצות לא תעשה שהן מדרבנן וכמו שמנו במצות עשה מקרא מגילה ונר חנוכה ומאה ברכות והלל היה להם למנות כמו כן בכלל לא תעשה אחת ועשרים שניות באחת ועשרים ל"ת ואחות חלוצה. ודעת בעל ההלכות בזה לא נפלאת היא ולא רחוקה היא שכל גזירה שגזרו חכמים לעשות סייג לתורה דלא ליגע באיסורא דאורייתא אינה באה בחשבון הזה כענין שעה ששית בחמץ דעבדו רבנן הרחקה יתירה כי היכי דלא ליגע באיסורא דאורייתא זו אינה מצוה בעצמה שתהא ראויה להמנות אבל הוא גדר למצוה של תורה וחלק ממנה, והשניות כולן משום סרך הם ומטעם גזירה אסרו אותן כמו שאמרו בגמרא יבמות (דף כ"א) הכא אי לאו שניות קא פגע בערוה, ושם אמרו עוד (שם ע"ב) היא גופא גזירה ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה אמר רבא אטו כולהו לאו גזירה לגזירה נינהו, הרי שכולן גזירה הן, אבל מקרא מגילה ונר חנוכה והלל ומאה ברכות וכל שמנאן בעל ההלכות מצוה בפני עצמן הן שנצטוינו בהן מב"ד הגדול ואין בהן משום גזירה והרחקה משום איסורי התורה, ואלו השניות ג"כ לא נסמכו ללאו דלא תסור שאין להם ענין במשמעות התורה ואין חכמים יכולין לכלול אותם באיסור תורה אלא הן וכיוצא בהן נסמכו למצות עשה ושמרתם את משמרתי ודרשו במסכת יבמות (שם ע"א) עשו משמרת למשמרתי והקשו הא דאורייתא הוא דאורייתא ופירשוה רבנן כל התורה נמי רבנן פירשוה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא כמו שסמכו השאר ללאו דלא תסור נמי אסמכתא בעלמא.

ט **והתשובה** ד' היא שמנה בעל ההלכות ניחום אבלים וביקור חולים וקבורת מתים והלבשת ערומים. ודברי הרב בתשובה הזאת תמימים, מפני שדברי בעל ההלכות עלומים. אחר שמנה הלבשת הערום מפני שמצא בישעיה כי תראה ערום וכסיתו כי

אולי חשב מצות המזון ומצות המלבוש שתים מזה הכתוב בקבלה ואם כן הוא באמת סברא נפסדת שזה כולו נכנס בכלל מה שאמר יתעלה בתורה די מחסורו שהוא כולל החסרונות כלם כמו שאמרו אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו וכן אפילו להשיאו אשה כמו שנתבאר במסכת כתובות (דף ס"ז:) הכל כמו שכתב הרב ז"ל וכן ניחום אבלים וביקור חולים אמר שמנה אותן מצות בפני עצמן מפני שהן נדרשות בתלמוד (מציעא ל':) אשר ילכו בה זו ביקור חולים ושם הקשו היינו גמילות חסדים והשיבו לא צריכא דאפי' בבן גילו וכן דרשו בה זו קבורה והקשו היינו גמילות חסדים והשיבו לא צריכא דאפילו לזקן ואינה לפי כבודו. ותשובת הרב על זה בעיקר השני תשובה עוקרת עיקרים גדולים מסעפת פארות גבוהות עוד עתיד אני להתוכח בהן בע"ה. אבל בעל ההלכות הוציאן למצות האלו מוהלכת בדרכיו שהיא מצות עשה באמת כתב וללכת בדרכיו ולהלביש ערומים לקבור מתים לנחם אבלים לבקר חולים ומצוה אתת הן וזה ממ"ש בגמרא (סוטה י"ד) א"ר חמא ב"ח מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם ללכת אחר הקב"ה אלא מה הקב"ה מלביש ערומים אף אתה תלביש ערומים מה הקב"ה מבקר חולים אף אתה בקר חולים מה הקב"ה קובר מתים אף אתה קבור מתים מה הקב"ה מנחם אבלים אף אתה נחם אבלים, מכאן הוציא אותם ומנאן מצוה, והרב מנה מצוה ח' להדמות בו יתברך כפי יכלתנו והוא שנאמר והלכת בדרכיו והביא מ"ש מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום אמר וכפל זאת המצוה בלשון אחר שנאמר אחרי ה' תלכו ובא בפירוש ענינו להדמות אליו בפעליו הטובים, וא"כ למה יתמה על בה"ג הוא תפש הלשון השנוי בספרי במצוה הזאת ובעל ההלכות תפש לו הלשון השנוי בגמרא. והנראה מכל זה שכל אלו גמילות חסדים ובכלל ואהבת לרעך כמוך הם נכנסים וכל שנתרבה בגמילות החסד בזקן ואינה לפי כבודו ובבן גילו מאיזה מקום שיתרבה הכל מצוה אחת היא לגמול חסד עם האח. ולפי דעתו עוד כי אין ראוי למנות שום מצוה [מפסוק והודעת להם וגו'] משום כי אזהרת יתרו למשה רבינו בא לו להודיע אותן לישראל ולדרוש להם שיהיו זריזים באלו המצות תמיד כדי לשכן ביניהם אהבה ואחוה שלום ורעות כי בכך יתמעטו התרעומות והדינין ביניהם ולא יצטרכו למשפטים בכל עת וזה מעצתו אליו וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום כמו שהזכיר והודעת להם זו בית חייהם ופירושו שילמדו אומנות יחיו ממנה כי בה גם כן יתמעטו הגזלות והדינין ואין מי שיביא זו בחשבון המצות. ואני תמיה למה הזכיר הרב בכלל תשובתו קבורת מתים כי קבורת מתים בודאי יש בה מצות עשה דכתיב כי קבור תקברנו ביום ההוא וזו מצות עשה דרשוה בספרי ומנאה הרב וכבר הביא הרב מה שדרשו (סנהדרין מ"ו)

מן הנתלה לשאר המתים ולא עוד אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת וכמו שנלמוד לא תעשה לשאר המתים כן נלמוד העשה. ובעל ההלכות שלא מנה העשה הזה בנתלה חייב הוא למנותו במתים סתם. ואם תאמר שמא הקפיד הרב על בעל ההלכות מפני שאמר קבורת מתים ולא אמר קבורת מתו שאין מתחייב בה אלא קרובים, גם זו אינה תורה שבמקום קרובים ודאי עליהם מוטלת אבל אם אין שם קרובים יהיה מת מצוה שמצות עשה שלו דוחה פסח ומילה וכהן גדול ונזיר והחמירו בה יותר משאר המצות. אבל חשוב תקופות שמנה בעל ההלכות הוא מצות עבור שנים על התקופות דכתיב שמור את חדש האביב על פי מה שאמרו בגמרא ר"ה (דף כ"א) כד חזית דמשכא תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להההיא שתא ולא תיחוש דכתיב שמור את חדש האביב שמור את החדש שהוא סמוך לאביב מלמד שמעברין את השנה שיהא אביב בזמנו יכול אם היתה חסירה י"ד או ט"ו תלמוד לומר חדש לא פחות ולא יותר יכול אם היתה חסירה ארבעים או חמשים ת"ל חדש לא פחות ולא יותר וזו מצות עשה היא כמו שאמרו חכמים (מנחות ל"ו:) השמר דעשה עשה. והנה הרב עצמו ז"ל מנה מצוה קנ"ג לקדש חדשים ולחשוב שנים וחדשים בבית דין בלבד שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים. ואמנם הרב יחשוב כל תיקוני העיבור מצות עשה אחת. אבל בעל ההלכות יעשה אותם שתים מנה קביעות ראשי חדשים וחשוב תקופות כלומר עיבור שנים כי אצלו החדש הזה לכם מצות עשה אחת להורות על קביעות החדשים ושמור את חדש האביב או ושמרת את החקה הזאת למועדה שמירה על עיבור השנים מצות עשה אחרת. ומצאתי לו ראיה מדבריהם ז"ל אמרו בספרי האזינו השמים דבר אחר שלא עשו מצות שניתנו להם מן השמים ואלו הן מצות שניתנו להם מן השמים עיבור שנים וקביעות חדשים שנאמר והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים ותשמע הארץ שלא עשו מצות שניתנו להם בארץ לקט שכחה ופאה תרומה ומעשרות שמיטים ויובלות. אבל מה שחשד הרב לבעל ההלכות כי חשוב תקופות ומזלות שהוא מונה הוא לידע חכמת התכונה ולחשוב בה ושהיא מצוה מדבריהם שסמכו לכתוב ממה שאמרו (שבת ע"ה) מנין שמצוה על אדם לחשוב תקופות ומזלות שנאמר ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אי זו היא חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חשוב תקופות ומזלות. חלילה לבעל ההלכות כי זו אינה מצוה מדבריהם אלא ליודעים בה הוא מצוה על דרך הזירוז שיסתכלו בה ויודיעו עתידות לשאר האומות כענין המימרא השנית שחזר ואמר (שם) כל היודע לחשב תקופות ומזלות ואינו מחשב עליו הכתוב אומר ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו. וזו היא ששנינו (אבות פרק ו') תקופות וגימטריאות פרפראות

לחכמה ואם כן תהיה חכמת הגימטריא מצוה, ואם היה דעת בעל ההלכות כן היה מזכיר תקופות ומזלות:

י והנה פטרנו בעל ההלכות מהיות טועה בשגיאות הגדולות אשר האשים אותו בהן הרב. ועכ"ז יותר דברי הרב קרובים לנו ונראים בעינינו שלא ימנו במנין הזה אלא מצות שהן מן התורה בלבד אם יהיה החשבון עולה בידינו, אבל היא אצלנו חכמה נעלמה מכמה ספקות אשר בענין, וכמה מחלוקות במנין:

יא **וכבר** עוררתיך על הלאוין הבאים מכלל עשה שאין בעל ההלכות מונה אותם כלל וכן נראין הדברים כי למה נמנה מניעה שיש בה לאו מפורש ולאו הבא מכלל עשה בשתים ולחשוב זו הצוואה מכלל הלאוין וזו בכלל העשה ולא נחשוב מניעה שיש בה שנים ושלשה לאוין לשתים ושלש, אם נלך אחר המעשה שאנחנו עושים אינה לנו אלא אזהרה אחת שנמנענו מדבר פלוני, ואם נלך אחר צוואת הקב"ה לנו הרי הם כמספר הפסוקים אשר הוזהרנו בהם. ואם ידענו כי מנין הרב הוא המקובל נסבול כל זה ונאמר כי שנוי האזהרה להקב"ה מלאו לעשה כלומר מלאו גמור ללאו הבא מכלל עשה יעשה אותם שתים מצות במנין וזו האזהרה אמורה עם הלאוין וזו עם העשה, אבל יש בדברי הרב עוד ספקות עמוקות כאשר יתבאר בעזרת האל ית' ויתעלה:

מצוה ב

א **העיקר הב**' גזר בו הרב ז"ל שאין כל מה שלמדו אותו באחת משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או בריבוי ראוי למנותו בכלל המצות. ושאל למה לא מנו כיבוד בעל האם ואשת האב מצוה בפני עצמה וכמו כן כיבוד אחיו שלמדו אותן כמו כן בריבוי אמרו את אביך לרבות אשת אביך ואת אמך לרבות בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול וזו ודאי שאלה היא אבל נטע ממנה הרב זה עיקר וזה משרש ועוקר ועם כל זה אינו מספיק לתשובת שאלתו, שהרי בגמרא כתובות (דף ק"ג) הזכירו צוואת רבי שאמר לבניו הזהרו בכבוד אמכם והקשו על זה דאורייתא היא דכתיב כבד את אביך ואת אמך אשת אב הואי אשת אב נמי דאורייתא היא דכתיב כבד את אביך זו אשת אביך ואת אמך זו בעל אמך וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול. הנה הרב מבקש בדברים הנדרשים בשלש עשרה מדות או ברבוי שיזכירו הם עצמם שהוא מדאורייתא, ועם זה ימנה אותן בכלל המצות והרי הזכירו הם באלו שהן מדאורייתא, ואם לא יספיק לו אמרם דאורייתא היא, והרי הרב עצמו דן בלשון הזה ומנה בו מצות ולקח ראיה מלשונם. במצוה קע"ה מנה ענין הרוב מפני שאמרו רוב דאורייתא, והביא ראיה במצות לא תעשה קצ"ט שהאוכל חמץ מו' שעות ולמעלה הוא בלא תעשה ממה שאמרו (פסחים כ"ח:) לכולי עלמא מיהת חמץ

מו' שעות ולמעלה דאורייתא שכך מצא בנוסחאות מדוייקות, וממה שאמרו דלא ליגע באיסורא דאורייתא. ועל דעת בה"ג בין שהן דאורייתא בין דרבנן היו ראויות להמנות כמו שנתבאר מדעתו בעיקר הא'. אבל אני מבאר סברתו בזה. אמרו שם בגמ' כתובות ה"מ מחיים אבל לאחר מיתה לא. הנה ביארו כי זה האיש שהוא בעל אמו אינו חייב בכבודו מפני כבוד עצמו אלא מפני שהוא כבוד לאמו, כי בענין האיש ההוא הרי זה פטור ממנו, נמצא שלא נכתבה כאן מצוה יתירה על כבוד האבות אלא שיכבד אותם בכל ענין שיהיה להם כבוד. אבל אחיך הגדול אם חשבו הראשונים שאין המצוה כן אלא בחיי האבות לפי שהוא גנאי להם שיתבזו תולדותם והם מצטערים בזה הרבה ומנהג כל האנשים ליסר בניהם לנהוג כבוד בגדוליהם, וכן נראה שלא נתרבה בויי"ו יתירה אלא כעין שנתרבה בעיקר התיבה, ואם כן הכל חוזר אל כבוד האבות. ואולי סברו שאין מדרש וי"ו יתירה עיקר דקיימא לן כמ"ד לא דרשינן וי"ו. ואמנם לפי מנינם שעשו מכיבוד אב ואם מצות עשה אחת ומקלל אותם מניעה אחת מפני היותם נאמרים בכלל אחד, ג"כ אחיו הגדול עמם ימנה מצוה אחת ואפילו אם אמר כבד אביך ואמך ואחיך הגדול:

ב **ועכשיו** אני חוזר אל הכלל הזה אשר הוא אצל הרב שני שכל דבר הנלמד במדות שהתורה נדרשת בהן יהיה מדרבנן ואפי' היה המוציא משה רבינו, ואולם מה שיהיה פירוש מקובל ממנו, והוא שבארו הסופרים שזה הדבר נאסרה פעולתו ואיסורו מדאורייתא אז ימנה אותו מפני שהוא נודע בקבלה לא בהיקש. ופליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה, שאם נאמר כי אין המדות הנדרשות מקובלות מסיני ולא נצטוינו לדרוש ולפרש בהן את התורה א"כ הרי הן בלתי אמתיות, והאמת הוא פשטיה דקרא בלבד לא הדבר הנדרש, כמו שהזכיר ממאמרם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ועקרנו שורש קבלתנו בי"ג מדות שהתורה נדרשת, ורוב התלמוד אשר יוסד בהן. והרב חוזר ומודה שאין הסבה מפני שאינן אמתיות, ואם אמתיות הן מה בין המקום שהן מזכירין זה בפירוש או בסתם שאם נאמר כיון שלא נכתב הדבר בתורה אינן בכלל המצות אף המוזכרות מהן בתלמוד לומר בהן דאורייתא הוא מג"ש או מריבוי אף הן לא נכתבו, ומה שאומר מפני שהוא נודע בקבלה לא בהיקש, אם המדות אמתיות הכל נודע בקבלה מאתו יתברך, ועוד שהלכה למשה מסיני אצל הרב דברי סופרים היא וא"כ הדבר המקובל לא יקרא דבר תורה מצד הקבלה אלא מצד היותו נדרש מן המדות והוא דבר תורה, והנה הרב מערבב דבריו וחזר ונתן טעם אחר וסבה אחרת. והסבה שאמר מפני היות כל מה שיוציא אדם ענפים מן העיקרים אשר נאמרו למשה בסיני בביאור והם תרי"ג מצות ואפילו היה המוציא משה רבינו ע"ה בעצמו לא ימנו. ואם הם ענפים מן

העיקרים כגון שיהיו חלק מהם אפי' היו כתובים בפירוש לא ימנו לעצמן וראוי הוא לקרותם ד"ת אלא שלא ימנו בחשבון תרי"ג לא לומר עליהן שהן מדרבנן, אבל אם יוציאו בג"ש או ברבוי דבר מיוחד כגון ערל בתרומה וערוה מן העריות כגון ג' דורות למעלה למה לא ימנו ואין אלו ענפים אלא עיקרים וראוי לקרותם עוד ד"ת ולמנותם כמו שהוא מונה אותם שהזכירו בהם בתלמוד שזה דאורייתא או גוף תורה אין בהם הפרש ולא מצד שיהיו מסופקות באמתתן. ואולי יסבור שהדין הנדרש במדה מן המדות עם היותו אמת אבל אין לו רמז בכתוב ולא נכתב המקרא אלא לפשוטו ולא להוציא ממנו הדין ההוא והרי הוא נקרא דרבנן, וכשנשמע אותם אומרים שהוא מדאורייתא או שיאמרו שהוא גוף תורה נמנה אותו מפני שהוא נודע בקבלה כי הרבוי או הג"ש בפסוק ההוא נכתבו להוציא בו הדין ההוא הנלמד. ומ"מ באותן שלא הזכירו שהן דאורייתא הרי אמתת הדין אצלו בספק אם הוא מדברי סופרים לגמרי שחדשו אותו בב"ד או שלמדו אותו מפי מרע"ה ונקרא ד"ס לפי שאין לו רמז בכתובי התורה ואינו בכלל תורה צוה לנו משה כלומר תרי"ג מצות. ואנו לא מצינו דעת חכמים בזה שהמדות כלן אצלם כדבר מפורש בתורה ודורשים אותו מדעתם ובג"ש הצריכו בו קבלה מפורשת מפני שהוא דבר שיכול אדם לדרוש בו כל היום ולסתור בו כל דיני התורה כי התיבות יכפלו בתורה כמה פעמים אי אפשר לספר גדול להיות כלו במלות מחודשות ונתפרש זה מן התלמוד שאמרו אדם דן ק"ו מעצמו ואין דן ג"ש מעצמו אלא א"כ קבלה מרבו כמו שהוזכר בשני של נדה (דף י"ט:) ובמקומות אחרים והם אומרים לשתוק מיניה וליתי בק"ו ולפעמים מתרצין מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. ובפ' איזהו מקומן (זבחים דף מ"ט:) אמרו סמיכה גופא לשתוק קרא מינה ותיתי במה מצינו ושם אמרו סד"א ליתי בק"ו מבן צאן. ובפ' ואלו הן הנחנקין (דף פ"ד:) הקשו אלא היקשא למה לי. ולענין שחיטת פסח שדוחה שבת אמרו (פסחים דף ס"ו) שאמר להם הלל לזקני בתירא נהי דג"ש לא גמריתו ק"ו איבעי לכו למידן מעצמו, אמרו לו ק"ו פריכא הוא. מאשים חכמתם מפני שלא דרשו מעצמם ק"ו לחלל שבת בשחיטת הפסח בק"ו מן התמיד שהמדות האלה כדבר מפורש בתורה הם. ועוד שהרי בתלמוד בכל מקום שמביאין מקרא למדרש מהמדרשים כגון שיאמר בעל המאמר עצמו מנא לן ה"מ ויוציאו מן המדרש דין מן הדינין בכלם יחשבו בתלמוד שהוא דאורייתא ויקשו ממנו עד שיתרץ המתרץ ויאמר דמדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא. וכן אמרו עוד בגמרא מ"ק (דף ג') לענין שביעית דאזמירה ובצירה חייב אשאר תולדות לא ופריך והא תנא וכו' ומתרץ מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. וכן בפרק א' דסוכה (דף ו') ובפ' אחרון דיומא (דף ע"ד) ובמקומות הרבה. ובגמ' יבמות (דף ע"ב)

אמרו דבר תורה משוך אוכל בתרומה ומדבריהם גזרו עליו. והקשו מיתיבי משוך צריך שימול ומתרץ מדרבנן. ושאלו ודקארי לה מאי קארי לה הא צריך קתני טעו בסיפא דקתני את בריתי הפר לרבות את המשוך וכו' הוא סבר מדקא נסיב לה קרא דאורייתא הוא ולא היא דרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא. ובמקומות ישאלו קרא למאי אתא אצטריך כמו שאמרו בפ"ק דחגיגה (דף ד') כל זכורך לרבות את הקטנים והעמידוה מתוך המחקר בקטן שהגיע לחנוך והקשו קטן שהגיע לחנוך דרבנן הוא אה"נ וקרא אסמכתא בעלמא ושאלו אלא קרא למאי אתא לכדאחרים. וכן בגמרא פסחים בפרק מי שהיה (דף צ"ו:) איתיביה אביי אם כשב מה ת"ל אם כשב לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים עד לעולם שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא ואלא קרא למאי אתא לכדתניא כשב לרבות הפסח לאליה כשהוא אומר אם כשב הוא מקריב להביא פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים. ורבות כן. ולפי זה הראוי הוא שנאמר בהפך שכל דבר הנדרש בתלמוד באחת מכל י"ג מדות הוא מדאורייתא עד שנשמע אותם שיאמרו שהוא אסמכתא:

ג **והנה** ראינו לו לרב שכתב בספר נשים בתחלת הלכות אישות האשה נקנית בכסף או בשטר או בביאה, בביאה ובשטר מן התורה ובכסף מדברי סופרים, ומן הענין הזה שכתב בכאן יצא לו, שאע"פ שמצא בגמרא קדושין (דף ב') בכסף מנ"ל ומייתו לה כי יקח אין קיחה אלא בכסף וכן הוא אומר נתתי כסף השדה קח ממני, גזר הרב שהוא מן הדברים הנדרשים בהיקש שהם אצלו מדברי סופרים. וכבר מצאתי לו תשובת שאלה ששאלו ממנו ז"ל מפני מה אמרת קידושי ביאה ושטר דאורייתא וקידושי כסף דרבנן והא כולהו ילפינן להו מן התורה בכסף מנ"ל גמר קיחה קיחה וכו'. ובלשון הזה השיב, יש לי חבור בענין מנין המצות ויש בו בתחלתו י"ד פרקים בכללות גדולות בענין עיקרי המצות צריך אדם לידע אותם ואחר כך יתברר לו טעות כל מי שמנה המצות חוץ ממני מבעל הלכות ועד עכשיו. ובאותן פרקים ביארתי שאין כל דבר שלמדו אותו בהיקש או בג"ש או במדה מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דין תורה עד שיאמרו חכמים בפירוש שהוא מן התורה. והבאתי על זה ראיות ושם ביארתי שאפילו דבר שהוא הלכה למשה מסיני מדברי סופרים קרינן ליה ואין שם דבר שהוא מן התורה אלא דבר שהוא מפורש בתורה כגון שעטנז וכלאים ושבת ועריות או דבר שאמרו חכמים בפירוש שהוא מן התורה והן כמו שלשה וארבעה דברים בלבד ובאותו ספר ביארתי הכל. וכאן יש לשאול בודאי ולומר לו הבעילה ודאי מן התורה שהרי לא למדוה במדה משלש עשרה מדות (קדושין ט':) אלא ובעלה מלמד שנקנית בביאה אלא הכסף והשטר בהיקש למדו אותן למה אמרת שהשטר

מן התורה והכסף מדבריהם. והתשובה על זה שודאי כך הייתי אומר שהכסף והשטר מדבריהם הואיל ומן הדין באו לולא הא דאמרינן בהדיא (שם) בענין נערה המאורסה בסקילה היכי משכחת לה, פי' מדאמר קרא נערה המאורסה בתולה שמע מינה ודאי שיש מאורסה מן התורה בלא ביאה וכמה שקלו וטרו בסוף המימרא אמר רב נחמן בר יצחק משכחת לה כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס, ש"מ שלדברי הכל השטר גומר ומכניס ועל זה סמכתי ופסקתי שהשטר מן התורה, אלו דברי הרב. ויוצא מדבריו שהמתקדשת בכסף אינה בסקילה שאין גומר בה אלא שטר וראוי לומר לדעתו שקדושי שטר תופסין בה. ובתחלה יש לפרש השיטה הזו והיא פשוטה וברורה דקאמר בביאה מנא לן אמר רבי אבהו א"ר יוחנן בעולת בעל מלמד שנעשה לה בעל ע"י בעילה אמר ליה ר' זירא לרבי אבהו כעורה זו ששנה רבי ובעלה מלמד שנקנית בביאה אי מהתם הוה אמינא עד דקדיש והדר בעיל קמ"ל, כלומר כיון דכתיב כי יקח איש אשה ובעלה ואין קיחה אלא בכסף אילו לא נאמר פסוק אחר ללמוד ממנו קידושי ביאה הייתי אומר דהכי קאמר רחמנא כי יקח איש אשה בכסף ובעלה ובפחות משתיהן אינה נקנית לפיכך הוצרך לבא בעולת בעל ללמד על הביאה בפני עצמה שהיא קונה ולמדנו אף קידושי כסף מעתה דכי יקח איש אשה או בעלה קאמר רחמנא. והקשה רבי אבא בר ממל על הסברא הזו שאי אפשר לנו בשום פנים לומר דיקח ובעלה תרווייהו קאמר רחמנא ובפחות מכן לא תהא נקנית דאם כן נערה המאורסה בתולה דקאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה וקא ס"ד השתא דאי בעי בקידושי כסף ביאה אף בקידושי שטר נמי בעי ביאה דמאי שנא תרווייהו קידושין נינהו ולא גמרי בלא ביאה כענין בבני נח דבעינן בעולת בעל אלא מדחייב רחמנא נערה המאורסה בתולה על כרחנו כי יקח איש אשה ובעלה דאמר רחמנא לאו דעבד תרווייהו אלא דעבד חד מינייהו ולמדנו מכאן קידושי כסף וקידושי ביאה ופריך רב נחמן בר יצחק דעדיין אנו צריכין לדרוש קידושי ביאה מבעולת בעל דאי מקרא דובעלה הוה אמינא עד דקדיש והדר בעיל כדאמר רבי יוחנן. ודקא קשיא לך אם כן נערה המאורסה דבסקילה היכי משכחת לה כגון שקדשה בשטר שאם תאמר והלא כסף קונה ושטר קונה למה נצריך אותה אחר הכסף לבעילה ולא אחר השטר מפני שהשטר הואיל וגומר ומוציא גומר ומכניס אבל כסף נאמר שצריך אחריו בעילה לפי שאין הכסף והבעילה מוציאין כלל לפיכך הוצרך הכתוב ללמד בעולת בעל לומר שהביאה קונה בפני עצמה והכסף למד מאליו דכי יקח איש אשה או בעלה קאמר רחמנא. וזו שיטה ברורה היא שלא הוקשה להם מנערה המאורסה דבסקילה אלא למה שדחה ר' יוחנן הוה אמינא עד דקדיש והדר בעיל לומר היאך היה זה עולה על

דעתך כלל ולמה הוצרך לך מקרא אחר לומר שאינו כן אבל לרבי דגמר ובעלה לא קשיא כלל ולא לרבי יוחנן אחר שלמדנו בעולת בעל. [*] ומ"מ מי שלבו נוקפו בקידושי כסף יכול הוא לומר דמתחלה היו חוששים דילמא הכי קאמר רחמנא כי יקח ובעלה דקדיש והדר בעיל באיזה דבר שתהיה בו קיחה או בכסף או בשטר או אפילו בדבר אחר ואחר כך אמרו שהשטר גומר הוא ומכניס כשם שגומר ומוציא אבל קיחה אחרת אינה גומרת אלא קיחה אחרת עושה תחלה ליקוחין וביאה גומרת בהן ולא שנתפרשה קיחה זו מה היא ועכשיו למדנו מבעולת בעל שאף ביאה לבדה קונה וכי יקח או בעלה קאמר רחמנא אלא שהקיחה הוא השטר כשם שהוא מוציא כך הוא מכניס אבל קידושי כסף אין להם אלא הסמך הזה דאין קיחה אלא בכסף שאינו דבר תורה, וכל אלו שיבושין. ועוד שהרי בסוגיא שאחר זו (שם י':) בשמועה של רבי יוחנן בן בג בג ורבי יהודה בן בתירא מפורש דקדושי כסף מאכילין ארוסה בת ישראל בתרומה ואם אינו קונה למה מאכיל. ובפרק ההוא (דף ה:) אמרו בביאור על קנין האשה בחופה שלא שנו אותה במשנה דקאמרת שלש תנן ארבע לא תנן דכתיבא בהדיא קתני דלא כתיבא בהדיא לא קתני שמע מינה שהכסף והשטר והביאה כולן אצל תנא דמתניתין כתובין בהדיא הם שהמדרשים אצלם בגזירה שוה והיקש גופי תורה הם. וכן זו שאמרנו שאין קדושי שטר וביאה תופסין לשני במקום קדושי כסף דראשון דבר ברור הוא ואין בו בית מיחוש. ומ"מ אע"פ שנתברר דבר זה עדיין אנו בצער גדול עם כללו של הרב שעדיין יש לו פתחון פה לומר בשאר הדברים הלמדין בהיקש שאינן תורה מן הסתם ותהיה זו מן המפורשות בדבריהם שהן תורה אע"פ שלמדוה בגזירה שוה כמו שקדושי השטר אצלו דאורייתא אע"פ שלמדום בהיקש ויצאה והיתה מה יציאה בשטר אף הויה בשטר. אבל אין זה עיקר אבל עיקר שרשי התלמוד שכל הנדרשין בתלמוד באחת משלש עשרה מדות כולן דבר תורה והן פירוש תורה שנאמר למשה בין שנאמר שקבלו אותן בפרט כגון שלמדו מפי הגבורה דקדושין הן בכסף ושהם נרמזים בתורה מקיחה קיחה, ובשטר ושהם נרמזים מויצאה והיתה. וכן בבשר בחלב נאמר לו בסיני שאסור באכילה ובהנאה בין גדי בחלב אמו בין שאר בהמה בחלב אחר ונאמר לו שהן באין בכתוב מרבוי המקראות ובין שנאמרו לו הדברים סתם ונצטוו לדרוש התורה בכללה במדרשי שלש עשרה מדות והסכימו החכמים במדרש כל מצוה ומצוה ואע"פ שבאו במקומות אסמכתות כבר אמרנו שהם מקשים ומתרצים שם בפירוש. ואם יש מהם סתומות במקראות במקומות מועטים אינם נעלמים מלומדי הגמרא וכבר אמרו לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך שהרי נותר וכו' וכן אמרו בבתו מאנוסתו, וכן אמרו עוד שהרי הנסקלין הם גופי התורה ולא למדם

הכתוב אלא בג"ש כולם כמו שאמורים בגמרא כריתות (דף ה') הרי הג"ש כתורה שלימה ולא לענין פירוש מה שכתוב בתורה בלבד אלא אף להביא דבר מחודש שאינו כתוב כגון בתו מאנוסתו ושאר העריות הנלמדות בה כגון אם חמותו ואם חמיו (בת בנו ובת בתו) ומאמרם לעולם אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך יורה שמזהירין על כל גזירה שוה הנדרשת להם לא שאלה בלבד הן עיקר וכבר הלקו בן סורר ומורה מדין ג"ש בת ג"ש אמרו (סנהדרין ע"א:) מלקות בבן סורר ומורה מנין כדר' אבהו דא"ר אבהו למדו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן מבן. וגם הרב מודה שחייבי מלקיות כולן דבר תורה הן. ובלשון הזה אמרו עוד במדרש דבראשית רבה א"ר [אחא] יפה שיחת עבדי אבות מתורתן של בנים שפרשתו של אליעזר בשנים ושלשה דפים היא אמורה והשרץ מגופי תורה ואין דמו מטמא כבשרו אלא מרבוי המקרא, וזה לכם הטמא זה וזה. וכן בשאר שלש עשרה מדות כולן, כמו שאמרו שאבות של שבת ארבעים חסר אחת שכולם נלמדו בהיקש ממשכן, ואמרינן התם מלאכת מחשבת אסרה תורה. ומצינו להם מדרש כזה שהלעיג בו הרב על בעל ההלכות מן האתים. אמרו בגמרא סוכה (ו') חציצין דאורייתא נינהו כי אתאי הלכתא לשערו הא נמי דאורייתא הוא דכתיב ורחץ את בשרו את הטפל לבשרו ומאי ניהו שערו, ומתרץ כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו למקפיד ולשאינו מקפיד, כלומר שפירשה ההלכה למשה בסיני ענין החציצה שנתרבה בכתוב מה היא, והנה אומרים על זה שהוא דאורייתא. ובגמרא סנהדרין (נ"א:) שנו א"ל רבי עקיבא ישמעאל אחי בת ובת אני דורש א"ל וכי מפני שאתה דורש בת ובת נוציא זו לשריפה, ולפי שהיה הלשון הזה כמסתפק ברבוי הזה להוציא ממנו האשה לשריפה, שאלו בגמרא ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה מיבעי ליה לכדתנא אבוה דרבי אבין וכו' לומר שאם לא היה לו מדרש אחר בדבר היה אף רבי ישמעאל שורף אותה מדין ריבוי זה אע"פ שלא היתה שריפה שלה מקובלת בידו. וכן אמרו (שם ס"ז:) בן עזאי אומר מכשפה לא תחיה ונאמר כל שוכב עם בהמה מות יומת סמכו ענין לו לומר לך מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה א"ל ר' יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא זו לסקילה ופירשו בגמרת מי שמתו (כ"א:) רבי יהודה לא דריש סמוכים כלומר שאין לו קבלה במדרש המדה הזו בתורה שלא היה דורש אותה אלא במשנה תורה ולפיכך הוא אוסר אנוסת אביו ומפותת אביו ומביא אותה בכלל אשת אב והוא ר' יהודה מוציאה למכשפה בסקילה ממדרש אחר מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא אמר אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו למה יצאו לומר לך מה אלו בסקילה אף שאר מכשפים בסקילה. ושם בגמרת מי שמתו (כ"א)

היו דנין שמברך אדם על המזון לפניו מדין ק"ו והיה להם זה מן התורה והקשו עליה ממאי דתנן בבעל קרי ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו תיובתא, רצונם לומר שלפניו הוא מדרבנן ואינו מהתורה אלא לאחריו והעלו הדבר בתיובתא למי שדרשה בק"ו שאילו היה בק"ו הזה עיקר היה מברך מן התורה. אלא כל הנלמד לחכמים בי"ג מדות תורה היא אבל יש עם המדות האלו תנאים, ותנאי הג"ש כמו שהזכרנו שאין אדם דן ג"ש מעצמו אבל אחר שלמדו אותה הרי היא כגוף תורה לכל דבר, ותנאי הק"ו שאין עונשים בו לא מלקות ולא מיתת ב"ד והצריכו בזה מדרש מן הכתוב כמו שהוא מבואר במס' מכות (ה':) אלמלא כן היו עונשין וממיתין בו ומפורש אמרו בגמרת סנהדרין (ע"ג) אלא רודף אחר חבירו להרגו ניתן להצילו בנפשו מ"ל מק"ו מנערה המאורסה הוא וכו' וכי עונשין מן הדין היקשא הוא דתנא דבי רבי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו לרוצח מעתה וכו'. ועוד אמרו בשני של פסחים (כ"ד) ומה מעשר הקל אמרה תורה ולא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כל שכן לומר שהאוכל קדשים בטומאת בשר לוקה וכי תימא אין מזהירים מן הדין היקשא הוא דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו'. מאלו ומכיוצא בהן נלמוד שההיקש אצלם כדבר מפורש ועונשין בו מלקות ומיתה מבלתי קבלה אחרת, ועם כל זה יש בו תנאי שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש במוקדשין אבל בכל התורה למדין למד מלמד וכמו שהוא מפורש בפרק איזהו מקומן (זבחים נ':). והוי יודע שזה שאמרו שאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אין כונתם לומר שכל גזירה שוה מבוארת להם מסיני ונמסרת להם מפי משה רבינו תלמדו מלה פלונית ממלה שבפסוק פלוני ותשוו דין שניהם לענין פלוני, אין הדבר כן שהרי מצינו אותם חולקין תמיד בהרבה מקומות בענין הזה כאותה ששנינו שאמרו בגמרת חולין (פ"ה) מ"ט דרבי מאיר באותו ואת בנו גמר שחיטה שחיטה משחוטי חוץ מה להלן שחיטה שאינה ראיה שמה שחיטה אף כאן שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ורבי שמעון מאי טעמיה גמר מן וטבוח טבח והכן מה להלן שחיטה הראויה אף כאן שחיטה הראויה והקשו ורבי מאיר ליגמר מן וטבוח טבח והכן דנין שחיטה משחיטה ואין דנין שחיטה מן טביחה ושאלו לומר שאף זו גזירה שוה היא אמרו מאי נפקא מינה והא תנא דבי רבי ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן זו היא שיבה זו היא ביאה ומתרץ הני מילי היכא דליכא דדמי ליה אבל היכא דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן, וכן הקשו על ר"ש ליגמר משחוטי חוץ ונתן טעם דנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים, ואילו היתה לר"מ קבלה מסיני דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה ושהדבר נלמד משחוטי חוץ ולרבי שמעון היתה לו קבלה

מרבותיו שאין שמה שחיטה ושהוא נלמד מן וטבוח טבח והכן לא היה מקום לשאלות הללו ולתשובות שאמרו בגמרא, וכיוצא בזו בתלמוד רבות מאד, וכן יש קושיות הרבה בתלמוד וכיוצא בהן שאומרים ונילף גזירה שוה ממקום פלוני ומתרץ מסברא מהכא ילפינן דדמי ליה בכך וכך ולא מהתם וחוזרין ומקשין אדרבה מהתם ה"ל למילף וכו' ומסיק הנך נפישין, אלה הורגלו בתלמוד ואין צורך לכתוב מהן מפני רובן. ועוד אמרו בגזירה שוה כל גזירה שוה שאינה מופנה כל עיקר אין למדין הימנה מופנה מצד אחד למדין הימנה ומשיבין ומופנה משני צדדים למדין ואין משיבין כמו שאמור בשלישי מנדה (כ"ב:) ובמקומות אחרים והם מחזרים לאפנויי אותה ביתורין ומדרשין מן הסברא ונחלקים בכך כפי דעת החכמים. אבל הכוונה בגזירה שוה שהיא מסיני לומר שהיא בידם קבלה שדין שחיטה שאינה ראויה נלמוד מגזירה שוה דשחיטה [שחיטה] והיתה סברתו של רבי מאיר שהנכון ללמוד אותה משחוטי חוץ ויהיה שמה שחיטה ורבי שמעון ראה בדעתו שיותר נכון ללמוד אותה מן וטבוח טבח והכן ולא תהיה שחיטה שאינה ראויה נדונית כשחיטה וכן כולם, ואומר בשמא כי זה בכלל מה שנשתכח באבלו של משה בגזירות שוות:

ד **ואני** חוזר עוד לצווח על דברי הרב שכמה דברים בגמ' למדו אותם במדות האלו שהתורה נדרשת בהן וכוונתם בכולם שהם תורה שלימה והרב מנה מצוה רפ"ז לאו בעדות אבות על בנים והיא באה מדין ריבוי כמו שמפורש בפרק זה בורר (סנהדרין כ"ז:) וכן בנים להדדי פסול שלהן מן התורה וריבו אותה ממה שאמרו (שם כ"ח) אם כן לכתוב רחמנא אבות על בן מאי בנים דאפילו בנים להדדי וכן בנים לעלמא פסולין ופסולין נחשב גוף תורה וכל אלו מדרשות מן הרבויים עם היות פשטיה דקרא שלא נהרוג אבות בעון בנים ובנים בעון אבות וכמו שמפורש גם בקבלה (מ"א י"ד) ואת בניהם לא המית ככתוב בתורת משה לא יומתו אבות על בנים. ובמצוה שי"ג מנה לאו שאין מיתת בית דין דוחה שבת והיא באה מדין ריבוי ממה שאמרו בגמרת סנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין ל"ה:) תנא מושבות קא קשיא ליה. ועיקר הכתוב הבערה לחלק יצאת ולא הוזכר בגמרא באלו שהן תורה אבל תפסן מן הסתם בשל תורה. ומנה אכילת חטאת ואשם חוץ לקלעים לאו וכן אוכל עולה בין בפנים בין בחוץ לאו וכן אוכל קדשים קלים קודם זריקה וכן בכורים קודם הנחה בעזרה לאוין והם כולן באים ממדרשו של ר"ש דקאמר (כריתות ה') קרא יתירא הוא לכתוב רחמנא לא תוכל לאכלם מיהדר מיפרט בהו למה לי ליחודי לאו לכל חד וחד. והוא הרב ז"ל למד כל הנהנה מן ההקדש שמועל שהוא חייב מלקות מן האוכל עולה שאמרנו, והאמת שהוא נלמד מן התרומה

בגזירה שוה דחטא חטא בסנהדרין (דף פ"ד) מ"מ מן המדרש הוא שמלקין אותו, ומנה לאו בערל שאכל תרומה וקדשים והיא בגזירה שוה מן הפסח והתנצל בו שהוא מפי השמועה. ואני רואה אותם בגמרא יבמות (דף ע':) מסתפקים בדבר מאד ושאלו שנביא בגזירה שוה זו האונן ונוציא הערל ומסתברא ערלות הוה ליה לרבויי, ומקשה בה אדרבה ומסיק הנך נפישין כמנהגם בשאר מקומות ולא תלו עצמן בשמועה הזו אשר הרב מסכים עליה. וכן אופה שיירי מנחות חמץ מנה אותו לאו למלקות במצוה קכ"ד ולמדו אותו בגמ' (מנחות דף נ"ה) בדין ריבוי והורה בה הרב שהיא דבר תורה ממה ששנינו שם וחייבין על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה. וקרבן ומלקות באכילה דיום הכפורים אין לנו בתורה ונלמד בגמרא (יומא דף ע"ד:) מג"ש והרב מנה אותו מדין ק"ו במצוה קצ"ו. וכן טבול יום שעבד בלאו ומיתה ואין לו מקרא ובא מייתור הכתוב באם אינו ענין, ואחר כך בג"ש (והרב מנה אותו) וכבר מנה הרב גם זה. ובענין בעלי מומין למזבח יש לאוין הרבה בל תקדיש בל תשחט בל תזרוק בל תקטיר כולו בל תקטיר מקצתו ולוקין בהן וכולן נלמדין מדין רבוי כמו שמפורש בראשון של תמורה (דף ו':) וגם הן מנאן הרב וכבר יצא המנין ליותר מעשרים בהודאת הרב. וכן אוכל בשר בחלב והנהנה ממנו לוקין הם ואינן נזכרים בתורה. ואני תמה ומתפלא על הרב שהיה לו ללמוד מאלו על האחרות שהרי לא פירשו חכמים באלו לומר שהן דבר תורה בקבלה ולא הזכירו בהן שום חידוש אלא שנו אותן במשנה ככל הנדרשים ומאלינו אנחנו מכירים מדבריהם שהן מן התורה ונלמוד שהמדרשים להם דבר תורה הם אצלם וענין כזה בכל מקום מפורש מלמד על הסתום. ובכל המצות אין לנו גדולה מקבורת מת מצוה שדחו בו הפסח ומילה אפי' בכהן גדול ונזיר ולא בא בתורה מקרא בזה כלל אבל פשוטו של מקרא אוסר כן דכתיב על כל נפשות מת לא יבוא והוא נדרש (זבחים דף ק') מיתורי הכתוב לאביו ולאמו לא יטמא אבל מיטמא הוא למת מצוה עד שרבו מכל אחד והביא כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה. ועוד מנו חכמים ואלו שבמיתה והם עשרה כולם ולא למדו אותם אלא מדין גזירה שוה בגמרא ואלו הן הנשרפין (דף פ"ג:) ויליף חלול חלול מתרומה וכו' ושם הקשו כמה פעמים ואמרו ונילף חלול חלול מנותר להיותן בכרת ומתרץ מסתברא מתרומה ה"ל למילף וכו' אדרבה מנותר ה"ל למילף וכו', מכל אלה נלמוד שהגזירה שוה להן כדבר תורה מן המדרש לא מן הקבלה. ובאותו הפרק (דף פ"ד) במאי קא מיפלגי ר"ע סבר דנין יומת מיומת ואין דנין יומת מימות ור' ישמעאל סבר דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא. הנה ר"ע מוציא הזר ששימש לסקילה מן הג"ש כאשר פירשתי שהיתה בידו קבלה שדינו נלמד בג"ש ממלת יומת וסבר שהנכון

בו ללמוד יומת מיומת לא ללמוד מימות לפטרו מדיני אדם ולהניחו לדיני שמים וכהנה רבות עמנו. וכבר פטרו (יבמות ב') חמש עשרה נשים מן החליצה ומן היבום וצרותיהן וצרות צרותיהן לדעת בית הלל ויוצא ענינם מן המדרש ובית שמאי היו מחייבין אותם חליצה וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו ואחיו מן האם מדרשים הם וכבר טהרו דמים באשה וטמאו ארבעה בלבד ממדרש דמיה (נדה י"ט) וכן טימא רבי מאיר (שם כ"א) המפלת מין בהמה חיה ועוף כדין יולדת ונותן לה ימי טוהר מדין גזירה שוה וחכמים סבורים דכל שאין בו מצורת אדם אינו ולד. ומתירין את האשה בזריקת גט לחצירה מדין ריבוי ופשטיה דקרא ונתן בידה (גיטין דף ע"ז). וכן התירו שבת החמורה לקבוע החדש כמו ששנינו (ר"ה דף כ"א:) על שני חדשים מחללין שבת וכשבית המקדש קיים מחללין על כולם והוציאו ההיתר הזה מריבוי ממדרש אשר תקראו אותם במועדם:

ה **וראיתי** לו להרב עוד בהקדמה שהקדים לפרט המצות שאמר כשיהיה עונש פעולה מן העבירות מבוארת בתורה ואין האזהרה מפורשת כגון במכה אביו ואמו ומקלל אותם שלא נאמר בתורה לא תקלל אביך אלא שחייב מיתה למי שהכה או קלל שנוציא להם ולדומיהם האזהרה ממקומות אחרים בדרך היקש וזה אינו הפך אמרם אין מזהירין מן הדין ואמרם תמיד וכי מזהירין מן הדין. שאנחנו לא נאמר אין מזהירין מן הדין אלא כדי שנאסור מה שלא התבאר לו איסור על דרך היקש, אבל כשנמצא העונש בביאור נדע בהכרח שהוא מעשה נמנע מלעשותו ואולם נוציא המניעה בשביל שיתחזק לנו עיקר אמרם לא ענש אלא אם כן הזהיר. וזה כלו טעות ופשרה משובשת שהקדימה לקיים דבריו שהוא מפקפק במדרש המדות לפי שהם לא רצו זה באמרם אין מזהירים מן הדין כמו שנתבאר במקומות רבות מסנהדרין ומכות. ואפילו היה העונש מבואר ומפורש לא יוציאו לו אזהרה מן הדין רצוני לומר מק"ו בשום פנים. וכן אמרו בראשון של מכות (דף ה':) בת אביו ובת אמו מניין ת"ל ערות אחותו גלה עד שלא יאמר וכו' ת"ל אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו מנין ת"ל ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא עד שלא יאמר יש לי מן הדין אם הזהיר על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו בת אביו ובת אמו לא כ"ש וכו'. הא הוצרך להם מקרא להביא אזהרה לה מפני שאין מזהירין מן הדין ואפי' אחר שמצאנו העונש. וזה כלו בדין הקל וחומר בלבד. אבל על ההיקש מזהירין ועונשים ואע"פ שלא יהיה העונש מפורש כלל כמו שביארנו למעלה ממאמרם (סנהדרין דף ע"ג) וכי תימא אין עונשין מן הדין היקשא הוא, וכן בגזירה שוה כמו שלמדו לשלשה דורות בעריות אבל אזהרת מקלל אביו ואמו הוציאוה בגמרא (שם ס"ו) מדרשת לא תקלל חרש

ואלהים לא תקלל שמכניסין בה כל אדם, וכן אזהרת המכה אותם למדה ממכה כל אדם שהיא אצלם בלאו כמו שאמרו (שם פ"ה) הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה:

והנה הרב תלה הר נופל הזה בחוט השערה. אמר העיקר אשר הועילונו בו ע"ה והוא אמרם אין מקרא יוצא מידי פשוטו והיות לשון התלמוד מחפש בכל מקום ואומר גופיה דקרא במאי משתעי. וחס ושלום כי המדרשים כולם בענין המצות אין בהם מקרא יוצא להם מידי פשוטו אלא כולם בלשון הכתוב נכללים. אע"פ שהם מרבים בהם בריבויים ואין מדרש כבוד תלמידי חכמים מלשון את ה' אלהיך תירא מוציא הכתוב מפשוטו. וכן אם נאמר בכי יקח איש אשה שהוא בכסף אינו מוציא ממשמעו ופשטו. ולא כל אתי"ן וגמי"ן ריבויין ואכי"ן ורקי"ן מיעוטין ושאר המדרשים כולם אבל הכתוב יכלול הכל כי אין הפשט כלשון חסרי הדעת ולא כדעת הצדוקים כי ספר תורת ה' תמימה אין בה אות יתר וחסר כולם בחכמה נכתבו ולא מצאו מדרש שהוא עיקרי במצות מוציא מקרא מידי פשוטו זולתי הנדרש בו והיה הבכור אשר תלד כמו שהזכירו במסכת יבמות (כ"ד) כי אין הכוונה להם אלא שיהיו הכתובים אמת במליצה ומשל כענין שאמרו בששי של שבת (ס"ג) מאי טעמא דרבי אלעזר דאמר תכשיטין הן לו כלומר כלי הזין דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך אמר ליה רב כהנא למר בריה דרבינא האי בדברי תורה כתיב אמר ליה אין מקרא יוצא מידי פשוטו אמר רב כהנא כי הוינא בר תמני סרי הוה גמירנא לכולי תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא. הנה רצונם לומר בכאן שאילו היו כלי המלחמה גנאי בגבור לא היה ממשיל בהם דברי תורה אבל מפני שהם לו תכשיט אחז הכתוב משלו בהם ואמר שיהיו דברי התורה והחכמה בידו כמו החרב ביד הגבור חגורה בו ומזומנת לו כאשר ירצה להוציאה מתערה ולהתגבר בה על חבירו זה הוד והדר לו. וכן הענין בכ"מ הנדרש להם בענין משל ומליצה יאמינו כי שניהם אמת פנימי וחיצון ואם היה ביד חכמים קבלה שיהיה הבן אשר תלד היבמה יורש נכסי דודו והיו מרבים עם זה מן המדרש שיהא גדול האחים מיבם לא היו קוראים זה מקרא יוצא מידי פשוטו כלל אבל מפני שהם קבלו בכאן שזה הפשט לגמרי נקרא להם כן וזו היא כוונתם בכל מקום שהוזכר זה בתלמוד לא שיתכוונו לעקור הגזרות שוות והרבויין וזולתם מהמדרשים חס ושלום. וכענין זה אמרו בשלישי של כתובות (ל"ח:) כשהיו אומרים בשם ר"ע בנערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס ואמרה המשנה קנסה לעצמה ובברייתא קנסה לאביה ושאלו בשלמא רבי עקיבא דמתניתין לא אתיא גזירה שוה מפקא ליה לקרא מפשטיה לגמרי אלא רבי עקיבא דברייתא אתיא גזירה שוה מפקא ליה לקרא מפשטיה לגמרי. והוא מאמרם אין המקרא יוצא מידי פשוטו, לא אמרו

אין מקרא אלא כפשוטו אבל יש לנו מדרשו עם פשוטו ואינו יוצא מידי כל אחד מהם אבל יסבול הכתוב את הכל ויהיו שניהם אמת. וכן מה שאמר הרב שאפילו דבר שהוא הלכה למשה מסיני נקרא מדברי סופרים כלומר מדרבנן. אינו כן וכבר למדתי בעיקר הראשון שספק הלכה למשה מסיני לחומרא כדברי תורה ולא דנו אותו לקולא כדבר שהוא מדרבנן. וכן נתבאר שם שאינו נעשה זקן ממרא על דבר שעיקרו דברי סופרים ונעשה זקן ממרא על הלכתא אחד עשר ושהלכה זו הוא דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. ואע"פ שאין לו עיקר כלל אלא מהלכה סומכים עליה כדבר המפורש שבתורה כמו שאמר בפרק ואלו הן הנחנקין (פ"ז) ובמסכת נזיר (כ"ט) אמרו במדיר אדם את בנו בנזיר ואמר רבי יוחנן הלכה היא בנזיר ואיתמר עלה בשלמא לרבי יוחנן דאמר הלכה היא בנזיר להכי מגלח ועביד הקפה אלא לרבי יוסי ברבי חנינא דאמר כדי לחנכו במצות אמאי קא עביד הקפה קסבר הקפת כל הראש מדרבנן וחנוך דרבנן ואתי דרבנן ודחי דרבנן. הנה מכאן שההלכה מדאורייתא ואתי עשה דאורייתא ודחי את לא תעשה המפורש בתורה. ואיך נחשוב זה והרי רוב התורה בביאורה תלויה בהלכה למשה מסיני כדאמרי בפרק יום הכפורים (יומא דף פ') שיעורו של עונשים הלכה למשה מסיני והרי האוכל חצי שיעור חלב ודם ושאר האיסורין וכן פחות מככותבת ביום הכפורים וקוצר וטוחן פחות מגרוגרת בשבת וכן כולם מפני קבלתנו מהלכה למשה מסיני פטרנו אותו ומפני קבלתנו חייבנו השיעור וענשו לזה מלקות בכזית ולזה מלקות בככותבת ולזה מלקות בכגרוגרת ואמרנו לזה חצי פרס אין בין הלכה למקראות שבתורה אצלנו שום הפרש. ובגמרת סוכה (מ"ג) אמרו ערבה בז' מאי טעמא דחיא שבת כדי לפרסמה שהיא מן התורה ועוד אמרו שם (מ"ד) לולב דאורייתא עבדינן ליה שבעה זכר למקדש ומקשה עליה למאן אי לאבא שאול הא אמר ערבי נחל שתים אחת לערבה ואחת ללולב אי לרבנן הלכתא גמירי לה. הרי בכאן מפורש שמה שהלכה למשה מסיני אינו דרבנן אלא דאורייתא הוא אצלם וזהו ערבה לדעת דרבנן, וכן הנדרש מן הריבוי כגון ערבה לדעת אבא שאול נקרא דאורייתא. ומן הדומה שמזה הדעת אמר עוד במצוה קפ"א בענין הטריפה שבהמה שיתחדש בה אחת מן הטרפות מן המקובלות שאסור לאכלה ואפילו נשחטה כראוי ומי שאכל מבשרה לוקה מדרבנן ירצה לומר מכת מרדות. ואני תמיה במחשבתו זאת כי מן הידוע לדעת רבותינו שהטרפה שאסרה הכתוב מלאו הטריפה אינה המתה שהרגה אריה שהיא כבר נאסרה בלאו הנבלה אבל היא הטריפה החיה ואין מלקין עליה את הארבעים וכמו שבא במקומות הרבה. ואם יאמר כי הבהמה שטרפה האריה ונקב קרום של מוח או הלב לבית חללו ילקה עליו מן התורה ואם נקבו מן החולי

יהיה מדרבנן, זה אינו ראוי לשמוע ואינו כדרך התלמוד ואינו כדרך הרפואה שהמכה קרובה לרפואה יותר מן החולי וכבר חזר בו בחבורו הגדול. אבל יש להם בזה התנאי שאין דנין קל וחומר מהלכה כמו שאמרו בפסחים (פ"א:) ובנזיר (נ"ו) אמר ליה רבי עקיבא עצם כשעורה הלכה ורביעית דם קל וחומר ואין דנין קל וחומר מהלכה. ודנין ממנה גזרה שוה כמו שאמרו שם (פסחים שם) אלא אמר רבא גמר מועדו מועדו מפסח לענין טומאת התהום:

ז **וכן** מה שכתב הרב בעיקר הראשון שכל מה שסדרו אותו הנביאים העומדים אחר משה הוא כמו כן מדרבנן ולמד אותו מעירובין וידים שתקן שלמה ונקרא דרבנן וזה הענין הוא חוזר בעיקר הזה. ולפי דעתי שגם זה איננו כמו שחשב אבל מה שתקן שלמה או שתקנו נביאים ולא נכתב במקרא בנבואה הוא בלא ספק מדבריהם ומכללן עירובין וידים וכן מעשרות של עמון ומואב כמו ששנינו במסכת ידים (פרק ד') לענין מעשרות של חוצה לארץ מעשה זקנים ובבל מעשה נביאים וכלן נקראים מדבריהם, וכן הנכתב במקרא בדרך מעשה מן המעשים כגון מה שקבלו מן המעשרות אפילו לפירות האילן וירק כדכתיב ובפרוץ הדבר הרבו בני ישראל מעשר דגן תירוש ויצהר וכל תבואת השדה לרוב. וכמו שמפורש בגמרת נדרים (דף נ"ה) זה כולו מדרבנן. וכן שבות דשבת בימי עזרא ובית דינו תקנו ומהם בענין שכתוב והצורים ישבו בה מביאים דג וכל מכר ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים וכמו שאמרו בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו התירו וחזרו והתירו וכו' בגמרת שבת (דף קכ"ג:) כי כל זה חומרא וקבלה שקבלו עליהם ועשו סייג לתורה מלבד כמה תקנות שתקן עזרא, וכן הברכות שתקן הוא ובית דינו אנשי כנסת הגדולה וכו' וכולן מדרבנן הן בלא ספק ואפילו תקנותיו של משה רבינו ע"ה עצמו מדרבנן הן כמו שאמרו משה תקן להם שבעת ימי המשתה ושבעת ימי אבלות והם דרבנן כמו שאמרו (מ"ק כ') הלכה כדברי המיקל באבל, וכן אמרו (מגילה ל"ה) משה תקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג. אבל מה שכתוב בנביאים בדרך הצוואה כגון שמזהירין על עשה ומתרין על לא תעשה דבר תורה הוא. והענין הזה מפני שהוזהרנו בתורה אלה המצות (שבת ק"ד) מלמד שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, ידענו כי הבא בנבואה דבר תורה הוא או שהוא פירוש לפסוק של תורה או שהוא בידם הלכה למשה מסיני כמו שאמרו בגמרא תענית (י"ז:) הא עד דאתא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. ולפיכך חייבו מיתה על פרועי ראש ומנו אותו (סנהדרין פ"ג) מאלו שבמיתה מן הכתוב ביחזקאל ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו

כל כהן ואיתקשו פרועי ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה. והנה הם לומדים איסור הפרע מדברי הקבלה ודנין בו היקש כדברי תורה. ואמרו (שם:) בערל שהוא באזהרה ושאלו מנא לן אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולמדנו כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני ופסלו עבודה שלו. והזכירו תנאי בגזירה שוה ואמרו שדברי תורה מדברי קבלה לא גמרינן גזירה שוה כמו שהוזכר בגמרת נדה (דף כ"ג), וכן למדו מדברי יחזקאל שיהיו בגדי כהונה של בוץ דכתיב פארי פשתים יהיו על ראשם וכו' ואמרו נמי (יומא ע"א:) הא עד דאתא יחזקאל מאן אמרה וכו'. ולמדו למי שנתחייב שתי מיתות שניתן בחמורה מן הדרש הכתוב ביחזקאל והוליד בן פריץ שופך דם אמרו (סנהדרין פ"א) והוליד בן פריץ שופך דם בסייף ואת אשת רעהו טמא זו אשת איש בחנק ואל הגלולים נשא עיניו זו ע"ז בסקילה וכתיב מות יומת דמיו בו יהיה בסקילה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימר כולהו בסקילה וכו' אם כן מאי קא משמע לן ודילמא תורה קא מהדר אם כן איבעי ליה לאהדוריה כדאהדרה משה. ויש להם ז"ל דין גדול עושין בו מעשה בקידושין ובגירושין ובקרבנות למדוהו מפסוקי הנביאים. כמו שאמרו בגמרא (גיטין ל"ו:) ומי איכא מידי דמדאורייתא לא משמטא שביעית ותקנו רבנן דתשמט ומתרץ רבא אמר הפקר בית דין הפקר שנאמר וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והסגנים יחרם כל רכושו רבי אליעזר אומר ואלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וכי מה ענין ראשים אצל אבות אלא לומר לך מה אבות מנחילים את בניהם אף ראשים מנחילים את העם. וזה אצלם תורה שלימה כמו שאמרו (גיטין נ"ה:) כרת מדבריהם והשיבו כרת שעל ידי דבריהם באה לו אוקמוה רבנן ברשותיה כי היכי דליחייב עלה. ובראשון של חולין (י"ז:) אמר רב חסדא מנין לבדיקת סכין מן התורה שנאמר ושחטתם בזה ואכלתם והקשו פשיטא כיון דכי נקב טרפה בעיא בדיקה והשיבו לחכם קאמרינן וחקרו לחכם והא אמר רבי יוחנן לא אמרו להראות סכין לחכם אלא מפני כבודו של חכם והעלו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. ונלמוד מזה כי פסוקי הנביאים להם ע"ה תורה הם דורשים אותם ולומדים מהם ועושין בהם גם כן אסמכתות. וכבר אמרו (מגילה י"ד) ארבעים ושמנה נביאים ושבע נביאות עמדו להם לישראל לא פיחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אפילו אות אחת חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבי חייא בר אבין משום רבי יהושע בן קרחה קל וחומר ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כל שכן. למדו אותנו בזה כי כל התקנות והגזרות אינן תוספת אבל הם גדר וסייג לתורה. אבל מקרא מגילה היא תוספת לפי שנכתבה בתורה והוקבעה חובה

לדורות אלא שסמכו על חיובה בקל וחומר הזה ועל כתיבתה מן הרמז שמצאו כתוב זאת זכרון בספר. והלאוין והאזהרות שבדברי נביאים הם גמרא בידם מסיני והסמיכו אותן לכתוב בנבואה. וכבר יצא עוד מזה בדברי הרב ע"ה הפסד גדול שכתב בספר שופטים דין תורה שאין מקבלים עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים שנאמר על פי שנים עדים מפיהם ולא מפי כתבם אלא מדברי סופרים שחותכין דיני ממונות בעדות שבשטר אף על פי שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לווין ואין דנין בעדות שבשטר בדיני קנסות ואין צריך לומר במכות ובגלות אלא מפיהם ולא מפי כתבם. ועוד חזר וכתב כבר ביארנו שקיום שטרות מדבריהם כדי שלא תנעול דלת בפני לווין, ואף על פי שמצא הרב בגמרא (קדושין כ"ז) שאמרו חתימת העדים מן הכתוב שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים, דן בזה שהוא מדרבנן כשאר כל דברי נבואה שהוא גוזר בהן שהן דרבנן ועם הסיוע הזה שמצא לדבריו כפי דעתו ממה שאמרו מפיהם ולא מפי כתבם. וכבר השיבו עליו חכמי הדורות בזה תשובות גמורות אינן נעלמות מכל מבין עם תלמיד, מהן שאנו דנין בגיטין בעדי חתימה בלבד והאשה המוציאה לפנינו גט חתום מקיימין אותו בחותמיו ומתירין אותה להנשא על פי עדות השטר. וזה לדברי הכל ומפורש אמרו בפ' השולח (ל"ו) והעדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם דאורייתא הוא דכתיב וכתוב בספר וחתום והעד עדים אמר רבא לא נצרכה אלא לרבי אלעזר דאמרי עדי מסירה כרתי תקינו רבנן עדי חתימה דזימנין דמייתי סהדי אי נמי דאזלי למדינת הים, עשו הלימוד הזה שלמדו מן המקרא וכתוב בספר וחתום והעד עדים דאורייתא. ומה שאמרו קיום שטרות דרבנן כוונתם בו הפך מדברי הרב לומר דמן התורה בלא קיום דנין בהן כמו שהזכירו בתחלת גיטין (ג') בדין הוא דקיום שטרות לא ליבעי כדאמר ריש לקיש עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין ורבנן הוא דאצרוך והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן. ומפני זה אמרו (כתובות דף כ"ח) כיון דקיום שטרות דרבנן הימנינהו רבנן בדרבנן. ואני מוצא דיני נפשות ודיני קנסות בעדות שבשטר. ראובן שהיה לו עבד כנעני והוציא שמעון שטר חתום שמכרו לו ראשון אינו בדין יום או יומים. קדש ראובן את האשה (בעדי חתימה) ובא עליה שמעון שהיה בעלה והוציאה גט ממנו וחתום בעדים נהרג עליה. וכן בדיני השור והבור וכו' ומחייבין כופר ושלשים של עבד בראיה של שטר. ובגמרא יבמות (ל"א:) אמרו בזמן דשטר דבגיטין להצלה דידה קא אתי ובקדושין לחובה דידה קאתי וזמנין דבת אחותו היא ומחפה עלה ואי גבי דידה מחקא ליה שאילו יצא שטר לפנינו נדונת באשת איש לחנק. אבל מה שאמרו (גיטין ע"א) מפיהם ולא מפי כתבם

אינו בשטר שבעל דבר כותבו כגון גיטין וקידושין והלואות ומכירות. וכבר נתפרש זה ביד גדולי המפרשים בראיות גמורות ואין זה מקום לבארם. אבל חתימת עדים דאורייתא הוא נלמוד מוכתוב בספר וחתום שדברי נבואה דברי תורה הם בכיוצא מדברים הללו. וכן קנין חליפין הנלמד מבועז דבר תורה הוא מפני שאמר הכתוב וזאת התעודה בישראל ולא שמעתי חולק בו לומר שהיה קנינו מדבריהם בלבד. וזה מה שהיה בדעתי לכתוב על העיקר הזה בתכלית הקיצור, וידעתי כי עוד שמועות רבות בגמרא סותרות ענינו, כי הספר הזה להרב ז"ל ענינו ממתקים וכולו מחמדים מלבד העיקר הזה שהוא עוקר הרים גדולים בתלמוד ומפיל חומות בצורות בגמרא, והענין ללומדי הגמרא רע ומר, ישתכח הדבר ולא יאמר:

מצוה ג

א **העיקר השלישי** אמר בו הרב שאין ראוי שימנו מצות שאין לדורות וזה דבר ברור אינו נעלם כלל שאילו מנינו המצות האמורות לשעה היו מונים כל מצוה שבאה במצרים ובמדבר במצות עשה ובמצות לא תעשה והיה עולה לחשבון גדול כמו שאמר הרב, וחס ושלום שבעל הלכות גדולות יטעה בזה. אבל הטעם אשר מנה ולא יבואו לראות כבלע את הקדש מפני שהיא אצלו מצוה לדורות ממה שאמרו בגונב את הקסוה (סנהדרין דף פ"א ע"ב) והיכא רמיזא דכתיב ולא יבואו לראות כבלע את הקדש. ומה שהשיב כי די לנו באמרם רמז ופשטיה דקרא אינו בזה ואינו כמו כן מכלל חייבי מיתה בידי שמים כמו שנתבאר בתוספתא ובסנהדרין, הנה בהודאה מן הרב אם יהיה מן חייבי מיתה בידי שמים ראוי הוא להביאו במנין המצות. ואני תמיה עליו ז"ל שאם אינו מכלל חייבי מיתה בידי שמים הוא חמור יותר שהרי הוא חייב מיתה בידי אדם ומשנה שלימה שנינו (שם) קנאין פוגעין בו. אבל בודאי חייב מיתה בידי שמים נמי הוא כדאמרינן התם בגמ' סנהדרין (דף פ"ב:) בעא מיניה רב אחא בר רב הונא מרב ששת כהן ששימש בטומאה חייב מיתה בידי שמים לא תנינן כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לבית דין אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגזרין ואי סלקא דעתך חייב מיתה בידי שמים לישבקוה דליקטל בידי שמים, והקשינו אלא מאי אינו חייב מיתה מי איכא מידי דרחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה, ושאלנו והרי מי שלקה ושנה ותירצנו במלקיות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא, ושאלנו עוד והא הגונב את הקסוה ותירצנו כמו כן הא אמר רב יהודה בכלי שרת ורמיזא ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו לומר דהאי נמי בר קטלא הוא דחייב מיתה בידי שמים הוא, וכן שאלנו הבועל ארמית והשבנו הא אקריוה לרב כהנא בחלמיה ואדכריה

רב לגמריה כלומר שהוא נמי מחייבי מיתות כמו שכתוב בנבואה יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה והוא הלכה למשה מסיני וכמו שפירשתי, והרב עתיד למנותו מחייבי כריתות במצות חמשים ושתים, וכיון שעלו דברי רב ששת בתיובתא עמדה הלכה כמו שאמרנו דליכא מידי דרחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה ושאם גונב את הקסוה אינו חייב מיתה בידי שמים לא היה מיתתו בידי הקנאין. ונראין הדברים עוד דבכלי שרת אף רב ששת מודה דרחמנא אמר ולא יבואו לראות כבלע את הקדש אלא שלא היו יודעין מאי קסוה וכן לשון הגמ' מוכיח, ועל כל פנים כך עלה לנו שהוא חייב מיתה בידי שמים ובידי אדם. והברייתא שאמר הרב ז"ל דקתני ואלו שבמיתה אותן שאינן בידי אדם אלא בידי שמים קתני ובתוספתא אמתניתין קיימינן בתר דקתני שמיתתן בידי אדם הנסקלים והנשרפים הנהרגים והנחנקים והמומתין בידי קנאין ופרחי כהונה חזר והשלים ושנה ואלו שבמיתה בידי שמים בלבד, ועכשיו שלמדנו שהוא חייב מיתה בידי אדם ובידי שמים על כרחנו דבר תורה הוא ואין לנו בדרבנן חיוב מיתה כלל. ומה שדקדק כי די לו באמרם רמז כסבור שהוא אסמכתא בעלמא והנה אמרו דרחמנא אמר ולא יבואו לראות, אבל כבר נאמר בלשון הזה רמז במקומות שהן מן התורה אמרו (זבחים דף י"ז) רמז לטבול יום שאם עבד חלל מנין תלמוד לומר קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו אם אינו ענין לטמא דנפקא ליה מוינזרו תנהו ענין לטבול יום ששימש ויליף חילול חילול מתרומה, הנה בכאן פסלו העבודה שעבד טבול יום והצריכו בעל הקרבן להביא קרבן אחר וגוזרים על העובד מיתה ומנו אותו מאלה שבמיתה והוציא תלמוד כל זה במלת רמז כי הייתורים רמזים הם לא יתבוננו אלא מדרך הקבלה, וכן זה הגונב את הקסוה חיובו מיתה בידי שמים רמוז במלת כבלע את הקדש כי הגנבה והגזלה נקראין בליעה כענין חיל בלע ויקיאנו ורבים כן אע"פ שעיקר הכתוב בלוים בשעת מסעות הוא ומיתתן בידי הקנאין הלכה למשה מסיני כמו הבועל ארמית וכמו שהזכירו בגמרא פ' אין מעמידין (עבודה זרה דף ל"ז:), וכן אמרו רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין והוא מדרש גמור ודינו מדאורייתא כדאיתא בפרק קמא דמכות (דף ב' ע"ב) ובגמרא עבודה זרה (דף ל"ו ע"ב) אמרו ייחוד דבת ישראל דאורייתא הוא דאמר רבי יוחנן רמז לייחוד מן התורה מנין תלמוד לומר כי יסיתך אחיך בן אמך אמרי דאורייתא ייחוד אשת איש ואתא דוד גזר אפילו ייחוד דפנויה, ובספרי שנו רבי נתן אומר מכאן רמז לשיר מן התורה אלא שנתפרש על ידי עזרא, וכן בהרבה מקומות אומרים רמז בדברים שעיקרם תורה:

ב **וכן** מה שיחשבו בעלי ההלכות גדולות במנותו ולא יעבוד עוד דלוים ואמר שאינה נוהגת אלא במדבר, אין הדבר כן אבל היא מצוה נוהגת בכל הדורות כל זמן שיצטרכו

הלוים לשאת משא בכתף. ומה שנתעורר ממנו הרב לעשותה מצות שעה ממה שאמרו (חולין כ"ד.) יכול אף בשילה ובבית עולמים כן ת"ל לעבוד עבודת עבודה ועבודת משא באהל מועד לא אמרתי אלא בזמן שעבודה בכתף. מן המאמר הזה בעצמו נלמוד שהיא מצוה לדורות כל זמן שישאו בכתף והרי נהגה כל הימים בארץ בנשאם הארון בשילה ובבית עולמים. והנראה מלשונם כי בהיותם במדבר מפני תדירות משא לא היו מביאין הלוי הזקן לשיר ולשאר העבודות כדי שלא יבא לידי לישא בארון ולא היה נכנס אלא לנעילת שערים ולעבודת בני גרשון שאינם עבודת פנים אבל משנכנסו לארץ לא נפסלו אלא ממשא הארון בעת נסעו ממקום למקום. וכבר שמו דוד בנשאו הארון על העגלה טועה בדבר שהתינוקות קורין אותו בבית הכנסת שנאמר כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו וחזר בו ואמר לראשי הלוים (דברי הימים א ט"ו:י"ב-י"ג) התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ה' אלהי ישראל אל הכינותי לו כי למבראשונה לא אתם פרץ ה' אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט ושם כתוב וישאו בני הלוים את ארון האלהים כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות עליהם, וכאשר צוה משה הוא מבן שלשים ועד חמשים. וכן כתוב בדברי דוד מפורש (דברי הימים א כ"ג:ג') ויספרו הלוים מבן שלשים שנה ומעלה ובאמת כי זה המספר עד חמשים בלבד הוא רומז. ושם נאמר אלה בני לוי וגו' עושה המלאכה לעבודת בית ה' מבן עשרים שנה ומעלה כי אמר דויד הניח ה' אלהי ישראל לעמו וישכון בירושלים עד לעולם וגם ללוים אין לשאת את המשכן ואת כל כליו לעבודתו, כי בדברי דויד האחרונים המה מספר בני לוי מבן עשרים שנה ולמעלה, כי מעמדם ליד בני אהרן לעבודת בית ה' על החצרות ועל הלשכות וגו', ולא לשאת המשכן וכל כליו. ולא היה זה המספר כמספר הראשון שאמר בו מבן שלשים ועד בן חמשים. ואם נחשוב שלא יהיה עוד ללוים משא בכתף לעולם מימי ישאיהו שגנז הארון כמו שדרשו יומא (נ"ב:) בפסוק ויאמר ללוים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף, גם זה לא יוציא המצוה הזאת מן המנין אחרי שהיא נוהגת בכל הדורות כל זמן שיצטרכו למשא כי אין ביטול למצוה אלא מפני שאינה נוהגת לא מפני שאינה צריכה אלינו, וכבר אמר הרב כן במצות מאה ושמונים ושבע בענין הכרתת זרע עמלק ושבעה עממין כי כל מצוה תקרא נוהגת לדורות כל זמן שאינה נגדרת בזמן או במקום ואפילו בהעדר הדבר שנצטוה עליו בדורות ההם, מלבד שאין לנו בטחון שלא ישאו עוד ארון בבנין הבית או במלחמות העתידות לפני מלך המשיח כמו שעשה פנחס במלחמת מדין שנאמר וכלי הקדש וחצוצרות התרועה בידו ודרשו בספרי וכלי הקדש זה ארון וכאשר עשו בימי עלי

האל יזכנו לראות. ואם היתה מצוה זו יוצאת מן המנין היה בטל לאו דלא יסורו ממנו ויוצא מן המנין כי למשא הארון נעשו בו ומפני משאו הוזהרנו שלא נסיר אותם כמו שכתוב והבאת את הבדים בטבעות, בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו:

ג **וראיתי** להרב ז"ל שכתב לפנינו במאמר הזה במצוה ל"ד שנצטוינו שישאו הכהנים הארון על כתפיהם כשנרצה לשאת אותו ממקום למקום והוא אמרו יתעלה כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ואע"פ שמצוה זו באה בלוים בשעה ההיא למיעוט מספר הכהנים אבל לדורות הכהנים חייבים במצוה זו. והנה יסבור הרב כי מאחר שנשתנית המצוה לכהנים כבר בטל הלאו הזה דלא יעבוד עוד שלא נאמר בכהנים וכמו שאמרו (חולין כ"ד) מומין פוסלין בכהנים ואין שנים פוסלים בכהנים. וזהו סברא נפסדת שאם נעתקה המצוה הזו מן הלוים לכהנים אחרי שהיו רבים הרי הם במקום הלוים לכל משאם ולכל עבודתם כלומר שהיו כמותם מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה שהם שנות הכח למשא בכתף ולא אמרו שאין שנים פוסלין בכהנים אלא בעבודת הכהונה בזמן שהן פוסלין בלוים כלומר כשהיו הלוים נושאי הארון וזה הוא ששנינו פסול בלוים כשר בכהנים פסול בכהנים כשר בלוים כמו שבא בגמרא חולין שם. ולפי דעתי שגם זה שאמר שנעתקה המצוה לכהנים אינו אמת חלילה לנו שנאמר שנשתנה שום מצוה בתורה שיהיו הלוים נפסלים ממשא הארון לעולם והלוים נשאוהו בימי דוד גם בפעם השנית שעשה כהוגן שנאמר (דברי הימים א ט"ו:כ"ו) ויהי בעזור האלהים את הלוים נושאי ארון ברית ה', וכתיב וכל הלוים הנושאים את הארון והמשוררים. אבל נאמר כי הכהנים והלוים כולם כשרים במשא מן התורה שכולם נקראו לוים ועוד שלא נאמר בפרשה אלא בני קהת והרי הכהנים גם הם בני קהת וכתיב בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו וכן תראה בכתוב שנאמר (שם) ויקרא דויד לצדוק ולאביתר הכהנים וללוים לאוריאל עשיה ויואל וגו' ויאמר להם אתם ראשי האבות ללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ברית ה', ושם כתוב ויתקדשו הכהנים והלוים להעלות את ארון ה' אלהי ישראל כאשר צוה משה כדבר ה' בכתפם במוטות עליהם. וזו שאמרו בספרי היכן צוה (במדבר ז':ט') ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ולא חדשו הלוים כלום אלא מפי משה ומשה מפי הקודש, על הפסוק הראשון אמרו כן שנאמר (דברי הימים א ט"ו:י"ד) ויתקדשו הכהנים והלוים להעלות את ארון ה' אלהי ישראל כאשר צוה משה בדבר ה' בכתפם במוטות עליהם והיכן צוה משה ולבני קהת לא נתן ומשה מפי הקדש שהעיד עליו הכתוב בדבר ה' ולא אמרו והיכן צוהו ה' אלהי ישראל לאהרן אבל צירף

שם גם הפסוק הנאמר אחר תיקון המשמרות כולן כי אחר חלוקת הלוים הזכיר חלוקת הכהנים ואמר (שם כ"ד) אלה פקודתם לעבודתם לבוא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' אלהי ישראל, ע"י משה רבינו עליו השלום, וכל זה לומר שלא חדשו כלום במקדש על ידי דוד אלא הכל מפי משה ומשה מפי הקדש. ואם תאמר שאמרו גם זה על הכתוב השני רצונם לומר שגם בני אהרן בכלל מצות נשיאות הארון שנאמר בבני קהת כי עבודת הקדש עליהם ובני קהת יכלול את כולם, אבל זה הכתוב כמשפטם ביד אהרן במשמרת נאמר ולא במשא הארון. ועוד אמר הרב כי יתבאר זה בספר יהושע וספר שמואל כי לדורות הכהנים חייבים בזו המצוה והם ישאוהו, ולא מצאתי הביאור הזה אבל בספר יהושע אמר ויצוו את העם לאמר כראותכם את ארון ברית ה' אלהיכם והכהנים והלוים נושאים אותו ואתם תסעו ממקומכם והלכתם אחריו, והענין כמו שאמרתי שכל השבט כשר למשא הארון והמשפחה ההיא של בני קהת נפקדו עליה במדבר. ואני תמיה על הרב בזה שהוא דבר מפורש וכבר ביארו החכמים אותו שאמרו בגמ' (סוטה ל"ג:) כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום לוים נושאים את הארון והיום נשאוהו כהנים וזה כמו שביארנו כי בנסעם מן המחנה ביום הראשון נשאו אותו גם הלוים כמו שאמר והכהנים והלוים נושאים אותו ויום עברם את הירדן נשאו הכהנים לבדם כי כן כתוב ויאמר יהושע אל הכהנים שאו את ארון הברית, להעשות הנס על ידי כהנים המקודשים מזרע אהרן. אבל בספר מלכים כשהכניס שלמה הארון לבית קדשי הקדשים (שם ח') נאמר ויביאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו אל דביר הבית אל קדש הקדשים, והיה זה מפני שהלוים אינם נכנסים לעולם לבית קדשי הקדשים כי גם במדבר לא היו שם עד רדת הפרוכת על יד הכהנים כדכתיב אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי וכולי פרשה. וגם שם כתוב ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת כלי הקדש אשר באהל ויעלו אותם הכהנים והלוים, לפי שהיו הלוים גם כן נושאי האהל וכלי הקדש כלם חוץ מן הארון שנתייחדו לו עתה הכהנים כדי שיביאו אותו אל בית קדשי הקדשים שהלוים אין נכנסים שם בין במדבר בין לדורות. וכל זה מבואר מפורש. וכן אמרו שם במסכת סוטה (שם) תניא רבי יוסי אומר בשלשה מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשסיבבו את יריחו וכשהחזירוהו למקומו. גם זה ברור שמצות נשיאתו לעולם על הלוים כולן חוץ משלשה מקומות הללו שנתייחדה לכהנים על פי נביא בירדן ובהקפת יריחו ובשעת הכנסתו לבית קדשי הקדשים. והנה למדנו על כל פנים כי הלאו הזה של לוים נמנה הוא בשלש מאות ששים וחמשה הלאוין כי משא הארון מצוה לדורות, ונתקיימו בזה דברי בעל הלכות גדולות ועל חנם תפשו הרב בו:

ד **אבל** תרומת המכס וחנוכת המזבח וברכות וקללות שבהר גריזים ועיבל לא נתבאר למה כתבן בחשבון הפרשיות המשלימות לו החשבון. והנראה מדעתו שהוא לא בא למנות מצות שעה כאותן שבאו במצרים ובמעמד הר סיני וזולתם שאין להם ענין אלא לשעתן, אבל המצות שענינם קיים לנו לדורות ימנה אותן אע"פ שאינן נעשות אלא פעם אחת ולכן מנה פרשת אבנים גדולות לפי שנצטוינו (סוטה ל"ב) לכתוב בהן התורה באר היטב בשבעים לשון להיותם לנו זכר לדורות. ומנה פרשת ברכות וקללות שהיא קבלה שקבלו אבותינו עליהם ועל זרעם לדורות התורה כולה בפרט וכלל וקבלו אותה באלה ובשבועה. וכן פרשת חנוכה שמנה וכתב בפרשת משכן חנוך מזבח, ובודאי חנוך המזבח הוא מצוה לדורות כמו שכתוב בפרשת ואתה תצוה וזה אשר תעשה על המזבח שהיא מצות החנוך ומזה שנינו (מנחות מ"ט) אין מחנכין את המזבח אלא בתמיד של שחר. ונראין הדברים עוד שאף המשכן בהקמתו ובית המקדש בהבנותו צריכים חנוכה לעולם ונדבת הנשיאים היתה הוראת שעה בשיעורים ההם שעלו בדעתם אבל בחנוכה כמו חובה הוא. וכן עשה שלמה חנוכה וכן אנשי כנסת הגדולה ואף לימות המשיח וכמו שאמרו (שם מ"ה) מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה. ויתאמת זה ממה שאמר יתברך זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים אשר צוה ה' את משה וגו', ימנה המלואים עם קדשי דורות ויעשה אותם תורה. ואולם תוכל להקשות ממאמר החכמים שגוזרין בתלמוד על המלואים שהם לשעה כמו שאמרו בסוכה (דף מ"ג) יצאו מלואים שאינם נוהגים לדורות. וראיתי עוד בירושלמי בתחלת מסכת שביעית (הלכה א') על סוגיא שהקשו שם התיב רבי יונה הרי פרשת מלואים ופרשת דור המבול הרי אינן עתידים לחזור מעתה יעקרו אותם אלא כדי להודיעך. ויכולני לומר שהכוונה במאמרים הללו שאין פרטי פרשת המלואים צריכים לנו שאין עתידין לחזור על השיעור ההוא והסדר ההוא והיה די מכל הפרשה בכתוב ומשחת אותם ומלאת את ידם וקדשת אותם וכהנו לי. אבל הנראה אלי כי המלואים שהקריבו על הכהנים למלאות את ידם לכהן לא היו אלא לשעה כי בעת ההיא הבדיל אהרן וזרעו להקדישו קדש קדשים לדורות עולם. אבל היו שם מלואים עוד על המזבח להקדישו דכתיב ופר חטאת תעשה ליום על הכפורים וחטאת על המזבח בכפרך עליו וכתיב שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אותו והמלואים האלו הם שהקריבו בימי עזרא כי היה המזבח החדש צריך מלואים לקדשו כדכתיב (יחזקאל מ"ה:י"ח) בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש, על זה הוא שדרשו (מנחות דף מ"ה) שהם מלואים אמרו פר של ראש חדש עולה הוא אמר רב אשי מלואים הקריבו

בימי עזרא וכו' והם המלואים על המקדש, וכתוב מפורש עוד על המזבח (יחזקאל מ"ג:כ"ה) שבעת ימים תעשה שעיר חטאת ליום ופר בן בקר ואיל מן הצאן וגו' שבעת ימים יכפרו את המזבח וטהרו אותו ומלאו ידיו, והנה זה מפורש ומבואר. עוד יש לי ראיה על ענין הזה שפירשתי אמרם ז"ל בראשון של יומא (דף ה':) כיצד הלבישן לאהרן ולבניו בימי המלואים ותמהו כיצד הלבישן מאי דהוה הוה אלא כיצד מלבישן לעתיד לבא לעתיד לבא נמי כשיבאו אהרן ובניו משה רבינו עמהם, כלומר נשאל לו. הנה סוברים כי לתחיית המתים יתקדש אהרן ובניו עמו במילואין לפי שכבר בטלה משיחתן ממנו ומזרעו בשעת המיתה ויהיו אנשים מחודשים יצטרכו להתקדש כראשונה ויהיו המילואים האלה נוהגין בהן א"כ המילואים במזבח ובמקדש לאחר החרבן כשנעשו אחרים יצטרכו למילואים ועשו אותן בימי עזרא וכן נעשה לימות המשיח אמן במהרה, אם כן כל אלו הפרשיות מלמדות לדורות. אבל תחנונים והיא פרשת ויחל משה תחנתו של משה רבינו עליו השלום על מעשה העגל היא אצלו פרשת ציבור שממנה נלמוד תחנונים בשעת הצרות כמו שאמרו (ר"ה י"ז:) ויעבור ה' על פניו ויקרא מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה למשה ואמר לו כל זמן שישראל חוטאין לפני עשה לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. ואולי סובר בעל הלכות בפרשת תרומת המכס שהיא פרשה מלמדת לדורות בכל מלחמות הרשות להקריב מן הבא בידם תרומה לה' כענין שנאמר בדוד ומטבחת ומכון ערי הדרעזר לקח דויד נחשת רבה מאד בה עשה שלמה את ים הנחשת ואת העמודים ואת כלי הנחשת וכתיב גם אותם הקדיש המלך דויד לה' עם הכסף והזהב אשר נשא מכל הגוים (דברי הימים א י"ח:י"א), ולכן נאמר בקרבן שרי האלפים והמאות ויקח משה ואלעזר הכהן את הזהב מאתם ויביאו אותו אל אהל מועד זכרון לבני ישראל לפני ה', ואילו היתה נדבת שעה מן האנשים היחידים ההם לא היה בה ענין ראוי לומר בו זכרון לבני ישראל לפני ה' אלא שעשו בנדבה ההיא כלי שרת והוא חק וזכרון לדורות לעשות כן. ומכל מקום חשבונו של בעל הלכות גדולות בפרשיות לא נתברר ענינו שמנה כללות במקום פרט ולאוין במקום עשה, ואין דעתנו להאריך בזה.

מצוה ד

העיקר הרביעי אמר הרב שאין ראוי שימנו המצות הכוללות בתורה כולה, ובזה טען על בעל ההלכות גדולות אמר וכבר טעו בעיקר הזה עד אשר מנו קדושים תהיו מצוה בכלל מצות עשה ולא ידעו שאמרו יתעלה קדושים תהיו והייתם קדושים הם מצות לעשות כל התורה כולה. ולשון ספרא קדושים תהיו פרושים תהיו כלומר הסירו המדות המכוערות כולם שמנעתי אתכם מהם. ואמנם בעל ההלכות גדולות לא מנה קדושים תהיו אבל מנה

והתקדשתם והייתם קדושים והקדושה באמת להיות פרושים, ואשר הם כלל למניעת כולן לא ימנו, קדושים תהיו ושמרתם את מצותי ושמרת ועשית את מצותיו ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוך היום ועוד כל המצוה תשמרון לעשות שמור את כל המצוה ושמרת ועשית אותם ורבים כן בתורה, אבל אמרו יתעלה והתקדשתם והייתם קדושים היא מצוה להיותם קדושים מליטמא באכילת השרצים והרמשים ביחוד כאשר מפרש והתקדשתם ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ ואם כן הפורש מאכילתם מקיים מצות עשה המיוחדת בהן. אבל ואנשי קדש תהיון לי הבטחה לא מצוה כענין והייתם לי סגולה, תהיון לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וזהו מדרשו של איסי בן יהודה שאמר הוא מוסיף להם קדושה שאילו לפירוש הרב היה לומר כשישראל עושין מצוה מוסיפין לעצמן קדושה וכן לרבי ישמעאל שדרש שם כשאתם קדושים אתם שלי הבטחה מיעודי התורה הוא. ואל תשתבש ותאמר לי והלא אמרת (בשורש א') כי בעל הלכות לא ימנה לאו הבא מכלל עשה, כן הדבר בעשין שאין בהם מצוה כגון כל צפור טהורה תאכלו שאין לאוכל מן הצפור הטהור שום מצוה אבל המצוה היא על הטמאה והיא בה לאו וכיון שכבר נמנע ממנה בלאו אחד מפורש בה אינה באה במנין. אבל העשה הנאמר בפרישה מהן והוא מצוה נמנה הוא במנין כשבות בשבת וימים טובים שהן נמנין בעשה והמלאכה בהם בלא תעשה וכן ענוי ביום הכפורים כי בהשמרנו מן הלאו נקיים מצות עשה וכן בשרצים נשמר מהן בלאו ונקיים מ"ע נאמר בהן בעצמן והתקדשתם, וזה דעת בעל ההלכות גדולות שלא מנה הנזכרים למעלה וכיוצא בהן ונתכוין בזה למה שהזכרנו. אבל ראיתי לו שמנה וערפכם לא תקשו עוד וכן מנה לא תסור מכל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם והניח כיוצא בזה במצות עשה הרבה גם במצות לא תעשה שלא מנה. ומן הנראה אלי בלאו וערפכם לא תקשו עוד שהוא לאו מיוחד מחדש מצוה, והענין שיצוה להיותם שומעים מן הנביאים ולא יתקשו עוד בשאלת האותות מהם וטענם אחריהם כאשר עשו במצרים קודם לזה כענין שכתוב ואודע להם בארץ מצרים ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי, ואין ספק כי זה היה על ידי נביא או נביאים שלוחים אליהם אם משה רבינו ע"ה או אחרים טרם בואו ורבותינו עליהם השלום ייחסו זה לאהרן הכהן ע"ה וכי היו הנביאים ההם עושים להם שום אות או ראיה כי בכך נצטוו אבל הקשו לבם וטענו אחרי האותות כאשר עשה פרעה שנקרא בזה קשה לב וכתיב אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך וימרו על ים בים סוף, וכתיב אל תקשו לבבכם כמריבה כיום מסה במדבר, ובעבור הענין הזה אמר במעשה העגל ראיתי את העם הזה והנה עם קשה

עורף הוא יאמר כי הטעות אשר נכנס בלבם בתועלת ע"ז בכחות העליונים קשים הם לעזוב אותו והוא שאמר עתה אחר ביאור תפלתו על מעשה העגל ומלתם את ערלת לבבכם כי הטועה בגשמיות הוא ערל לב כאשר יאמר (ירמיהו ט':כ"ה) כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב, והוא שאמר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני כי אשר אין לבבו מיוחד לאלהיו ויחשוב כי יש שום תועלת בעבודת בלעדיו איננו ראוי לשרתו יתעלה, ועל כן אמר בכתוב הבא אחר זה כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים כלומר תהיו מולי לב להבין שאין בעגל אשר עשיתם וכיוצא בו שום תועלת וכשיזהירו אתכם הנביאים לעזוב אשר טעיתם בו לא תהיו עוד קשי עורף, וא"כ הדבר בפירוש הלאו הזה ראוי להמנות כענין שמנה הרב אל תפנו אל האלילים מניעה שלא יבינו בענינם ולא ישמעו מה שיספרו עליהם כלל כדי שלא יתפתה להם. אבל דעת בעל ההלכות בלאו (דברים כ"ח:י"ד) דלא תסור מכל הדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין ושמאל הוא שיהיה לאו בכל המצות שבתורה וימנה אותו מפני חומרו בהן שמוסיף לאו במצות העשה בכללן שאמר (שם כ"ז) ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם וכבר אמר כזה במקום אחר ושמרתם לעשות ככל אשר צוה ה' אלהיכם לא תסורו ימין ושמאל, אבל כתב זה שהוא סותם התורה כולה כאשר לא מנה בלתי זה, אבל הנראה אלי שאין זה לאו אבל הוא הבטחה מן הברכות נמשך אחר הכתוב למעלה ונתנך ה' לראש ולא לזנב והיית רק למעלה כי תשמע אל מצות ה' אלהיך לשמור ולעשות ולא תסור מכל הדברים, יאמר כי יתברך בכל הברכות בהיותו שומע לעשות המצות ושלא יסור מכל הדברים אשר צוה האלהים יתברך ימין ושמאל ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם כלומר שלא יטה לבבו לע"א כלל כי עמה אין תועלת במצות כולן, ואם תאמר שהוא לאו הוא בענין ע"א בלבד מוסיף על לאוים רבים ואזהרות הרבה שנאמרו בה כאשר הוא גומר ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם:

מצוה ה

א **העיקר החמישי** שאין ראוי למנות טעם המצוה בפני עצמה והביא מהן הרב ולא תחטיא את הארץ שהוא נותן טעם למה שאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וכן אל תחלל את בתך להזנותה עם ולא תזנה הארץ וכמו כן ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אם יצא חלל והטעה בהם בעל ההלכות שמנה אלה הלאוין כולם בלי השתכלות, אמר ואולם יתבזה מי שמנאם כשישאלו ממנו דבר מה מונע ולא יהיה לו אז מענה כלל. ואני אומר בזה העיקר מה שאומרים החכמים לכאורה כוותיה משמע וכדמעיינת בה שפיר לאו הכי הוא שלא ראינו רבותינו בתלמוד שיתפשו לאוי התורה

מיותרין להיותם טעם ללאו שקדמם אלא אם כן יצאו להוסיף ולגרוע שנלמוד דין מחודש מן הטעם ההוא, כענין שחלקו (סנהדרין כ"א) ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו שזה הלאו השני ודאי טעם למניעה שקדמה מרבוי הנשים ואע"פ כן נחלקו בו חכמי ישראל שר' יהודה דורש מה טעם לא ירבה משום לא יסור ולימד שמרבה נשים הוא ובלבד שלא יהו מסירות את לבו כלומר שתהיינה בדוקות בכשרות ור' שמעון דורש אותו לאו בפני עצמו אמר אפילו אחת ומסירה את לבו לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה דאפילו כאביגיל, הנה ששמו לאו בפני עצמו ליתורו. ועוד לדבריו ראוי הוא שנאמר גם בזה מה טעם לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה משום ולא תחטיא את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה ואם כן אינו אסור בחוצה לארץ כמאמרם (שם) מה טעם לא ירבה משום לא יסור ומה טעם לא יקח משום לא יחלל ואם לא בעל אינו לוקה וכן לא תחניפו את הארץ ולא תטמאו את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה. וכבר מנה הרב ז"ל עצמו לאוין שהן בנותני טעם יותר מאלו, אבל רבותינו עושים אותם מניעות כמו שאמרו בגמרא יומא (דף ע"ב) אמר רחבה אמר רב יהודה המקרע בגדי כהונה לוקה שנאמר לא יקרע מתקיף לה רב אחא בר יעקב דילמא הכי קאמר רחמנא עביד ליה שפה כי היכי דלא ליקרע מי כתיב שלא יקרע, וכן אמרו שם המזיח חשן מעל האפוד לוקה והמסיר בדי ארון לוקה ובכולן הקשו שהן טעמים למצוה שקדמה דהכי קאמר רחמנא עבדינהו שפיר כדי שלא יזח ולא יסורו, והשיבו מי כתיב שלא יזח ושלא יסורו, ומאלו נלמוד שכל מקום שנאמר בתורה לאו מוסף על המצוה ואיננו טעם מפורש למה שקדם נתפוס אותו לאו בפני עצמו כמו לא יקרע ולא יזח. וכן כתובים רבים כגון ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה, על דרכו של הרב אינו אלא לטעם למה שקדם, כי רעה גדולה היא שהיא אשת בנך שהוא חייב בכבודך ואתה מתחייב באהבתו אין ראוי שתגלה ערותה. ועל דעת חכמים בתלמוד סנהדרין (דף נ"ג) נדרש ויבא הלאו השני לחייב עליה לאחר מיתת בנו ואשת בנך היא לומר לא אמרתי אלא כשיש לבנך אישות בה פרט לאנוסה ושפחה ונכרית, וכן הכתוב במקלל אביו איש אשר יקלל את אביו ואת אמו מות יומת אביו ואמו קלל דמיו בו, והוא בנותן טעם כי עשה נבלה גדולה שנתחייב עליה בדמו, ואין חכמים רואין בעבור כל זה שלא לדרשו למקלל אותם לאחר מיתה אע"פ שאינן מרגישין והמכה פטור כמו שנתבאר בפרק תשיעי מסנהדרין (דף פ"ה:). וכן היה ראוי לפי דעת הרב שנאמר בפסוק (דברים י"ג) וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה שיהיה טעם לעונש הגדול הנעשה בענין, ומצינו שדרשוהו לאו אזהרה למסית כמו שמפורש בגמרא סנהדרין (דף ס"ג:), וכתבו הרב במצוה ט"ז בלאוין,

ובודאי מצינו בתורה טעמים בכתוב להחמיר בעבירה, כגון ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך ואמרו בספרא מלמד ששבועת שוא חלול השם. אבל הנאמרים בלשון לאו כולם למניעה הם, ואילו היה טעם בלבד היה אומר אל תחלל את בתך להזנותה ומלאה הארץ זמה, כי זהו טעם הכתוב הזה, וכן את אלה לא יקח ויחלל זרעו בעמיו. ואמנם הוא שנשאל מבעל ההלכות כמאמר הרב זה הלאו מאיזה דבר הוא מונע אבל לא יתבזה במענה השאלה הזאת ולא יתבייש ממנו שכבר דרשו בספרי ולא תחטיא את הארץ להזהיר ב"ד על כך. הנה לא ראו לעשותו טעם בלבד כדברי הרב אבל מניעה ואזהרה לב"ד וימנה לאו בפני עצמו ושהוזהרנו לכוף אותו לגרשה וכל שכן למנוע אותו שלא ישאנה, כמו שימנו מצות חייבי המיתות והמלקות שהוזהרנו לכוף אותו לעשות בהן הדין, וכן לא תקחו כופר לנפש רוצח, וכן לא תחמול ולא תכסה עליו דמסית, ולא תגורו ממנו דנביא שקר. ואמנם כי בהרבה מקומות דרשו כן, ואמרת להם זה האשה להזהיר בית דין על כך, וכן לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, אבל הכולל אזהרת ב"ד עם אזהרת העושה לא ימנו, אבל זה לאו בפני עצמו להזהיר ב"ד וימנה, אבל הלאו של ולא תזנה הארץ אינו טעם אבל הוא אזהרה לשוכב עמה שלא למדנו כלל לפיכך חזר וכתב לאו אחר דולא תזנה הארץ אזהרה לשוכב. וכבר הצריכו חכמים בכל מקום במשכב הזכר שכתוב ואת זכר לא תשכב וגו' אמרו למדנו אזהרה לשוכב אזהרה לנשכב מנין. ובבהמה נאמר בתורה אזהרה לשוכב ואזהרה אחת לאשה הנשכבת ועם כל זה הוצרכו עוד לאזהרה אחרת לנשכב מבהמה כמו שמפורש בגמרא סנהדרין (דף נ"ד:). ואפשר שאף אזהרת האשה הזונה נלמוד מזה, כי ולא תזנה הארץ יכלול הזונים שניהם ואל תחלל את בתך להזנותה זה המוסר בתו פנויה שלא לשם אישות, והמוסרת עצמה אם הם דנין אותה מן האב, לא ידעתי באיזו מדה יביאו אותו, והיה להם לבאר המדה בברייתא זו, אבל הוא נלמד מולא תזנה הארץ. ומה שאמרו עוד שם בספרא ולא תזנה הארץ מזנים הם הפירות על דרך האגדות נסמך מפני שלא אמר ולא יזנו עם הארץ אבל עיקר הכתוב לרבות המזנים עצמן, וכן ומלאה הארץ זמה נדרש שם למזנה ולזונה. וכן אמרו בגמרא יבמות (דף ל"ז:) רבי אליעזר בן יעקב אומר מתוך שהוא בא על נשים הרבה ואינו יודע על איזו מהן בא והיא שקבלה מאנשים הרבה ולא ידעה ממי קבלה נמצא אח נושא אחותו ואב נושא בתו וע"ז נאמר ומלאה הארץ זמה. ומפני שכתבתי הברייתא הזו אני צריך להתנצל ולומר שאין כוונתי במצוה הזאת שהיא מניעה לפנוי הבא על הפנויה ושניהם כשרים, שכבר פסקו שאין הלכה כרבי אליעזר בפנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה, ואם כן אין זה באזהרת להזנותה ולא תזנה הארץ, כמו

שאמרו בגמרא ארבע מיתות (דף נ"א) בפסוק ובת איש כהן כי תחל לזנות יכול אפילו פנויה, והקשו על זה והא לזנות כתיב, ותירצו כרבי אליעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה, אבל זו הברייתא השנויה בספרי או שהיא כרבי אליעזר ואינה הלכה, או שהיא במוסר את בתו למי שאין לו אישות בה, רצוני לומר עכו"ם ועבד וחייבי כריתות ומיתות ב"ד שזו היא אזהרת הזנות לדעת חכמים שאומרים יבמות (דף ס"א) אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות כלומר מאותן שאין להם בה קדושין. ותפשה זו הברייתא לשון סתם שלא לשם אישות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ולדעת ר"א סנהדרין (דף ע"ו:) דורש ממנו המשיא בתו לזקן כי אצלו הלאו הזה הוא מניעה מוקדמת שיגרום לה שתזנה תחת בעלה, והכלל שאין במשמע הזה ביאת פנויה אלא לדעת מי שאין הלכה כמותו, וכן בלאו דאתנן זונה, וכן אמר המתרגם בלאו דלא תהיה קדשה לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבד, אבל בבני הקדושין פנוי הבא על הפנויה, אם לדעת פלגשות רצוני לומר שתהא מיוחדת וידועה לו, זה מותר הוא, ואדוננו דוד ע"ה נשא מהן, אבל אם בא עליה דרך מקרה כענין הזונים זה אינו בכלל לא תחלל את בתך להזנותה ולא בכלל לאו קדשה אלא לדברי רבי אליעזר ואין הלכה כמותו אבל הוא בכלל אזהרתו של רבי אליעזר בן יעקב מתוך שהוא בא על נשים הרבה ואינו יודע על איזו מהן בא וכן היא שקבלה מאנשים הרבה נמצא אח נושא את אחותו ועל זה נאמר ומלאה הארץ זמה, ר"ל שאין זמה אלא מן העריות כדכתיב שארה הנה זמה היא, ולמה לא היה זה בכלל אזהרה והם אמרו שאפילו מקדש ונושא נשים בכל מדינה ומדינה ומגרש אותן עובר בזה כמו שהוזכר בפרק ו' של יבמות (דף ל"ז:) ושמא נפרש שיהיה ולא תזנה מניעה מזה שיאמר לא תעשו שתזנה ותמלא הארץ זמה כי הבא על האשה בפגיעתו בה והלכו להם לדרכם אע"פ שאין הביאה הזו זנות אבל היא מביאה את הארץ לזנות ולהמלא זמה, ולשונם בברייתא הזו משמע שלא יביאו זה בכלל ולא תזנה הארץ אלא שעל זה נאמר ומלאה הארץ זמה שרבה מזה שלא יעשו למלא את הארץ זמה ומכל מקום נמנענו מזה מן התורה. וראיתי בספרי ברייתא השנויה שם בלשון הזה (דברים כ"ג) לא תהיה קדשה מבנות ישראל, ואין אתה מוזהר עליהם בעכו"ם, ולא יהיה קדש מבני ישראל ואין אתה מוזהר עליו בעכו"ם, שהיה בדין ומה קדשה קלה מוזהר עליה בישראל קדש חמור אינו דין שתהא מוזהר עליו בישראל, או חלוף אם הקדש חמור אין אתה מוזהר עליו בעכו"ם קדשה קלה אינו דין שלא תהא מוזהר עליה בעכו"ם מה תלמוד לומר קדש וכו'. והנה אם היה מדרשם דקדשה וקדש כדעת בעל התרגום אין קולא וחומרא בזה יותר מזה, ומה זה שאומרים אין אתה מוזהר עליו בעכו"ם. וכן

אם מדרשם בקדש לזכר הנשכב כמדרשו של רבי ישמעאל בגמרא בסנהדרין (דף נ"ד:), לא יתכן בזה שיאמרו שאינו מוזהר עליו בעכו"ם שהנשכב מן העכו"ם נסקל הוא. אבל הנראה מדעת הברייתא הזו שהקדשה היא העומדת על הדרך מזומנת לזנות מאסורי הביאות ומכל אדם רחוקים וקרובים כענין שכתוב איה הקדשה היא בעינים על הדרך, ולכן יכסו הפנים כאמרו ויחשבה לזונה כי כסתה פניה, וכן הקדש הוא המזומן להיות נשכב עם הזכרים, כענין וגם קדש היה בארץ עשו כתועבות הגוים וגו' יכסו פניהם ויעמדו בעינים על הדרך כנשים כידוע מהם בארצות מצרים עד היום, והמניעה לבד היא שלא נניח לעשות דבר המגונה הזה בינינו מבני ישראל, אבל אין אנחנו מוזהרים מזה בעכו"ם שלא הוזהרנו באחרים זולתנו אלא בענין ע"א בלבד. והנה נתבררו לך כל הדעות בלאו הזה, והראוי לפסוק כדעת החכמים שאין הלאוין של זונה וקדשה אלא במי שאין להן קדושין, אבל בבני קדושין הענין בהם כמו שכתבתי למעלה, וכבר בררתי בזה ענין מן הענינים הסתומים, והרב משתבש בו כאן במאמר הזה ובחבורו הגדול:

ב **אבל** הלאו הנאמר אחר (ויקרא כ"א) ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו, אמר הרב שהוא טעם למה שקדם שאם יצא חלל, ולא ידעתי טעם לטעם הזה. ועוד שהרי בפרשה ההיא בעצמה נאמרו לאוין לכהנים בנשים הפסולות להם (שם) את אלה לא יקח ולא יחלל זרעו בעמיו, והוא באמת נדרש כן את אלה לא יקח ולא יחלל הא אם לקח חלל, ומכאן שזרעו מהן מתחלל הוא ואף על פי כן עשאוהו רבותינו לאו בפני עצמו, שאמרו קדושין (דף ע"ח) כהן גדול באלמנה לוקה שתים לוקה משום לא יקח ולוקה משום לא יחלל, ואף על פי שהן מודים שהוא טעם למניעה הראשונה, כמו שאמר רבא והלכה כמותו בעל לוקה לא בעל אינו לוקה, מה טעם לא יקח משום לא יחלל, אבל מכל מקום לא ראו שיהיה טעם ללא מדרש אבל משמש לטעם ונדרש ללאו, ומודה רבא שאם בעל ולא קדש לוקה ולא יחלל זרעו אמר רחמנא והרי חלל, והרי דברים קל וחומר כי בכאן הלאו הזה הוא נותן טעם משני פנים לא יקח שלא יחלל הא אם לקח חלל זרעו, וטעם אחר שהלאו הראשון נתלה בזה שאם לא בעל אינו לוקה, מה טעם לא יקח משום לא יחלל, ואף על פי כן הוא נמנה לאו בפני עצמו ללקות ממנו בבעילה בלא קיחה כל שכן בלאו הנדון שלפנינו. וכבר כתבתי הטעם לכולן מפני שלא ראו החכמים לעשות הלאוין טעם בלבד שהיה אומר את אלה לא יקח ויחלל זרעו, וכן ומן המקדש לא יצא ויחלל את מקדש אלהיו, וכדרך ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך, וכדרך ולא תטמאו בהם ונטמתם בם. וראיתי להרב במצוה קס"ה שאמר ענין אחר, פירוש שאמרו יתברך הוא שלילה ולא מניעה מגיד שאין עבודתו מחוללת אע"פ שהוא אונן, הא אחר

אם לא יצא חלל, כלומר כהן הדיוט שעבד עבודתו כשהוא אונן עבודתו פסולה, והזכיר זה שאמרו בגמרא סנהדרין (דף פ"ד) אונן מנא לן דכתיב ומן המקדש לא יצא ולא יחלל הא אחר שלא יצא חלל, וכבר נחלקו על הטעם הזה עצמו בשני של זבחים (דף ט"ז) אמרו אונן מנא לן דמיחל עבודה דכתיב לא יצא ולא יחלל הא אחר שלא יצא חלל רבי אלעזר אמר מהכא הן הקריבו אני הקרבתי מכלל דאי אינהו אקרוב שפיר אשתרוף, ורבי אלעאי מאי טעמא לא אמר ומן המקדש לא יצא אמר לך מי כתיב הא אחר שלא יצא חלל, רצה לומר שאילו היה שלילות כלומר שנותן רשות לכהן גדול שאינו צריך לצאת מן המקדש ויכול הוא להקריב אונן ואינו מחלל עבודתו בכך ראוי הוא שנלמד ממנו הא אחר שלא יצא חלל, אבל עכשיו שהוא אזהרה לכהן גדול שלא יחלל אין כהן הדיוט במשמע הזה שיחלל, והסוגיא כולה ששם בדעת הזה של רבי אלעאי היא. והנה לדעתו אינו שלילות אלא מניעה, ונראין הדברים שלדברי הכל במשמע הכתוב הזה יש אזהרה לכהן גדול בשני לאוין בלא יצא ולא יחלל, שאם נדרוש הלאו הזה דלא יחלל שלילות לומר שהוא רשאי להקריב אונן ולא כהן הדיוט ראוי הוא לומר כן בלאו הראשון דומן המקדש לא יצא אחר שהוא טעם נמשך עמו ויאמר כי הכהן גדול אינו צריך לצאת מן המקדש בשביל מתו ולהניח העבודה כי אין עבודתו בכך מחוללת, ומכלל שהדיוט צריך לצאת משם כלומר להניח העבודה שעבודתו פסולה ויהיו שניהם שלילות ולא מניעות. וכן הכתוב האחר שבפרשת כהן הדיוט (ויקרא כ"א) קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם אינו נדרש לחכמים כנותן טעם בלבד, אבל דרשו ממנו זבחים (דף י"ז) מנין לטבול יום שאם עבד חלל שנאמר קדושים יהיו ולא יחלל, אם אינו ענין לטמא תנהו ענין לטבול יום, והנה הוא לאו בפני עצמו כשהוא טבול יום אלא שכיון שהמניעה בלשון חלול היא נלמוד ודאי שאם עבד חלל. וכבר מנאו הרב גם בעל ההלכות זה הלאו, ולמה לא יתמה הרב על עצמו ויהיה אצלו טעם בלבד אלא ודאי כולן לאוין הם. ולפי משמעות המדרש שדרשו שם בספרא ומפתח אהל מועד לא תצאו יכול שלא בשעת עבודה תלמוד לומר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל אינו יוצא ואינו מחלל הוי אומר בשעת עבודה, לפי זה יזהר שלא יצא מן המקדש אחר מתו ויניח העבודה כי זה חלול המקדש הוא, והוא טעם למה לא יצא משום לא יחלל ואעפ"כ לוקה שתים משום לא יצא ומשום לא יחלל הא אם יצא ולא חלל כלומר שיצא שלא בשעת עבודה אינו לוקה, כענין לא יקח ולא יחלל שהזכרנו. וזו האזהרה לכל כהן שמניח עבודה ויוצא ואינו על המת בלבד מאמרו ולא יחלל, כי המחלל אותה בלי מקרה כ"ש שחלל, וכבר נאמר עוד אזהרה זו והעונש בלא מת, שנאמר (ויקרא ח') ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם

את משמרת ה' ולא תמותו, אבל פרטו הכתוב בכ"ג לומר שהוא מקריב אונן ושאין הדין הזה בהדיוט אבל הוא צריך להניח העבודה שאינו מקריב אונן. והנה אלעזר ואיתמר ביום מיתת אחיהם אוננין ולא היו באזהרת ומן המקדש לא יצא, וענין הכתוב שכללן עם אהרן אביהם בפסוק ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו יזהירם כולם בשעת מעשה במיתה מלהניח עבודה ולצאת, ויודעים הם כי אהרן מקריב אונן והוא באזהרתו מהיום והם באזהרתם מן אותו היום ואילך, אבל אותו היום אוננים הם, כמו שדרשו מן הן היום הקריבו את חטאתם ואת עולתם, אמרו להם שמא זרקתם דמה אוננין שהאונן שעבד חלל אמר לו אהרן וכי הם הקריבו שהם הדיוטות אני הקרבתי שאני כ"ג ומקריב אונן, וזו היא שדרשו שם כי שמן משחת ה' עליכם מה תלמוד לומר שיכול אין לי אלא אהרן ובניו שנמשחו בשמן המשחה שאם יצאו בשעת עבודה חייבים מיתה מנין לכל הכהנים שבכל הדורות ת"ל כי שמן משחת ה' עליכם לומר שאפילו כהנים הדיוטים שבכל הדורות כאלעזר ואיתמר הם באזהרה זו שלא להניח עבודה ולצאת כל זמן שיכולין לעשותה, והראיה כי שמן משחת ה' עליכם מדלא כתיב כי בשמן הקדש נמשחתם ואמר שמשחת ה' עליכם שהוא לדורות, כמו שאמר בהן והיתה להם משחתם לכהונת עולם לדורותם, ועוד אבאר עסק אזהרת אהרן ובניו באלו הכתובים במצוה תק"ס בעז"ה. ואני תמיה מאד שאין המדרש הזה כמדרש שבגמרא, שהרי בגמרא סנהדרין (דף י"ט) אמרו ומן המקדש לא יצא לא יצא עמהם אבל יצא אחריהם כיצד הן נכסים והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה ויוצא עד פתח העיר דברי ר"מ ר' יהודה אומר אינו יוצא מן המקדש שנאמר ומן המקדש לא יצא, ושאלו שפיר קאמר ליה רבי יהודה לר"מ א"ל ר' מאיר אי הכי אפילו לביתו נמי אלא ה"ק ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא, וכיון דאית ליה היכרא לא אתי למנגע ורבי יהודה אגב מרריה דילמא מקרי ונגע. ולפי זה המדרש אינה אזהרה לכהן שלא יצא בשעת עבודה מפני כבוד העבודה, אבל היא אזהרה שלא יצא אחר מטת מתו לעולם מפני חשש שמא יצא מקדושתו כלומר שיטמא את עצמו. והוא דוקא בכהן גדול שאסור ליטמא בקרובים ואדם בהול עליהם שיטמא, אבל אזהרת ולא יחלל את מקדש אלהיו לדברי הכל היא שלא יניח העבודה ויצא ועליה חייב מיתה, והיא אף בכהן הדיוט אלא שאמרה בכהן גדול לענין שאמרנו, ולשון ספרא משמע ששתיהן אזהרות בענין אחד כלומר שלא להניח העבודה. וראיתי לרב במצוה קס"ה שחשב לאחד שני המדרשים אמר, ודע שיש בכ"ג תוספת שהוא לא ילך אחר המטה וזה נגלה מן הכתוב באמרו ומן המקדש לא יצא, וכך נתבאר בפ"ב מסנהדרין באלו ב' פנים לכתוב הזה פשטו ומדרשו על שניהם הוזהרו הכהנים, ואין זו הדרך בתלמוד אבל נדחוק הלשון

השנוי בספרי, ונאמר שהמדרש שלהם כולו על ולא יחלל כמו שכתבתי שם, וזהו מה שיסבלו הדעות כלן. אבל אני לפי מראית עיני המדרש שבפרק כ"ג אינו אלא אסמכתא בעלמא שהם גזרו לכ"ג שלא יבא אחר מטת מתו כלל שמא יטמא בהיותו נבהל על מתו ולרום מעלתו לא ימנעוהו העומדים לפניו, וגם כי טומאתו היא הפסד גדול שהוא המכפר על כל ישראל, והכל גזירה מדבריהם וסמכו אותה למקרא הזה אבל העיקר למניח העבודה ויוצא כמו שפירשנו. והראיה עוד בזה מאמרם במשוח מלחמה וכולן אינן נוהגים במשוח מלחמה חוץ מה' דברים האמורים בפרשה לא פורע ולא פורם ולא מיטמא לקרובים ומוזהר על האלמנה ומצווה על הבתולה, והנה לפי שאינו מקריב אונן ולא הביאו אותו בכלל זה הלאו ומן המקדש לא יצא שאינו אלא אזהרה למניח עבודה והוא צריך להניחה בשעת אנינותו כמו שדרשו בו מכי נזר שמן משחת ה' עליו ולא על חבירו, וכמו שנתבאר בהוריות (דף י"ב:), ואם היה אזהרה שלא ילך אחר המטה כדי שלא יטמא היה משוח המלחמה מתחייב בו כיון שאינו מיטמא לקרובים ככהן גדול. ומצאתי סוגיא ירושלמית בגמרא סנהדרין (ריש פ"ב) אמר כ"ג מקריב אונן ואינו אוכל דברי ר"מ רבי יהודה אומר כל אותו היום ר' שמעון אומר גומר כל כל העבודה שבידו ובא לו, בין ר"מ לרבי יהודה חדא בין ר' יהודה לרבי שמעון חדא, בין ר"מ לרבי יהודה הכנסה. רבי יעקב ברבי דוסתאי מפסיק ביניהון ר"מ אומר אם היה בפנים לא היה יוצא היה בחוץ לא היה נכנס ר' יהודה אומר היה בפנים לא היה יוצא היה בחוץ היה נכנס רבי שמעון אומר גומר כל העבודה שבידו ובא לו. רבי יוסי בר בון בשם רב הונא מתניתא מסייע ליה לר"ש ומן המקדש לא יצא עמהם אינו יוצא אבל יוצא הוא אחריהם אלא הם מכוסים והוא נגלה הם נגלים והוא מכוסה יוצא עמהם עד פתח העיר דברי ר"מ רבי יוסי אומר אינו יוצא מן המקדש דכתיב ומן המקדש לא יצא יצא לא היה חוזר. פירושו כי ענין הכתוב ומן המקדש לא יצא לר' מאיר הוא שאם היה במקדש ושמע שמת לו מת לא יצא משם אבל יעבוד כל זמן שהוא בפנים ויקריב כמו שהיה בלבו לעשות ואפילו הפסיק חוזר ועובד אבל אם היה בחוץ בשעת מיתת הקרוב חל עליו האנינות ואינו נכנס למקדש ומקריב כל היום, ור"ש סובר שלא התירה עליו התורה מדין האנינות אלא שישלים העבודה שהיתה בידו בשעת שמועה והוא מוזהר עליה במיתה שלא יניחנה אבל אחר שגמר עבודה זו אינו חוזר ומקריב כל זמן שהוא אונן, ואמר רבי יוסי בר בון בשם רב הונא מתניתא מסייע לרבי שמעון שאומר שאין האזהרה מן התורה אלא שיגמור העבודה, ומכאן ואילך אין לו איסור לצאת עם המת ולכן הותר לו זה, והרי זו ראיה למה שהזכרנו בענין הזה. ועוד מצאתי בתוספתא במסכת סנהדרין אמרו לו

לרבי יהודה אין ומן המקדש לא יצא אלא בשעת עבודה בלבד. ודומה לי שהרב בחבורו הגדול חזר וראה, כן מצאתי לו בפרק חמישי מהלכות כלי בית המקדש שהוא מונה המעלות שנוהגים בכהן גדול שאינו יוצא אחר מתו ולא הביא לו אזהרה מן התורה, ובשני מהלכות ביאת המקדש אמר שזה שנאמר בכ"ג ומן המקדש לא יצא אינו אלא בשעת העבודה בלבד שלא יניח עבודתו ויצא, והטיב לראות שם בזה. עוד אני שואל למה לא מנו באלה שבמיתה כהן המניח עבודה ויוצא לפי מדרשם בספרא שדורשים כן בכל הכהנים שבכל הדורות. וי"ל תנא ושייר דהא שייר טובא כהן שנכנס לבית קדשי הקדשים שלא לעבודה לוי שעבד עבודת כהנים וכהן שעבד עבודת לוים וכן לוים עצמן מעבודה לחברתה וג' המנויין שם סנהדרין (דף פ"ט) במשנה הכובש נבואתו והמוותר על דברי הנביא והנביא שעבר על דברי עצמו. וכלל הדברים כולן שזה הלאו של ולא יחלל את מקדש אלהיו דבר שבמנין הוא וימנה בכלל שס"ה לאוין כמו שכתב בה"ג, לא כמו שהרב תופס אותו:

ג **והלאו** שמנה בה"ג ולא תטמאו את הארץ, ואמר הרב כי איננו נמנה מפני שהוא טעם אחר שקדמה מניעה מלקיחת פדיון דמי הרוצח אמר ולא תטמא את הארץ, ואמרו בספרי מגיד הכתוב ששפיכות דמים מטמא את הארץ ומסלק את השכינה ומפני שפיכות דמים חרב בית המקדש. ואני אומר שהיא מניעה באמת כמו ולא יטמאו את מחניהם אחר אזהרת וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו', וכבר מנה הרב זה בכלל שס"ה לאוין, ומה בין זה לזה בשניהם קדמה אזהרה ואחריהם אמר שלא יטמאו את מחניהם וארצם, ואף על פי ששם ב' האזהרות בענין הטומאה ראוי לתופסו טעם לומר שישלחו מן המחנה כל הטמאים כדי שלא יטמאו את מחניהם אשר האל שוכן בתוכם אלא שכולם מניעות. אבל לפי דעתי עם היותו באמת מניעה ואזהרה אינו בא במנין הלאוין לפי שכבר הוזהרנו על שפיכת דמים ועל לקיחת הכופר ברוצח בכל זמן ובכל מקום ויחזור הכתוב ויזהיר עוד שלא נעשה זאת הרעה בארץ הנבחרת אשר האל שוכן בתוכה שלא נגרום לה טומאה והסתלקות השכינה ממנה וזו כמו שאמר בעריות אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם, ולא תעשו מכל התועבות האלה, ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה, שהן אזהרות בעריות שנחמיר עליהן בטומאת הארץ ואיבודה לא ימנו לבד הלאוין של העריות, וכן ולא תחניפו את הארץ שמנה בעל ההלכות כפי הטעם הזה אינו ראוי להמנות, ואולי יבוא במנין ממה שאמרו בספרי ולא תחניפו את הארץ אזהרה לחנפים, והזהיר במקום הזה על החנופה שלא יחניפו לרוצח בשוגג, או ללוקח הכופר ממנו. וידרשו עוד שם אל תגרמו לארץ שתהא מחנפת לכם, וזה על

דרך אגדה הוציאוה ממלת הארץ שלא אמר ולא תחניפו בלבד. וקרוב עוד שנאמר כי מה שבא בסוף הכתוב הזה ולארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו הוא עוד מניעה ששכחה בעל ההלכות עצמו ז"ל, וזה ממה שהזכירו בשלישי של כתובות (דף ל"ז:) אמרו כי ולא תקחו כופר לנפש רוצח אזהרה דלא תשקלו מיניה ממונא ותפטריה מגלות ותרי קראי למה לי חד בשוגג וחד במזיד וצריכי וכו' ולארץ לא יכופר לדם למה לי, ירצו לומר מאחר שאמרת שבאו לאוין רבים בשוגג ובמזיד שלא נקח כופר מהם מה בא להזהירנו עוד, כי היה דעתם שבא להזהיר עלינו שלא נכפר לרוצח בממון ולא בדבר כי אם בדמו, ותירצו מיבעי ליה לכדתניא מנין שאם נערפה העגלה ואחר כך נמצא הרוצח מנין שאין פוטרים אותו ת"ל ולארץ לא יכופר, והקשו עוד על זה ואתה תבער הדם הנקי מקרבך למה לי, כי יראה שהיא מצוה לבער הדם אחר עריפת העגלה וכל הסוגיא ששם. אם כן נראה מכאן שזה שנאמר ולארץ לא יכופר לדם הוא אצלם מניעה שמנענו יתעלה שלא נכפר לרוצח גם בעריפת העגלה כי אם בדמו, והזכיר הארץ להגיד כי חטא שפיכות דמים על כל יושביה שבידם לעשות משפט, ואם חשבו הרב גם בה"ג שאינו מזהיר אבל מודיענו שלא יכפר האל יתעלה החטא הזה לארץ כי אם בדם הרוצח לא בכופר או בעריפה, ואנו כבר נצטוינו במשפט, וכיון שלא יבא בלשון מניעה לא נמנה אותו בכלל הלאוין מ"מ נלמוד שאינו טעם בלבד כדעת הרב, אבל אזהרה מענין חדש ומוסיף לנו איסור ימנה או לא ימנה. ואולי בה"ג סובר כי כל אלה הלאוין הנאמרין בלשון אזהרה כולם מניעות, לא תטמא את הארץ ולא תחטיא את הארץ ולא תזנה הארץ ולא תחניפו אסר הכתוב המעשים האלו בכל מקום והוסיף בהם מניעה בארץ, וזה כענין הלאו הבא בהסגת גבול שאמר לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים וגו' שבכל מקום עובר בלא תגזול, ובארץ מוסיף עליו זה הלאו ועובר בשני לאוין ושניהם נמנין במצות. וכן (דברים כ"א) ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה באמת מניעה הוא אינו טעם, וכן אמרו בספרי להזהיר ב"ד על כך, ואם היה הטעם כמאמר הרב אם כן אינו נוהג בחוצה לארץ ועוקר המניעה לגמרי בחוצה לארץ מה שאי אפשר, ובין מניעות ובין טעמים אין חוצה לארץ יכול לבוא במשמעם, והנכון שתהיינה מניעות כפולות בארץ בין שנמנה אותן או שלא נביא אותן בחשבוננו בדין המצות. עד כאן השגתי בעיקר הזה, והוא עיקר שיש לו שרשים רבים במקומות הרבה בתלמוד. ישמע חכם ויוסף לקח:

מצוה ו

העיקר הששי אמר הרב ז"ל שהמצוה שיש בה עשה ולא תעשה תמנה שתים העשה שבה בכלל מצות עשה והלאו שבה בכלל מצות לא תעשה, ופירש כי בזה ג' דרכים. הא'

שיהיה בדבר הזה מצוה בקיומו, ואם יהיה עובר עליו יעבור על לאו כענין בשבת ויום טוב ושמטה וצום כפור. או שיהיה לאו שקדמו עשה, כגון באונס ומוציא שם רע. או שניתק לעשה, כענין שילוח הקן והנותר, ובאלה הדרכים ימנו שניהם הלאו והעשה. ולא ראה הרב שאחד מן הראשונים טעה בזה העיקר. ואני רואה בו מחלוקת גדולה ואחת מן הדעות טועה בו בלא ספק, שיש עוד לאו ועשה בדבר אחד אלא שאין שניהם מצוה כענין בבהמות בדגים ובעופות המותרים והאסורים אמר הכתוב בהן עשה זאת הבהמה אשר תאכלו ודרשו בו (ספרי) שהיא מצות עשה, וכן כל צפור טהורה תאכלו מצות עשה, וכן את זה תאכלו מכל אשר במים, והדבר ידוע שאין הכוונה שבאכלנו הבהמה או הדג בעלי הסימנין הטהורים נעשה מצוה, ואם נצודם ולא נאכלם נעבור עליה, אבל הכוונה שאמר הכתוב אלה תאכלו ולא הטמאים, והוא לאו הבא מכלל עשה בטמאים כדי שיהא האוכל הטמאים עובר בלאו גמור ובלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה לפי קבלתנו, ואלו וכיוצא בהם מנאן הרב בכלל רמ"ח מצות עשה, אמר לבדוק בסימני חגבים לבדוק בסימני דגים, ובה"ג לא מנאן מפני שאין בהן קום עשה, והמניעה מן האיסורים כבר היא נמנית בלאוין, ואין הלאו הנאמר בלשון עשה מוסיף בזה מנין כמו שלא יוסיף לאו אחר גמור, כמו שיאמר במניעה מן המניעות ב' או ג' לאוין שכולן במנין לא תעשה אחת, וזה הדעת לבה"ג מחסר מעט. עוד במצות אחרות טעה בו הרב, כגון להלוות לנכרי ברבית שנאמר לנכרי תשיך, וכגון לנגוש את הנכרי שנאמר את הנכרי תגוש שמנאן הרב מצות חלוטות רצה לומר שלא מנאן במנינו בלאוין הבאים מכלל עשה הנזכרים, אבל ראה בהן שאנו מצווין שנלוה לנכרי ברבית ושנגוש אותו לפרוע חובו אחר שמטה, וחשב זה מפני מאמרם (ספרי) לנכרי תשיך הרי זו מצות עשה ולאחיך לא תשיך הרי זו מצות לא תעשה, ואין הכונה אלא לנכרי תשיך ולא לאחיך, והוא לאו הבא מכלל עשה שהוא נקרא עשה בהלואת האח עד שיהיה המלוה לישראל ברבית עובר בעשה ולא תעשה, והוא הדין למאמרם שם את הנכרי תגוש הרי זו מצות עשה, שר"ל כן שנגישת האח עובר עליה בעשה ול"ת. וכן פירש"י בפירוש החומש. והסוגיא שבגמרא בבא מציעא (דף ע':) כך הוא אמרו לנכרי תשיך מאי תשיך לאו תשוך, לא תשיך, לא סגיא דלאו הכי כלומר שאם נאמר דתשוך קאמר אפשר שבא הכתוב להתיר רבית העכו"ם כמו אבידתו וגזלו, אבל אם ללוות ממנו לא הוצרך להתיר, ולעשותו מצוה אי אפשר, ומתרץ לאפוקי אחיך דלא לעבור עליו בעשה ול"ת. והנה עלה לנו בין שנאמר תשיך או תשוך שהוא עשה במניעה מן האח, כמו שאמרו בברייתא הזו שבספרי, וכאלה רבות שם בספרי, שכן אמרו כל צפור טהורה תאכלו מצות עשה כל שרץ העוף טמא הוא לא יאכל מצות

לא תעשה, וכן בבהמות ובדגים ובחגבים בלשון הזה נשנו בספרא, ומפני שהענין כן לא מנאן בה"ג כדרך שלא מנה אלו שאין בקיומן מצוה כאשר כתבתי. ומאמרם כמו כן שהזכיר הרב שכל אבר ואבר שהוא באדם כאלו הוא אומר עשה בי מצוה והוא מדרש תנחומא בפרשת כי תצא, גם הוא ראיה על היות מספרם במצות שעשייתן חובה לא באותן שהוא שב ואל תעשה, כי בלאוין ימנו במספר כל יום ויום שאומר אל תעשה בי עבירה:

מצוה ח

א **העיקר השמיני** שאין ראוי שימנה השלילות עם המניעה, ביאר הרב ז"ל העיקר הזה ענין השלילות שנשלול נשוא ממונח ואין בו מענין הצווי כלום, ואמר וכבר העידו עליהם השלום כל זה הענין במחלוקת שנפלה ביניהם בלאו מן הלאוין וזהו באמרו בחטאת העוף ומלק את ראשו ממול ערפו ולא יבדיל שדרש תנא דידן שאם הבדיל פסול ולדעתו היא מניעה ודרש רבי אלעזר בר ר' שמעון שאין צריך להבדיל. והנה לדעתו הוא שלילות לא מניעה וכל אלו דברים ברורים לא נעלמים מכל מבין עם תלמיד אבל נצטרך בהם עוד להתנות כי לדעת רבותינו אין בתורה דבר נאמר בלשון לאו או בלשון עשה שיהא שלילות מצוה כלומר רשות ולא שלילות דין מן הדינים אלא א"כ היה (מן) הכתוב צריך לשלילות ההוא וכך הזכירו באותן המחלוקות לדעת זה החכם הרואה בלא יבדיל שהוא שלילות אמרו (זבחים ס"ו) מכדי כתיב והקריבו חלק הכתוב בין חטאת העוף לעולת העוף לא יבדיל למה לי ש"מ אין צריך להבדיל. והמשל עוד בזה מאמרם בגמ' סוטה (דף ג') וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר חובה, לה יטמא רשות רבי עקיבא אומר חובה, לעולם בהם תעבודו רשות רבי עקיבא אומר חובה. ושאלו על זה לימא רבי ישמעאל ור"ע בכל התורה כולה הכי פליגי דמר אמר חובה ומר אמר רשות ופירשו בקראי פליגי כלומר במדרשי הכתובים מ"ט דרבי ישמעאל כדתניא לפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך בלבבך יכול כגון זו תלמוד לומר ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ורבי עקיבא קנוי אחרינא כתיב, הרי ביארו כשיהיה להם דבר שהיה מן הסתם בכלל חובה וצריך לשלול ממנו את החיוב יודו בו שהוא רשות, וכן אמרו בלה יטמא רשות מ"ט דרבי ישמעאל איידי דכתיב אמור אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא אימא כללא איצטריך למכתב לה יטמא ורבי עקיבא מכי אם לשארו נפקא, וכן דרש בלעולם בהם תעבודו למשרי אחד מן האומות שבא על שפחה כנענית ור' עקיבא ממהם תקנו נפקא, הרי כלם מודים בשלילות במקום שצורך הכתוב לשלילות קיימא, כלומר שצריך להתיר לנו דבר ולתת לנו רשות בו, וכשאינו צריך להרשות לנו בו כלל יגזרו

שהיא מצות עשה או לאו ואפילו יבום אשת אח היה להם כן אמרו (יבמות כ"ז:) לפי שהיתה בכלל איסור והותרה יכול תחזור להיתרה הראשון ת"ל יבמה יבא עליה מצוה, וכיון שהענין כן ראוי לומר בלא תצא כצאת העבדים שהיא מניעה לא שנשלול ממנה הדין הנאמר בעבד כנעני לפי שלא היה הכתוב צריך לשלילה ההיא שאין העברי נלמד מן הכנעני בדין. וזה שאמר הרב שמא יעלה בדעתנו ונאמר אם עבד כנעני יוצא בהם אמה העבריה לא כ"ש ולפיכך יצטרך לשלול ממנה זה הדין ואמר לא תצא כצאת העבדים. אינו נכון לפי שיציאת עבד כנעני בראשי איברים קנס הוא כמו שהחכמים מזכירים בכל מקום ואין למדים מן הקנסות לומר אם קנסו הכתוב בכנעני כ"ש שנקנוס בעברי שאין דנין בקנס בשום מקום זולתי במקומות שקנסה בהם התורה וזה ידוע בתלמוד וכ"ת נילף מקנסא ממונא מקנסא לא ילפינן. ועוד אמרו(כתובות ל"ו:) חדוש הוא שחדשה תורה בקנס דאע"ג דמיקטל משלם, ואמר בגמרא מכות (דף ד':) מה למוציא שם רע שכן בקנס והיא פרכא שלא נלמוד ממנו דבר אפי' דין שאינו קנס בו וכ"ש שלא נאמר כיון שקנסה תורה במקום פלוני כ"ש שתקנוס במקום אחר, וזו סברתו של בה"ג שלא הוצרך לנו הכתוב הזה לשלילות דין ראשי איברים מן העבריה אלא לעשותו מצות לא תעשה, והענין המצווה בזה לפי שהקונה אמה העבריה מצווה עליה ביעוד עצמו או בנו או שתגרע פדיונה ותצא או שתצא בסימנין וחייב במזונותיה עד הזמן ההוא ואם הפיל שינה או סימא עינה ובא לסלק מעליו חיוב זה ורצה להוציאה מביתו בכך ולגזול ממנה דמי העין שהוא יותר מכל הפדיון שלה ורצה להוציאה מביתו בכך כדין הנהוג בעבדים מנעו הכתוב מזה כמו שצוה עליה בשארה כסותה ועונתה לא יגרע, ויתחייב לשלם לה דמי העין ולזון אותה עד הזמן וכ"ש שלא יוציאנה משם מעצמו לומר לה לכי לבית אביך, ולפי שפרט הכתוב בכאן אמה העבריה שמא נאמר אם כן העברי יהא יוצא בראשי איברים ודרשו בו (קדושין י"ד:) הקיש עברי לעבריה, וזה הוא ענין הלאו הזה שמנאו בה"ג בכלל המצות. ויתכן שיהא נכלל בו ענין אחר שמנע הכתוב מן האב שלא יאנס אותה ויגזלה מבית האדון בהפלת ראשי איברים לפי שהאב ובני המשפחה בראותם הקטנה בצרה גדולה עם האדון דרכם לעשות בענין כזה מריבה גדולה ולהוציאה מביתו ומנעם הכתוב מזה אבל ישלם מה שעליו ותשאר אצלו למצות ייעוד, ובסיוע לזה שיהיה לאו זה מניעה שהכתוב האחר הבא בענין זה לא ימשול למכרה בבגדו בה בזה ראוי להתפרש בשלילות לומר שאין האב רשאי בבתו למכרה לשפחות אחר שפחות. ומצינו במכילתא הרי זו אזהרה לב"ד שלא ימכרוה לנכרי וגם זה אזהרה שלא נניח להם להוציאה בראשי איברים אבל תעמוד על דינה להתיעד או להפדות. וקרוב אני לחתוך

הדין בזה ולפסוק שכך הוא באמת לדון בו שלילות כמאמר הרב לא מן הטעם שאמר הוא אלא מטעם אחר, והוא שפרשת ראשי איברים נאמרה סתם וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושמא יעלה על לבנו לומר שתהא כוללת כל העבדים או שידבר הכתוב בעברים לבדם שראויים יותר לחמלה לפיכך הוצרך לומר כאן לא תצא שאין העברים בדין הזה אלא הכנענים לבדם. אמנם מצינו במכילתא מדרש בוכי יכה איש את עין עבדו ר"א אומר בכנעני הכתוב מדבר או אינו אלא בעברי ת"ל מהם תקנו עבד ואמה, וא"כ תהיה פרשת ראשי איברים מפורשת בכנעני כמדרשו של ר"א לא מדרש חכמים, ולפי ששם במכילתא בפרשת וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט דרש כן ר"י אומר בכנעני הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בעבד עברי ת"ל לא יוקם כי כספו הוא מה כספו שקנוי קנין עולם ורשותו גמורה לו יצא עברי וכו'. הרי לדברי החכם צריך תלמוד אחר בפרשת ראשי איברים ונאמר שנלמוד אותו מלא תצא כצאת העבדים שמיעט העבריה מהם והעברי שהוקש לה וישאר הכתוב ההוא לכנעני לבדו וזה צריך עיון ודקדוק ואין בו הסכמה לעשותו שלילות או מניעה או שיהיה בו מחלוקת במדרשו שהזכרנו:

ב **אבל** הכתוב האחד שתפס הרב עליו בו ולא יהיה כקרח וכעדתו ואמר שבארו החכמים שהיא שלילה ופירשו ענינו ואמרו שהוא ית' הודיענו שכל מי שיקום על הכהונה לא יקרהו מה שקרה לקרח כלומר שיבלע וישרף אבל יהיה ענשו כאשר דבר ה' ביד משה לו כלומר הצרעת והוא אמרו יתברך הבא נא ידך בחיקך. וזה ודאי אינו פשטיה דקרא ולא מדרש עיקר לרבותינו אבל פשט הכתוב עיקרו שצוה ברקוע פחים צפוי למזבח זכרון לבני ישראל בשני דברים, שלא יקרב איש זר להקטיר ולהקריב קרבן ושלא יחלוק ג"כ שום אדם על כהונת אהרן לאמר כי לא היתה מאת ה', ושני אלה עם היותם אמורים כדרך הזכרון הם מניעות, כדרך על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, וכדרך אשר לא יעבד בו ולא יזרע, ולא ימנה לא יקרב איש זר בעבור היות בו לאו אחר מפורש בכל עבודות שבמקדש שנאמר וזר לא יקרב אליכם וימנה ולא יהיה כקרח וכעדתו כמו שבארנו. אבל מה שאמר מענין הצרעת והוא במדרש תנחומא הוא על דרך התוכחה והדרש באגדות נסמך על מלת ביד משה לו ואינו פשטיה דקרא ולא עיקר מדרשו שהרי ביד משה לשון תורה ברוב המקומות, ובגמרא סנהדרין (דף ק"י) כך אמרו ראוי להצטרע כתיב הכא ביד משה וכתיב התם הבא נא ידך בחיקך ואם כן אינו אלא אסמכתא. ובדרך הזה להם בתלמוד אמר בפרק בתרא של מועד קטן (דף כ"ד) אבל שלא פרע ולא פרם חייב מיתה דרשו בו שלילות לומר אתם לא יהיה עליכם חיוב מיתה בהמנעכם מזה כשאר אבלים המתחייבים כשלא יהיו פורמים וזה כולו אסמכתא שהכתוב הוא מניעה וחיוב מיתה

להם ורשות ופטור לאחרים על דרך מנהג לחכמים לומר בדרך אגדה ואסמכתא. ואמת כי מה שאמרו בגמרא סנהדרין כל המחזיק במחלוקת עובר בלא תעשה שנאמר ולא יהיה כקרח על דרך תוכחה הוא אבל עיקר הכתוב במחלוקת הכהונה בלבד והם ז"ל סמכו לו שאר המחלקות להזהיר מהם. וענין השלילות צריך דקדוק ולא יתפשט כאשר הרב מרחיב בו, כי ראוי לפי דבריו שנאמר בלא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו וגו' שהוא שלילה לומר שאין אדם מתחייב מיתה בעדות הקרובים לשלול מהן דין על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת כאשר נאמר בלא יומתו כי לא חופשה שאינם חייבים מיתה בעבור העבדות וכן בלא יקום עד אחד באיש והרב מונה את שניהם מניעות וכן הדבר, אבל אין שלילות בתורה בלאו הנאמר בפני עצמו אלא בכגון אלו שמפרש כי לא יומתו כי לא חופשה, לא יסגירנו כי טמא הוא, וכן לדעתי ולנערה לא תעשה דבר שלילות הוא לומר שהיא פטורה, כי הוא מפרש שאין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו וגו' ואין לנו למנות מניעה שנאמר שיש גם בזה ייתור הכתוב אחרי אמרו ומת האיש אשר שכב עמה לבדו לפי שהוא נדרש כולו מלה מלה בגמרא סנהדרין (דף ע"ג) וממנו לכל אותן שמצילין אותן בנפשן ואותן שאין מצילין. ובספרי אמרו ולנערה לא תעשה דבר מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה מנין אף מן הקרבן תלמוד לומר חטא מנין אף מן המכות תלמוד לומר חטא מות שכל אנוסים פטורין ומצילין אותן בנפשם אין לי אלא זה מנין וכו' הנה לימדו שאין הכתוב הזה אלא פטור וכן אומר תמיד (נדרים כ"ז) אנוס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר ולא הזכירו בו אזהרה לומר רחמנא אזהר עליה וכן ראוי לומר כי למה הזהיר הכתוב בפטורין מן המיתה שלא יומתו וכבר הוזהרו על שפיכת דמים ולפי הענין שאמרנו נראה בלא תצא כצאת העבדים שהיא מניעה. והלאו בכל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת לדברי הדורש בו (כתובות דף ל"ז:) לא תשקול מיניה ממונא ותקטליניה הוא באמת מניעה, אבל לדברי האומר מנין ליוצא ליהרג ואמר ערכי עלי שלא אמר כלום שהוא שלילות אמר שאינו פדיון כי מות ימות ואין לו דמים וערך כלל:

ג **אבל** מה שכתב הרב כשנצטוינו בתורה שנשלול מנפשותינו המעשה הפלוני והפלוני שימנה המעשה ההוא בכלל מצות לא תעשה ואע"פ שלאו הבא בדבר ההוא שלילות לא מניעה כגון הכתוב לא אכלתי באוני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא וגו', גם בה"ג הורה כן ואני לא באתי לידי המדה הזאת כי מן הנראה מדברי רבותינו בתלמוד אין מניעה בתורה שלוקין עליה באה מן הכלל אבל אלו וכיוצא בהן לאו הבא מכלל הן שנצטוינו אנחנו החיים לאכלו בטהרה לפני ה' ובשמחה ולא באנינות ולא בטומאה ולא לתת ממנו למת,

והראיה בזה כי השלילות בלא בערתי ממנו בטמא נכנס בו שלא הסיקו תחת תבשילו בהיות המעשר טמא כמו שאמר בגמרא הערל (דף ע"ג:) ואסור לבער המעשר ובכורים בטומאה מה שאין כן בתרומה מנא לן אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן דאמר קרא לא בערתי ממנו בטמא ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר שמן של תרומה שנטמא, ואם היה השלילות מחייב להיות מניעה בלאו יהיה המדליק שמן של מעשר שני שנטמא לוקה, וזה לא עלה על הדעת מעולם והרב עצמו אינו אומר כן, ועוד אמר שם ר"ש אומר לא בערתי ממנו בטמא בין שאני טמא והוא טהור בין שהוא טמא ואני טהור, והיכן מוזהר על אכילתו איני יודע, טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב ולא יאכל מן הקדשים טומאת עצמו מנין ת"ל לא תוכל לאכול בשעריך תאכלנו. הרי לנו בביאור מזה שאף על פי שהשלילות בזה לא בערתי ממנו בטמא יש במשמעו כל אכילה בטומאה בין בטומאת הגוף בין בטומאת בשר בקשו אזהרה במקום אחר שתהיה מניעת לאו להלקותו עליה, וכך אמרו עוד בגמרא מכות (דף י"ט:) רישא דקתני מעשר שני שלא נפדה באלו הן הלוקין במעשר שני טמא וגברא טהור וקא אכיל ליה בירושלים ומנ"ל דמיחייב עליה דתניא רבי שמעון אומר וכו' ולמדנו שאין בשלילות הזה מעצמו מלקות עד שיביאו בו אזהרה מלאו גמור. ומה שנכלל בו עוד ביאור, כגון הסקה תחת תבשיל שלא באה בו אזהרה ממקום אחר אינו לוקה עליו. וכן כתב רש"י ז"ל בפרק כל שעה דאיתמר התם גמר ממעשר ומה מעשר הקל אמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא קדש חמור לא כ"ש, ופירש הרב ואע"ג דוידוי בעלמא הוא ואינו לאו הא נפקא לן ביה באיסור לאו בפ' הערל וכן בשלילות לא אכלתי באוני ממנו ולא נתתי ממנו למת אין בהן מלקות ולא אמרו מעולם בלוקח כסות וכלים בין לחי בין למת בכסף מעשר שני אלא יאכל כנגדן, ואם כבר אכלו פטור, וכן דרשו בזה שלילות אחר אמרו (ברכות מ':) ולא שכחתי מלהזכיר שמך עליו, והדבר ידוע שאם הפריש ולא בירך אינו לוקה ואינו עובר בלאו אע"פ ששולל עצמו מזה.

מצוה ט

א **העיקר התשיעי** יגזור בו הרב ז"ל גזירות רבות והם לו מפתח גדול במנין המצות. יאמר תחלה שראוי שנמנה המצות לא האזהרות, לומר שאם באו בא' ממצות עשה צוואות רבות צווי אחר צווי לא נמנה אלא אחת כגון במצות ציצית שבאו בה חמש עשה ואינה נחשבת אלא מ"ע אחת, והשביתה נשנית בתורה פעמים רבות ונחשוב אותה אחת, וכן ביו"ט וכן כיוצא בהן הרבה, וזה דבר ברור. אמר וכן במצות ל"ת אם באו מניעות רבות בדבר אחד אינם בחשבון אלא אחת וזה כגון הדם שנאמרו בו לאוין הרבה והיא נחשבת

לא תעשה אחת, ופירש הטעם לזה מפני שאינו לוקה אלא אחת לפי שלא ילקה שתי מלקיות על שם אחד אלא על שני שמות כלומר שני ענינים מהם בכל אחד בפני עצמו, וכן אם באו איסורין רבים איסור אחר איסור בפרט מניעה אחת כלומר בלאו אחד לא ימנה אלא אחת כמו שאמר יתעלה אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים שהרב ימנה אוכל נא ומבושל מצוה אחת, ואם יהיה בלאו הזה שבכללות ענין שבאו לחלק ולהלקותו עליו שתים ימנה אותם שתים, ולפיכך המניעה במדה ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ימנה אותה שלש, ממה שאמרו במסכת כריתות (דף ה') לוקה שלש. ואני אומר שהסכמתו של הרב למנות המצות על פי המלקיות אינה במדה, שהרי אנו מונין שס"ה לאוין והרבה מהן שאין בהם מלקות כלל. והנה נמחול זה לסברתו, אלא שכבר נשתבש בשיטה הזו בשבוש גדול כי מה שאמר בלאוין הרבה שבאו באיסור אחד שאינו לוקה אלא אחת אינו כן, ומפורש אמרו בשני של פסחים (דף כ"ד) והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל מה ת"ל לא יאכל אם אינו ענין לגופו דאתי בק"ו ממעשר ומה מעשר הקל אמרה תורה ולא בערתי ממנו בטמא בשר קדש החמור לא כל שכן, וכי תימא אין מזהירין מן הדין היקשא הוא דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' ומה ת"ל לא יאכל אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין שבתורה, והקשינו אמר ליה רבינא לרב אשי אימא לעבור עליו בשני לאוין לאו מי אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש צרעה לוקה שש, ר"ל כי הדרך שאמר אביי בזו שלוקה ארבע וחמש מלקיות כאחד מפני שנכפלו הלאוין שנאמרו בו אף כאן נאמר שילקה ב', אחד לאו הבא בהיקש ממעשר ואחד לאו זה המיוחד בו, הרי ביארו כי ריבוי הלאוין מרבים המלקיות ואם נכפלו במצוה מן המצות הלאוין פעמים רבות נלקה אותו כמנין הלאוין, אבל יש בזה תנאי והוא שיהיו הלאוין מיותרים ולא יצטרכו במצוה ההיא למדרש מן המדרשים זולת לבעל המניעה ההיא כגון הלאוין האמורים בכלאי בגדים, שאחד מהן בלבישה לא תלבש שעטנז, והשני בהעלאה ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך, ושניהם נדרשו, כגון זה לא ילקה אלא אחת מפני שבאו הלאוין לתשלום הענין, אמרו יבמות (דף ד':) לבישה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה לבישה מיוחדת שהיא הנאת הגוף אף כל שהוא הנאת הגוף יצא דבר שאין בו הנאת הגוף, וכבר דרשו המניעות שבאו בדם ואמרו בגמרא כריתות (דף ד':) חמשה לאוין האמורים בדם למה, אחד לדם חולין ואחד לדם קדשים ואחד לדם כיסוי ואחד לדם האיברים ואחד לדם התמצית, ואלמלא זה היינו מלקין האוכל דם חמש מלקיות והרי הרב מביא בכאן המחלוקת שחלקו אביי ורבא בחובל רחיים ורכב באוכל זג שאביי מלקה אותו שתים אע"פ שהוא דבר אחד ושם אחד מפני שנכפל בהן

לאו ורבא חולק בהן מפני שהלאו השני לאו שבכללות הוא הא אילו היה לאו מיוחד לוקה מלקות שנית בכפלו, ועוד אמרו בגמרא מכות (דף י"ז:) אמר רבא זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה לר' שמעון לוקה חמש, והקשינו עליו ולילקי נמי כאידך ר"א דתניא רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה ליתן לא תעשה על אכילתו ומשני אין הכי נמי, הנה באכילת עולה יש בו לאו אחד ממדרשו של רבי שמעון ונדריך זו עולם ולאו אחר הבא במנחת כהן כולל כל שהוא כליל ואמרו שהוא לוקה עליה ברבוי לאוין, ושם אמרו עוד (דף כ"ב) כגון שבישל בעצי אשרה ואזהרתיה מהכא ולא ידבק בידך מאומה מן החרם, והקשינו עליו ולילקי נמי משום ולא תביא תועבה אל ביתך, ועמדה זאת הקושיא, הרי בכאן לוקה שתים בשם אחד מפני שהוא עובר עליו בשני לאוין, וכבר הביא הרב ז"ל במצוה כ"ה מן הלאוין ולא נזכר לו שורשו ואף על פי שאלו הלאוין אינן בענין אחד בלבד אלא האחד בפרט ע"ז, והשני יכלול לפי שהוא נאמר בענין הנהנה מעיר הנדחת ויכנס בו ע"ז שהיא בכלל חרם, וזה דומה לפוטיתא דאביי שאמר לאו מיוחד בדג טמא, והאחר כולל כל שרץ, ושנו בספרא מכאן אמרו העושה ע"ז לעצמו עובר משום שתי אזהרות משום לא תעשו לכם ומשום לא יהיה לך, דהנה לדעת רבי יוסי שני הלאוין שנאמרו במקיים ע"ז לא תעשו לכם ולא יהיה לך עובר בשתי אזהרות ללקות בהם שתים, והרב עצמו זכר לנו הברייתא במצוה ב' מלא תעשה שכתב ולוקה ב', ושנינו בסנהדרין (דף נ"ד) הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש, והקשו עליו ליחייב נמי משום אשת בנו ופרקו אמר אביי פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו היא לומר לך זו היא כלתו זו היא אשת בנו, והנלמד מזה שאם לא היה המיעוט הזה שמצא ממלת היא היו מחייבין אותו שתים משני הלאוין הנאמרים בה ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה, והוא מביא שני קרבנות בבוא עליה בשוגג, והשלישי משום אשת איש, וכן הדין במלקיות:

ב **וראיתי** להרב ז"ל במצות ל"ת קע"ט בשמועתו של אביי דברים מתמיהין מאד, אמר שפירשו בה שמי שאכל כלום משרץ הארץ לוקה שתים אחת משום (ויקרא י"א:מ"א) וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל ואחת משום (שם) אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, וכן מי שאכל כלום משרץ העוף לוקה שתים אחת משום (דברים י"ד:י"ט) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו ואחת (ויקרא י"ד) אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ואם אכל בעל חיים אחד ואותו בעל חיים יעוף וישרוץ על הארץ עד שיהיה שרץ העוף ושרץ הארץ יהא חייב ארבע, ואם יתחבר לזה גם כן שיהיה משרץ המים שיהא חייב עליו שש מלקיות, המלקות החמישית משום דג

טמא שנאמר (שם) ומבשרם לא תאכלו, והמלקות הששית משום (שם) אל תשקצו את נפשותיכם השרץ השורץ לפי שהוא כולל אף שרץ המים, וזהו הפירוש אשר פירש בו כל מי ששמעתי וראיתי דבריו בפירוש זו המימרא, ידחה זה ואמר שהוא פירוש נפסד מפני שחייבו שלש מלקיות מלאו אחד אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, אלו דבריו ז"ל. ובודאי שזה דבר ברור אינו נעלם כלל שאין לחייב שתים מלאו אחד, אבל לא ראיתי מעולם לאחד מכל הראשונים שפירשו כך. ובידוע שראה הרב דברי בה"ג, והוא כתב בהלכות דגים בלשון הזה לוקה ארבע דכתיב בדגים (שם) שקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו וכתיב בשרצים אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, ולא תטמאו בהם, הוו להו אל תשקצו ואל תטמאו תרין וכתיב השרץ השורץ סתמא לא שנא דים ולא שנא דיבשה הני דויקרא וכתיב במשנה תורה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו, נמלה לוקה חמש (ויקרא י״א:מ״א-מ״ב) וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל כל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ. צרעה לוקה שש חמש דשרצים ואידך כל שרץ העוף וגו' עד כאן בהלכות. וכן כתב רב אחא משבחא בשאלתות וכך מפורש בהלכות רי"ף. וזהו פירוש הגאונים כולם ז"ל לא שיהו מחייבין שתי מלקיות על לאו אחד ח"ו, וכל הראשונים כן פירשו. וכן כתב המפרש הגדול רש"י וכל רבני צרפת אחריו, והוא ז"ל באלו הן הלוקין (דף ט"ז:) דקדק ושאל למה לא ילקה עוד מלקות אחת מלאו שביעי שנאמר בפרשת קדושים תהיו ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף, והשיב ההוא לאו בשרץ כתיב ואע"ג דכתיב אשר תרמוש האדמה לשון בריות גדולות הוא, אבל שרץ לשון קטנה ונמוכה שניכרת בהלוכה בקושי ונראה כרוחשת עכ"ל ז"ל. אבל קשה לי שאע"פ שהוא לשון הנופל על בריות גדולות כענין שכתוב בו תרמוש כל חיתו יער מצינו אותו אף על השרצים דכתיב (ויקרא י״א:מ״ד) וכל השרץ הרומש על הארץ, והלשון כולל בריות היבשה והים וכתיב ויגוע כל בשר הרומש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השורץ על הארץ וכתיב הרומשת במים ואם כן אף השרצים בכלל הלאו הזה וכל שכן שכיון שפירש בבהמה ובעוף לא הוצרך ובכל אשר תרמוש האדמה אלא לדבר על השרצים, ואחרים ראיתי שפירשו לתרץ זה שאמרו דהאי קרא בשמנה שרצים בלחוד כתיב שנאמר אשר הבדלתי לכם לטמא, ואיתמר במסכת מעילה (דף ט"ו:) אמר רבא במובדלים דבר הכתוב ללמד שלוקין עליהם בכעדשה בשיעורן לטומאה כדמפרש התם. ועל הכל קשה עלי, מכל מקום יהא האוכל כזית מבהמה טמאה או עוף טמא

לוקה שתים, משום לאו הכתוב בו ומשום לאו זה שנאמר בבהמה ובעוף, והדבר ידוע שאינו לוקה אלא אחת, וכדאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין דף ק':) של טמאה רבי יהודה מחייב שתים. אבל על דעתי זה הכתוב ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף אינו מיוחד בענין הטמאים אבל הוא כענין לא תאכל כל תועבה הכתוב במשנה תורה בתחלת הפרשיות של איסור בעלי החיים, וכן זה אמר בסוף כולן ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל מהלכי האדמה שאסרתי לכם ויכנסו בזה איסור בהמה טמאה ואיסור עוף טמא ואיסור שרץ העוף ואיסור שרץ הארץ ואף איסור נבלה וטרפה ואבר מן החי וזולתם, כי כל תועבה הוא שקוץ כענין שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו, וכתיב לא בזה ולא שקץ, וכך דרשו בספרא והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה צריך לומר בין פרה לחמור והלא כבר מפורשין הן א"כ למה נאמר והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה בין טהורה לך לטמאה לך בין שנשחט רובו של קנה בין שנשחט חציו וכמה הוא בין רובו לחציו מלא השערה ובין העוף הטמא לטהור ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף אשר הבדלתי לכם לטמא לאסור, הרי שנכללו בעשה ולא תעשה האמורין כאן כל האיסורין ואפילו פסולי השחיטה, אם כן הדבר אין ראוי להלקות מן הלאו הזה לפי שהוא לאו שבכללות כלאו לא תאכלו על הדם ולאו כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו שזה המין מלאו שבכללות הכל מודים שאין לוקין עליו, כמו שמפורש בשביעי מסנהדרין (דף ס"ג:) וכמו שביאר הרב בכאן. ואל יקשה עליך מה שאמרו במעילה במובדלים דבר הכתוב שאין ענינם אלא לדרוש לשון לטמא ממה שאמרו פתח באכילה וסיים בטומאה לומר לך מה טומאה בכעדשה רמז שיש מהם שאיסורם בכעדשה, ועוד שהלאו הצריך ללאו אחר ותלוי בו אין לוקין עליו, ר"ל שכל לאו שלא יאסור ולא יפרש דבר אלא שיזהיר לא תעשה מה שאסרתי לך איננו מניעה אלא אזהרה, והנה זה הלאו איננו אלא מזהיר שלא ישקצו את נפשותם בנאסרים עליהם בלאוין המפורשין ובזה אינו כדאי ללקות עליו, והוא הטעם לאזהרות הכוללות את התורה כגון ושמרתם מצותי וזולתם, כי בזה איננו בא בכלל לאו אבל הם זירוז במצות וחזוק בהן וכל שכן שלא נלקה עליהם, וזה ק"ו מן הלאו דכל שבקדש פסול לא יאכל שאין לוקין עליו ואף על פי שהוא פרטי והזכיר פסול הקדש וזה דבר ברור ומחוור, עכשיו בררנו השיטה הזו על דעת הראשונים והסכמת כולם היא לחייב על כל לאו מלקות לא שיתחייבו שתי מלקיות על לאו אחד בשם אחד כמו שחשדם הרב:

ג **אבל** הרב לא דקדק בדבריהם ולא הבין אותם מפני שהוא מרחיק שיהא אדם לוקה שתים על איסור אחד אע"פ שנכפלו בו הלאוין כמו שהקדים בעיקר הזה, ושם באותו

ענין פירש ואמר שאם באו אלף לאוין מבוארין כולן בשרץ הארץ אינו לוקה עליו אלא מלקות אחת, ואילו אמר שרץ הארץ לא תאכל שרץ הארץ לא תאכל אלף פעמים לא יתחייב כי אם מלקות אחת ובין שיהיו שניהם מיוחדים בדבר אחד או שיהיה האחד מיוחד בדבר והשני כולל אותו הדבר ואחר עמו לעולם אינו לוקה לדעתו על שם אחד אלא מלקות אחת כגון זה הלאו אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ שאם אכל שרץ הארץ לבדו אין הרב מלקה אותו אלא אחת. והביא ראיה ואמר אלו אשר נטעו זה השורש הנפסד יאמינו כי מי שלבש שעטנז ילקה שתים מפני שבאו עליו שני לאוין לא ראיתים מעולם יחשבו זה, וזה מבואר מאד עד אשר לא יעלם מן החרשים ומן האלמים, אלו דבריו. וכבר הראית לדעת מן השמועה שבפרק שני בפסחים (דף כ"ד) שהעיקר כדברי הראשונים והמלקיות בפוטיתא ונמלה מפני כפל הלאוין בשם אחד, ולפיכך רצו לומר נמי בבשר הקדש שנטמא שיהא בו לאו שתי פעמים להלקות שתים מדמיון פוטיתא ונמלה שלוקה ארבע וחמש * והלעג שלעג עליהם הרב והחריש ואילם אותה מדמיון הכלאים אינו כדאי, שהטעם בכלאים ברור הוא מפני שלא נאמרו שני הלאוין לכפל אלא הא' לאסור אפילו העלאה, והב' להתיר בשאין בו הנאה לגוף, וכמו שבארתי למעלה. ואני תמה על הרב כי היה ראוי לפי דבריו שיהא המעלה עליו כלאים לוקה אחת והלובשו לוקה שתים משום מעלה ומשום לובש לפי שהלבישה מעשה נוסף על ההעלאה ויהיה זה אצלו כמו הכהן הבא באהל שהוא לוקה משום לא יטמא ומשום לא יבא כמו שמפורש בגמרא נזיר (דף מ"ח), וביארו הרב במצות ל"ת קס"ח, אבל מפני שהעלאה ולבישה הוצרכו ללמד זה על זה אינן לאוין נכפלין למלקות ששניהם השלימו הענין, ומכללם בא מלקות אחת, ולא יקשה עליך שאנו מלקין בשרצים משום הלאוין הכתובים במשנה תורה, ואין אנו עושין כן בבהמה טמאה ובעופות טמאין, לפי שכבר התנינו בריבוי הלאוין שיהיו מיותרין לגמרי ואז נלקה עליהם במנינם, אבל אלו לא באו ליתור וכפל אלא ללמד כמו שאמרו בגמרא ואלו טרפות (דף ס"ג:) למה נשנו בבהמות מפני השסועה ובעופות מפני הדאה כי הוצרכו לתשלום ענין, וכן כל הלאוין שבאו בימים טובים כל מלאכת עבודה לא תעשו כולם באו בפרשיות שהן נשנות לצורך ולתלמוד באו ונשנה בהן הלאו הזה משום דברים שנתחדשו בהן ואין לוקין בהן אלא אחת:

ד **והפירוש** שפירש הרב בפוטיתא לוקה ארבע שזה המין הוא עוף [ושרץ העוף] ושרץ הארץ ושרץ המים שהם ארבע שמות, והנמלה היא בעלת כנפים המתילדת מעיפוש הפירות שאינה פרה ורבה וחייב עליה משום שרץ שפירש מן האוכל שהוא לוקה משום

לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום כי שקץ הם, שממנו נתרבה לדעתו [ואחת משום שורץ על הארץ, ואחת משום רומש על הארץ], ואחת משום וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו ואחת משום שרץ המים, והצרעה הוסיפו על זה היותה עוף ולוקה משום עוף טמא. ובזה הפירוש טענות רבות. (*) האחת כי אמר שהפוטיתא עוף [ושרץ העוף] ושרץ הארץ ושרץ המים ואינה אלא שרץ המים אין לה גידול בארץ כלל, כמו שהזכירו בשלישי של עירובין (דף כ"ח) ומי אמר אביי דגים גידולי קרקע נינהו והא אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש צרעה לוקה שש, ואם איתא פוטיתא נמי לילקי משום שרץ השורץ על הארץ, הרי נתבאר לך ממאמרם שזה הנקרא להם פוטיתא איננו גדל בקרקע אבל הוא מן הדגים שאינן גידולי קרקע כלל ולא יהיו בכלל שרץ השורץ על הארץ, (*) וטעות אחרת במאמרו שהשרץ השורץ על הארץ שהווה בפרי לוקה בו משום לאו מיוחד לו בפני עצמו והוא לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום, ואין הדבר כן, שהרי בגמרא אלו טרפות (דף ס"ז:) אמרו בעי רב יוסף פירשה לאויר העולם מהו תיקו בעי רב יוסף פירשה על גב תמרה מהו תיקו מתמרה לתמרה מהו תיקו, ואם היה זה פשוט לאיסור היתה פרישתו לאויר או על גב תמרה כהליכתו על הארץ והוא מתחייב בו משום שורץ על הארץ ואם כן כשהוסיף עוד להלוך על הארץ אין בו לאו ושם אחר נוסף בו כלל דהא בהני קראי תרווייהו על הארץ כתיב בהו, אלא לפי שכל השרצים ההווים מן העיפוש בפירות ובזולתם אינם אסורים אלא בהיותם שורצים על הארץ כמו שאמרו בגמרא חולין (שם) על הארץ להוציא זיזין שבעדשים ותולעת שבתמרים, לפיכך הוצרכו לרבות בספרא את שפירשו לארץ וחזרו לומר שאף על פי שהם בחור שלהם ואינן עכשיו שורצים על הארץ כיון ששרצו שעה אחת על הארץ נאסרו והם נקראים מעתה שרץ השורץ על הארץ, ולא שנו שם פירשו על גבי פרי וחזרו כמאמר הרב אלא שפירשו לארץ וחזרו, וכן לא רבו אותה מפסוק לכל השרץ השורץ על הארץ כמו שכתב אלא מן הכתוב השני ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש שלא מיעט בו על הארץ ומ"מ כשורץ על הארץ הוא חשוב והוא בכל השרצים לכל הלאוין שנאמרו בהן מקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט מיעטו שבתוך הפרי להיתרא והביאו את שפירשו לארץ וחזרו לאיסורא דהוי שורץ על הארץ, וכך אמרו בגמרא חולין (שם ע"א) אמר רב הונא לא לישתי אינש שיכרא בצבתא בליליא דילמא פריש ממנא לצבתא והדר נפיל לכדא וקא עבר משום שרץ השורץ על הארץ א"ל רב חסדא לרב הונא תניא דמסייעא לך ואת נבלתם תשקצו לרבות יבחושין שסיננן, ועל פי זה אמרו קישות שהתליע באביה אסורה משום שרץ השורץ על הארץ ששרצה בפרי במחובר על הארץ

כשרצה על הארץ. וטעות אחרת שהרב אומר כי השרץ ההווה מן העיפושים שאינו פרה ורבה עובר עליו משום ולא תטמאו את נפשותיכם וגו' ממה ששנו שם בספרא השרץ הרומש על הארץ אע"פ שאינו פרה ורבה, וזהו ההפרש בין אמרו שרץ השורץ ובין אמרו הרומש כי השורץ הוא שיש בו כח התולדה והרומש הוא המתהוה מן העיפושים שלא יוליד כמוהו, ואם כן הדבר זו הנמלה שאינה פרה ורבה אינו לוקה עליה מכל הלאוים שכתוב בהן שרץ השורץ כי אין בכללן אלא השרץ שיש בו כח התולדה בלבד אלא מזה הכתוב לבדו שאמר בו רומש מלקין אותו ואם ילקה לדעתו בנמלה הזו משום עוף ושרץ העוף לפי שנאספו שני שמות הללו בגופו היאך ילקה מן השם הנאמר בפרה ורבה, ואי אפשר לגוף אחד להאסף בו שני הפכים הללו, ועוד שאמר בנולד בזרעים ובפירות כשיצא לאויר ילקה בו משום לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום ואם הלך על הארץ לוקה מלקות אחרת עוד משום וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, ואם יקרה עם זה שלא יהיה פרה ורבה חייב עליו שלש מלקיות השתים שקדם זכרם והשלישית משום בכל השרץ הרומש על הארץ. והנולד בזרעים ובפירות איננו פרה ורבה לעולם כי אין כח התולדה אלא ההיולי אשר בזכרים ואפילו במינין הנולדים כגון התרנגולת דספנא מארעא וכן העכבר ששורץ מן העפר וזה דבר ידוע בטבע. אבל אין הענין כמו שאמר אלא כולם בכלל השרץ השורץ. וכן יש בלשון הרומש אף הפרה ורבה כענין שכתוב תבנית כל רומש באדמה וכתיב וכל חיה הרומשת על הארץ, ועוד כתיב ויגוע כל בשר הרומש על הארץ בעוף ובבהמה ובחיה ובכל השרץ השורץ על הארץ ומן הידוע כי נח לא הכניס בתיבה המינין הנולדים מן העיפושים שלא יוליד אלא מינין שיש בהם כח מזכר ונקבה וכתיב המה וכל החיה למינה וכל הבהמה למינה וכל הרמש הרומש על הארץ למינהו והבאים זכר ונקבה מכל בשר באו וביציאתם אמר ובכל הרמש הרומש על הארץ היצא אתך ושרצו בארץ ופרו ורבו על הארץ וכתיב כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה. ולשונם בתלמוד עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי אליעזר אלא בכנה דאינה פרה ורבה אבל בשאר שקצים ורמשים שפרין ורבין מודו ליה, אבל ענין כל רמישה ודריכה והלוך כענינו בסמ"ך מלשון מרמס רגליכם, רמוס חצרי, ואונקלוס מתרגם הרומש על הארץ והשורץ על הארץ דרחש על ארעא, א"כ כל בעלי נפש התנועה בכלל השם הזה, והכתוב בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש האדמה ירצה בו כל נפש חיה אשר תרמוש באדמה או שתהיה האדמה פועלת שמשם רומש הוא, ובברייתא הזאת השנויה בספרא לא דרשו אינה פרה אלא מריבוי בכל, וכן דרשו שם עוד כל מרבה רגלים בכל השרץ להביא תולעים שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים והם אינן פרין ורבין

כלל, ודרשו באל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ את שפירשו לאוירן וחזרו, ומכל מקום מה שהם מביאין בריבוי מן הכתוב האחד לכל השמות נתרבו. ועוד טעות גדול בפירוש הזה שאומר שזה המין הוא עוף ושרץ העוף ויש לו עניני העוף ופעולותיו ולוקה עליו משום עוף טמא, וכבר נתבאר בגמרא אלו טרפות (דף ס"ג:) שאין עוף טמא בעולם אלא כ"ד עופות שפרטן הכתוב ולא בא בתורה לאו לאסור כל עוף טמא בכלל אלא אמר ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם את הנשר ואת הפרס ואת העזניה וגמר הפרשה, והרב עצמו ביאר זה בחבורו הגדול, היתכן שיהיה זה הנולד מן העיפושים נשר או פרס או עזניה או כל עורב למינו שילקה עליו משום אלה תשקצו מן העוף, ואם יתכן שתהיה הצרעה הזו דורסת ואוכלת, ואם אינה דורסת תהא עוף הבא בסימן אחד שהוא מותר לפי שאינו דומה לנשר. וכן הענין בעצמו שהרב אומר שאפשר מין אחד שיהיה עוף ושרץ בענינו ופעולותיו, והראיה מדבריו שהעוף ושרץ העוף בדמות לבד הם חלוקים, ולכך יתכן שיהיה לזה המין העיפושי פעולותיו של זה ושל זה ויקרא בשם שניהם, וגם זה אינו אמת אבל כל מעופף בעל שתי רגלים הוא הנקרא עוף וכל שיש לו ארבע רגלים הוא הנקרא שרץ העוף מפני שהוא הולך נמוך ורוחש כשרץ ואינו הולך בזקיפה כעוף, ובכולהו קראי דשרץ העוף כתיב הולך על ארבע ובפסוק וכל שרץ העוף טמא הוא לכם הכתוב במשנה תורה סתם דרשו בספרי אלו חגבים טמאים, ובספרא שנו רבי אומר וכל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים טמא הוא הא אם יש לו חמש טהור דרשו מיעוט ביתרון הרגלים אבל במיעוטן שיהיה בעלת שתים אינו שרץ העוף, וזהו החילוק שביניהם הנראה והנכון בטעם והנאות בלשון מקראות, ועל דעת רבים הקטנים הנמוכים הנראים כרוחשים על הארץ נקראים שרץ העוף ואשר רגליהם גבוהות לפי קומתן נקראין עוף גם זה לא יתכן היות שניהם בגוף אחד. ומה שאמר הרב הלא תראה פירושי הקדמונים כולם מנו בכלל השש מלקיות דג טמא ושרץ, והוא אינו מרחיק זה, כי יתכן שיהיה דג ויהיה שרץ המים, וכן מה שאמר שלא בא לאו גמור בשרץ המים אלא לא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ, אינם דברים באים בדקדוק אבל הם משובשים מאד, ותדע ותשכיל כי כל המינים שבים שאינן בעלי קומה הדגים כולם לכל מיניהם נקראים שרץ המים, ויש בעלי קומה שיש להם רגלים והם נקראים חיות המים לפי שהן כחיות ושיטתן והליכתן כהן והכתוב כלל שתיהן בלאו אחד שנאמר מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים וגו' מבשרם לא תאכלו, וכן בבריאתם נאמר ישרצו המים שרץ נפש חיה והשרץ הוא מיני הדגים כולם ונפש חיה הן חיות המים בעלי הקומה, וכתיב זה הים גדול ורחב ידים שם רמש ואין מספר חיות קטנות

עם גדולות. והנה כל מה שבים יכנם בשני השמות האלה בשם רמש או שרץ ושם חיה. ושנו בספרא אתה אומר לכך נאמר במים במים וכו' או אינו אלא מין שהתרתי אותו המין אסרתי איזה הוא מין שהתרתי בעל עצמות פרה ורבה אין לי אלא בעל עצמות פרה ורבה מנין לבעל עצמות אינו פרה ורבה אינו בעל עצמות פרה ורבה עד שתהא מרבה הגלים ואת הצפרדעים הגדלים בים וגדלים ביבשה תלמוד לומר כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים לא תאכלום. בא לרבות הגדלים אף ביבשה שאינן שרץ המים מכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים והחיות שבים שאינם שרץ מדכתיב ומכל נפש החיה אשר במים ודרשו שם חיה זו חית הים נפש להביא את הסרינית יכול יהא מטמא באהל כדברי בן חכינאי תלמוד לומר שקץ הם. וגם בזה לא דקדק בדברי הקדמונים כלל כי הפוטיתא אצלם אינו אלא דג טמא הזכירוהו בגמרא לקטנותו כמו שיחדו הנמלה והזכירוה לקטנותה והרי זה הענין מבואר:

ה *וכן הגזירה שגוזר הרב במניעות רבות שהם בלאו אחד ואמר שכל מקום שדרשו בהם ריבוי לחלק הוא חייב מלקות על כל דבר וימנה אותם מצות רבות במספרם שהם שמות הרבה ואשר לא יבא בהם מדרש לחלק הוא חייב אחת על הכל וימנה אותן מצוה אחת שהוא שם אחד לפי שלא ילקה אחד שתי מלקיות משם אחד ומפני זה אמר שימנה אל תאכלו ממנו נא מצוה אחת ולא תאכלו מבושל מצוה אחרת. וראייתו ממה שאמרו בפסחים (דף מ"א:) אמר אביי אכל נא לוקה שתים מבושל לוקה שתים נא ומבושל לוקה שלש ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי חדא מיהא לקי כלומר כשאוכל נא ומבושל לוקה אחת, ומאן דאמר חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה כי זה הלאו המונע משני דברים נא ומבושל אין לוקין עליו, ואיתמר התם (שם) אמר אביי אכל גז לוקה שתים וכו', וכבר התבאר בגמרא סנהדרין (דף ס"ג) אין לוקין על לאו שבכללות ולפיכך מאמר אביי הוא נדחה והאמת שהוא לוקה אחת בין שאכל נא בין שאכל מבושל או נא ומבושל לוקה אחת בלבד וכן בנזיר בזג ובחרצן. והתמה מדברי הרב ז"ל כי לדעתו שבא רבא לחלוק על לאו של לא תאכלו ממנו נא ומבושל שהוא לאו שבכללות ובאוכל נא ומבושל באו שני הלשונות הללו הלשון הראשון אמרו לוקה על שתיהן אחת והלשון השני פטרו מכלום אם כן הראוי לנו שנפסוק הלכה שהוא פטור ממלקות לגמרי מפני הלשון שפוטר ואומר דאפילו חדא לא לקי הוא לישנא בתרא והלכה כלישנא בתרא ועוד דספק נפשות הוא ופטור ועוד דבגמרא סנהדרין שם כך התבאר שאין לוקין על לאוין שבכללות כלל ובין שעשאן כולם כאחד או שעשה אחד מהן אינו לוקה כלל, ואם כן למה אמר הרב כי האמת שלוקה הוא אחת. אבל אין הענין

כמו שאמר הרב שהאוכל נא ומבושל אפילו לדעת רבא לוקה שתים וכן בזג וחרצן בנזיר, והראיה בזה ששנו שם בפסחים ברייתא תנו רבנן אכל כזית נא מבעוד יום פטור כזית נא משחשיכה חייב וא"כ היו מקשים ממנה למאן דאמר אפילו חדא לא לקי ועוד ראיה ממה שאמרו בגמרא של בבא מציעא (דף קט"ו ע"ב) אמר רב הונא חבל רחים לוקה שתים משום רחים ומשום כי נפש הוא חובל חבל רחים ורכב לוקה שלש משום רחים ומשום רכב ומשום כי נפש הוא חובל ורב יהודה אמר חבל רחים לוקה אחת רכב לוקה אחת רחים ורכב לוקה שתים, ושאלו לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב הונא ורב יהודה קא מיפלגי וכו', ואם כדברי הרב שאומר כי דעת רבא שאם אכל נא ומבושל אינו לוקה אלא אחת וללשון אחר שאינו לוקה כלל היאך עלה על דעתם לומר דרבא אמר כרב יהודה והוא מחייב ברחיים ורכב שתים, ועוד ששם שנו ברייתא מפורשת ואמרו בה תניא כוותיה דרב יהודה דרחים ורכב חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו וא"כ תיקשי לרבא דאמר שלאו כזה שהוא לאו שבכללות אינו לוקה עליו שתים או שהוא פטור לגמרי ובפירוש אמרו שם בדחיית זו השאלה אמר לך אביי אנא דאמרי אפילו לרב יהודה עד כאן לא אמר רב יהודה התם אלא דכי נפש הוא חובל לא משמע לא לרחים ולא לרכב הלכך לשאר דברים הוא דאתא אבל הכא כי אם צלי אש למאי אתא *ורבא אמר לך אנא דאמרי אפילו לרב הונא עד כאן לא אמר רב הונא אלא דכי נפש הוא חובל יתירא הוא וכיון דיתירא הוא שדייה ארחים ורכב אבל הכא כי אם צלי אש יתירא הוא מיבעי ליה לכדתניא וכו'. ואתה למד מזה שאין מחלוקתם וענינם אלא בשם הכללי שהוא כי אם צלי אש וכי נפש הוא חובל. *ובגמרא נזיר (דף ל"ח ע"ב) מפרש עוד דאמרינן התם אמר אביי אכל חרצן לוקה שתים זג לוקה שתים חרצן זג לוקה שלש רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות מתיב רב פפא אכל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזג ושחט אשכולות של ענבים ושתה לוקה חמש אי הכי ליללקי שש אחת מכל אשר יעשה מגפן היין עם הפרטים שבו, מפני שלדעתם חמש מלקיות הם כדעת רבא שהוא מחייב מלקיות על כל אחד ואחד מן הנפרטים בכתוב אבל לא על לאו שבכללות. ועוד שנינו משנה שלימה וחייב על היין בפני עצמו ועל ענבים בפני עצמן ועל חרצנים בפ"ע ועל זגים בפני עצמן, וזו תשובה מפורשת על דברי הרב. אבל ביאור הענין הזה כולו כך הוא שהלאוין שבכללות מינים מהם לחיוב ומהם לפטור:

ו המין הראשון הוא הלאו הכולל דברים רבים אין ענינם וטעם איסורם שוה והכתוב אסרם כולם בלאו אחד ושם אחד כגון לא תאכלו על הדם שהכניסו בו אוכל מבהמה קודם שתצא נפשה ואוכל בשר קדשים קודם זריקה וסנהדרין שהרגו את הנפש שאסורין

באכילה כל אותו היום, וכגון הלאו הנדרש כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו שנכנסין תחתיו טמא ויוצא ולן ונשחט בלילה ופיגול וזולתם הרבה ענינים חלוקין לגמרי והכל מודים שלאו כזה אין לוקין עליו כלל כמו שהוזכר בפ"ב של פסחים (דף מ"א:) ובפרק ז' של סנהדרין (דף ס"ג:) וכן המגפף והמנשק לע"א ומכבד ומרבץ לפניה אמרו שם שהוא לאו שבכללות ואין לוקין על אחד מהם. ואל תבין מהם מפני שהמעשים הללו משתנים שהרי שם אחד להם שכולם עבודה הם לה וזה דומה ללאו דנבלה ולאו דלא תעשו כל מלאכה ביו"ט שהם מלאכות רבות משונות המעשה והענין ולוקין עליו כמו שמפורש במתחלת משקין (מ"ק דף ג') והטעם לכל אלו מפני שכל הנכללין בלאו שם אחד להם וכן המגפף והמנשק והסך והמלביש והמניל וזולתם עבודה שמם, אבל כוונתם באמרם שהוא לאו שבכללות מפני שהמניעה מהם בשלא כדרכה הוא מה שהזהיר יתברך (דברים ו':י"ד) לא תלכו אחרי אלהים אחרים שנכנסים תחתיו ענינים שאמר הכתוב את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובשמו תשבע והזהיר שלא לילך אחר ע"ז באלו ולא בזולתם שלא לירא ממנה ולא לעבדה בשום כבוד בעולם כגון הגפוף ונשוק וזולתם אפילו שלא כדרכה ולא להשבע וגם יכנס בו שלא לשאול על העתידות ממנה ואם שמענו אותם משמה שלא נלך אחר עצתם, וכגון זה לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו כלל:

ז **והמין** השני הוא לאו הפורט דברים רבים כגון כל שאור וכל דבש לא תקטירו, לא יבא עמוני ומואבי, לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב וכן כיוצא בהן. והנראה מדברי חכמינו באלו שלוקין עליו לדברי הכל ואין לוקין עליו אלא אחת, והראיה בזה מה שהביא הרב מגמרת קדושין (דף ע"ז:) מענין אלמנה וגרושה וחללה זונה כשם שחלוקה גרושה מזונה וחללה בכהן הדיוט כך חלוקה אלמנה מחללה זונה בכ"ג ומשמעות זה שאם בא על כלם לא היה לוקה אלא אחת כיון שבלאו אחד נאמרו אלא מפי המדרש הזה שחלקן הכתוב לחייב על כל אחד אפילו בגוף אחד למי שיש לו איסור חל על איסור. וכן יתברר זה מן הסוגיא שבסוף פרק גיד הנשה (חולין דף ק"ב:) ממאמרם שם אכל אבר מן החי ובשר מן החי לרבי יוחנן חייב שתים לפי שלדעתו של רבי יוחנן ולא תאכל הנפש עם הבשר לאו לאבר מן החי ובשר בשדה לאו אחר לבשר מן החי לריש לקיש אינו חייב אלא אחת כי הוא שאמר ולא תאכל הנפש עם הבשר הוא לאו אחד כולל שניהם כאלו אמר לא תאכל הנפש והבשר בעודם זה עם זה אבל בשר מן החי ובשר מן הטרפה לרבי יוחנן חייב אחת שלדעתו ובשר בשדה טרפה לאו כולל שניהם, שיעורו ובשר בשדה וטרפה לא תאכלו, ולריש לקיש חייב שתים, והנה זה מבואר*. וכי אמרו עוד בגמרא כריתות (דף

ג':) ובסנהדרין (דף ס"ה) לענין אוב וידעוני שאינם חלוקין לחטאת הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו ונלמד מזה שכן הדין במקום מלקיות. וכן ראיתי עוד בירושלמי במסכת נזיר שמקשים שם מן הכתוב כל חלב וכל דם לא תאכלו מעתה כיון שחזר וכלל לא יהא חייב אלא אחת הא נראה דכל חלב וכל דם לא תאכלו כלל הוא ואינו לוקה אלא אחת אלא מן הפרט שבמקום אחד, ועוד מקשה שם והא כתיב וכל משרת ענבים לא ישתה וכתיב מחרצנים ועד זג לא יאכל מעתה כיון שחזר וכלל לא יהא חייב אלא אחת אמר לון אילו כתיב מחרצנים וזג יאות כיון דכתיב מחרצנים ועד זג לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. וכן כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו, ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, אין דינם ללקות בהן אלא אחת אלא מפני שמצאו יתור לחלוק, והעולה מכל זה שהנפרטין בלאו אחד אין לוקין עליהם אלא אחת. והנה נודה בדינו של הרב בלא תביא אתנן זונה ומחיר כלב ושאור ודבש ומשפט גר יתום וכיוצא בהן כולן:

ח **והמין** השלישי הוא לאו יש בו כלל ופרטים בתחלה או בסוף, כגון הלאו שפורט נא ומבושל וכולל אל תאכלו כי אם צלי אש, וכן בנזיר כולל מכל אשר יצא מגפן היין לא יאכל. ולדברי הכל הפרטים יתירים ולוקין עליהן על כל אחד ואחד דכיון דכתיב לא תאכלו כי אם צלי אש מיפרט בנא ומבושל ל"ל שמע מינה ללקות על כל אחד ואחד מן הפרטים. וכן אמרו בנזיר (דף ל"ח:) וענבים לחים ויבשים לא יאכל לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו ומכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה לאתויי חמרא חדתא וענבי. אבל מחלוקת אביי ורבא מפני שאביי סובר לפי שאמרה תורה אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש וכל הנכנסים תחת הלאו הזה מטעם אחד ומשם אחד נאסרין לוקין עליו אחת כלאו דנבלה ויו"ט והוצרך לרבות בו עוד פרטים להלקות בהן על כל אחד ואחד הלכך בנא ומבושל לוקה שלש דלוקה שתים מן השמות הנפרטין בלאו הזה הכללי המוסף עליהם שהוא אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש שהוא כולל נא ומבושל עצמו לפי שלאוין הרבה האמורין על איסור אחד מרבין בו המלקיות כמו שבארנו למעלה, ורבא סבר לא בא הכתוב אלא להלקות בפרטין על כל אחד ואחד מלקות בפני עצמו אבל על הכלל אינו לוקה. ונאמרו בסברתו של רבא שני לשונות, הלשון הראשון סובר שזה הכללי ראוי הוא ללקות כיון שהדברים הנכללים בו טעם איסורם שוה והשם הכולל אותם שאינו צלי אש כדברי אביי אלא שאינו ראוי להלקות בו עם לאו הפרט שילקה שתים שהרי לא נאמר במניעות הנא או המבושל לאו שתי פעמים אלא לא תאכלו אחת נאמר בהן ואינו דין שילקה מלאו אחד באיסור אחד ואכילה אחת שתי מלקיות. והלשון השני סובר שאפי' אחת אינו לוקה מן הלאו הזה דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה ופירוש זה

לפי שאינו מזכיר שם האיסור כענין נבילה ומלאכה דיום טוב שהשם המיוחד בהן כבר זכרו הכתוב ומנע ממנו, אבל לא תאכלו כי אם צלי אש לא הזכיר שם הנאסרים אבל שלל אותם במותר וכגון זה אינו כדמיון לאו דחסימה המלמד מלקיות על כל התורה, ואין בין שני הלשונות של רבא כלום באכילת הפסח מפני שאין באכילתו ענין שיתחייב עליו מלקיות זולתי הנא והמבושל שפרטן הכתוב לפי שהחי שהוא נכלל עמהם בזה כבר מיעט אותו מן הפרט והצריכו הכלל לענין אחר כמו שמפורש בגמרא בבא מציעא (דף קט"ו:) אבל החילוק היוצא משני הלשונות ללאו כללי כזה במקום אחר שלוקין עליו אחת ללשון ראשון ופטור בו לפי הלשון האחרון וזה כגון הלאו הנאמר בנזיר מכל אשר יעשה מגפן היין שנאמרו בו גם כן פרטים תחלה מיין ושכר יזיר חומץ יין וענבים לחים ויבשים והם שמות חלוקין ומה שדרשו לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו ומכאן אתה דן לכל האיסורים שבנזיר מה כאן מין אחד והן שני שמות וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו וכו' וחזר וכלל מכל אשר יעשה מגפן היין שהוא כולל אלו הנזכרים ודברים אחרים עמהם ואין מלקין אלא על הפרטים שנתייחד בהן הלאו לפי' דבין הבינים וענבי דכרא אינו לוקה בהן כלל לפי הלשון האחרון לפי שגם זה אינו מיוחד כלאו דחסימה שאינו מזכיר שם האיסורים שנכללו כענין בנבלה אבל כללם בשם אביהם כל היוצא מן הגפן, ועוד שהלאוין האלו ר"ל לא תאכלו כי אם צלי אש כל אשר יעשה מגפן היין כיון שנכללו בהן אותן שחלקן הכתוב וחייב עליהן מלקות הרבה כבר נקרא כל אחד לאו שבכללות מה שאין כן בלאו דנבלה ומלאכה דיום טוב שכל הנכללין בו שם אחד ומלקות אחת יש בהן, ולזה נתכוונו שני הלשונות שבאו שם באכילת הפסח בדין לאו שבכללות ללמד על כיוצא בזה. וכן חלקו הם עצמם אביי ורבא בפרק חמישי של מנחות (דף נ"ח:) אמרו המעלה מדבש ומשאור על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש ולוקה משום עירוב שאור ולוקה משום עירוב דבש רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, וזהו גרסת הרב והנכון לוקה משום שאור ולוקה משום דבש ולוקה משום עירובי שאור ודבש והם שלש מלקיות לאביי כמו שאמר בדין הנא והמבושל ולרבא אינו לוקה על לאו שבכללות לפי שעירוב השאור ודבש נתרבה מן המדרש לא תקטירו והוא כולל עירוב שמות חלוקין ואיסורין חלוקין ואינו מתייחד בשם אחד כלאו דחסימה. ואחרים פירשו כי מחלוקת שני הלשונות בפסח לומר שאם אכל נא או מבושל והתרו בו משום אל תאכל כי אם צלי אש לוקה אחת ללשון ראשון ולפי הלשון האחרון התרו בו משום אל תאכל נא כי אם צלי אש אינו לוקה, וגם זה נכון:

ט **והענין** מצריך אותי לצרף בכאן מה שאמרו בראשון של תמורה (דף ז' ע"ב) המעלה איברי בעלי מומין לגבי מזבח רבא אמר לוקה משום הקטרת כולו ולוקה משום הקטרת מקצתו אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות והעלו שם תיובתא דאביי תיובתא מה שלא עשו כן בשאר מקומות להעלות דברי האומר אין לוקין על לאו שבכללות בתיובתא. והטעם בזה לפי שהלאו הזה הבא באיסור העלאת בעלי מומין לאו פרטי הוא ואשה לא תתנו מהם ואין כאן לאו כולל אלא שהיה אביי סבור שכיון שלא בא בהקטרת בעלי מומין אלא לאו אחד א"א לחייב בו שתים אע"פ שנאמר בו בין כלו בין מקצתו ועלה לו בתיובתא לפי שהם דורשים בכתוב הזה שמות חלוקים לאו אחד לא תקריבו אלה לה' ולאו אחר ואשה לא תתנו מהם. וזה פירוש אותה השיטה על נכון לא כמו שהעלה אותה הרב במצוה צ"ד מן הלאוין שאמר דהלכה כמאן דאמר התם אין לוקין על לאו שבכללות דהאי תנא דתני עובר משום חמשה לאוין הוא סובר לוקין על לאו שבכללות בכל מקום. וזו דרך משובשת אינה כדרכי התלמוד דכיון שלא באתה לנו ברייתא אחרת או משנה באין לוקין על לאו שבכללות אם היה כשאר הלאוין שבכללות היו דברי האומר אין לוקין עליו נדחין בכל מקום ודברי האומר לוקין עליו מתקיימים ממנה אלא שיש חלוק גדול ביניהם ולפיכך לא הביאו תיובתא על האומר אין לוקין עליו אלא במקום הזה בלבד שהוא דין מיוחד בו כמו שפירשתי. כבר הרווחנו בענין הזה והמשכנו בו הדבור לבאר הלכות סתומות ומכלל הדברים נתבאר שחשבונו של הרב בטל:

י **וראיתי** לו בספר הפלאה שמנה איסורי הנזיר מצות רבות יין וענבים לחים ויבשים וחרצנים וזג חמש מצות הפך מן הסברא ומן המנין שמנאן במאמר הזה ונזכר למשנה שלימה ששנינו בנזירות. ואני תמה עליו למה לא נהג כן בספר המדע בנא ומבושל ששתיהן נאמרו כאחד בגמרא ובשתיהן אמר רבא לשון אחד אין לוקין על לאו שבכללות דרך אחד ופירוש אחד לשתיהן. וכיון שנזכר וחזר בו באיסורי נזיר היה לו לשנות כל מנינו בנא ומבושל. והראוי יותר והנאות שנמנה הדברים שנצטוינו בהם או שנמנענו מהם לא הלאוין ולא המלקיות ואם כן כל הנפרטים בתורה אחד אחד ונזכרים בשמם נמנה על כל פנים נא ומבושל שתים ואתנן ומחיר ושאור ודבש וזולתם. וכ"ש בעמוני ומואבי שאפילו כפי סברתו של הרב לא היה ראוי שימנם אחת כמו שעשה במצוה נ"ג לפי שאי אפשר בעמוני ומואבי שלא נלקה אותם שתים לפי שהם גופים מחולקים ואם בא העמוני על בת ישראל ובא המואבי עליה בשתי התראות אף היא לוקה שתים שאפילו בשם אחד שנינו (נזיר ל"ח:) אמרו אל תשתה אל תשקה והוא שותה חייב על כל אחת. ואם התרו בהן מתחלה על העמוני והמואבי שניהם פטורים על ביאה

שניה דהתראה תוך כדי דבור בעינן משום דאמרינן אשתלי כדאיתמר בפרק שלישי של כתובות (דף ל"ג) ואי אפשר להיות איש אחד עמוני ומואבי. אבל המנין הזה כלו מנין בטעות אבל האיסורים שלא הוזכרו אלא בשם אחד נמנה כולם אחד כגון על הבאים בלאו דלא תאכלו על הדם כי לשון התורה נתפוש במנין. ואשר הם איסור אחד ונתרבו המלקיות כגון מעשר דגן תירוש ויצהר ולחם וקלי וכרמל אין ראוי שנמנה אלא איסור אחד שנמנענו מלאכול מעשר שני חוץ לירושלים מאיזה מין שיהיה והחמיר בו במלקיות הרבה ונמנענו מלאכול החדש קודם העומר, היתכן שנמנה כל פאה ופאה שבזקן מצוה אחת מפני שלוקין על כל אחת והשריטה באמת מצוה ולוקין על כל שריטה ושריטה מריבוי הכתוב וכמו שביאר הרב. והחובל רחיים ורכב לוקה שתים ואינם שתי מצות בחשבון, וכן נמנה האוכל שרץ הארץ במניעה אחת ושרץ העוף אחת ואע"פ שבאו בכל אחד לאוין הרבה ולוקין בו מלקיות הרבה כמו שביארנו, ואיסורי הנזיר נמנה אחת לפי שכללה אותם התורה וכן הכונה אחת היא לאסור עליו כל היוצא מן הגפן. וכן במצות עשה אין הנפרטין בשם אחד נמנין שתים. דכתיב כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך, וכתיב וכל מעשר בקר וצאן, וכן שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, וכן מאזני צדק אבני צדק איפת צדק הין צדק, ובמעשר עצמו הבאתו ואכילתו בירושלם מצוה שנאמר ואכלת לפני י"י אלהיך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך, ואין נמנין לאחד אחד. והנה הועילנו בשער הזה תועלת גדולה בגרסא שהוא מלמדנו בכל המקומות שהוזכר המחלוקת הזו שהוא אין לוקין על לאו שבכללות בפסחים ובנזירות ובמנחות שהוא גורס בכולן גרסא אחת שוה אביי אמר בכולן דלוקה על כל אחת ואחת ורבא אמר בכולן אין לוקין על לאו שבכללות. ואנו בספרים שלנו חליפין בגרסאות והפוכין בסברתו של אביי ומשנים מרבא לרבה. והדברים נראים כטעות בספרים שלנו וגרסת הרב נכונה בהם ואמת היא. אבל במסכת תמורה בענין המעלה איברי בעלי מומין לגבי מזבח אין גרסתו עולה יפה שיעלו דברי רבא בתיובתא ויתקיימו דבריו שלאביי. שאין לנו כן בתלמוד אלא באותן המחלקות שהניחו בהן סימן יע"ל קג"ם. וגרסתנו בתלמוד שלנו רבה ואביי והיא מחלוקת חדשה אינה כמחלקתם שלאביי ורבא בנא ומבושל וזג וחרצן שהזכרנו. ואם בינה שמעה זאת:

מצוה י

העיקר העשירי דן בו הרב דין אמת שאין ראוי שימנו ההצעות שהן בעשיית המצוה. אמר וכונתינו בזה העיקר הוא עניין מבואר ואולם עוררנו עליו בשביל שטעו בו רבים ומנו קצת הקדמות המצוה עם המצוה עצמה שתי מצות כמו שהתבאר במניין הפרשיות

שיזכור הגאון ר' שמעון קיירא הוא וכל מי שהלך אחריו מזוכרי מניני הפרשיות. אלה דברי הרב זצ"ל. ואני לא ראיתי בדברי הגאון שאמר הצעה באה לו במניין המצות. ואע"פ שאמר בפרשיות פרשת המשכן וכל כליו שמן המאור ושמן המשחה וקטורת הסמים, אין השמן והקטורת נמנין לו כלל במקום הזה. אבל פרשת המשכן כולה אצלו מצוה אחת היא בחשבון. והיא מצוה שנצטווינו לבנות בית לשמו ית' שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. ולא הבנתי במניין הפרשיות אלא הפך ממה שאמר הרב זצ"ל שהגאון יכלול דברים רבים במספר ויעשה אותם במניין ויזכרם בשם פרשה אחת. ואמנם כי דעתו בעניין מניין הפרשיות איננו מתבאר כהוגן ולא אאריך בו:

מצוה יא

העיקר האחד עשר שאין ראוי שימנו חלקי המצוה חלק חלק בפני עצמו כשיהיה המקובץ מהם מצוה אחת וזה דבר מבואר בחלקים המעכבים זה את זה כגון ארבעה מינין שבלולב ושתי צפרים ועץ ארז ושני תולעת בטהרתו שלמצורע. אבל אמר הרב שזה דבר קשה בעניינים שנאמר עליהם שאינם מעכבים זה את זה לפי שהקודם במחשבה הוא שנאמר שאחר שאלה החלקים כל חלק מהם אינו צריך לחבירו יהיה כל חלק מהם מצוה בפני עצמה כגון אמרם התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת והיינו אומרים שהלבן והתכלת ימנו שתי מצות לולי שמצאנו להם לשון מבואר במכלתא דר' ישמעאל והוא אמרם שם יכול יהו שתי מצוות מצות תכלת ומצות לבן תלמוד לומר והיה לכם לציצית אחת היא ואינה שתי מצות, הנה התבאר לך שאפילו החלקים שאינם מעכבים זה את זה יהיה לפעמים מצוה אחת כשיהיה הענין אחד. אלו דברי הרב. ואני אומר אם הנראה לרב הוא שראוי למנות החלקים שאינם מעכבים זה את זה מצות רבות כמניין החלקים אל ישנה סברתו מפני הברייתא הזו שהיא באמת כך פירושה יכול יהו שתי [מצות] כלומר שלא יעכבו זא"ז תלמוד לומר והיה לכם לציצית וראיתם אותו דמשמע שהיא מצוה אחת שהתכלת מעכב את הלבן והלבן מעכב את התכלת והברייתא הזו נשנית אליבא דרבי דאמר בגמר מנחות וראיתם אותו מלמד שמעכבין זה את זה. וזו היא ששנינו במשנתנו במנחות ושנו אותה בספרי ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת רבי ישמעאל [אומר] ארבעתן ארבע מצות. ומכאן תלמוד שבאמרם מצוה אחת ירצו בו שהם מעכבין זה את זה והאומר שאינם מעכבין יעשה אותם מצות רבות. והתמה מן הרב אם לדעת המכלתא הזו התכלת והלבן אינם מעכבין זה את זה לאי זה ענין שנו שם מצוה אחת ואינם שתי מצות. וכי בא התנא הזה עכשיו למנות רמ"ח מצות עשה. וללמדנו שלא נביא ענין ציצית בחשבונו אלא למצוה

אחת זה דבר ראוי לטעות בו. ועם כל זה אנחנו לא נשבש מניינו של הרב בזה שראינו לבעל הלכות גדולות שמנה ציצית מצוה אחת לפי שהוא ענין אחד שבתשלום התכלת והלבן תשלם לנו הכונה במצוה הזאת לזכור את כל מצות ה' ולעשותם, ואע"פ שאמר רבי ישמעאל (מנחות דף כ"ח) בארבע ציציות ארבעתן ארבע מצות, לענין שאינן מעכבים זה את זה אמרו כך אבל בחשבון המצות הענין בתשלומו נמנה אחת, וזו סברא תסבול אותה הדעת לבעל ההלכות שמנה ג"כ מצות תפילין אחת, אבל הרב מנה תפילין שתי מצות ושתים אלו נשנו משנה אחת התכלת אינה מעכבת את הלבן והלבן אינו מעכב את התכלת נפלה של יד אינה מעכבת של ראש ושל ראש אינה מעכבת של יד, ואם נביט לענינם הרי התפילין יחשבו יותר ענין אחד שכל מה שכתוב בזה כתוב בזה והענין בהם למען תהיה תורת ה' בפינו שומה כנגד הלב והמוח משכנות המחשבה לבד. ואולי יטעון הרב שזה מעשה אחד לבישת התכלת והלבן כאחד והתפילין שני מעשים, מה שבאמת לא יחשבו שני מעשים שאינן מעכבים זה את זה כאלו שתי מצות, שהרי הוא מונה ק"ש שחרית וערבית מצוה אחת והקטרת בוקר וערב אחת ושני תמידים אחת:

מצוה יב

א **העיקר השנים עשר** ידון בו הרב דינין אמר שאין ראוי שימנו חלקי המלאכות כל חלק וחלק מהן בפני עצמו. ולכן שם תורת כל מין ומין מן הקרבנות מצוה אחת במנין מעשה העולה ומעשה החטאת ומעשה האשם ומעשה זבח השלמים ומעשה המנחה חמש מצות, וידון עוד שהיות הכהן לוקח מה שיש לו לקחת הוא חלק מחלקי המצוה ולכן ישים הוצאת ראשית הגז ונתינתו מצוה אחת והפרשת המעשר ונתינתו ללוי אחת וכן נהג בתרומה ובחלה והוא מגנה בזה דעת אחרת אמר שלא יעלם זה אלא ממי שיקח הדברים בתחלת המחשבה ולא יתיישבו הענינים במחשבתו. וכאשר אני מסתכל בהן אין דברי הרב מיושבין בדעתי, כי המעשים בדברי הקרבנות היאך נמנה אותם אחר מנותנו מצוה כאשר נקריב אותם, וזה שנצטוינו להקריב על קצת החטאים חטאת ועל קצתם אשם ועל קצתם עולה ומהם גם כן מנחה והצוואה בהקרבתם היא במנין מצות עשה ארבע מצות ועל כל פנים יצטרך הכתוב ללמדנו מעשה אחד מהן כענין שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשגגה והביא קרבנו שעירת עזים ושם גמר כל מעשה החטאת אם כן איך נמנה חובת הקרבתם והמעשה שלהם בשתים ואע"פ שיש באים בהם בנדבה הרי מעשה כולם שוה אין בהם הפרש ולפיכך כללם התורה אדם כי יקריב, ואם זבח שלמים קרבנו, ילמד על מעשה חיובם וכל שכן החטאת והאשם שלא יבאו נדבה, ועוד שנצטוינו עוד בקרבנות לקיים כל היוצא מפינו בעולה או שלמים וזולתם ולמד מעשה שלהם איך

נתנהג בו בבואנו להשלים הנדר, והנה החיוב והמעשה שהוא עושה שתי מצות אחת הן. ואולי תחשוב כי המצוה בבעלי הקרבן הם ארבע מדות נמנים מיניהם אבל מעשיהם מצות חלוקות שנצטוו בהן הכהנים מצוה עליהן לעשות מלאכת החטאת על ענין כך ומלאכת העולה על ענין משונה מן האחר והשיאך בזה מה שייחד בהן פרשיות זאת תורת המנחה וזאת תורת החטאת וזאת תורת האשם ואמר בהן צו את אהרן ואת בניו לאמר דבר אל אהרן ואל בניו, וזה כלו השאה אין בו אמת אבל לימד בפרשת צו את אהרן כחטאת וכאשם ענין אכילתם ובעולה הרמת הדשן וכיוצא בהן תוספת השלמת המצוה הראשונה שלימד בפרשת ויקרא חובתן ומעשיהן. והרב עצמו בפרטי המצות לא יתעורר לא מזה ולא מזה יעשה אותן מצות חלוקות במנין ואין השתכלות בענין הזה בא בדקדוק. אבל דעת בה"ג הוא שהמצוה בבעל החטא שיקריב על חטאו קרבן פלוני לא ימנה הוא כאשר הוא איננו מונה העונשים כולם במיתה ומלקות. אבל המצוה בכהנים והקריבו בני אהרן וזרקו את הדם וגו' ימנה אותו. ולכך כתיב יציקות בלילות פתיתות מליקות הגשות תנופות, ועל הדרך שאמרו (מנחות י"ח:) מנין לרבות חמש עשרה עבודות היציקות והבלילות וכו' ת"ל המקריב את השלמים מבני אהרן עבודה המסורה לבני אהרן כל כהן שאינו מודה בה אין לו חלק בכהונה, ואלה העבודות נמנות מצות שהכהן כשיעשה אחת מאלה עושה מצוה ומברך עליה וזה דעתו ז"ל. והקרוב אלי יותר שנמנה כל מעשה הקרבנות אין הפרש לכהן בין שיעשה חטאת ואשם או עולה ושלמים ומנחה ונצטוו כל זרע אהרן בעבודתם מצות עשה אחת שנאמר ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהנתכם, ירצה לומר תעבדו בכל עבודת הכהונה כי היא עבודה ומתנה עבודה לי ומתנה לכם שיש לכם בה שכר כאשר תקחו מחלק הגבוה יתעלה, ואם כן יחסרו ארבע מצות מחשבונו של הרב בכאן:

ב **וכן** הדין השני שיגזור הרב למנות מה שלוקח הכהן חלק מן המצוה איננו דין שוה לי בכולן אבל יש בהן חלוק, כי בדברים הטובלים הן שתי מצות בודאי, והמשל בזה החלה שכל העיסה אסורה עלינו עד שנפריש אותה ונצטוינו בה מצוה נפרדת שנאמר חלה תרימו תרומה, ושלא יעלה בלבנו שנרים אותה להוציא העיסה מאיסור ונעזבנה או נשליך אותה באש צוה אותנו יתעלה בנתינתה לכהן שנאמר מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה. וכן נצטוינו בנתינת התרומה ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו, ונצטוינו תחלה בהרמתה מן המצוה הבאה בחלה שנאמר והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה הרי שהשוה הרמת שתיהן ועשאן שתי מצות. וזהו אמרם (ספרי) בתרומה גדולה הכתוב

מדבר או אינו מדבר אלא בתרומת חלה כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי תרומת חלה אמורה הא מה ת"ל תרימו תרומה לה' בתרומה גדולה הכתוב מדבר דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר לפי שהוא אומר ראשית דגנך תירושך ויצהרך חובה, אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תרימו תרומה לה' חובה ולא רשות. הנה נתבאר שהוא יתעלה מצוה להפריש תרומה גדולה ראשית תבואתנו ונתנה לכהנים (עוד) עם עשרים וארבע מתנותיהם, והראיה עוד שהיא מצוה חיובם לברך על הפרשתם כמו ששנינו (תרומה פ"ק) חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתם תרומה האלם והשכור והערום ובעל קרי והיינו מפני שאינן יכולין לברך, ומפרש בתוספתא בפרק בתרא של ברכות ההולך להפריש תרומה ומעשרות אומר אקב"ו להפריש תרומה ומעשרות מאימתי מברך עליהם משעה שמפרישן, ואילו היה המצוה עלינו הנתינה לכהן מפסוק ראשית דגנך תתן לו בלבד לא היו גוזרין עלינו לברך בשעת הפרשה מן הכלל המסור לנו מהם כל מצוה שעשייתה אינו גמר מלאכה כגון בעשיית תפילין אין צריך לברך כמו שנתבאר ברביעי של מנחות (דף מ"ב:) וכיון שאמרו לנו לברך בשעת הפרשה למדנו שבהפרשה מצוה, ועוד שהכהנים עצמם מפרישין תרומה ומעשרות ומברכים ג"כ עליהן כמו שדרשו מפסוק כן תרימו אלו לוים גם אתם אלו כהנים ואילו לא היה מצוה אלא הנתינה בלבד היו הם פטורין מזה, ועוד שהרי בחלה טמאה מברך בהפרשתה ואינה ניתנת לכהן אלא משליכה באור כמו שמוזכר בגמרא בכורות, א"כ ראוי שנמנה שתי מצות בתרומה הפרשתה מפסוק תרימו תרומה לה' ונתינה לכהן מפסוק תתן לו, וכן נמנה בחלה הפרשתה מפסוק חלה תרימו תרומה ונתינה לכהן מצוה אחרת מפסוק מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה. וכן הדין במעשר נמנה הפרשתו מצוה מפסוק עשר תעשר את כל תבואת זרעך ובא הפירוש המקובל בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר ראשון האמור בו ולבני לוי הנה נתתי את כל מעשר בישראל לנחלה ואמר ואכלתם אותו בכל מקום אתם וביתכם כי שכר הוא לכם, והאחר מעשר שני שהוא קודש ושהוא יתעלה מצוה אותנו לאכלו לפניו שאמר כאן ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וכי ירבה ממך הדרך וגו'. וצוה בנתינתו ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ופירושו שיתן ללוי חלקו ולעני חלקו. ולא הוכשר בעיני מאמרו של הרב שכתב במצוה קכ"ז שנצטוינו להוציא המעשר שנאמר וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא קדש לה' ואמר וכי יגאל איש ממעשרו חמישיתו יוסף עליו, שמעשר ראשון איננו קדש כלל ולא נפדה אבל הוא חולין ביד כהן כאמור ואכלתם אותו בכל מקום כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם. אבל הדברים שאינן טובלין כגון ראשית הגז ומתנות

זרוע לחיים וקיבה לא נמנה אלא נתינתן והוא ג"כ פשטיה דקרא שלא נצטוינו בהם בהרמתן אבל אמר ונתן לכהן הזרוע והלחיים והקיבה וראשית גז צאנך תתן לו ואינו מברך בהפרשתן כלל, אבל במתנות כהונה שבמקדש כגון חלקם מן הקרבנות לא נמנה אף נתינתם מצוה לפי שלא בא בהן כתוב מצוה אותנו בה אבל הם חלק השם שלקח מן הקרבנות כמו שצוה באימורים לאשים כן צוה במנות לכהנים כמו כי את חזה התנופה ואת שוק התרומה לקחתי מאת בני ישראל ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו וכל שכן החטאת והאשם שהם כולם לו יתברך והוא מחיה בהן משרתיו, ואע"פ שנאמר ואת שוק הימין תתנו לכהן איננו צווי אבל הודעה שהוא לכהן במתנה כמו החזה שאמר בו והיה לאהרן ולבניו כי שניהם ענין אחד ומתנה אחד, והכלל בכל חלקי הכהנים מן הקרבנות שהם מתנות שנתן הש"י לאהרן ולבניו שיהיו זוכים בהן משלחן הגבוה שנאמר הנה נתתי לך וגו' והנה הם חלק מחלקי מלאכת הקרבנות שצוה בהם מי יאכלם ולמי יהיו וכפרתם תלויה בזה כמו שאמרו (פסחים נ"ט:) כמה דכהנים לא אכלי בשר בעלים לא הויא להו כפרה דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם וגו' והנה הם קרבן ממש ויעלה בידנו במנין הפרשת החלה והתרומה והמעשר ראשון של העני ונתינתן מצות משלימות לנו החשבון:

מצוה יד

א **העיקר י"ד** פסק הרב שראוי היה לכתוב עונשי המצות מצות עשה לפי שנצטוינו אנחנו בקיומם וראוי שנמנה כל מין עונש מהם מצוה אחת שיהא ארבע מיתות ב"ד במנין במ"ע ארבע מצות והאשים זולתו שמנה כל דבר מיוחד בפ"ע עד שתהיה סקילת המחלל שבת מ"ע אחת וסקילת בעלת אוב וידעוני מ"ע שנית וסקילת עובד ע"ז מצוה שלישית וכן כולם אמר הרב שעשו זה מבלי הסתכלות שאילו הדבר כן היה כל מלקות ומלקות מצוה בפני עצמה ותהיה אצלנו מצות עשה כמנין הלאוין שלוקין עליהן ותכפול אז מצות עשה ותוסיף על ד' מאות בהכרח. ואני אומר שאם נתפוש הדרך הזה במנין המצות להיות המניעות בכלל שס"ה לא תעשה וקיום העונש בעוברים במנין רמ"ח מצות עשה כן ראוי למנותם שיהיו כל עונשי מיתות ב"ד נמנין אחד לאחד כמנין האישים שהם מחוייבי העונשים לפי שאנחנו נצטוינו מצוה בפני עצמה לסקול מחלל שבת ונצטוינו מצוה אחרת לסקול העובד ע"ז ואין עבירה זו כמות זו ולא צוה יתעלה אותנו בהן מצוה כוללת אלא בכל אחד מאמר בפני עצמו ופרשה בפני עצמה מטעם בפני עצמו וכי מפני ששתי מצות האלו נעשות ברגימת האבן ימנו אחת אם כן נמנה השביתה מעבודת קרקע בשמטה וביובל אחת ונמנה השביתה בשבת ויום הכפורים אחת ותקיעת השופר בר"ה

וביובל אחת. אבל המלקות אין דמיונו לאלה דמיון יפה לפי שלא נצטוינו על המלקות בכל עבירה אבל צונו יתעלה מצוה כללית אחר הלאוין כולם שנלקה על כל לאו דומה ללאו דחסימה כמו שבא בפירוש המקובל ובגלוי מן הכתוב, עוד לא באו במלקות אלא שתי מצות שאם היה בן הכות הרשע שיפילו השופט והכהו לפניו ארבעים ולא יוסיף להכותו ולכן לא ימנה המלקיות בשום פנים במצות רבות. וראיתי הרב לועג מאמרם זו מצות הנסקלין מופת שירי, שהם ספרו מעשה הסקילה כיצד נעשה וכן יספרו מצות השביתה כיצד ומצות תקיעת שופר כיצד וכל כיוצא בה במעשים דומי הפעולות:

ב **וכתב** עוד תמה והתפלא מאיש שימנה מחוייבי מיתות בית דין כולם איש איש ומחוייבי כרת ומחוייבי מיתה בידי שמים בכלל מצות ל"ת כמו שמנה בעל הלכות גדולות המחלל שבת בכלל מחוייבי סקילה ומנה אח"כ לא תעשה כל מלאכה ולא נשאר אלא שהם יחייבו בלי ספק שקיום גבולי העונש מצות לא תעשה ואיך ימנה בם הקנס והדבר שנתחייב עליו הקנס. ואני תמה ומתפלא על הרב הפלא ופלא שיאשים לבעל הלכות גדולות ויתפוש עליו למה לא יסתכל בדבריו ולא יביט בהם כלל ואם היה משיב על אחד מהתלמידים ראוי הרב לחכמתו ולכבוד מוסרו להסתכל במאמר התלמיד ההוא ולהתבונן בו וכ"ש בהשיבו על גדול הגאונים ויאשים אותו ויחשבהו מן מבולבלי השכל חס ושלום. אבל כונת בעל ההלכות מבוארת בדבריו שמנה מחלל שבת בכלל מחוייבי סקילה ואחר כך כתב בכלל חייבי לאוין בלבד כלשון הזה לא תעשה מלאכה דלאו מאבות מלאכות שבת כי לפי שכבר מנה לאו האבות במחלל שבת שבסקילה נזהר ומנה לאו אחר לא תעשה מלאכה שאינה מן האבות ואינו מתחייב בה סקילה, וכבר נזהר בעריות ובזולתם מכל מחוייבי מיתה וכרת שלא החזיר הלאוין שבהם כמו שחשדו הרב והלאו הזה בשבת הוא לאו דמחמר דכתיב לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך כו' ודרשו בו מחמר אחר בהמתו וכמו שהעלו בפרק בתרא משבת (דף קנ"ד) המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום דבשוגג לא מיחייב חטאת דהוקשה כל התורה כולה לע"ז מה ע"ז עד דעביד מעשה בגופיה אף הכא נמי עד דעביד מעשה בגופיה במזיד נמי לא מיחייב סקילה דתנן המחלל שבת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה בלאו נמי לא מיחייב משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו ואפילו למ"ד לוקין עליו וכו' מ"מ לאו בפני עצמו הוא שמנענו מלחמר אחר הבהמה הנושאת משאוי או הטוחנת או עושה אחת מהמלאכות, וכן כתב הרב בחבורו אם הוציא על הבהמה אע"פ שהוא מצווה על שביתתה אינו לוקה לפי שאיסורו בא מכלל עשה לפיכך המחמר אחר בהמתו

בשבת והיה עליה משאוי פטור והלא לאו מפורש בתורה לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך שלא יחרוש בה וכיוצא בחרישה ונמצא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין, אלו דבריו. כסבור לומר שאין במשמע הלאו הזה אלא החורש וכלי המחרישה בידו וכיוצא בה מן המלאכות שהוא בעצמו העושה מלאכה והוא נסקל במלאכה זו בהתראה והלכך אינו לוקה עליה בלא התראה. וזה כולו טעות מתברר בהלכה זו שהזכרנו שהם פירשו הלאו הזה לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך במחמר ופטרוהו מחטאת משום דלא עביד מעשה בגופו ופטרוהו גם ממיתת בית דין מן הטעם הזה ולא פירשוהו בחורש וזולתו מן המלאכות הנעשות בגופו של אדם שהוא מתחייב בהן מיתה, שאותן מלאכות לא הוצרכו לדרשן מפסוק אתה ובהמתך, שהרי אף לענין העונש שאין כתוב בו אלא העושה מלאכה יומת מתחייב הוא בחרישה וכיוצא בה, וכן לא הוצרך ר' יוחנן עכשיו לפטור אבות המלאכות מן המלקות שלא עלתה על דעתנו עכשיו בהלכה זו בכותב ותופר ושוחט צבי ומפשיטו שילקה עליו בשלא התרו בו למיתה, אבל בדבר שאין בו חיוב מיתה וכרת אלא לאו בעלמא הם מעמידים הכתוב הזה אתה ובהמתך, ודקדקו כן ממתני' שם דתנן המחלל שבת בדבר שחייבים על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה, מכלל דאיכא מידי דאין חייב על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה, ומאי ניהו מחמר, והשיבו על דרך הדחיה לא תחומין אליבא דרבי עקיבא הבערה אליבא דרבי יוסי, ועל כרחם דרשו כן, שאילו בחורש בבהמתו מלאכת עצמו היא ובהמה עמו ככלי ביד האומן, כגון הגרזן ביד החוצב בו והמשור ביד מניפו, תדע שהרי חייבין על זדונו סקילה ובשוגג חטאת, ואף על גב דבעי דומיא דע"ז דעביד מעשה בגופיה, וביו"ט ובשביעית לא בא הלאו הזה, והחורש בבהמה חייב מלקות כמו ששנינו מכות (דף כ"א ע"ב) יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין החורש בשור ובחמור ובשביעית ויו"ט, וכן הענין עוד מפורש בראשון של יבמות (דף ו') דלא תעשה דמחמר הוא לאו בפני עצמו שאין בו כרת ואינו בלאו דאבות מלאכות אבל הוא לא תעשה גרידא כשאר לאוין דעלמא. ומה שאמרו דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין מפני שהוא שוה אצלם הלאו שחייבין עליו מיתה במעשה זה בהתראה עם הלאו שיהיה בכללו מעשה שאין בו מיתת ב"ד ומעשה שיהא בו חיוב מיתת בית דין, ולדברי הפוטר זה ממלקות אף זה פטור כענין שהזכירו בראשון של עירובין (דף י"ז:) בלאו דאל יצא איש ממקומו שהיו דורשין אותו ליוצא חוץ לתחום, ומפני שהיו כוללין בו אף מוציא מרשות היחיד דקרי ביה יוציא היו פוטרין היוצא חוץ לתחום ממלקות משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד במוציא ופטרוהו גם כן מן המלקות אפילו למאן

דאמר לוקין עליו משום דאם כן לכתוב קרא לא תעשה כל מלאכה ובהמתך אתה למה לי הוא ניהו דכי עביד מלאכה מיחייב בבהמתו לא מיחייב שאין המלאכה עם בהמתו חשובה כמו שעושה הוא אותה להתחייב עליה מלקות אבל היא נחשבת כמלאכת בנך ובתך ועבדך ואמתך שמוזהר עליהם בלאו ואינו לוקה שאין מלקות במעשה אחרים וזה דבר ברור. ואחזור להשלים כוונת בעל ההלכות בעונשי הלאוין, הוא רואה שלא ימנה העונשים כלל לא במצות לא תעשה ולא במצות עשה שלא בא הסכום הזה תרי"ג אלא בעיקרי המעשים הרצויים במצווים מאתו יתעלה ובנמנעים מאתו יתעלה אבל אין הגמולים מכלל המעשים הרצויים, בין שיהיה הגמול מאתו יתעלה כגון הכרת והמיתה בידי שמים, ובין שיצוה אותנו לגמול לו כפי רשעו כמלקות וד' מיתות לכפרה או לנקמה או שיצוה עליו להביא כפרה על עצמו בקרבן אינו בא בחשבון הזה, ולכן לא מנה בקרבנות החוטאים שום מצוה רק חשבונו בתמיד ובמנחה יציקות ובלילות וכו' שחיטות מליקות וכו' אשר האשים אותו הרב בהן. ואמנם דעת הרב שהעונשים המסורים לנו ימנו במצות הוא הטוב והישר לפי שהוא מצוה עלינו באמת לעשות הדין ההוא במחוייבים בו. ובביאור אמרו סנהדרין (דף ל"ה:) ותהא רציחה דוחה שבת מק"ו על דעתם יבא עשה וידחה ל"ת, ובתחלת יבמות (דף ו:) אמרו עוד לפי שנאמר כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת, ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין וכו' ופירשו אבל מיתת ב"ד דחיא מ"ט דאתי עשה ודחי לא תעשה, הדר אמר אימור דאמרינן אתי עשה ודחי ל"ת גרידא לא תעשה שיש בה כרת מי דחי וכו', אם כן ראוי למנות מיתת ב"ד מצות עשה, אבל הנראה במנין או שיהיו העונשים נמנין לאו אחד במצווה בהם או שימנו כולם מצוה אחת אין הפרש בין המומתין באבן או בעופרת. והנראה אלי הוא שאנחנו נצטוינו במומתים כולם מפסוק שנאמר ובערת הרע מקרבך, אמרו בער עושי רעות מישראל והוא מצות עשה שלהם, אבל הכתובים בהם מות יומת דמיו בו דמיהם בם ירצה בהם שהם חייבים מיתה, ואמרו יתעלה במקצתם וסקלתם אותם באבנים ובמקצתם באש ישרפו אותו ואתהן הוא חלק המצוה ולא נמנה המומתים חוץ למחנה אחת והמתה על פתח בית אביה מצוה אחרת, אבל המצוה בכולם שיומתו היא נמנית, וכבר בא בהן שאם אינו יכול להמית אותם במיתה הכתובה בהם שיומתו בכל מיתה שיכול להמיתם. והנה כולם נכללים ממיתה והוא מצוה אחת, ובאחרון של שחיטת חולין (דף ק"מ) אמרו בעוף שהרג את הנפש דבעי לאתוייה לבי דינא וקיומי ביה ובערת הרע מקרבך ואין בעוף הזה כתוב ובערת הרע ומסקול יסקל השור נתחייב במיתה אלא שכל המומתין מצותם מן ובערת

הרע והם מצות עשה שלהם שממנה הם מומתים, ומצות הסקילה או השריפה חלק מן המצוה. והנה נשלמה עצתנו בעיקרים האלו להודיע כוונת בעל ההלכות בהם ולהגיד ספקותינו אנחנו בענינם. ויש לי עוד ספק וקושיא והוא ממה שאמרו סנהדרין (דף נ"ו:) שבע מצות נצטוו בני נח, והנה מנו ענין העריות כולן מצוה אחת, וכן ענין ע"ז כולה מצוה אחת, והם שוים בה לישראל שהם חייבים בכל מה שב"ד של ישראל ממיתין עליה, והנראה בזה לומר שהוזהרו בני נח במצות שלהם בכללות לא בפרטים כלומר שנאמר להם בעריות על דרך משל כמו איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו אל האם ואל האחות מן האם ואשת החבר וימנה אותם מצוה אחת מפני זה, אבל בישראל שריבה בהן לאוין ומניעות מאחר שהזהיר על כל אחד בלאו נפרד ימנו מצות רבות, וכן מה שאמרו (שם) עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שנצטוו בני נח הוסיף להם שלש שבת וכיבוד אב ואם ודינין שנאמר שם שם לו חק ומשפט, נאמר כי הזהיר אותם באזהרות הנאמרות לבני נח באזהרות ההם עצמם, ירצה לומר שכללם להם עד שבאו אל הר סיני ששם נתבארו המצות בפרטיהן ודקדוקיהן והזהיר אותם במרה לשבות בשבת מצות עשה אחת, אבל בדינין אמר במכילתא ומשפט אלו דיני אונסין ודיני קנסות ודיני חבלות. והנה כל אלו מנו אותם אחת ואין להם ענין לכללם בבת אחת אלא ששם אחד יכלול אותם והוא המשפט. והמתקרב אל הדעת מזה שהוא יתעלה צוה לשפוט בצדק שנאמר ושפטו את העם משפט צדק, והצדק הוא לעשות בכל דבר ודבר מהנולדים בין בני אדם כאשר צוה אותנו, ולא נחוש על הפרשיות והחלוקין בדבור בכל אשר אין בהם צווי מוחלט לעשות ככה או ככה או מניעה מוחלטת להשמר מן הפועל הפלוני, ואם כן יהיו כל הדינין באים בחשבון מצוה אחת:

הקדמה לפרטי המצוות

ועתה אני מתחיל להתלמד בפרטי המצות. ואיני מקבל על עצמי לכתוב אלא מה שיסתפק במנין המצות רוצה לומר שיהיה לי בדבר מנין אחר זולתי מנינו של הרב, כגון שימנה הוא ז"ל דבר ואיננו אצלי בא במנין המצות, אף על פי שלא אסכים עמו בפירוש הענין ההוא או בדינין שהוא פוסק בו, וכל שכן בדברים הכתובים לו בחבורו הגדול, בין שכבר הקשו עליו חכמי הדורות או שמחלו עליהן, בכל זה אינני כותב דבר. והמשל בזה מה שהזכיר במצוה ע"ט שאין בכור בהמה טהורה נוהג בחוצה לארץ, וכן כתב בחבורו הגדול, וזה טעות בררתיו בהלכות בכורות בראיות גמורות. וכן יש במאמר דברים נזכר מהם בחבורו הגדול ונתקנו שם ונשאר בזה טעותם, כגון מה שיאמר בעיקר ט', כי אמרו

יתעלה וכרמך לא תעולל ואמרו יתעלה לא תפאר אחריך הם מניעה אחת מענין אחד שלא תלקט הפירות כולם, והנותר מן הענבים נקרא עוללות והנותר מן הזיתים נקרא פארות, וכתב במצות עשה קכ"ג שנצטוינו לעזוב מה שישאר בכרם בעת הבציר לעניים והוא הנקרא עוללות. וכן כתב עוד במצות לא תעשה במצוה רי"ב שאמרו יתעלה לא תעולל שהיא אזהרה מלכלות הכרם בעת הבציר, אבל נניח האשכולות אשר בקצוות לעניים, וכן הדין בשאר אילנות, ונכפלה המניעה מזה הענין בעצמו בזיתים שנאמר לא תפאר אחריך, ומשניהם נלמוד לכל האילנות, וזה כולו טעות מפורסם, ופירוש וכרמך לא תעולל ענין מתיחד בכרם להניח הענבים הקטנים אשר הם לגדולים כעוללים לאיש כמו שביארו ז"ל (פאה פ"ז) כל שאין להם לא כתף ולא נטף, וכענין שכתוב עולל יעוללו כגפן. ואולי לרב נולד הטעות הזה במאמר מסוגיא אחת ירושלמית שהיא שנויה במסכת פאה (פרק א') ששאלו בפאה אילנות מנין תלמוד לומר שדך וחזרו ואמרו על דרך המחלוקת ואית דבעי נשמעינה מן הדא כי תבצור כרמך מה את שמעת מינה אמר רבי יונה לא תדקדק אחריך כמה דתימר ועולל למו כי תחבוט זיתך מה את שמעת מינה אמר רבי יונה לא תקיפו פאת ראשכם, פי' שם לא תפאר מלשון פארי המגבעות שהוא פאר הראש כמו שאמרו לא תטול תפארתו ממנו. זו היא הסוגיא ששם בירושלמי, ואין ענינה כמו שחשב הרב אבל אזהרת וכרמך לא תעולל היא מיוחדת בעוללות ממש, ועיקר אזהרת כי תבצור כרמך כמו כן על העוללות היא, אבל מפני שאמר בכתוב הזה לא תעולל אחריך כללו בזה עוד אף הפאה, כמו שדרשו בספרי אחריך מלמד שיש לו שכחה, אחריך מלמד שיש לו פאה, ודרש רבי יונה שלשון לא תעולל משמש לעוללות ממש, והכניס בכאן שאמר אחריך שלא ידקדק אחריו לכלות הפאה. ובגמרא חולין (דף קל"א) מפורש ד' מתנות שבכרם הפרט והעוללות והשכחה והפאה שתים שבאילן דכתיב וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט, וכתיב כי תבצור כרמך לא תעולל אחריך ואמר רבי לוי אחריך זו שכחה ופאה, גמר אחריך מזיתים שתים שבאילן והשכחה והפאה, פאה דכתיב כי תחבוט זיתך לא תפאר אחריך, ותנא דבי רבי ישמעאל לא תטול תפארתו ממנו, אחריך זו שכחה. שם נתבארו עיקרי הדברים ומשם היה ראוי לקבל אותם, ובפרק תשיעי ממשנת פאה כך הוא מתבאר. ומכל מקום לדברי הכל אזהרתו כרמך לא תעולל, וכן עיקר הכתוב ולא תעולל אחריך בעוללות הוא והיא מצות לא תעשה המוזהר ממנה בלאוין האלו, וזה קצור וטעות במאמר ואיננו מזיק בחשבון המצות, ובחבורו הגדול כתב הענין בתיקון, ובכיוצא באלו לא אכתוב אני דעתי ולא אתעורר עליו במכתב הזה כלל:

מצוות עשה

מצוה א

א **כתב** הרב המצוה הראשונה שנצטוינו באמונת האלהות והוא שנאמין שיש עלה וסבה הוא פועל כל הנמצאות והוא אמרו יתעלה אנכי ה' אלהיך. ובסוף גמרא מכות אמרו תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני מאי קראה תורה צוה לנו משה והקשו תרי"א הוי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, הנה נתבאר לך שאנכי מכלל תרי"ג מצות והיא מצוה באמונה כמו שביארנו:

ב **אמר** הכותב האמונה הזאת בדבור הזה לא נפלאת היא ולא רחוקה היא וכן בדברי רז"ל מפורש שהוא קבלת מלכותו יתעלה והיא האמונה באלהות, אמרו במכילתא לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר לפי שהוא אומר אנכי ה' אלהיך, משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור להם גזירות אמר להם לאו כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזירות שאם מלכותי אינן מקבלים גזירותי היאך מקיימים, כך אמר המקום לישראל אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אני הוא שקבלתם עליכם מלכותי במצרים אמרו הן כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזירותי לא יהיה לך. ועם כל זה ראיתי לבעל ההלכות שלא ימנה אותה מצוה מכלל תרי"ג והתימה מהרב שמנה בדבור לא יהיה לך ד' מניעות, לא יהיה לך לא תעשה לא תשתחוה להם ולא תעבדם, אם כן יהיה מפי הגבורה חמש ומפי משה תר"ח לא מנין תור"ה. והנראה מדעתו של בעל ההלכות שאין מנין תרי"ג מצות אלא גזירותיו יתעלה שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתעלה שהודיע אותה אלינו באותות ומופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצות לא ימנה בחשבונן, והוא מאמר החכמים גזור עליהם, עשו קבלת המלכות ענין בפני עצמו והמצות הנגזרות מאתו יתעלה מענין אחר, ועוד כי מה הפרש בין הדיבור הזה ובין מה שאמר יתעלה בצדוק המדות אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים והוא ירצה לומר הואיל וקבלתם מלכותי מיציאת מצרים קבלו גזירותי ואם תהיה בכל מקום מצוה שיאמר דעו והאמינו שאני ה' שהוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשו מצותי עם כל זה לא יבא בחשבון המצות כי הוא העיקר והן התולדות כאשר פירשתי. ולדעת הזו מה שאמרו בתשובת השאלה תורה תרי"א הוי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום לומר שיש בדיבור לא יהיה לך שתי מצות ישלימו לתרי"ג. והם המניעה בעשיית הצלמים לא יהיה לך ולא תעשה לך ענין אחד. והמניעה בעבודתם לא תשתחוה להם ולא תעבדם מצוה אחרת. הודיעו כי עד כאן הדברות מפי הגבורה מובנות לכלם באשר הם בלשון מדבר על עצמו,

אנכי ה', על פני, ושאר הדברות בלשון נביא מתרגם ביניהם. אבל הכונה מפני (מצות) הדבור הב' שהן משלימות המנין, וכן מנה בה"ג במצות ל"ת שבסקילה עובד ע"ז אחד ומנה בלאוין שבמלקות לא יהיה לך אחד שהיא אצלו מניעה בקיום הצלמים ולא הזכיר לאו אחר בעשייתן, ומצאתי ראיה לדבריו שאמרו במכילתא לא יהיה לך אלהים אחרים למה נאמר לפי שנאמר לא תעשה לך פסל אין לי אלא שלא יעשה העשוי כבר מנין שלא יקיים תלמוד לומר לא יהיה לך, וזה דעת בעל הלכות גדולות ויש לו פנים, אבל עוד במצות לא תעשה אבאר המתחוור לי:

מצוה ה

כתב הרב מצוה חמישית שנצטוינו בעבודתו שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואומר ולעבדו בכל לבבכם. אמר ז"ל ואע"פ שמצוה זו מן המצות הכוללות כלומר שאינן נמנות כמו שבארנו בעיקר הרביעי יש בו גם כן פרט והוא מצוה בתפלה ולשון ספרי ולעבדו זו תפלה ובמשנתו של ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מנין לעיקר תפלה מן המצות שנאמר את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ואמרו עבדו בתורתו עבדו במקדשו כלומר ללכת שם להתפלל בו כמו שביאר שלמה, כל אלה דברי הרב. ואין נכונה בזה שכבר בארו חכמים בגמרא תפלה דרבנן כמו שאמרו בפ"ג דברכות (דף כ"א) לענין בעל קרי שקורא ק"ש ומברך על המזון לאחריו ואינו מתפלל והעלו הטעם בזה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא תפלה דרבנן. ובגמרא סוכה (דף ל"ח) אמרו גבי תפלה דתנן ואם התחילו אין מפסיקין, והקשו מלולב דקתני נוטל על שולחנו אלמא מפסיק והשיבו בדרך תימה מאי קושיא הא דאורייתא הא דרבנן, וכבר ראינו לו בהלכות תפלה אמר שחייב אדם מן התורה בתפלה בכל יום אלא שאין מנין התפלות ולא משנה התפלה מן התורה וכך כתב בזה המאמר במצוה עשירית שזמני התפלה אינן מן התורה אבל חובת עצמה היא מן התורה, וגם זה איננו נכון בעיני שבעל קרי מברך על המזון לאחריו מפני שהוא מן התורה ואינו מתפלל עד שיטבול אפי' עמד כמה ימים בקריו, ועוד שמי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נסתפק בעצמו ספק התפלל ספק לא התפלל אם כן לפי דבריו של הרב היה צריך לחזור ולהתפלל והם פסקו לעולם בכל ספק בתפלה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא מדרבנן ואם אינה מצוה בכל יום מתי תהיה החובה הזאת המוטלת עלינו מה"ת שיתפלל יום אחד בשנה או בכל ימיו פעם אחת וכבר אמרו ברב יהודה דמתלתין יומין לתלתין יומין הוה מצלי לפי שהיה עוסק בתורה וסמך על מה שאמרו חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפלה שהיא דרבנן לעולם [כי אין לומר שחיוב מה"ת רק כל שלשים יום] אלא ודאי כל ענין התפלה

אינו חובה כלל אבל הוא ממדת חסד הבורא יתברך עלינו ששומע ועונה בכל קראנו אליו, ועיקר הכתוב ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה כל עבודתנו לאל יתעלה בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלי כונה או על הספק אולי יש בהם תועלת, כענין ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך שהמצוה היא לאהוב את השם בכל לב ולב ושנסתכן באהבתו בנפשנו וביממוננו. ומה שדרשו בספרי ולעבדו זה תלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורתו ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו כעיני עבדים אל יד אדוניהם וזה כענין שכתוב וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלהיכם והיא מצוה על צרה שתבא על הצבור לזעוק לפניו בתפלה ובתרועה והוא הענין שבאר שלמה ע"ה כמו שכתוב בהעצר שמים ולא יהיה מטר וכתיב רעב כי יהיה דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר לו אויבו בארץ שעריו כל נגע כל מחלה כל תפלה כל תחנה אשר תהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש נגעי לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה. וכבר דרשו עוד שם בספרי רבי אליעזר בן יעקב אומר ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר בכל לבבך להלן ליחיד וכאן לציבור כאן לתלמוד כאן למעשה, אמר שנצטוינו לעבוד השם בכל לבבנו בלמוד תורתו ובעשיית מצותיו, וכן זו שנויה שם אותו תעבודו עבדוהו בתורתו עבדוהו במקדשו פירושו לומר שיעבדו אותו במקדשו בעבודת הקרבנות והשיר וההשתחויות שם מוסיף על עבודת המצות לפי שאמר הכתוב אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמורו ודרשו שם בספרי את מצותיו תשמורו זו תורת משה ובקולו תשמעו בקול נביאו. הנה עשיית המצות כלן כבר נאמר ולכך דרשו ואותו תעבודו בעבודת המקדש ואמרו בפירוש כלל הפסוק עבדוהו בתורתו עבדוהו במקדשו (לומר) שצוה תחלה עבדוהו בתורתו כלומר בעשיית המצות כולן מרישיה דקרא וצוה עבדוהו במקדשו מן ואותו תעבודו לומר כי בזה כולו תהיה עבודתנו שלימה אליו יתעלה, והנה הם מצות כוללות. אבל מפני שצוה אותנו בפסוק בכל לבבכם בענין חדש להיות כל לבבנו מיוחד אליו יתעלה בעשיית המצות כאשר פירשתי יתכן שתבא המצוה הזאת בחשבון רמ"ח מצות עשה. ומן הטעם הזה אצלו לא ימנו המצות הכוללות מפני שכבר נמנו בפרטן וכמו שלא נמנה הכפל מצוה מן המצות פעמים שלש בפרט אלא אחת כן לא נמנה כפלן בכלל אלא באחת ואולם אם דורש בכפלן והוסיף בו ענין ראוי להמנות ימנו. ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מן התורה נמנה אותו

במנינו של הרב ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא יתברך ויתעלה שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וזעקה, והבן זה:

מצוה ז

כתב הרב והמצוה שביעית היא שנצטוינו להשבע בשמו והוא אמרו יתעלה ובשמו תשבע, וכבר אמרו בפרק ראשון מתמורה מנין שנשבעין לקיים את המצות שנאמר בשמו תשבע. ואני תמה בדברי הרב שלא אמרו כן בגמרא תמורה אלא על דרך הויכוח והקושיא שהיו חוקרים אם נאסור שבועת אמת בשמו יתברך ויתעלה מפסוק ליראה את השם הנכבד והנורא אמרו ואימר כי כתיב והפלא בנשבע שבועת אמת והשיבו שבועת אמת שריא דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם, עוד חקרו אימא להפיס דעתו של בעל הבית אבל מילקא לקי כלומר שתהיה שבועת השומרים מותרת להפיס דעתו של בעל הבית אבל ילקה על שבועת אמת כשנשבע מעצמו שבועת בטוי והשיבו קרא אחרינא ובשמו תשבע, ובמחקר הזה הקשו עוד ההוא לכדרב גידל אמר רב הוא דאמר רב גידל אמר רב מנין שנשבעים לקיים את המצות שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך והשיבו ההוא מובו תדבק נפקא ובשמו תשבע למה לי אם אינו ענין לשבועת הדיינין דנפקא ליה משבועת ה' תנהו ענין לשבועתא דעלמא דשריין ואם אינו ענין לשבועת המצות דנפקא ליה מובו תדבק תנהו ענין לשבועה דחול. והמתבאר מזה שאין השבועה בשמו בעת הצורך חובה ומצות עשה אבל רשות היא בידינו עם תנאים רבים והכתוב הזה אינו מצוה אלא רשות שלא כדברי הרב. וכן ובו תדבק מצוה שנשבע בשמו לקיים מצותיו יתעלה ולהזהיר מן העבירות אמר את ה' אלהיך תירא בכל ענין היראה והפחד שלא תזכיר שמו לבטלה ואותו תעבוד בעשית המצות ובו תדבק שתדבק נפשך אל מצותיו ואל עבודתו ותזרז אותה אליו בשבועות ונדרים לקיים חפצך ויש לך רשות להשבע בשמו לקיים כל דבר. וכפל עוד מצוה בענין הדביקה אמרו לאהבה את ה' אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו וממנו דרשו בספרי הדבק בחכמים ותלמידיהם ועוד אמרו שם למוד דברי אגדה שמתוך דברי אגדה אתה מכיר מי שאמר והיה העולם ומתדבק בדרכיו, והכלל שירצו בדביקה הזו שיתחבר לחכמים וילמוד החכמות המועילות לאהבה את השם וללכת בדרכיו. ואע"פ שהמדרשים חלוקים בשני הפסוקים האלו לא נמנה ובו תדבק מצות אחת ולדבקה בו מצוה אחרת אבל נמנה מצוה אחת להדבק בו יתעלה בכל מיני הדביקה, וכן ענין השבועה נכפל עוד בפסוק אחר את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובשמו תשבע לא תלכו אחרי אלהים אחרים ואין הכפל ראוי ברשות ולכן נאמר שהוא לאו הבא מכלל עשה ובשמו תשבע לא תלכו אחרי אלהים אחרים להשבע בהם

או לעבדם ולירא מהם וכבר נאסר זה בלאו ושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך אבל בא לעבור עליו בלאו ועשה כי האזהרות בע"ז רבות בכתוב. והרב עצמו חוזר ורואה זה אמר ואל הענין הזה כיון הכתוב באמרו ובשמו תשבע כלומר שאתה אליו לבדו תאמין והאמת שראוי להשבע בו כלומר ולא ישתתף שם שמים וד"א לא שנצטוינו בשבועה לעשותה. וראיתי במדרש רבי תנחומא אמר להם הקב"ה לישראל לא תהיו סוברים שהותר לכם להשבע בשמי אפילו באמת אלא אם יהיו בך כל המדות את ה' אלהיך תירא שתהיה כאותן שנקראו יראי אלהים אברהם איוב ויוסף, ואותו תעבוד ובו תדבק וכי יכול אדם לידבק בשכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא לומר לך כל המשיא בתו לתלמיד שקורא ושונה והעושה לו פרקמטיא והמהנהו מנכסיו שהוא שאמר ובו תדבק אם יש לך מדות אלו אתה רשאי להשבע, ע"כ לשונו באגדה. ויש לנו סיוע בו לדברינו שאינו אלא רשות בשבועה בשמו עם התנאין האלו ושמא לכך כפל הרשות הזה להזהר בתנאיו, ומ"מ לא נביא ובשמו תשבע בחשבון המצות כי לא ימנה הרשות בשבועת אמת בשמו ואם בא בו באיסור בשם אלהים אחרים בלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה אין אנו מונין בזה וכיוצא בו אלא הלאו הנאמר בו בפירוש שהזכרנו בעיקר הששי אע"פ שראיתי זה במנינו של בעל הלכות:

מצוה לג

כתב הרב המצוה ל"ג שנצטוו הכהנים ללבוש בגדים לגדולה וכבוד ואז יעבדו במקדש והוא אמרו יתעלה ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך, ושאר דבריו בזה, ומצוה זו עם פשיטותה בכתוב ואריכות התורה בביאורה לא ראיתי לבעל הלכות שימנה אותה אבל מנה בלאוין מחוסר בגדים ששימש ודעתו זאת לומר דכיון שאין בלבישת בגדים שלא בשעת העבודה שום מצוה ואינו אלא הכשר העבודה שאם עבד בפחות מהן או ביותר תפסל עבודתו. והנה הוא חלק ממצות העבודה ואם היינו מונין זה מצוה היה ראוי שתמנה מצות בגדי לבן ביום הכפורים מצוה אחרת כמות זה כן מות זה, וכן ראוי למנות בגדי כ"ג מצוה ובגדי כהן הדיוט מצוה שניה, אבל כולן חלקים מחלקי העבודה המצווה ממנו יתעלה בימים הנאמרים בהם, וכבר נתבאר שאין מונים חלקי המצות. וכן לא נמנה אנחנו עשיית השלחן ומזבח ומנורה מצוה מפני שנצטוינו לשום לחם לפני ה' תמיד וצוה אותנו בהכשר העבודה הזאת שהיא לשום אותו בשלחן מתואר כן ושיסודר לנו שתהיה ההדלקה הזו במנורה של זהב משקלה ועניינה כן וכן, והנה הם תשמישי קדושה, ולא הוכשר בעיני הטעם שכתב בו הרב שאמר שהם חלקים מחלקי המקדש, לפי שאין הכלים חלק מן הבתים אבל הם שתים מצות ואינן מעכבות זו את זו ומקריבין בבית

אע"פ שאין בו כלים אלו, ולכן אצלי עשיית הארון והכפרת לשום שם העדות תמנה מצוה בפני עצמה, ואל תחשוב לומר שלא תמנה שלא נצטוינו לדורות ולא נעשה אלא ללוחות הברית ובבית שני שלא היה ארון שנגנז מהם או כדברי האומר שגלה לבבל לא עשו ארון אחר, שהרי כבר מנה הרב משאו על הכתף מצוה לפי שהמצוה ההיא קיימת לנו לדורות והארון עם לוחות הברית קיים לנו לעולם ומצות נשיאתו בלוים או בכהנים אינו נגדר בזמן אלא כל זמן שימצא אנו מצווין לנשאו בכתף ועוד הוא עתיד להגלות אמן במהרה בימינו יהיה, והנה היא מצוה מכלל המצות הקיימות לדורות. וכמו שמנה הרב משא הארון כן באמת תמנה עשייתו מצוה מכלל מצות עשה לפי שהיותו מצוה קיימת לנו, ועוד שאם נעלה על דעתנו שיאבד או שישבר מצוה לעשותו כמדה הראשונה לשום שם לוחות העדות כי בכך נצטוינו והנה מכל מקום היא מצוה מיוחדת בפני עצמה אינה הכשר מצוה אחרת כמנורה והמזבחות והשלחן, וכן הבגדים כדעת בעל ההלכות אינם אלא להכשר העבודות שנצטוינו בהן, אבל אהרן עליו השלום היה לובש אותם כמקיים גזירת מלך שגזר עליו לעבוד בהן לא היה מתענג בלבישתם להתפאר ולהתעטר ביופים ולא להתיהר בכבודם. ואמנם דעת הרב בבגדים ובקידוש יותר מחוורת למנותם גם בכלל מצות עשה, כי בעבודתם מקיים מצוה מוסיף על משתמר מן הלאו, ואם כן למה לא ימנה מצות עשה שיעשו הכהנים העבודה מעומד לא יושב ולא שוכב ממה שדרשו זבחים (כ"ג:) לעמידה בחרתים ולא לישיבה, והרב כתב בחבורו הגדול בעובד מיושב שאינו לוקה שאזהרתו מכלל עשה, ואולי מפני שלא בא הכתוב בזה לשון צואה ימנה הכשר עבודה בלבד, ואינו מחוור:

מצוה לו

כתב הרב המצוה הל"ו שנצטוינו שיהיו הכהנים עובדים למשמרות תהיה כל משמרת עובדת שבוע ולא תהיה יד הכל מתעסקת יחד אלא ברגלים בלבד ואז יעבדו המשמרות כלן בשוה וכל מי שבא יקריב, ולשון זאת המצוה באמרו יתעלה וכי יבא הלוי וגו', ולשון ספרי ובא בכל אות נפשו יכול לעולם וגו'. ולפי דעתי אין מצות הכתוב הזה שיעשו משמרות ולא מניעה שלא תהיה יד הכל מתעסקת בעבודה, כי לבד ממכריו על האבות שלילות לא מצוה שהוא יתעלה מצוה להיותם עובדים ואוכלים חלק כחלק חוץ מן הממכרים, ואפי' לפי המדרש שדרשו בספרי ובגמרא סוכה (נ"ה:) יכול לעולם ת"ל מאחד שעריך לא אמרתי אלא בזמן שכל ישראל נכנסין בשער אחד, מ"מ אין בפרשה צואה על המשמרות אבל המצוה הוא שיעבוד הכהן בכל אות נפשו ברגל ולא ימנעוהו מלבד בממכרים שעשו עליהם האבות שהם בשאר ימות השנה ובדברים

הבאים שלא מחמת הרגל. וראיתי להרב בחבורו הגדול שכתב כן, משה רבינו חלקם לשמונה משמרות ובימי שמואל חלקם הוא ודוד המלך לארבעה ועשרים משמר ומצות עשה להיות כל המשמרות שוין ברגלים וכל שיבא מן הכהנים ברגל ורצה לעבוד עובד וחולק עמהם ואין אומרים לו לך עד שיגיע משמרך שנאמר וכי יבא הלוי מאחד שעריך וגו', וזה הלשון הוא מדוקדק יותר ממה שכתב כאן במאמר, ונראין הדברים עוד שאף המדרש הזה אסמכתא בעלמא הוא שרצו לקיים הפרשה אף לאחר תקון המשמרות. והנראה במשמרות שהוא תקון נביאים לא חובה כמו שאמרו תענית (כ"ז) משה רבינו תיקן שמונה משמרות ויסדו דוד ושמואל הרואה באמונתם עשרים וארבעה מפני שיש בתקון המשמרות זרוז, שאילו היו הכל עובדים כל השנה ואי אפשר שלא יחזרו לעריהם ולבתיהם כשלא יהיה עליהם זמן קבוע בחזרתם לעבוד יארע להם בזה עצלה, ולכן קבעו להם זמן שיבאו בתיקון המשמרות ובתי האבות ג"כ, אבל כוונת הכתוב שהכהנים כל זמן שיבאו למקדש יזכו בעבודה ויחלקו עם הכהנים הנמצאים במקדש לא שידחו אותם או שיאמרו להם כבר באו אלה בעלי הקרבנות לעזרה ויהיה בזה רפיון לביאת הכהנים למקדש, ואמר לבד ממכריו שאם מכרו אבות זה לזה אתה בשבתך ואני בשבתי או אתה בחדשך ואני בחדשי אין הבא במשמר שאינו שלו זוכה בקרבנות ואינו חולק עמהם, ומכאן נתקנו המשמרות לא שיהיה עליהם מניעה שלא יעבדו כלם, אבל הענין כלו סדור כמשפט הכהנים. וכן עשו עוד כ"ד משמרות בלוים ולא בא בהם כתוב או מדרש שהפרשה הזו בכהנים בלבד היא כמו שכתב חלק כחלק יאכלו ואין ללוים במקדש אכילה כלל. ולשון ספרי יכול בבן לוי הכתוב מדבר תלמוד לומר מאחד שעריך מי שלא נטלו שעריהם במקום אחד, ושרת בראוי לשרת יצאו לוים שאין ראויים לשרת. והנה זה ראיה שלא מן המצוה הזו הותקנו המשמרות. וראיה עוד על זה שלא היו הכהנים כלם נחלקים לאלו המשמרות, אבל יש מהם שאין להם משמר קבוע, כמו שאמרו בגמרא תענית (י"ז) ויודע שבתי אבותיו קבועים, ואינו יודע שבתי אבותיו קבועים. ומבואר בתוספתא יש מהן שקבעו עצמם לעולם, הבא בשבת בא בשבת לעולם, לאחר שבת לאחר שבת לעולם, יש מהם שמגדילין פעם אחת בחדש ויש מהן שמגדילין פעם אחת בשנה יש מהן שמגדילין פעם אחת בשבוע ויש מהן שמגדילין פעם אחת בשבוע ויש מהן שמגדילין בכל משמר ומשמר, וענין ההגדלה הוא שלא קבעו לעצמם משמר אלא באים ומסייעים לעובדים שם ומגדילין המשמר ואין להם זמן אלא ברצונם פעם אחת בשבוע, ויש בכל משמר ומשמר ביום שיחפצו בו שהם לא מכרו שבתם לאחרים ולא קנו מהם שאין ממכריו מצוה. ושוב מצאתי ברייתא במשנת ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי בל"ב מדות

שהתורה נדרשת והיא שנויה שם בלשון הזה מדבר שאינו מתפרש במקומו ומתפרש במקום אחר כיצד ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו' כיוצא בו משפחות בני קהת יחנו וגו' משפחות בני הגרשוני יחנו על ירך המשכן ימה ונשיא בית אב למשפחות מררי על ירך המשכן יחנו צפונה, אבל לא שמענו שצוה אהרן את בניו להיות ארבע ועשרים משמרות והיכן שמענו אלה פקודתם לעבודתם לבוא לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם וגו' למדנו שמצוה זו מימי משה ואהרן. נוסחא אחרינא מצאתי בה, אבל לא שמענו שצוה הקדוש ברוך הוא שיעשה את בניו ארבעה ועשרים משמרות למדנו שהיתה מצוה זו ביד משה ואהרן. והעיקר הנראה מכל מה שהזהירו במשמרות שהיא מצוה מקובלת ממשה מסיני ולא נכתבה בתורה, אבל הסדר הוא במשמרות בשני ענינים. שיעבדו כלם למשמרות חלוקות בין לוים בין כהנים תהיה כל משמרה ממנה על מקום מיוחד ועל עבודה מיוחדת בכל הענין שצוה בהם במשכן איש איש על עבודתו, והוזהרו במיתה לשעה ולדורות שלא יקרב אחד למלאכת חבירו כמו שדרשו ולא ימותו גם הם גם אתם, וכן נחלקו במקדש בימי דוד ושמואל, ומפורש בכתוב וכן שנינו שקלים (פ"ה) ואלו הן הממונים שהיו במקדש יוחנן בן פנחס על החותמות אחיה על הסלתות וכו', ונחלקו עוד למשמרות במקומות מן המקדש באותו ענין שחלק אותם הכתוב במשכן משפחות בני קהת יחנו ומשפחות בני הגרשוני יחנו, וכן הכל נוהג לדורות, ומזה שנינו מדות (פ"א) בג' מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש והלוים באחד ועשרים. ובגמרא תמיד (כ"ו) למדוה מדכתיב והחונים קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו, ודרשו מה משה בחד מקום אף אהרן ובניו כל חד וחד מקום לחודיה ולמדו כ"א מקומות של לוים מקראי דדוד כדאיתא התם. והענין השני במשמרות הוא שימכרו שבתם זה לזה ויעבדו משפחה פלונית שבת אחת ומשפחה פלונית שבת אחרת ולא נצטוינו בו בתורה ולא נהג במשכן, אבל היתה בידם ממשה, ואפשר שמפני מיעוטם לא נהגה בהם, ומשה רבינו ע"ה שתיקן ד' משמרות צוה בהן לימי שילה ונוב וגבעון וצוה בהשלמת כ"ד לבית המקדש והוא לפי שיצטרכו לצאת לערי ישראל כדי שיהיו זריזין לבא ליום קבוע ולא יעברו המועד ודוד ושמואל עשו המצוה אשר היתה קבלה בידם והוא שנאמר (דברי הימים א ט׳:כ"ב-כ"ג) המה יסד דויד ושמואל הרואה באמונתם והם ובניהם על השערים לבית ה' לבית האהל למשמרות לארבע רוחות יהיו השוערים מזרח ימה צפונה ונגבה, וזהו ענין המשמרות במקומות, וכתיב ואחיהם בחצריהם לבוא לשבעת הימים מעת אל עת עם אלה, וזה הוא חלוקת המשמרות לשבתות ושם כתיב להכין שבת שבת, ואחר תקון המשמרות לשבתות כתיב (שם כ"ד) אלה פקודתם לעבודתם לבוא

לבית ה' כמשפטם ביד אהרן אביהם כאשר צוהו ה' אלהי ישראל, ירצה לומר לבית ה' שהם ילכו בכל ערי ישראל ויבואו לשבתות לעשות העבודה, וענין כמשפטם ביד אהרן אביהם [על העבודה בקרבנות], אבל כיון שהעבודה בקרבנות מפורשת מבוארת לדורות לא יתלה אותן באהרן לפיכך ידונו רבותינו עוד בזה כי אהרן נצטוה בזה התיקון על המשמרות מפי משה מפי הקדש ולא חדשו הכהנים והלוים מעצמם אלא ששמרו קבלה (ס"א שבידם מבית אבי אביהם וזה הוא שאמרנו שהיא מצות קבלה) הלכה למשה מסיני. והנה ראוי במנין המצות שנמנה מצות עשה שיעבדו הכהנים במקדש בכל אות נפשם מלבד מה שיסכימו במשמרות ונמנה מצות עשה שיהיו כולם בין לוים בין כהנים ממונים איש איש על עבודה ידועה לו ונמנה מצוה עשה מהלכה למשה מסיני שימכרו שבתותיהם זה לזה אתה בשבתך ואני בשבתי, ושמא יהיה כל הסדר כתקונו נמנה מצוה אחת שהכל תשלום ענין:

מצוה פה

כתב הרב והמצוה פ"ה הוא שנצטוינו להביא כל מה שאנו חייבין מעולה וחטאת ואשם ושלמים אל בית הבחירה אע"פ שהם חוצה לארץ והוא אמרו יתעלה רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת ולשון ספרי רק קדשיך אינו מדבר אלא מקדשי חוצה לארץ. ואין זו המצוה לדעתי באה בחשבון שאנחנו נצטוינו להביא כל הקדשים לבית הבחירה בין שהם בארץ או בחוצה לארץ כל מקום שהם שם יובאו ויקרבו והכל מצוה אחת והמקראות מרבים והולכים, ולשון ספרי כך הוא רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת במה הכתוב מדבר אי בקדשי הארץ הרי כבר אמור הא אינו מדבר אלא בקדשי חוצה לארץ ואתה למד מזה שבכל הקדשים היא ענין שוה ומצוה אחת להטפל בהבאתן ולהקריבם בבית הבחירה. והנה הרב תופס לעצמו המדרש הזה השנוי בספרי, והראוי יותר שנתפוס הדבר שבגמרא בשלישי של מסכת תמורה (י"ח) דרש רק קדשיך אלו התמורות אשר יהיו לך אלו הולדות ונדריך זה נדר תשא ובאת יכול יכניסם לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם כדרך שאתה נוהג בעולה כך אתה נוהג בתמורה. וכדרך שאתה נוהג בשלמים כך אתה נוהג בולדי שלמים ותמורתם, ושם שאלו ותנא דמפיק להו כלומר לתמורה וולד מאם זכר תיפוק ליה מן תשא ובאת והשיבו מפיק ליה לכדתני רמי בר חמא תשא ובאת אפי' מן מוריגהו כלומר אפי' היו דשין בתבואה במוריגים וכלי הבקר אתה חייב לטרוח אחריהם ולהביאם לבית הבחירה ולהקריבם, והמדרשות שבגמרא הם הראויים לכתבם בפסק

הלכה ולתפסם עיקר. הכלל כי מזה הכתוב לדברי הכל אינו אלא לרבות כל קדשים במצוה שנאמר שמה תביאו שם תעלה עולותיך ושם תעשה ולא ימנה מצוה לעצמה:

מצוה צד

כתב הרב והמצוה הצ"ד שנצטוינו לקיים כל מה שחייבנו נפשותינו בדבור משבועה ונדרים וקרבן וזולת זה והוא אמרו יתעלה מוצא שפתיך תשמור ועשית וכבר הפרישו מלות זה הפסוק ושמו כל מלה ממנה לענין ואולם המגיע מכל מה שזכרתי הוא שמצות עשה הוא קיום כל מה שידבר בו האדם לחייב עצמו בדבר מן הדברים וכבר נכפל הלשון בזאת המצוה והוא אמרו ככל היוצא מפיו יעשה. ואני אומר כי הרב בכאן כלל שתי מצות שהן חלוקות בדיניהם וענינם ועשאן אחת, כי הכתוב הזה מוצא שפתיך תשמור ועשית נאמר בענין מה שאדם מחייב נפשו לתת לשם האל יתעלה בין שיהיה מן הדברים הקרבים לפניו או הנתנים במצותו לאשר צוה לתתם אליו והוא שנאמר כי תדור נדר לה' אלהיך וגו' כי דרש ידרשנו ה' אלהיך מעמך, ירצה לומר שיבקש ממך המקום הנידר לו ויהיה לך עוד באיחורו חטא. וכן אמרו (ר"ה ד') חייבי הדמים והערכין והחרמין וההקדשות והחטאות והאשמות ועולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופאה כיון שעברו עליו שלשה רגלים עובר בבל תאחר. ונתרבה להם עוד בפסוק זה הצדקה ודרשו (נדרים ז') בפיך זו צדקה, אבל מה שחייב בו האדם את עצמו מדברי הרשות שקראו החכמים בטוי והוא שנדר או נשבע אוכל היום או לא אוכל אלך למקום פלוני או לא אלך זה אינו נכנס בכלל מצות הכתוב הזה. ומפני זה אמר הכתוב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא שהוצרך להבטיח שאין לנמנע מנדרי הקרבנות חטא, אבל בנדרי הרשות מצוה אחרת נתיחדה בה פרשה והיא פרשת נדרים ששם כתוב לאסור אסר על נפשו לאסור את המותר. וההפרש עוד ביניהם שאלו הנאמרין בעשה הזה מוצא שפתיך תשמור ועשית איננו צריך להזכיר בו הנדר אלא שיאמר בהמה זו קרבן או כלי זה יהיה לבדק הבית או צדקה לעניים ובזה בלבד הוא מחוייב לקיים מה שיוציא מפיו בעשה ולא תעשה, אבל בדבר הרשות צריך שיזכיר נדר או דבר המורה עליו כגון מה שהחכמים קוראין אותו ידות הנדרים או הכנויים אבל אמר לא אוכל ככר זו או אלך למקום פלוני או אתן מנה לפלוני עשיר איננו מתחייב בזה כלל, וכן עוד בשבועות ביטוי או נדרי ביטוי איננו עובר מהם משום בל תאחר, שאם נשבע שיתן לפלוני עשיר מנה או שילך למקום פלוני איננו מתחייב (בנפשו) לעשות כן קודם שלשה רגלים אבל כשיזדמן לו, וכבר אמרו בפרק ז' מקמא (פ') וכן מי שנדר ליקח בית או לישא אשה בארץ ישראל אין מחייבין אותו ליקח מיד אלא עד שימצא ההגון לו. וממה ששנו בספרי לא יחל דברו

מגיד שעובר על בל יחל ועל בל תאחר ורבי עקיבא אומר ככל היוצא מפיו יעשה ואשה כי תדור נדר מקיש אשה לאיש מה האיש עובר על בל יחל ועל בל תאחר אף אשה עוברת על בל יחל ועל בל תאחר, יצאה בזה לרבות בל יחל בנדרי גבוה עם מה שעובר עליהם בבל תאחר וזהו שהצריכו לרבות בהן האשה לומר אע"פ שאינה עולה לרגל תתחייב בבל תאחר ברגלים כאיש העולה שם, ודברי הרב בכאן מעורבבין אבל במצוה קנ"ז מלא תעשה חזר ונזכר אלא שחייב שם בנדרי גבוה בשלשה רגלים משום בל תאחר ומשום בל יחל מן הלשון הזה השנוי בספרי, ולפי דעתי שעובר בשלשה רגלים משום בל תאחר אבל משום בל יחל אינו עובר עד שיעבור על הנדר ואי אפשר לקיימו ואין לבל יחל ענין ברגלים. היוצא מכל זה שנמנה מצוה אחת לקיים מוצא שפתיו בנדרי גבוה ונמנה מצוה אחרת לקיים הנדרים והשבועות של ביטוי כמו שנתבאר:

מצוה צו

כתב הרב והמצוה צ"ו היא שנצטוינו לטמא את הנבלה וזאת המצוה כוללת טומאת נבלה וכל משפטיה. ואני עם כל אריכות דברי הרב וההקדמה שהקדים לכל מיני הטומאות לא ראיתי להביא דין הטומאות בחשבון המצות לפי שהן רשות גמורה מכל צד שאין בהם ענין מצות שתמנה. ולשון ספרא שהביא ג"כ הוא מבואר הא כיצד הוי אומר רשות כיון שמנענו יתעלה מביאת מקדש בטומאה ומאכילת קדשים ג"כ וצוה אותנו לאכול דברים בטהרה כל טהור בביתך יאכל אותו ביאר ואמר אלו דברים מטמאין ואלו אינן מטמאין ואין בסיפורים ההם מצוה לא בכלליהן ולא בפרטיהן בשום פנים. וזה כאמרנו שהקרבת בעל מום נמנעת במצות לא תעשה ונשאר עלינו לדעת אי זה דבר הם המומים ולא נמנה בהם מנין כאמרו ז"ל שם בעיקר הז', אף כאן מנענו יתעלה מעשיית דברים בטומאה ונשאר עלינו להודיענו אי זה דבר היא הטומאה ואמר שהיא נגיעת המת והשרצים וזולתם כל הנזכרים בתורה והבן זה. וכן יראה במצוה שהקדים לאלו והיא הפרת נדרים שלא תמנה לפי שהיא שלילות שנצטוינו לעשות ככל היוצא מפינו ושלא נחל דברנו רק ע"פ ב"ד או האב והבעל:

מצוה קנג

א **כתב** הרב והמצוה קנ"ג היא שנצטוינו בחשבון חדשים ושנים וזאת היא מצות קדוש החדש והוא אמרו יתעלה החדש הזה לכם. וכבר כתבתי כי בעל ההלכות ישים קידוש החדש בראיה או בחשבון מצוה אחת, וישים עבור השנה בתוספת חדש מצוה אחרת, והדין עמו והודעתי זה בעיקר הראשון, אבל עתה אוסיף עיון בדברי הרב שכתב בכאן כי המצוה הזאת לא יעשה אותה לעולם אלא בית דין הגדול בלבד בארץ ישראל בלבד

אבל בהעדר החכמים מארץ ישראל אז ראוי לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעבר שנים ויקבע חדשים בחוצה לארץ כמו שעשה ר"ע, וכתב עוד שיש הנה עיקר גדול מעיקרי האמונה לא ידעהו ולא יתבונן במקומו אלא המעמיקים בדעה והוא שהיותנו היום בחוצה לארץ חושבים במלאכת העיבור ונאמר שזה היום ר"ח וזה היום מועד לא מפני חשבוננו נשימהו מועד בשום פנים אלא מפני שב"ד שבארץ קבע זה היום מועד או ר"ח ועל קביעותם נסמוך לא על חשבוננו ואמנם חשבוננו לגלויי מילתא בעלמא והבן זה מאד, ואני אוסיף לך ביאור אילו חשבנו על דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מא"י חלילה לאל מעשות זאת שהוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מהכל ושלא יהיה שם ב"ד ולא יהיה בחוצה לארץ ב"ד שנסמך בארץ דע שחשבוננו זה לא יועילנו שום דבר בשום פנים לפי שאין לנו לחשוב בחוצה לארץ לעבר שנים ולקבוע חדשים אלא בתנאים הנזכרים כמו שביארנו כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים וכשיתבונן מי שיש לו שכל שלם ובריא בלשונות התלמוד בזה הענין יתבאר לו כל מה שאמרנו ביאור אין ספק בו:

ב **אמר** הכותב ידעתי כי שכלי איננו שלם ובריא בתלמוד ועם כל זה אינני חושד אותי להיותי בלתי שלם בדבר הזה, שמן הידוע כי קידוש החדש ועבור שנה צריכין מומחין כלומר ב"ד שנסמכו בארץ הסמיכה הידועה בתלמוד איש מאיש עד משה רבינו ע"ה וכמו שאמרו בגמרא ב"ב (דף קכ"א) מועדי ה' צריכין מומחין הפרת נדרים אינן צריכין מומחין, והקשו והא ראשי המטות כתיב כלומר שהן השופטים המומחין על ישראל שנסמכו מפי משה רבינו ופירקו ביחיד מומחה אבל אינו צריך מומחין על כל פנים. ודבר גלוי הוא שהיום מכמה שנים בטלו סמוכין מא"י ואין דנין שם אפילו דיני קנסות כ"ש שיקדשו ע"פ הראיה או ע"פ החשבון, והתימה מן הרב כי הוא אומר שהמצוה הזאת לא יעשו אותה לעולם אלא ב"ד הגדול ובארץ ישראל בלבד ולפיכך בטלה הראיה אצלנו היום בהעדר הב"ד הגדול ואמר שבזה טעו הקראין ושזהו עיקר שחלקו עמהם כל הרבנים, והנה דבר ברור הוא וידוע הוא שב"ד הגדול בטל מא"י ואפילו קודם החרבן ר"ל שלא היה בהם דין ב"ד הגדול כמו שאמרו בפרק קמא מע"ז (דף ח':) ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות למאי הלכתא לומר שלא דנו דיני נפשות כיון דחזו דנפישי להו רוצחים אמרו מוטב נגלה ממקום דכתיב ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' מלמד שהמקום גורם כלומר שכ"ז שסנהדרי גדולה במקומם בלשכת הגזית סנהדרי קטנה נוהגת בכל מקום ואפילו בחוצה לארץ ודנין דיני נפשות בכל מקום אבל משגלתה סנהדרי גדולה מן המקום ההוא בטלו

דיני נפשות מכל ישראל, ואפילו ביציאתם משם לטייל מעט ולחזור בטל כחן ורשותן מהם עד שיהיו במקומן כמו שאמרו (סנהדרין י"ד:) מצאן אבית פאגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם כ"ש לאחר החרבן כמו שאמרו עוד בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נ"ב) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט בזמן שיש כהן יש שופט בזמן שאין כהן אין שופט. וכבר הביא הרב בפתיחות המאמר הלשון השנוי במכילתא מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית וכו'. ומאותה שעה בטלו כל הדינין התלויין בב"ד הגדול ואם כן לא היו יכולין לקדש ע"פ הראיה מזמן הארבעים שנה קודם החרבן, וידוע הוא בכמה מקומות בגמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסתימת התלמוד ובין בראיה בין בחשבון בזמן הרע הזה שאין בא"י סנהדרין ולא בית דין סמוכין כלל ואין בחו"ל ב"ד שנסמך בארץ לא יועיל חשבוננו שום תועלת בשום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י ב"ד ואין שם כלל ב"ד לקדש החודש ולעבר השנה וכן מחו"ל נעדר לגמרי בית דין שנסמך בארץ. וראיתי בחבורו הגדול בהל' קידוש החודש שכתב שקדוש חדש ועבור שנה אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל או ב"ד הסמוכין בארץ שנתנו להם הסנהדרין רשות, ונראה שעל סנהדרי גדולה הוא אמר כן וכך כתוב שם בעיבור שנה שאין מעברין את השנה אלא במזומנין לה כיצד יאמר ראש ב"ד הגדול לפלוני ופלוני מן הסנהדרין היו מזומנין וכו'. וכתב עוד שצריך שיהא ראש ב"ד הגדול שהוא ראש ישיבה של שבעים ואחד והוא הנקרא הנשיא עמהן או שירצה. ויש בכל שבושים גדולים, אבל הענין שהוא שלם מכל דופי ומנופה מכל עפרורית בסוגיות התלמוד בענין הזה הוא מה שאמר בקידוש החדש ועיבור השנה אינם צריכין בית דין הגדול אלא שלשה והם מומחים כמו ששנו משנה שלימה בתחלת סנהדרין (דף ב') עבור החדש בשלשה עבור שנה בשלשה, וכן שנו בפ"ג מראש השנה (דף כ"ה:) ראוהו שלשה והן בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם ויאמרו מקודש מקודש שאין היחיד נאמן ע"י עצמו ואמרו בגמ' פשיטא סד"א דכיון דתנן דיני ממונות בשלאה ואם היה מומחה לרבים וכו' עד יותר ממרע"ה מדקאמר ליה הקב"ה עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב החודש הזה לכם כלומר אין בית דין שקול מוסיפין עליהם השלישי, וכן בעבור אמרו עוד בגמרא סנהדרין (דף כ"ו) רבי חייא בר זרנוקי ור' שמעון בן יהוצדק הוו אזלי לעבורי שנה בעסיא פגע בהו ריש לקיש, ובגמרת א"י (פ"א ה"ב) הזכירו ממעשה אמרו לעבור שנה מתחילין מן הצד וכבר נכנס רבי יוחנן והוא הקטן שבהם אמרו (ס"א לו אמור) הרי השנה מקודשת בעבורה (ס"א אמר הרי השנה מקודשת בעבורה) אמר רבי יונתן ראה הלשון שלמדנו בן הנפח אילו הייתי אומר בעבורה הייתי

אומר אלו אחד עשר יום שהחמה עודפת על הלבנה אלא בעבורה שהוסיפו לה חכמים שלשים יום. הרי שני התלמודים שוים שמחשבין ומעברין את השנה בשאר בתי דינין ובכל זמן, שלא היו החכמים האלו מכלל סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה שכבר נתבטל דינה משעת חרבן כמו שבארנו. ואל תשתומם בזה ממאמרם (סנהדרין י"ג:) משה במקום שבעים וחד קאי ותאמר לי כי עדות זו מסורה לכם לסנהדרי גדולה הוא כמו שהרב מלמדך, שצווי הכתוב לכם אינו אלא למומחין כיוצא בכם שאילו היה מסור לסנהדרי גדולה בלבד היה אומר החדש הזה לך כמו שאמרו (שם ט"ז) אין דנין כהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד דכתיב את הדבר הגדול יביאו אליך ומשה במקום שבעים וחד קאי ולא היה לאהרן זכר בקדוש החודש אבל מפני שאמר לכם הכניס אהרן בכלל להורות שצריך שנים דומים לשניהם בהמחאה ותוספת השלישי ידוע מדין אין ב"ד שקול וחזר הדבר לכל שלשה מומחין. וזהו הדין הנהוג להם מן התורה בין קודם חורבן בין לאחר חורבן אלא בזמן שהיה להם ב"ד הגדול היה הדבר מסור להם והם היו המקדשים החדש והמעברים השנים לא בית דין אחר מפני שרשות כל ישראל נטולה מכל ב"ד אחר עמהם. והיו מסכימין שאין מעברין את השנה אלא אם כן ירצה הנשיא. וכן בעדות החדש הוא היה המקבל העדות ומקדש החדש ועם כל זה תיקנו שאם היה במקום אחר יהא כבודו מחול ולא יהיו העדים הולכים אלא למקום הועד ושם יקדשו החדש כמו שאמרו בפ' בתרא של ר"ה (דף ל"א:). ומצוה מן התורה לעבר את השנה ביהודה לא בשאר א"י והם שנסמכו בארץ מעברים אותם שם כמו שאמרו בפרק בתרא של ברכות (דף ס"ג) כשירד חנניה בן אחי רבי יהושע לגולה היה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל אמר להם שכך מצינו בעקיבא בן יוסף שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בח"ל אמרו הנח לעקיבא בן יוסף שלא הניח כמותו וירד אמר להם אף אני לא הנחתי כמותי וירדתי אמרו לו גדיים שהנחת נעשו תיישים וכך אמרו לנו לכו אמרו לו משמנו אם חוזר בו מוטב ואם לאו יהא בנידוי, והמתלמד מן המעשה הזה כי בלא רשות ב"ד של א"י היה מעבר שנים וקובע חדשים. אבל יראה לי שבזמן שבית המקדש קיים שהיו ב"ד הגדול במקומם ולהם הרשות נתונה מן הכתוב שנאמר על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' לא היה רשות לשום אדם לעבר ולקדש אלא להם או ברשותן, וכן אמרו במכילתא ר' יאשיה אומר מנין אתה אומר שאין מעברין את השנה אלא בב"ד הגדול שבירושלים ת"ל ראשון הוא לכם דברו אל כל עדת בני ישראל, והוא הענין שפירשנו שהיה להם רשות מכל ישראל והסכמה של כולם לא שיהיו שאר הסמוכין פסולין לזה אבל כיון שגלו ובטל כח המשפט מהם שהמקום גורם ואין להם כח אפילו בסנהדרי קטנה לדון

דיני נפשות מאותה שעה תהיה הרשות ביד הגדול שבישראל לעבר ולקדש אפי' בח"ל, וזה דבר הגון. ואמרו עוד בירושלמי בראשון של סנהדרין (הלכה ב') בח"ל אין מעברין אותה ואם עברוה אינה מעוברת ביכולין לעבר אותה בארץ אבל כשאינן יכולין לעבר אותה בארץ מעברין אותה בח"ל ברוך בן נריה עבר בח"ל חנניה בן אחי ר' יהושע עבר בח"ל. [ואם אין בא"י] ב"ד של שלשה סמוכין ולא בח"ל כדין הסמיכה מן התורה עד יהושע מפי משה מפי הגבורה באמת שיתבטלו המועדות ולא יועיל חשבוננו בשום פנים כאשר הזכיר הרב, ואין חלוק והפרש בדבר בין שנמחה משם אותות האומה לגמרי שכבר היה זה כענין שאמר במס' יומא (דף כ"ד) רבי יהודה אומר נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו ושם אמרו רבי יוסי אומר שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח בא"י וכן בהיות שם אנשים רבים מעמנו אחר שאין שם ב"ד ראוי לקדש ולעבר ר"ל ב"ד של שלשה סמוכין כדין והיום בעונותינו כבר בטל הב"ד הזה ונעדר מכל ישראל. וראיתי לו עוד בהלכות קדוש החדש שאמר בזמן שאין סנהדרין בא"י אין קובעין חדשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין היום ודבר הזה הלכה למ"מ הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין ע"פ הראיה ובזמן שאין סנהדרין קובעין בחשבון זה שאנו מחשבים בו היום ויקשה לו עוד הענין ושם הדבר מסורת והלכה למשה מסיני מה שלא נאמר בתלמוד ולא הוזכר בשום מקום, והוא עצמו ז"ל הזכיר שם כי בימי חכמי המשנה וכן בימי חכמי התלמוד עד ימי אביי ורבא לא היו קובעין בחשבון ועל קביעות א"י בראיה היו סומכין וכבר בארנו שלא היתה סנהדרין נוהגת לאחר חרבן ואם היו נוהגין בה לא היה בהם דין ב"ד הגדול ולא דין סנהדרין כלל, ועם כל זה לפי דבריו בספר הזה שהוא מודה שאפילו בקביעות החשבון צריך שיהיה שם בארץ ב"ד או שיהיה בח"ל ב"ד שנסמך בארץ בטלו המועדות היום מכמה שנים שהרי אין בארץ ב"ד נסמך ולא בח"ל. וכן אפי' לדברינו שגם אנו מצריכין מן התורה בין בראיה בין בחשבון ב"ד של שלשה והן מומחין והנה היום נעדר ב"ד הזה מכל ישראל. אבל מרפא הקושיא הגדול הזה הוא שרבי הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא תקן חשבון העבור הוא קדוש חדשים ועיבור שנים הראויים להתעבר לפי מנינו עד שיבוא אליהו ז"ל ונחזור על פי הראיה בב"ד הגדול והקדוש אמן במהרה בימינו יהיה, שהוא ע"ה ראה שיתבטלו המועדות מפני הפסד הסמיכה כמו שנתבטלו דיני קנסות וכל דבר שצריך מומחין ועמד ותקן החשבון וקדש ועבר בו חדשים ושנים עד שיבנה בית המקדש ולפיכך היא שבטלה הראיה אצלנו לפי שאין לנו ב"ד הראויין לקבל העדות ולקדש על פיהם והוא טעותם של הקראין לא כדברי הרב. ועל השואל להקשות מזו שאמרו (ר"ה

דף ז') אין מעברין את השנה לפני ר"ה ואם עברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד, ותשובת זו השאלה שאין זמן העבור קבוע להם מן התורה אין להם אלא שלא יעברו אותה אחר ניסן דכתיב החדש הזה לכם ראש חדשים ודרשו (סנהדרין י"ב:) זה ניסן ואין אחר ניסן אבל לפי שלא היו רגילים בעבור אלא בקרוב לאדר שנודע להם ענין האביב ופירות האילן ואם יקדימו להם בשנה מן השנים יבוא הדבר לידי שכחה ושבוש מפני זה היה להם תקון שלא יעברו אותה קודם ר"ה שמא ישכחו העם ויבאו לזלזל בחמץ בפסח ובמועדות והתנו שאם עברוה לא תהא מעוברת עד שיחזרו ויגלה חשבונם לעם בזמנו וכך אמרו חשובי מחשבינן גלויי לא מגלינן, אבל כיון שראה החכם הנזכר בזמנו ביטול המועדות לגמרי אם לא יעשה הקבוע ההוא וראה תיקון הכל בחשבון הזה אין מקדים ואין מאחר ושהדבר יותר מוסכם ומקובל על העם בדעתם המועדות בקביעות מאין שבוש ושנוי עמד וקדש חדשים ועבר השנים כולם לפי החשבון בב"ד ההוא הסמוך ובארץ הנבחרת כראוי. ואני סבור שאין קדוש החודש מעכב ולא הצריכו חכמים לומר מקודש מקודש אלא שהוא מצוה או לפרסומי מילתא בעלמא אבל מכיון שהסכימה דעת ב"ד שיהיה החדש הזה מלא או חסר קורא אני בו אשר תקראו אותם שהרי רבי אליעזר בר צדוק אומר (ר"ה כ"ד) בין מלא בין חסר אין מקדשים אותו שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש ואין אתה מקדש חדשים ורבי אליעזר בר צדוק שהלכה כמותו אמר (שם) אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו אלמא אין קדוש מעכב. וכן אמרו שמצוה לקדש ע"פ הראיה ואינו מעכב והוא כ"ש בעבור. ומה שאמרו (ב"ב קכ"א) מועדי ה' צריכין מומחין ומועדי ה' צריכין קדוש ב"ד זהו למצוה, א"נ צריכין ב"ד קאמר לחשוב בהן ולהסכים בהן אם מלאים אם חסרים ובשנים אם פשוטה או מעוברת וכן אמרו (ר"ה ז') שתא מעוברת בחושבנא תליא מילתא, ולפי כל זה נאמר שמשעה שהסכים ר' הלל הנשיא ובית דינו על החשבון הזה ותקן אותו לדורות בחדשים ובשנים קורא אני בהם אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם ועל זה הענין הוא היום החדשים והמועדות עד יבוא ויורה צדק לנו:

מצוה רלה

כתב הרב והמצוה רל"ה שנצטוינו בדין עבד כנעני והוא שנעבוד בו לעולם ושאין לו חירות אלא בשן ועין. לפי דעתי ששתים מצות הן, שנצטוינו שנעבוד בכנעני לעולם ולא נשחרר אותו בחנם, ונצטוינו עוד שאם נפיל את שנו או עינו יהיה בן חורין ומותר בבת ישראל, וכמו שהנישואין והגירושין שתי מצות כן אלו בשוה, אבל לא תעלה על דעתך באמרי שהיא מצוה שיהיה בעליו מצווה להוציאו לחירות אחרי השחיתו את עינו והפיל

את שנו שהרי בעלי הקבלה אומרים שהוא קנס ואין מצות עשה קנס שאין לומר במה שנצטוינו מאת האל יתעלה לעשותו שיהיה קנס בשום פנים. אבל הענין הזה הוא דין מן הדינין שנצטוינו לשלם לעבד כנעני שחרור גופו בדמי עינו ושנו ומעת עמדו עם בעליו בב"ד ישחררו אותו בתשלומי הנזק ומ"מ מצוה בפני עצמה תמנה בכל הדינין שמנה הרב וכגון מצות הגירושין:

שכחת העשין

מצוה א

שנצטוינו לאכול מעשר שני ובכורות בירושלים לפני האל יתעלה והוא אמרו ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וזו מצוה מן המצות גדולה מאד שנתן בה טעם למען תלמד ליראה, ואמרו מגיד שמעשר שני מביא את האדם לידי תלמוד תורה וצוה בו עוד ושמחת אתה וביתך. ואני תמה על הרב בזו ואם אולי היה דעתו שאינן אלא למנוע אכילתן חוץ לירושלים והוא הלאו שמנאו הרב קמ"א שלא לאכול מעשר שני חוץ לירושלים והלא הוא ז"ל המונה לאוין מכלל עשה בחשבון מצות עשה, ועוד שזו באמת מצוה קבועה, ובגמרא פסחים (דף נ"ט) אמרו רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב, יאמר שמקריב לאחר תמיד של בין הערבים כדי שיאכל בקדשים, והקשו עליו מכדי האי עשה, נתבאר כי אכילת הקדשים לבעלים ולראוי לאכלן עשה וכמו שהוא עשה לכהנים בחטאות ואשמות כך הוא בבעלים בחלק הראוי להם, וכבר זכרם בעל ההלכות אמר לאכול קדשים ומעשר שני בירושלים והנראה שהן נמנות שתים:

מצוה ב

שנצטוינו לאכול תרומה כשהיא טהורה לא בטומאה והאוכלה בטומאת עצמה עובר בעשה, שנאמר בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו, ואמר בגמרא הערל (דף עג:) והאוכל מהן ממעשר ובכורים בטומאת עצמן לוקה משא"כ בתרומה מילקי הוא דלא לקי בתרומה הא איסורא איכא, מנ"ל אמר קרא בשעריך תאכלנו לזה ולא לאחר ולאו הבא מכלל עשה עשה, וכן בא עוד בפרק שני ממסכת בכורים בגמרא ירושלמי:

מצוה ג

שאמרה תורה בפירות שביעית והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ודרשו לאכלה ולא לסחורה, וזה דבר תורה הוא כמו שאמרו בפרק בתרא של ע"ז (דף ס"ב) נמצא פורע חובו בפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה, וכן במקומות רבים מן התלמוד

בא הלשון הזה, ונכפלה זו המצוה באמרו יתעלה ואכלו אביוני עמך שלא אמר לאביוני עמך תעזוב אותם כאמרו בלקט ושכחה אבל לשון אכילה מזכיר בהם הכתוב בכ"מ והנה העושה סחורה בהם עובר בעשה:

מצוה ד

שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה והוא אמרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם, ופרט אותה להם במצוה הזו כולה בגבוליה ומצריה כמו שאמר ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' שלא יניחו ממנה מקום, והראיה שזו מצוה אמרו יתעלה בענין המרגלים עלה רש כאשר דבר ה' לך אל תירא ואל תחת ואמרו עוד ובשלוח ה' אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם, וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה כתוב ותמרו את פי ה', וכן לא שמעתם הוראה שהוא מצוה לא יעוד והבטחה. וזו היא שחכמים קורין אותה מלחמת מצות וכן אמרו בגמ' סוטה (מ"ד:) אמר (רב יהודה) [רבא] מלחמת יהושע לכבוש דברי הכל חובה מלחמת דוד להרווחה דברי הכל רשות, ולשון ספרי וירשתה וישבת בה בזכות שתירש תשב. ואל תשתבש ותאמר כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת ז' עממין שנצטוו לאבדם שנאמר החרם תחרימם, אין הדבר כן שאנו נצטוינו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם רצו להשלים נשלים ונעזבם בתנאים ידועים אבל הארץ לא נניח אותה בידם ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות, וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם כמאמרם (דברים רבה פרשת שופטים) הגרגשי פנה והלך לו ונתן להם הקב"ה ארץ טובה כארצם זו אפריקא, נצטוינו אנו לבוא בארץ ולכבוש (מדינות) הערים ולהושיב בה שבטנו, וכן אחרי הכריתנו העמים אם רצו שבטינו לעזבה ולכבוש להם ארץ שנער או ארץ אשור וזולתם מן המקומות אינם רשאין שנצטוינו בכבושה ובישיבתה, ומאמרם מלחמת יהושע לכבוש תבין כי המצוה הזו היא הכבוש, וכן אמרו בספרי (דברים י"א:כ"ד) כל המקום אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה אמר להם כל המקומות שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הם שלכם, או רשות בידם לכבוש ח"ל עד שלא יכבשו א"י תלמוד לומר וירשתם גוים גדולים ועצומים ואחר כך כל המקום אשר כו', ואמרו ואם תאמר מפני מה כיבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו א"י תהיו רשאים לכבוש ח"ל והוא לא עשה כן, הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות. ואומר אני כי המצוה שחכמים מפליגים בה והוא דירת

ארץ ישראל עד שאמרו כתובות (דף ק':) כל היוצא ממנה ודר בחוצה לארץ יהא בעיניך כעובד ע"ז שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים, וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל הוא ממצות עשה הוא שנצטוינו לרשת הארץ לשבת בה, א"כ היא מצות עשה לדורות מתחייב כל אחד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה. ולשון ספרי מעשה ברבי יהודה בן בתירא ורבי מתיא בן חרש ורבי חנניה בן אחי ר' יהושע ור' נתן שהיו יוצאין חוצה לארץ והגיעו לפלטיא וזכרו את ארץ ישראל וזקפו את עיניהם זלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות. ואמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות:

מצוה ה

שנצטוינו כשנצור על עיר להניח אחת מן הרוחות בלי מצור שאם ירצו לברוח יהיה להם דרך לנוס משם כי בזה נלמוד להתנהג בחמלה אפילו עם אויבינו בעת המלחמה, ובו עוד תקון שנפתח להם פתח שיברחו ולא יתחזקו לקראתנו. שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה ודרשו בספרי הקיפוה משלש רוחותיה ר' נתן אומר תן להם רוח רביעית שיברחו. ואין זו מצות שעה במדין אבל היא מצוה לדורות בכל מלחמות הרשות, וכ"כ הרב בחבורו הגדול בהלכות מלכים ומלחמותיהם:

מצוה ו

נצטוינו כשנצור על עיר לאכול מן האילנות שבגבולה כל ימי המצור ואם נכרות אותם לבטלה דרך השחתה נעבור על עשה מוסיף על הלאו המפורש בו והוא אמרו יתעלה כי ממנו תאכל מ"ע ואותו לא תכרות מצות ל"ת, וראוי הרב לפי חשבונו במצות שימנה גם את זה. ודע כי זו המצוה בעשה ולא תעשה שלה כשנצור על עיר להלחם עליה לתפשה שנצטוינו לחמול עליה כאשר נחמול על שלנו אולי נכבוש אותה, אבל בצאתנו מעל ארץ אויב נשחית ונחבל כל עץ טוב וכן בימי המצור להצר לאנשי העיר בהשחתת האילנות שלא יחיו מהם כל זה מותר, לא אסרה תורה אלא השחתה בחנם, ולשון ספרי לבוא מפניך במצור קצצהו, ולשון הרב במצות ל"ת נ"ז איננו מכוון:

מצוה ז

נצטוינו לזכור בפה ולהשיב אל לבנו מה שעשה יתעלה למרים כשדברה באחיה עם היותה נביאה כדי שנתרחק מלשון הרע ולא נהיה מאשר נאמר עליהם תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי, והוא אמרו יתברך ויתעלה זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים. ולשון ספרי זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים וכי מה ענין זה אצל זה ללמדך שאין נגעים באין אלא על לשון הרע, והלא דברים ק"ו ומה מרים שלא דברה אלא בפניו

של משה ולהנייתו של משה ולשבחו של משה ולבנינו של עולם כך נענשה המדבר בגנותו של חבירו ברבים על אחת כמה וכמה, ושנינו בספרא זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים יכול בלבבך כשהוא אומר השמר בנגע הצרעת לשמור מאד הרי שמירת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיך, פירוש שנשמר מנגע הצרעת שלא תבואנו והיא אזהרה ממנה כלומר מלשון הרע הגורם אותה עם האזהרה ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים כלומר שלא יקוץ בהרתה, ואח"כ הזהיר בזכור את אשר עשה ה' למרים גם בזכירת הפה. והנה כאשר נצטוינו בזכירת מה שעשה לנו עמלק כדי לדעת שלא על חנם ימחה האל שמו רק מחמלתו עלינו לנקום החמס שעשה לנו שלא היה ירא ממנו יתעלה כך נצטוינו בזכירת מה שנעשה למרים להשמר מלשון הרע שלא יבואנו ככה, וכן עוד דרשו זכור את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר יכול בלבבך וכו', ולא ידעתי אם היא אזהרה למקציפים עצמן כלומר אנשי דור המדבר. ואולם היא מצוה לדורות לדעת חסד האלהים עלינו ושמרו ברית אבותינו ולתת הודאה לשמו ולברך אותו על הכל, וכענין שהנביא מזכירם עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור למען דעת צדקות ה', וא"כ ראוי למנותה מצוה מן המצות:

מצוה ח

שנצטוינו להיות לבבנו תמים עמו יתעלה והוא שנאמר (דברים י"ח:י"ג) תמים תהיה עם ה' אלהיך, וענין הצוואה הזאת שנייחד לבבנו אליו לבדו יתברך, ושנאמין שהוא לבדו עושה כל והוא היודע אמתת כל עתיד וממנו לבדו נדרוש הבאות מנביאיו או מאנשי חסידיו רוצה לומר אורים ותומים, ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם ולא נבטח שיבאו דבריהם על כל פנים אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים כי הוא משנה מערכת הכוכבים והמזלות כרצונו מפר אותות בדים וקוסמים יהולל ונאמין שכל הבאות תהיינה אלינו כפי התקרבנו לעבודתו, כענין שהבטיח אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו, ואמרו בפרק בתרא דפסחים (דף קי"ג:) מנין שאין שואלים דבר מן הכלדיים שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך, והכלדיים הם שארית האומה המתעסקת במלאכת הכוכבים, ולשון ספרי אם עשית כל האמור בענין הרי אתה תם לה' אלהיך, ופירוש זה שאסר הכתוב לשאול העתיד מאוב וידעוני ומתים ומן מעונן וקוסם ואחרי כן צוה שיהיה לבנו תמים עמו באלה ולא נירא מדברי מגיד עתידות מהנזכרים או מזולתם אבל מן נביאיו נדרוש ואליהם נשמע כמו שאומר בפרשה וזהו תרגומו של אונקלוס שלים תהא בדחלתא דה' אלהך וכן אמר הכתוב יהי לבי תמים בחוקיך, והמצוה הזאת נצטוה אברהם אבינו כאשר בא לכרות לו ברית לתת לו זרע אמר התהלך לפני

והיה תמים כי מפני שהיה הוא עליו השלום יסוד באמונה והחולק על הכשדים שהיו מייחסים הכחות כלם לשמש ולירח ולכוכבים והוא ראה שיש עליהם יוצר מנהיג צוהו עוד להתהלך לפניו ולהיות תמים עמו ולא יתן בלבו שיהא בזולתו שום אמת ולא יסתכל בענינם כלל עם דעתו שיוצרו מנהיג אותם אלא יהיה לבו אליו לבדו יתעלה כי היא המצוה אותם והמשנה מערכתם כרצונו, כענין שאמרו (שבת דף קנ"ו) צא מאצטגנינות שלך. זהו ענין המצוה הזאת והזכירה בה"ג וכתב להיות תמים, ואולי חשב הרב שהיא צוואה כוללת המצות וללכת בדרכי התורה כענין אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' ולכן לא הביא בחשבונו. והמתבאר מדברי רבותינו והנכון כפי מה שכתבנו:

מצוה ט

שנצטוינו בהפרישנו תרומה שנפריש אותה מן היפה או מן השוה לא מן הרע על היפה והוא שנאמר מכל מתנותיכם תרימו את תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו, וכן בהפריש הלוי תרומת מעשר לא יפריש מן הרע שנאמר ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים. ולשון ספרי מכל מתנותיכם תרימו את תרומת ה' בתרומה גדולה הכתוב מדבר, ושם אמרו ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו הרי זו אזהרה לב"ד של לוים שלא יהיו תורמין אותו אלא מן המובחר, ובראשון של תמורה (דף י':) אמרו במה שהיו דנין בכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והרי תורם מן הרע על היפה דכתיב מכל חלבו את מקדשו ממנו ותנן אין תורמין מן הרע על היפה ואם תרם תרומתו תרומה והשיבו שאני התם דגלי רחמנא דתיהוי תרומה, והרי זה דבר ברור כי והרמותם ממנו את תרומת ה' מכל חלבו היא צוואה לתרום מן היפה לא מן הרע אם כן היא ודאי מצוה באה בחשבון המצות. ואל תאמר שהיא נמנית אחת עם מצות הפרשת התרומה שהיא ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו, לפי שהתורם מן הרע על היפה כיון שתרומתו תרומה כבר קיים מצות ראשית דגנך תירושך ויצהרך תתן לו אבל עבר על זה העשה האחר שנצטוה להרים חלבו ממנו, וזה דבר ברור לא יעלם מכל מתבונן:

מצוה י

שנצטוינו שיהיה כל קרבן שנקריב משלשת מיני הבהמות אשר הזכיר מן הבקר ומן הכשבים ומן העזים, ובגמרא מסכת זבחים בשלישי ממנו (דף ל"ד) אמרו במעלה איברי חיה א"ר יוחנן עובר בעשה בהמה אין חיה לא ולאו הבא מכלל עשה עשה ריש לקיש אמר אינו עובר בעשה ההוא למצוה, והקשו עליה מברייתא שהיא שנויה בספרא ואמר מתיב רבא אילו נאמר קרבן לה' בהמה הייתי אומר חיה בכלל בהמה כענין שנאמר

וזאת הבהמה אשר תאכלו איל צבי ויחמור תלמוד לומר בקר וצאן יכול לא יביא ואם הביא כשר הא למה זה דומה לאדם שאמר לו רבו הבא לי חטין והביא לו חטין ושעורין שאינו כמעביר על דבריו אלא כמוסיף על דבריו וכשר ת"ל בקר וצאן בקר וצאן אמרתי לך ולא חיה הא למה זה דומה לאדם שאמר לו רבו שלא תביא אלא חטין והביא חטין ושעורין שאינו כמוסיף על דבריו אלא כמעביר על דבריו ופסול תיובתא דריש לקיש תיובתא. ונתקיימו דברי רבי יוחנן במצות עשה הזאת, והרב כתבו בחבורו הגדול פ"ה מאיסורי מזבח:

מצוה יא

שנצטוינו להקריב כל הקרבנות הבאים בנדבה או בחובה בין שני התמידין לא קודם תמיד של שחר ולא אחר תמיד של בין הערבים, והוא אמרו יתעלה וערך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים (יומא ל"ג) עליה השלם כל הקרבנות כולן, ירצה לומר שמשעה שמסדר הכהן המערכת כאמרו ובער עליה הכהן עצים בבקר יעלה עליה העולה הידועה שהיא עולת הבקר ועליה יקטיר וישלים כל הקרבנות לא על התמיד הבא בערב וזו היא מצות עשה. ובגמרא פסחים (דף נ"ט) אמר בפירוש אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטורת ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת ונרות ופסח ומחוסר כפורים בערבי פסחים רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב, ושאלו בשלמא לת"ק אתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עשה דהשלמה אלא לרבי ישמעאל מכדי האי עשה והאי עשה מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה. והנה למדנו שיש בזה מצות עשה כלומר שהמקדים או המאחר קרבנו לזמנים הנזכרים עובר בלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה:

מצוה יב

שנצטוינו בכבש הנשחט ביום ארבעה עשר בערב שהוא יאכל בלילה לא ביום משעת שחיטתו והאוכל ממנו ביום כזית מלבד שלא יצא ידי חובתו יש לו באכילתו עבירה וחטא במצות עשה. ובשני מפסחים (דף מ"א:) אמר אכל כזית צלי מבעוד יום כזית נא משחשיכה חייב וחקרו ואמרו תנא קמא צלי דומיא דנא מה נא בלאו אף צלי בלאו בשלמא נא דכתיב אל תאכלו ממנו נא אלא צלי מאי טעמא דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה בלילה אין ביום לא האי לאו הבא מכלל עשה הוא וכל לאו הבא מכלל עשה עשה, ואמרו אמר רב חסדא הא מני רבי יהודה היא וכו'. ואין הלכה כרבי יהודה אבל ההלכה היא שהוא עובר בעשה כלומר בלאו הבא מכלל עשה שהוא עשה:

מצוה יג

שנצטוינו בענין הרוצח אחר שנתחייב מיתה בבית דין שיבקשנו גואל הדם וירדוף אחריו וינקום נקמתו ממנו שיביא אותו לב"ד ויומת כמשפטו או שירצח אותו הגואל אם לא יוכל לו ב"ד ואם אין לו גואל הדם שיעמידו לו ב"ד אדם ממונה מהם לרדוף אחריו ולהיות גואל דמי הנרצח, והוא אמרו יתעלה גואל הדם הוא ימית את הרוצח בפגעו בו, ובששי מסנהדרין (דף מ"ה:) אמרו גואל הדם הוא ימית את הרוצח מצוה ביד גואל הדם ומנין שאם אין לו גואל הדם שב"ד מעמידין לו גואל ת"ל בפגעו בו מ"מ. וכבר ראינו מי שפירש זה ברוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו ושזה נאמר לדעת רבי יוסי שאומר (מכות י"ב) מצוה ביד גואל הדם ורשות ביד כל אדם, ואין כן אלא כר' עקיבא דאמר הרשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו. וגם זה היה דעת הרב שלא כתב המצוה הזאת, אבל הפירוש הזה אינו אמת שזה הכתוב גואל הדם ימית את הרוצח בפגעו בו ואם בפתע בלא איבה הדפו וגו', וזה דבר ברור אינו נעלם מכל מסתכל בענין:

מצוה יד

שנצטוינו להרחיק מליהנות בבגד שנראה בו נגע צרעת ונטמא. והוא אמרו יתעלה צרעת ממארת הנגע טמא הוא ודרשו בספרא צרעת ממארת תן בו מארה אל תהנה בו אין לי אלא מוחלט מוסגר מנין תלמוד לומר כי צרעת אי מה מוחלט אם קצצו ועשה ממנו מוכין טמא ואסור בהנייתו יכול אף המוסגר כן תלמוד לומר הוא, והנה הנהנה מן הבגד הנזכר עובר בעשה וכן בבית המנוגע, ובשלישי ממסכת ערלה בגמרא דבני מערבא אמרו אבנים מנוגעות שעשאן סיד אית תניי תני עלו מידי טומאתן ואית תניי תני לא עלו מאן דאמר עלו מותרות מאן דאמר לא עלו אסורות דכתיב צרעת ממארת תן בו מארה אל תהנה בו רבי אבהו בשם רבי יוחנן כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מאפר ע"ז היתיב רבי חייא ברבי יוסי קומי רבי יוחנן הרי אפר הבית אינו בא מחמת ע"ז ותימא אסור אמר ליה שניא היא דכתיב נתיצה. ודבר פשוט הוא שזו המצוה אינה נמנית עם משפט הצרעת מצוה אחת כי אין זה ענין לדין הטומאה והטהרה אבל הוא דין מיוחד בפני עצמו כאשר שבתו בדד מחוץ למחנה נמנה מצוה בפני עצמה וק"ו הדבר:

מצוה טו

שנצטוינו להודות לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה הגדולה שעשה לנו בתתו תורתו אלינו והודיענו המעשים הרצויים לפניו שבהם ננחל חיי העולם הבא, וכאשר נצטוינו בברכה אחר כל האכילה כן נצטוינו בזו. ובפרק ג' של ברכות (דף כ"א) אמרו מנין לברכת התורה לפניה מן התורה שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו,

ורצה ללמוד ברכת המזון לפניו שיהיה מן התורה ק"ו מזה אמר ומה תורה שאינה טעונה לאחריה טעונה לפניה מזון שטעון לאחריו אינו דין שטעון לפניו, ומשיבו על זה מדרך הפרכות מה לתורה שכן חיי עולם ועוד דתנן על המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו, וחפצם בזה שכיון שבעל קרי אינו מברך לפני המזון והוא מברך לאחריו נלמוד שברכה לאחריו בלבד היא מן התורה ולפיכך אינה בטלה מפני תקנתם בטבילת בעלי קריין וש"מ דק"ו פריכא הוא. והעולה מזה שברכת התורה לפניה מצות עשה דאורייתא. ובגמרא דבני מערבא (פרק ז') אמרו כתוב בתורה ברכה לפניה ואין כתוב בה ברכה לאחריה מה כתוב בה לפניה כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו כתוב במזון ברכה לאחריו ואין כתוב בו ברכה לפניו מה כתוב בו לאחריו ואכלת ושבעת וברכת ואין כתוב בו ברכה לפניו ומנין ליתן את האמור בזה לזה וכו'. מכל זה נתבאר שהברכה הזו מן התורה ואין ראוי למנותה מצוה אחת עם הקריאה כמו שמקרא בכורים אינו נמנה אחת עם הבאתו וספור יציאת מצרים עם אכילת הפסח:

מצוה טז

שנצטוינו להחיות גר ותושב להצילו מרעתו שאם היה נטבע בנהר או נפל עליו הגל שנטרח בכל כחנו בהצלתו ואם היה חולה נתעסק ברפואתו, וכל שכן מאחינו ישראל או גר צדק שאנו מחוייבים לו בכל אלה והוא בהם פקוח נפש שדוחה שבת והוא אמרו יתעלה וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך. ומאמרם בתלמוד גר אתה מצווה עליז להחיותו עכו"ם אין אתה מצווה עליו להחיותו. ומצוה זו מנאה בעל הלכות החיה את האח. והרב כולל אותה עם הצדקה במצות קצ"ה מפסוק פתוח תפתח את ידך. והם שתים מצות באמת:

מצוה יז

שנצטוינו להחזיר הרבית שלקחנו מאחינו, וענין המצוה הזאת כי כאשר מנענו יתעלה שלא לגזול ואם גזלנו צוה אותנו להשיב את הגזלה כמ"ש והשיב את הגזלה אשר גזל והוא מ"ע, כן מנענו שלא נקח רבית מישראל ואם לקחנו אותו צוה אותנו להשיבו לנותן אע"פ שנתנו לנו ברצון נפשו ולא גזלנוהו, והוא ג"כ מ"ע והוא אמרו יתעלה אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלהיך וחי אחיך עמך ודרשו בו (בב"מ ס"ב) אהדר ליה דליחי עמך. ומזה אמר רבי אליעזר רבית קצוצה יוצאה בדיינים והלכה כמותו כמו שנתבאר בפ"ה של מציעא ובא' של תמורה:

מצוות לא תעשה

מצוה ה

כתב הרב והמצוה ה' שנמנענו מהשתחוות לע"ז והוא אמרו יתעלה לא תשתחוה להם ולא תעבדם, ואין הכוונה באיסור השתחואה בלבד, אמנם זכר דרך אחד מדרכי העבודה, וכמו כן נמנעה ההקרבה וההקטרה [כו'. ההקרבה וההקטרה אינן] למדות מלאו דהשתחואה אלא כמו שאמרו סנהדרין (ס':) יצאה השתחואה לידון בעצמה יצאה זביחה ללמד על הכלל כלו, כלומר שאין במשמע לא תעבדם המגפף והמנשק בשלא כדרכה אע"פ שהוא דבר כבוד אבל יכנסו בו העבודות שהן עבודת פנים ובהשתחואות לאוין רבים דרשו אותם כלומר בה בעצמה אמרו (שם ס"ג) שלש השתחואות בעבודה זרה למה אחת לדרכה ואחת שלא כדרכה ואחת לחלק. והוא לשון המכילתא שהזכיר הרב לא תשתחוה להם ולא תעבדם לחייב על העבודה בפני עצמה ועל השתחויה בפני עצמה כי העבודה כוללת כל העבודה שבפנים והשתחויה מלמדת עלעצמה, ובחבורו הגדול נזכר ותקן כך. והנה ראוי הרב לפי דעתו במנין המצות למנות לאו דהשתחויה ולאו דשאר עבודות שתים ר"ל לא תשתחוה להם אחד ולא תעבדם לאו אחר, וראוי גם כן שנמנה לאו בפני עצמו מגפף ומנשק שלא כדרכה שהוא אינו בכלל אלו ואין בו מיתה וכיון שנתיחד לעצמו בלאו ובעונש ראוי הוא לימנות בפני עצמו ואם כן יהיה המנין בע"ז ארבע מצות שהרב מונה ארבע עבודות בשלא כדרכה אחת ושאר עבודות כדרכה. ועוד הנה לדבריו בפסוק לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ארבע מצות. מניעה מהאמין האלהות לזולתו, ומניעה מעשיית הצלמים אע"פ שלא עבדם והוא למלקות, ומניעה מהשתחוות לכל ע"ז, ומניעה מכל עבודה כדרכה. וכבר ביארו החכמים ששמעו מפי משה מצות מנין תור"ה בגימטריא באמרו תורה צוה לנו משה ושתי מצות ששמעו מפי הגבורה השלימו תרי"ג והרב כותב זה כמה פעמים ואינו נזכר. ועוד שהרי הסכימה דעתו לומר כי דבור אנכי ה' אלהיך מצות עשה ואם כן נמצאו מפי משה תר"ח ומפי הגבורה חמש וזה טעות מתפרסם. והטוב בעיני בזה הענין כולו שנמנה אנכי ה' אלהיך מצוה כדעת הרב, ויש לי ראיה בזה מדברי חכמים אמרו במכילתא מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות מתחלת התורה, משלו משל למה הדבר דומה לאחד שנכנס למדינה אמר להם אמלוך עליכם אמרו כלום עשית לנו שתמלוך עלינו מה עשה בנה להם החומה הכניס להם אמת המים עשה להם מלחמות אמר להם אמלוך עליכם אמרו לו הן והן, כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים קרע להם את הים הוריד להם את המן העלה להם את הבאר הגיז להם את השליו עשה להם מלחמת עמלק אמר להם אמלוך עליכם אמרו

לו הן והן, רבי אומר להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה השוו כולן לב אחד לקבל מלכות שמים בשמחה. וקבלת המלכות הזה שקבלו בסיני הוא באמת מדבור אנכי. וכן ביארו עוד שם אמרו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר לפי שהוא אומר אנכי ה' אלהיך, משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות אמר להם לאו כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזרותי שאם מלכותי אינן מקבלים היאך מקיימין גזרותי, כך אמר המקום לישראל אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אני הוא שקבלתם מלכותי במצרים אמרו לו הן והן, כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזרותי לא יהיה לך, ר"ש בן יוחאי אומר הוא שנאמר להלן אני ה' אלהיכם כמעשה ארץ מצרים אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם מסיני אמרו לו הן והן כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזרותי, הרי שבארנו פעמים הרבה כי דבור אנכי הוא קבלת מלכותו כלומר האמונה באלהות, ואמרם שקבלתם עליכם במצרים הוא לומר שכבר האמינו באלהות במצרים מאמרו ויאמן העם ונאמר עוד ויאמינו בה', והאמונה ההיא הזכירם עתה וקבלו אותה עליהם ואמרו עליהם הן הן שהאמינו וקבלו עליהם להחזיק באמונה שיש אלוה נמצא והוא המוציא ממצרים כלומר החפץ היכול המחדש, א"כ דבר ברור הוא שדבור ראשון ראוי למנותו מצוה אחת והיא המצוה להאמין בעיקר, ונמנה לא יהיה לך אלהים אחרים הפסוק כולו מצות לא תעשה אחת שהיא מניעה בע"ז יזהיר שלא נודה אלהות לזולתו כלשון ואנכי אהיה לכם לאלהים, את ה' האמרת היום להיות לכם לאלהים, יכלול מניעה בע"ז מהמקבלו עליו באלוה והמשתחוה והעובד כענין ששנינו (סנהדרין ס':) העובד ע"ז אחד העובד ואחד המשתחוה והמזבח והמקטר והמקבלו עליו באלוה והאומר לו אלי אתה, ואיננו לאו בעשיית הצלמים כנראה מפשט הברייתא השנויה במכילתא אבל כולן לאוין בעבודת אלילים עצמה כלומר בעובד אותה אמר לא יהיה לך אלהים מכל צבא השמים לקבלו באלהים ולומר לאחד מהם אלי אתה ולא תעשה לך פסל וכל תמונה ולא תשתחוה להם וגם לא תעבדם. וכן בכל מקום יתפוס בעבודת אלילים כלשון הזה פן תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל ואין הכונה בעשייתן אלא בעבודתם והקבלה באלהות שלהם. וכבר הזכירו בגמרא בזה שתי סברות אם הוא בעשיה אם לא, אמרו בגמרא ר"ה (דף כ"ד:) וכן בגמרא ע"ז (דף מ"ג:) בעשיית הצורות שבמדור התחתון מי שרי והא תניא אשר בשמים לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות ממעל לרבות מלאכי השרת והיה סבור כי הוא איסור בעשיית הצורות אפילו לנוי ונדחה זה ואמרו כי תניא ההיא לעבדם אי לעבדם אפי' שלשול קטן נמי אין הכי נמי ומסיפיה דקרא נפקא אשר בארץ לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות, מתחת לרבות

שלשול קטן, ורצונם בלעבדם שיאסר הכתוב עבודת כל אלו וקבלתם באלוה ולא אמר כי תניא ההיא בעושה ע"מ לעבדם. ובפרק ד' מיתות (סנהדרין דף נ"ו:) אמרו בבני נח אלהים זו ע"ז, וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים, וזו הגזרה שוה בעובד היא שאילו נכרי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה רבה פוטרו שם בגמרא, ואני אומר שזה דעת החכמים בסיפרא והלשון שם כך הוא ואלהי מסכה לא תעשו לכם יכול יעשו להם אחרים ת"ל לא לכם, אי לא לכם יכול הן יעשו לאחרים ת"ל לא תעשו (ס"א ולא לאחרים) מכאן אמרו העושה ע"ז לעצמו עובר משום ב' אזהרות, משום לא תעשו ומשום לא לכם, ר' יוסי אומר משום ג', משום לא תעשו, ומשום לא לכם, ומשום לא יהיה לך, הנה לדעת ר' יוסי לא יהיה לך אזהרה בעושה הצלמים והוא כלשון ונחלה לא יהיה לך שהוא בקנין הנכסים והוא דעת הברייתא השנויה במכילתא כפי משמעה, ולדעת ת"ק אינו כן אבל יהיה מניעה מהודות האלהות לזולתו יתעלה מלשון והיה ה' לי לאלהים והלכה היא כת"ק, ופשט דבריהם בכל מקום כך הוא אמרו בהגדה בפרק הניזקין (גיטין דף נ"ז:) אתיוה לקמא אמרו ליה פלח לצלמא אמר כתוב בתורה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אפקוה וקטלוה וכן אונקלוס תרגם לא יהיה לך אלה אחרן בר מיני. ודע כי בכל מקום שאמר בכתוב אלהים אחרים הכונה בו אלהים אחרים זולתי השם הנכבד, ולכן יתפוס זה הלשון בקבלת האלהות או בעבודה לו, כי יאמר לא תקבלו עליכם אלוה בלתי לה' לבדו אבל כשידבר בעשייה לא יאמר בכתוב אחרים וחלילה, אבל המניעה בצלמים וקיומם הוא מפסוק אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם כמו שהזכירו בספרא וכן מפסוק ופסל ומצבה לא תקימו לכם, ואמרו שם בספרא ופסל ומצבה מה פסל עשיתו פסלתו אף מצבה עשיתה פסלתה מה מצבה בל תקימו אף פסל בל תקימו, כלומר שיעבור עליו בקיומו בלא עשייה כגון שעשו לו אחרים ועכשיו ימנה במצוה כל עובד ע"ז שבמיתה לאו אחד, אבל מגפף ומנשק בשלא כדרכה שהוא דין מיוחד ימנה לעצמו כמו שאנו מונין נודר בשמה ומקיים בשמה, וכבר הזכרתי דעת בעל ההלכות והאמת יורה דרכו:

מצוה ט

כתב הרב והמצוה התשיעית שנמנענו מעשות הידעוני והמניעה בזה אל תפנו אל האובות ואל הידעונים ואל תחשוב שזהו לאו שבכללות שכבר הפרישם כשזכר העונש. ואני חושב בודאי שהוא לאו שבכללות ממאמרם בגמ' סנהדרין (דף ס"ה) ובכריתות (דף ג') מ"ש הכא דתני ידעוני ומ"ש הכא דלא תני ידעוני אמר רבי יוחנן הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו, ריש לקיש אמר הואיל ואין בו מעשה, וריש לקיש מ"ט לא אמר כרבי יוחנן

אמר רב פפא חלוקין הן במיתה ורבי יוחנן חלוקה דלאו שמה חלוקה דמיתה לא שמה חלוקה והלכה היא כרבי יוחנן, ואמנם אנחנו לפי מנינו במצוה אין לנו קפידא בזה:

מצוה כח

כתב הרב והמצוהכ"ח שנמנענו משמוע נבואת מתנבא בשם ע"ז כלומר שאנחנו לא נחקרהו ולא נשאלהו ולא נאמר לו מה אותך ומופתך ע"ז כמו שאנו עושין למתנבא בשם ה' ומניעתנו מזה הוא אמרו לא תשמע אל דברי הנביא ההוא. ואני אומר כי השמיעה במלת אל עם דברי לעולם היא קבלת הדברים ועשייתן ואם היתה מניעה משמוע אותו היה אומר לא תשמע דברי הנביא ההוא, והמניעה הזו עוד אחרי בוא האות והמופת היא כטעם שאמר כי מנסה ה' אלהיכם אתכם א"כ ענינה מניעה מעשות כדבריו ומשמוע בקול האות והמופת שעשה, והנה היא אזהרה בע"ז עם כמה אזהרות שבאו בתורה בענייניה כמו שאמרו במ"ב מקומות הזהירה על ע"ז, וכך תרגם אונקלוס לא תקבל לפתגמי נביאה ההוא, וא"כ לא ימנה הלאו הזה. ואולי נאמר שימנה לפי שבפרשה הזו כפי הקבלה נכלל עוד מתנבא בשם האל יתעלה לעקור דבר מן התורה בין עשה בין לא תעשה כמו שנתבאר בסנהדרין (דף צ') ונמנענו מעשות כדבריו ואע"פ שנותן לנו אות או מופת, אבל הנאמר במסית לא תאבה לו ולא תשמע אליו נדרש בספרי לפי שנאמר עזוב תעזוב עמו יכול אתה עוזב לזה ת"ל ולא תשמע אליו ולא אמר ולא תשמע אל דבריו. אבל בגמרא שם (דף ס"א ע"ב) אמרו לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב שהוא אצלם הקבלה לדברי המסית ואומר אלך ואעבוד ע"ז שאמרת והוא מתחייב מיתה בהודאתו, וכן תרגם אונקלוס ולא תקבל מיניה, והמדרש שבגמרא נתפוש ולא נמנה אלו השנים שהם מלאוי ע"ז ובעל ההלכות לא כתבן:

מצוה נח

כתב הרב והמצוה נ"ח שנמנענו מלפחד מהאויבים בשעת מלחמה והוא אמרו לא תערוץ מפניהם וכפל המניעה לא תיראום ויכפלו שוטרי העם זה הענין, וזו הבטחה לא מצוה ואם מניעה היא לא יוסיפו השוטרים ויאמרו מי האיש הירא ורך הלבב שעובר הלאו יפרסם חטאו ויחזור:

מצוה סט

כתב הרב המצוה ס"ט שימנע הכהן בעל מום מהכנס בהיכל בכללו, כלומר המזבח ובין האולם ולמזבח והאולם וההיכל, והוא אמרו יתעלה אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש וכבר נתבאר בפרק ראשון מטהרות שמבין האולם ולמזבח עם כל ההיכל הוא אסור להכנס בו כל בעלי מומין ופרועי ראש, וכבר נתבאר עוד בספרא ששני לאוין אלה

שהם אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא יגש לא יספיק אחד מהם בלתי האחר ושניהם יחד להשלים הדין בענין אחד. וכל זה איננו נכון שלא ימנה אל המזבח לא יגש אלא שלא יעבוד עבודה והוא אמרו (ויקרא כ"א:כ"ג) ולא יחלל את מקדשי לומר שאם עבד חלל ומה טעם לא יגש משום לא יחלל, וכן בכל מקום שכתוב גישת המזבח הוא לעבודה כענין או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה'. ואמרו יתברך אך אל הפרכת לא יבוא אסר עליו הזאות שעל הפרוכת ואל המזבח לא יגש אסר העבודות כולן שעל המזבח ושניהם הוצרכו כמתבאר בספרא, וכן פירש"י ז"ל בפירוש התורה. ובביאור אמרו בספרי בפסוק ואתה ובניך אתך תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרוכת וגו' והזר הקרב יומת לעבודה אתה אומר לעבודה או אינו אלא לעבודה ושלא לעבודה אמרת ומה בעל מום שלא ענש בו מיתה לא ענש בו אלא עבודה זר שענש בו מיתה דין הוא שלא יענש בו אלא לעבודה הא מה תלמוד לומר והזר הקרב יומת לעבודה, והרי זה מבואר. ומה ששנינו במסכת כלים שאין נכנסין מבין האולם ולמזבח מעלה מדבריהם. וכבר אמרו בגמרא סוכה (דף מ"ד) כהנים בעלי מומין נכנסין בין האולם ולמזבח כדי לצאת בערבה שהתירו להם איסור כניסה של דבריהם משום מצות הערבה. וכן לתקון הבנין נכנסין לשם אפי' לוים וישראלים כמו שנתפרש בפ' בתרא של עירובין (דף ק"ה), ומה שאמרו בספרא יכול לא יכנס לעשות רקיעות תלמוד לומר אך בא להוציא כל כניסה שלא לעבודה ותפס לו המותרות שאילו נכנס אל הפרוכת שלא לצורך היה חייב משום ביאה ריקנית שאסר מאל יבא בכל עת אל הקדש, וכך נראה לי עוד מלשונם שלא אסרו עליו אלא המקום הנקרא בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה בעזרת הכהנים הוא בלשון ששנינו (מדות פ"ה) המזבח ל"ב בין האולם ולמזבח כ"ב ואילו היו מן הכתוב הזה היתה המניעה (ס"א מכנגד המזבח) עצמו נ"ד אמה לפני ההיכל אלא שהם מעלות. וכל דלהדי מזבח כיון דאיכא מזבח אית ליה הכרה, גם זו שלא כדברי הרב שאסר בכניסת המזבח ובין האולם ולמזבח וההיכל, והנה נחסר הלאו הזה מן המנין שהוא בכלל בעל מום שעבד:

מצוה עא

כתב הרב המצוה ע"א שימנע בעל מום עובר מן העבודה כל זמן שהמום ההוא יהיה בו ולשון ספרא אין לי אלא מום קבוע מום עובר מנין ת"ל כל איש אשר בו מום לא יקרב. ואני אומר שהמניעה הזו עם הקודמת לה מצות לא תעשה אחת והוא שמנעו הכתובים כל בעל מום מן העבודה בארו שכל המומים במניעה הזאת ושניהם יחד להשלים הדין בענין הזה כמאמר הרב בלאוין סי' ס"ט שאמר אך אל הפרוכת לא יבא ואל המזבח לא

יגש, ואם כדעתו זאת ימנה עוד מניעות רבות כזה שכך אמרו עוד בספרא אשר יהיה בו מום אין לי אלא שהיה בו מום לאחר הדבור כזיבה ונגעים היה בו מום לפני הדבור מנין ת"ל אשר בו מום, אבל הכל לתשלום הענין:

מצוה עג

כתב הרב והמצוה ע"ג שנמנענו מלהכנס למקדש או לדון בדבר מדיני התורה ואנחנו שכורים והוא אמרו יתעלה יין ושכר אל תשת וגו' ולשון התלמוד שתה רביעית אל יורה ויש בעונש מניעה זו הפרש והוא ששתויי יין במיתה ושאר המשכרים חייב מלקות לבד וכל מי שדן והוא שתוי עובר על לאו בין שהוא שתוי יין או שאר משכרין בהוראה עובר לאו ואם כן יתחייב מלקות. וראיתי לו בחבורו הגדול שלא מנה בכלל הלוקין אלא שתוי יין שנכנס למקדש, וכן בכאן חייב על שאר המשכרים בעבודה מלקות ועל ההוראה אמר עובר על לאו ולא הזכיר בו מלקות, וקשה מזו שחייב בין בעבודה מיתה ובשאר המשכרים מלקות והביא אותו מלשון ספרא, ובתלמוד נתברר שזה אינו הלכה אבל הם דברי יחיד שהוא רבי יהודה ועל הכלל המסור לנו מהם סתם ספרא רבי יהודה וזה מפורש בגמרא כריתות בפרק שני (דף י"ג:) יין אל תשת יכול אפילו כל שהוא אפילו מגיתו ת"ל שכר אין אסור אלא כדי לשכר וכמה כדי לשכר רביעית יין בן מ' יום א"כ מה ת"ל יין לומר לך שמוזהרין עליו כל שהוא ומוזהרין עליו מגתו, ר' יהודה אומר יין אין לי אלא יין שאר משכרין מנין תלמוד לומר ושכר אם כן מה ת"ל יין על היין במיתה ועל שאר המשכרים באזהרה רבי אליעזר אומר יין אל תשת ושכר אל תשת שלא תשתהו כדרך שכרותו הא אם הפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהוא פטור במאי קא מיפלגי ת"ק סבר גמרינן שכר שכר מנזיר ור"י לא יליף ור' אליעזר מאי שכר מידי דהוא משכר. הרי לדעת תנא קמא אינו חייב אלא על היין לא על שאר המשכרים כלל כמו הנזיר אבל על שיעור הראוי לשכר חייב אפילו שתאו מזוג ור' אליעזר סובר ג"כ שאינו חייב על שאר המשכרים כלל וגם על היין אלא כדרך השכרות אבל במזוג או במפסיק לא. וכבר פסקו הלכה כרבי אליעזר ושבחו אותו על המאמר הזה ואמר רב הלכה כר' אליעזר וקרי רב עליה דרבי אליעזר טובינא דחכימי, ושם אמרו עוד כמאן אזלא הא דתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש או חלב ונכנס למקדש ושמש לוקה את הארבעים כמאן כר' יהודה. וכן מה שאמר הרב ויש בעונש מניעה זו הפרש ששתויי יין אין להם להכנס מבין האולם ולמזבח עם כל ההיכל ואם נכנס חייב מלקות ואם עבד והוא שתוי הוא חייב מיתה בידי שמים, גם זו אזהרה שהוא מזכיר לשתוי בלא עבודה אזהרה בלא מיתה לא ידעתי לה מקום שזה הכתוב יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל

מועד אם הוא אמור אפילו בביאה ריקנית ר"ל אפילו שלא יעבוד אם כן חייב הוא עליה מיתה שנאמר ולא תמותו ואם הוא בביאת עבודה לבד ביאה בלא עבודה מנין תצא לנו האזהרה אבל ר' יהודה שחלק בין יין ושכר לפי שהכתוב על שניהם הוא אומר אל תשת ועל החמור שבהם ולא תמותו מדפירש רחמנא יין אבל ביאה ריקנית וביאת עבודה לא הוזכרו שתיהן. והנה הרב תופש לו זו השיטה גם בפרועי הראש וקרועי בגדים כתב במאמר הזה במצוה קס"ג בענין פרועי ראש והעובר על מניעה זו במיתה, כלומר ששמש והוא פרוע ראש ובכלל אלו שבמיתה פרועי ראש לפי אמרו ולא תמותו, אך כשיכנס במקדש והוא פרוע ראש ולא עבד באזהרה לא במיתה, וכן כתב בקרועי בגדים. וגם שם לא נתבררו דבריו מנין לו אזהרה בכניסה בלא עבודה מאחר שכתוב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו אינו אלא בשעת עבודה לאמרו יתעלה ולא תמותו כי הכתוב בכהן גדול את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום אומר הרב שהוא תוספת בו שאפילו שלא בשעת כניסה למקדש לא הותר לו שיקרע על מת שימות לו ובשביל זה התוספת כפל מניעה זו בכהן גדול א"כ הכניסה בכהן הדיוט שלא בשעת עבודה שתהא בלאו מנין. וראיתי בחבורו הגדול הל' ביאת מקדש פ"א שהיא סברא עלתה בדעתו של הרב כתב יראה לי שכל כהן הכשר לעבודה אם נכנס מן המזבח ולפנים והוא שתוי יין או שאר המשכרים או פרוע ראש או קרוע בגדים כדרך שקורעים על המתים אע"פ שלא עבד עבודה הרי זה לוקה הואיל והוא ראוי לעבודה ונכנס בשעת עבודה מנוול ככה והרי זה מוזהר שלא יכנס, וגם זה לא פירש אזהרה זו מהיכן. והנה מדבריו מה שאמרו בספרא ומנין שאינו חייב אלא בשעת עבודה תלמוד לומר אתה ובניך אתך ירצו בשעת עבודה ביום בשעה שהעבודה כשרה וחייב מלקות קאמר. ומן הדומה בעיני שכל זה טעות אבל הלאוין בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט אינם אלא מניעות שלא יעשו עבודה שתויי יין ולא פרועי ראש וכלם במיתה שבכולם כתוב ולא תמותו. וזהו מה ששנינו שם בסיפרא שאינו אלא בשעת העבודה כלומר אם עבד שתוי יין או פרוע ראש. והראיה לזה ששנו שם רבי אומר נאמר כאן בבואכם אל אהל מועד ונאמר שם בבואם אל אהל מועד מה בבואם האמור להלן עשה את היציאה כביאה ואת המזבח כאהל מועד ואינו חייב אלא בשעת העבודה אף בבואכם אל אהל מועד האמור כאן עשה את היציאה כביאה ולמזבח כאהל מועד ולא יהא חייב אלא בשעת העבודה, ופירוש זה שהם למדו גזירה שוה מרחוץ ידים שאמרו בו יתברך(שמות ל׳:כ׳) בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו ושם עשה את המזבח כאהל מועד שנאמר בו או בגשתם אל המזבח, וכן עשה שם יציאה כביאה שאם נגע בפנים בדבר שצריך אחריו רחיצת ידים או שישן מעט או הסיח

דעתו צריך הוא לקדש שם מאמרו יתעלה פעם אחרת בלא הזכרת ביאה אחרי הזכירו בגשתם אל המזבח ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו ואף ביין אם שתה בפנים חייב מיתה כבחוץ, ועוד למדו שאין שתוי יין חייב אלא בשעת עבודה כמו המצוה האמורה ברחיצת ידים, והמצוה ההיא שירחץ ידיו ורגליו מן הכיור כשיעבוד לא על ביאה בלא עבודה כלל שנאמר או בגשתם אל המזבח לשרת להקטיר אשה לה', וכן בענין מחוסר בגדים נאמר עוד בלשון הזה (שם כ"ח) והיה על אהרן ועל בניו בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת בקודש ולא ישאו עון ומתו, וגם זה דבר ברור הוא שאינו אלא בעובדו חסר בגדים ואין בביאה ריקנית שם בלא בגדים שום אזהרה מזה וא"כ כל מה שלמדו משם שהוא בשעת עבודה ירצה בו כשהוא עובד ואין ההקפדה בשעות אלא בעבודה ממש ובכל מקום שהוזכר הלשון הזה בשעת העבודה הוא בשעה שעושה אותה ממש ולא בזמן שלה כאמרם (כלים פ"א) שאין כ"ג נכנס בבית קדשי קדשים אלא ביוה"כ בשעת העבודה ופורשים בין האולם ולמזבח בשעת הקטרה, וכן חמץ בשעת שחיטה ורבות כך, וכן מה שאמרו (ויקרא י':ז') ומפתח אהל מועד לא תצאו ולא תמותו שאינו אלא בשעת עבודה גם כן לומר שאם היה כהן מניח העבודה ויוצא ומבטל עבודתו חייב מיתה שכבר חלל העבודה. והלשון ששנו בספרא אתה ובניך אתך מה אתה כשר אף בניך כשרים יצאו חללים ובעלי מומין בא להוציא מכלל אזהרה זו חללים ובעלי מומין שתויי יין שאין בהם חיוב מיתה מחמת היין מפני שהעבודה מחוללת היא ועל העבודה מפני המום אינה במיתה וכל שכן חלל, וראה הרב משנתנו בפרק ראשון של כלים ששנינו בין אולם ולמזבח מקודש ממנו שאין בעלי מומין ופרועי ראש נכנסין לשם, ההיכל מקודש ממנו שאין נכנסין לשם שלא רחוץ ידים ורגלים ואינו אלא מעלות דרבנן, תדע שהרי עשאום שהן מעלות ואילו לדין תורה שתוי יין ופרועי ראש ושלא רחוץ ידים ורגלים למדין הן בגזרה שוה זה מזה. ובגמרא יומא בפרק טרף בקלפי (יומא דף מ"ד:) נחלקו מהם שאמרו מעלות דאורייתא והכי גמירי להו ומהם אומרים מעלות דרבנן לומר שהקדושות ששנו חכמים עזרה ובין האולם והיכל ובית קדשי הקדשים הלכה הם או מדבריהם דמן התורה כולן קדושה אחת אבל בחומרת הנכנסין הללו לדברי הכל מעלה של דברים היא והרבה מעלות של דבריהם נשנו שם דקתני החיל מקודש ממנו שאין עכו"ם וטמאי מתים נכנסין לשם, ומן התורה נכנס אפי' למחנה לויה כמו שנתבאר בגמרא סוטה (דף ב':) וקתני עזרת נשים מקודשת ממנו שאין טבול יום נכנס לשם ואין חייבין עליה חטאת והוא גזירה מדבריהם כמו שדרשו בגמרא יבמות (דף ז':) החצר החדשה שחדשו בה דברים ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לויה, וכן גזרו

עוד מדבריהם שמא יצטרכו לעבוד כמו ששנינו (תענית דף ט"ו:) אנשי משמר מותרין לשתות יין בלילות אבל לא בימים אנשי בית אב לא ביום ולא בלילה ומפני מה אמרו ביום שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב ויבואו ויסייעו אותם לא מפני שמא יכנסו למקדש שאינן באזהרה בזה מן התורה. והנלמד מכל זה כי כהן הדיוט לא הוזהר לעולם אלא על הטומאה ברחוקים אבל על היין ועל פריעת הראש והפירום לא הוזהר אלא שלא יעבוד כן ויתחייב מיתה והוזהר גם כן במיתה שלא יניח העבודה ויצא ובא בכהן גדול הכפל לתוספת שהיא לא יפרע ולא יפרום על המת לעולם ולא יטמא אפילו לקרובים ואמר בו ומן המקדש לא יצא ולא יחלל שלא יניח העבודה ויצא בשעה שמת לו המת שהוא מותר לו לעבוד כשהוא אונן ואם יניח העבודה יתחייב מיתה כחיוב כל כהן המניח אותה ויצא בחנם. ועוד אני אומר כי המניעות האלו מן היין בעבודה ובהוראה לא ימנו מצוה אחת כדברי הרב אבל נמנות בחשבון שתי מצות שהם שני ענינים חלוקים אין להם דמיון זה בזה ודין שניהם בעונשין איננו שוה, ואולי יחשוב הרב שהוא לאו שבכללות כאלו אמר יין ושכר אל תשת בבואכם אל אהל מועד ובהורות את בני ישראל ויהיו נמנין לו אחד מהסכמתו בלאוין שבכללות כמו שבא לו בעיקר התשיעי, אבל זה איננו כן שכבר נפסק הענין בעונש שכתב ולא תמותו שאינו בהוראה ובפסוק ולהבדיל בין הקודש וגו'. ועל דעתי עוד חכמים בהוראתם אינם בלאו אלא בעשה שצוה הכתוב אחר אזהרתו מן היין בבואם אל אהל מועד להורות את בני ישראל את כל החוקים ולא בהיותם שכורים ולאו הבא מכלל עשה עשה הוא, וכן להורות ביום הטמא וביום הטהור מצוה שיורו בימי הצרעת כפי התורה בהסגר ובהחלט והכתוב הקודם לזה ולהבדיל בין הקודש ובין החול ג"כ מצוה והבדילו בין הקודש ובין החול עבודה בין קדושה למחוללת וכן להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת שוה עם והבדלתם בין הבהמה הטמאה לטהורה וכולה מצות לא מניעות. וזהו מאמרם בספרא אתה ובניך במיתה ואין ישראל בהוראתם במיתה ולא אמרו בלשון המורגל להם ואין ישראל בהוראתם במיתה אלא באזהרה:

מצוה צה

כתב הרב והמצוה צ"ה היא שנמנענו מהקריב בעל מום עובר והוא אמרו יתעלה במשנה תורה לא תזבח לה' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום נתבאר בספרי שבבעל מום עובר הכתוב מדבר. וגם בזה אני אומר שהמניעה במום קבוע ועובר לאו אחד תמנה שהכתוב מרבה והולך עד שאסר כל מום בין קבוע בין עובר וגם מלאו הראשון נתרבו. וכך אמר בספרא וישנו בו בגמרת תמורה אשר בו מום אין לי אלא מום קבוע מום עובר מנין

ת"ל כל אשר בו מום בשניהם עובר בכל חמשה שמות הללו ונאמרו הכתובים להשלים האיסור, ולא אמרו בספרי בפסוק לא תזבח לה' אלהיך שור או שה אשר יהיה בו מום שבא לבעל מום עובר בלבד אלא גם שם נתרבה הכל וזה מאמרם שם אין לי אלא תם ונעשה בעל מום ממעי אמו מנין ת"ל כל דבר רע מנין בעל גרב ובעל יבלת ובעל חזזית ת"ל מום כל דבר רע מנין לזקן וחולה ומזוהם ת"ל שור או שה כל דבר רע מנין לקדשים ששחטן חוץ לזמנן וחוץ למקומן שעובר בלאו ת"ל דבר שתלוי בדבור מנין לרובע ונרבע ומוקצה שעובר ת"ל תועבת ה' מנין לאתנן ומחיר כלאים וטריפה ויוצא דופן ת"ל כי תועבת ע"כ:

מצוה צח

כתב הרב והמצוה צ"ח שנמנענו מהקריב שאור או דבש לגבי המזבח והוא אמרו יתעלה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה, וכבר נכפלה המניעה מזה הענין בלשון אחר ואמר כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ, וכבר ביארנו בעיקר התשיעי כי כל מי שיקטיר שאור או דבש לוקה אחת ואינו לוקה שתים בעבור היותו לאו שבכללות. ואין אני רואה בכאן לאו שבכללות בשום פנים. שהרי החמץ יש בו לאו בפני עצמו אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ והרי לוקין עליו אחת וא"כ השני שהוא לאו של דבש לאו מיוחד הוא שלא בא אלא לאסור דבש ואפילו תחשוב אותו לאו שבכללות לוקה הוא עליו אחת ואם כן כבר חייבנוהו שתים, והנה הרב הביא מאמרם בפ"א של כריתות (דף ה') אימא קלי דמייתר נחייב חדא אכלהון נחייב חדא כלומר שילקה בלחם וקלי וכרמל שתים לא שלש כמו שאמרתם אם כן נכתוב רחמנא קלי לחם וכרמל אמאי כתביה לקלי באמצע הכי קאמר לחם בקלי נחייב וכרמל נחייב בקלי, וביאור זה שהקלי המיותר לוקה עליו בפני עצמו ואחר שהוא פרט לא נשאר בכאן כלל שהלחם והכרמל שאתה אומר שיהיו לאו שבכללות ולא ילקה עליהם אלא אחת כבר הפסיק בקלי שלוקה עליו בפני עצמו, וכל שכן בכאן שכיון שלוקה על החמץ אחת שיש לו לאו בפני עצמו הדבש אינו לאו שבכללות ועל כל פנים לוקה עליו ונמצא מכל מקום לוקה שתים. ומה שאמר בחמישי ממנחות (דף צ"ח:) בענין המעלה משאור ומדבש רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות לא בא אלא לחלוק על מאמרו של אביי אבל על השאור ועל הדבש בפני עצמו לוקה הוא שתים לדברי הכל וזה דבר ברור לענין דין המלקות לא יחלוק בו כל מבין עם תלמיד. והנה הרב אמר במצוה ק"ע בלאו הכתוב לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט לוי חלק ונחלה שהוא מונע שלא יהיה להם חלק בביזה ונחלה בארץ ולמה לא יראה הרב כן בזה, אבל במנין המצות לדעתנו כבר ביארנו שאין אנחנו תולין אותו במלקות כלל:

מצוה קסג

כתב הרב והמצוה קס"ג שנמנעו הכהנים מהכנס למקדש מגודלי שער כמו שיעשו האבלים והוא אמרו יתעלה ראשיכם אל תפרעו וכבר נכפלה מניעה בכהן גדול ואמר את ראשו לא יפרע והעובר על מניעה זו במיתה, כלומר ששמש והוא פרוע ראש ובכלל ואלו שבמיתה פרועי ראש לפי אמרו ולא תמותו אך כשיכנס במקדש והוא פרוע ראש באזהרה לא במיתה. וכתב הרב עוד והמצוה קס"ד שנמנעו הכהנים מהכנס במקדש קרועי בגדים וכו'. אמר הכותב במאמר במקום הזה שבושים כבר הזכרתי מהם שאזהרת הנכנס למקדש פרוע ראש או שתוי יין אינה מן התורה אבל היא מעלה מדבריהם ובארתי זה במצוה ע"ג, עוד שיביא ראיה על זה מאזהרת כהן גדול שאמר בו את ראשו לא יפרע אמר שנכפל זה שלא נחשוב שאזהרת ראשיכם אל תפרעו יהיה מצד המת לבדו וכשיעשו זה שלא על צד האבל יהיה מותר ונתבאר בכהן גדול שזה בשביל העבודה ושיהיה מסתפר וזה מאמר סותר דברי עצמו שהרי הרב הוא האומר שמניעת כהן גדול בכתוב הזה ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום היא על המת ואפילו לא יכנס למקדש כלל כמו שכתוב כאן שכהן גדול ואפילו שלא בשעת העבודה לא הותר לו שיקרע על מת שימות לו והביא ראיה ממאמרם בספרא בלשון הזה ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום על מתו כדרך שבני אדם פורעין ופורמין על מתיהם א"כ הכתוב בכהן גדול במניעת פריעה ופרימה ובכהן הדיוט יהיה מצד המת לבדו. ועוד אמר הרב כאן במצוה קס"ה כי שלשה לאוין האלו שהן ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום ומן המקדש לא יצא נכפלו בכהן גדול לביאור ענין כמו שנכפלה מניעתו מגרושה וחללה זונה לבאר ענין מהענינים ושהשלשה ענינים שנמנע מהם באלה השלשה לאוין הם בעצמם שנמנעו מהם באמרו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ומפתח אהל מועד לא תצאו שמרע"ה הודיעם לאלעזר ואיתמר שלא בהתרגזכם לצרה הזאת הגדולה יותרו לכם הענינים הנמנעים מכם אבל אתם עומדין על היותכם נמנעין מפריעת הראש וקריעת בגדים ויציאה מן המקדש בשעת העבודה ועל שעת העבודה לבד חייבין מיתה. והנה עתה הוא חוזר להשוות הכהנים כולם הגדול וההדיוט בשלש מניעות הללו כהשוותו אותם במניעת גרושה וחללה זונה ושהכפל לבאר ענינם לבד וא"כ יהיו כולם בשעת העבודה במיתה ושלא בשעת העבודה מותרין. ועוד יהיה האיסור על המת בלבד שאף בכתוב בכהן גדול אמרו בספרי את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום על מתו ועל כל פנים אי אפשר אלא או יהיה חומר ואזהרה בכהן גדול יותר משאר כהנים או לא ואם שוים הם יהיה כל כהן אסור לפרוע ולפרום על מתו לעולם כדינו בכהן גדול ואם אינם שוין ולא מלמדין זה על זה יהיה

אמרו לאלעזר ואיתמר ראשיכם אל תפרעו מצד המת לבד וכשיעשו זה שלא מצד האבל יהיה מותר שהמניעה בכהן גדול מניעה אחרת מחודשת בו וכל אלו דברים סותרין את עצמן. והנראה מעצת הרב שהוא בונה כל זה על הסברא הנפסדת שתופס לעצמו שני פנים בפסוק הזה והוא נגלם הכתוב והנדרש בו עוד שלא יצא בשעת העבודה ויתחייב מיתה ויחשוב כן בראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום שהנגלה ממנו שלא יפרע ולא יפרום על מתו ובנסתר בו שלא יעבוד עבודה כן ויהיה במיתה ויחשוב עוד שהנגלה ממנו לא ילמד על כהן הדיוט לפי שהוא יתעלה חייב אותן להטמא על מתיהם וכל שכן שהם רשאין לצאת אחר מטתן ולפרוע ולפרום עליהם כדרך שבני אדם פורעין ופורמין על מתיהן וזהו הענין הנוסף בכהן גדול שממנו נכפלו המניעות הללו והנדרש בו שהוא שלא יעבוד פרוע ראש וקרוע בגדים ושלא יניח העבודה ויצא כל זה ילמד מכהן גדול להדיוט לפי שכבר באה מהן מניעה באלעזר ואיתמר שלא היו כהנים גדולים ראשיכם אל תפרעו וגו' וזאת באמת מחשבתו של הרב שלא יסתור דברי עצמו. וכל אלה דברים רובי הסתירה וההפסד ומכל מקום מאמרו שלא יכנס כהן למקדש פרוע ראש או קרוע בגדים שלא בשעת העבודה אפילו לפי מחשבתו לא באה אזהרה בזה אלא בכהן גדול לא בכהן הדיוט בכל הכתובים האלה לא בפשטן ולא במדרשן, והכלל שהמאמרים הללו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. ועוד אני אומר שמאמרו של הרב בפרועי ראש וקרועי בגדים ששמשו שהן במיתה לאמרו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו בפרועי ראש וקרועי בגדים ששימשו אבל היא אצלנו מצות שעה אבל המתוקן בכל הענין הזה הוא שהכתוב הזה שנאמר לאהרן ולבניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו לא מפני העבודה הוא שיזהירם שלא ישמשו פרועי ראש וקרועי בגדים שהבנים ביום ההוא אינן עובדין שהיו אוננין ואינה מצוה לדורות ולא דרשו ממנו בתלמוד ולא בספרא ולא למדו בו דורות כלל אבל היתה הוראת שעה שלא יתאבלו ולא יספדו להם ולא יבכו כלל דכתיב ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה לא אתם מפני שהיה להם יו"ט ויום מועד ושמחה בימי המלואים וכן נמי שמר אותם מן הטומאה לאחיהם שנאמר ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן וגו' שאו את אחיכם ואם היה בשאר הזמנים האחים הם החייבים להטמא להם במצות עשה. ולשון ספרא ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן בני עוזיאל דוד אהרן אמרו הכהנים אינם מטמאים למתים שהרי אלעזר ואיתמר לא נטמאו להם מי נטמאו להם לוים, שלא רצה יתעלה שיטמאו הכהנים ויצאו מן המקדש ביום הראשון לכהונתם וכן לא רצה בפריעת ראשם ובקריעת בגדיהם לא הורשו כלל בדבר מכל דברי האבלות אלא באנינות שאין אנינות אלא בלב

ולא יתבטל בו מצוה מן המלואים שכבר קרבו הקרבנות ובלילה יאכלו אותם. והנה עשה הכתוב דין בני אהרן שנמשחו בשמן המשחה כדין משוח מלחמה לדורות שהוא אינו פורע ואינו פורם ולא מיטמא לקרובים ואינו מקריב אונן אבל מפני שהחמיר בהן מיתה באמרו ולא תמותו והחמיר בהן עוד שאם יעשו כן יהיה עונש כל העדה באמרו יתברך ויתעלה ועל כל העדה יקצוף, נראה שזה דין מחודש בימי המלואים ואינו נוהג בהן בשאר הזמנים והכלל שהיה הכל הוראת שעה. ולשון ספרא עוד ויאמר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו מכאן אמרו הרוגי בית דין אין מתעסקין עמהם לכל דבר שמא תאמרו הרי אנו הולכים לבתינו מתאבלים אוננין ובוכין והלא כבר פקדנו המקום שלא תצאו מן המקדש לימד אותנו שהיה דבר לענין המאורע שדן בהן משה במיתת אחיהם בב"ד של מעלה כנהרגים בב"ד של מטה שאין מתאבלים עליהם אלא אוננין אם כן אינה מצוה לדורות כלל. אבל הכתוב שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו פן תמותו הוא אצל רבותינו מצוה ללמד לדורות כפי הברייתא השנויה בספרא שיכול אין לי אלא אהרן ובניו שנמשחו בשמן המשחה שאם יצאו בשעת העבודה חייבין מיתה מנין לכל הכהנים שבכל הדורות וכו'. והגורם להם זה לפי שהמצוה ההיא כבר נאמרה להם קודם המקרא שנאמר ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ושמרתם את משמרת ה' ולא תמותו כי כן צויתי והוא שנאמר כאן פן תמותו כמוזהר בכם כבר, והוא לשונם בספרא שמא תאמרו הרי אנו הולכין לבתינו מתאבלים אוננים ובוכים והלא כבר פקדנו המקום שלא תצאו מן המקדש והוא ממה שאמר להם תחלה ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים ולדורות אמר ומן המקדש לא יצא ולא יחלל ולא למדו מכאן אלא חיוב המיתה לדורות מן הריבוי שמצאו בכי שמן משחת ה' עליכם אבל המצוה הנוהגת לדורות בפרועי ראש היא באמת שלא יעבדו עבודה ואם שמש כן חלל וחייב מיתה ממה ששנינו ואלו שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש והיא הלכה למשה מסיני נסמך על קרא של יחזקאל ופרע לא ישלחו ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר הפנימית ואמרו בבואם ירצו בו בעבדם כאמרו בתורה בבואם אל אהל מועד או בגשתם אל המזבח לשרת איתקש פרועי ראש לשתויי יין וזה הוא דינם מן התורה וגזרו מדבריהם שלא יכנסו בין האולם ולמזבח כלל. וכן אמרו עוד (תענית י"ז) כהן הדיוט מסתפר משלשים יום לשלשים יום והיא גם כן גזרה מדבריהם שלא יהיו פרועי ראש כלל כדי שלא יעמדו מנוולים פסולים מן העבודה והתירו להם הכל שלא בזמן ביאה, כלומר בזמן שאין בית המקדש קיים וקרועי בגדים גם כן מחללין עבודה וחייבין במיתה ולא בא בהם הכתוב ולא נשנו בכלל ואלו שבמיתה אבל חיובם הוא שהבגדים הקרועים הם כמי שאינן וה"ל

מחוסר בגדים ששמש. ובגמרת סנהדרין (דף פ"ג:) אמרו מחוסר בגדים מנ"ל אמר ר' אבהו א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דר' אלעזר ברבי שמעון וחגרת אותו באבנט וחבשת להם מגבעות והיתה להם כהונה לחקת עולם בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים ואמר מר זר ששמש במיתה. ועוד השלימו ביאור הענין הזה בשני מזבחים (דף י"ח:) ושם אמרו בבאור שאם היו הבגדים מרושלין משוחקין מסולקין ועבד עבודתו כשרה מטושטשין או מקורעין ועבד עבודתו פסולה והפסול הוא מדין מחוסר בגדים שאינו לבוש בהן במקום הקרע וכן פסלו שם מסולקין עצמן דליתנהו מעיקר מן הטעם הזה בעצמו לפי שאין כל גופו לבוש בהם וכן כתבו זה המפרשים, וכהן גדול בא בו כתוב בפני עצמו את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום ומן המקדש לא יצא והיא אזהרה בו לעולם שלא יפרע ראשו על מתו ולא יקרע עליו אע"פ שלא יעבוד ולא יכנס במקום ואמרו (סנהדרין י"ח) שאינו יוצא אחר המטה שנאמר ומן המקדש לא יצא. ואומר אני שהיא מעלה מדבריהם ואסמכתא בכתוב הזה ועיקרו שלא יניח העבודה ויצא וכבר כתבתי זה בשרש ה', והנה נסתלק מחשבון המצות המניעה הזאת שאמר הרב בקרועי הבגדים אבל תמנה מצוה מחוסר בגדים הכוללת שניהם והרב לא הביאה בחשבונו אבל בעל ה"ג מנה פרועי ראש ששימשו במיתה ומנה ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו בלאוין של מלקות ולא מנה את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום והאמת מעיד על עצמו:

מצוה קצד

כתב הרב והמצוה קצ"ד שנמנענו משתיית יין נסך וזה לא בא בו כתוב גלוי בביאור, אמנם אמרו בע"ז אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם מה זבח אסור אף יין אסור ואתה ידעת שהוא אסור בהנאה ולוקין עליו כמו שנודע בכל התלמוד, וכתב הראיה על היות יין נסך מאיסורי דאורייתא ושהוא ימנה מכלל לא תעשה אמרם בגמרא ע"ז כל איסורין שבתורה בין במינם בין שלא במינם בנותן טעם חוץ מטבל ויין נסך דבמינן במשהו וזאת ראיה ברורה שיין נסך מאיסורין שבתורה. ולא הבנתי ברור הראיה הזו שהרי אפילו סתם יינם במשהו ומאמרם זה חוץ מטבל ויין נסך יכלול אפילו סתם יינן אף על פי שאמרו בו בביאור שהוא מדבריהם, וכמה פעמים בגמרא קורין סתם יינן לבדו יין נסך כאמרם שאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן ואמרם (ע"ז ל"ד) וכי תימא חמץ דאורייתא יין נסך דרבנן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. וברוב המקומות לשון יין נסך כולל המתנסך לע"ז וסתם יינם ובכאן נמי שניהם בכלל מאמרם במשהו וכך שנויה בתוספתא קדח במניקה ונפלה ממנו טפה כל שהוא אסורה מפני שטפה של

יין נסך אסורה ואוסרת בכל שהוא, וכ"כ הרב בעצמו בחבורו הגדול. אולי חשב בכאן לומר שאם לא היה ליין נסך עיקר מן התורה כלל לא גזרו בהם בחומר הזה אבל מפני שהמתנסך לע"ז הוא מן התורה החמירו בכולם. וגם זה אינו שע"ז ומשמשיה ותקרובת שלה כגון בשר של זבח ע"ז כולם במינן במשהו, ואפשר שגזרו על היין משום תקרובת ע"ז דאורייתא ומשום לתא דכל שאר איסורי ע"ז. ומה שאמר הרב מן הלשון השנוי בספרי והוא בגמרא סנהדרין בפרק חלק (סנהדרין דף ק"י) צרצור מלא יין אצלה מיין העמוני ועדיין לא נאסר יין של עכו"ם לישראל ומאמרם עדיין לא נאסר יין יש ראיה שאח"כ נאסר בלא ספק. זה ודאי טעות לפי שעל סתם יינן נאמרו הדברים שהיין המונח אצלם מיין העמוני סתם יינם היה לא יין שנתנסך ממש לע"ז ולפיכך קראוהו יין של עכו"ם ובתחלה לא היו מפתות בשתייה אלא בדברים המותרים והמורגלים להם שאין בהם שמץ ע"ז ואיסור שלא היה שומע לה עד שהיה היין בוער בהם ולוקח לבם לזנות ולפיכך הוצרכו לומר שעדיין לא נאסר, ובמדרש ר' תנחומא בארו עוד זה ואמרו אין אתם רוצים לאכול מזבחותינו ומבשולנו הרי לכם עגלים ותרנגולין שחטו כמצותיכם ואכלו מיד משקהו היין ובוער בו השטן והיה נשטה אחריה. ואילו יתפרש ביין נסך ממש יהיה הפך מדברי הרב ותהיה משם ראיה שאין איסורו מן התורה שכל התורה כלה כבר נאמרה למשה בסיני וכמו שאמרו כל התורה כולה נאמרו כללותיה ופרטיה ודקדוקיה מסיני, ואם יאמרו מפני שהיקש ישתו יין נסיכם הוא אחרי כן בשירת האזינו זה דבר שאינו ראוי לשמעו, ובראשון של שחיטת חולין (דף ד':) אמרו כן על יהושפט שהיה נהנה מסעודת אחאב הכי השתא בשלמא שתייה סתם יינם הוא ועדיין לא נאסר סתם יינם של עכו"ם אבל אכילה מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה, וכך הזהירו בפרקי ר"א הגדול שעל המעשה הזה התחילו באיסור סתם יינם ומתחלה אמרו ר"א המודעי אומר עמד פנחס והחרים על ישראל בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם ב"ד העליון ובחרם ב"ד התחתון שלא ישתה אדם מישראל מיינם של עכו"ם כי אם מרפס רגליהם אבל עם כל זה לא פשט איסורו בכל ישראל עד שבא דניאל וגזר ותלמידי שמאי והלל והשלימו איסור בשתייה ובהנאה כיין שנתנסך ממש, והתימה מדברי הרב שהוא ז"ל ביאר במצות ל"ת כ"ה שכל מה שהוא מע"ז מגוף הע"ז ומבתיה שהם משמשין של ע"ז ומכל מה שיתייחס אליה שהוא תקרובת שלה הכל אסור בהנאה, והוא בלאוין של ולא תביא תועבה אל ביתך ובלאו דלא ידבק בידך מאומה מן החרם, וא"כ למה יבקש ביין נסך לאו אחר מהיקשא. ובחיבורו הגדול כתב במצוה כ"ה שלא ליהנות בע"ז ובכל משמשיה ובתקרובת שלה וביין שנתנסך לה, שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך,

וחזר וכתב מצוה קצ"ה שלא לשתות יין שנאמר ישתו יין נסיכם, ואם חשב להלקות השותה יין נסך מלקות בפני עצמו כענין שהזכיר במבשל בעצי אשרה, וכן הוא מחייב בכל הנהנה מגוף ע"ז ומשמשיה ותקרובת שתים, ואולי ירצה לחייב בשותה יין נסך שלש והלא לא פרט בו הכתוב לאו אלא שהקישו לזבח אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם, ועוד תימה גדול שהוא ז"ל טרח במאמר הזה ללמד על יין נסך שהוא אסור בשתייה מן הכתוב והוא אצלו בכלל תקרובת ע"ז שאסור אפילו בהנאת מה"ת, ועוד אצל הרב ריבוי הלאוין אינן מרבין מלקיות, ואצלו עוד ההיקש אינו נמנה מן התורה מן העיקר השני הבא בשעריו בתחלת המאמר הזה וכל אלה ענינים משתבשין. אבל ביאור הדבר הזה כך הוא שתקרובת ע"ז אסור הוא בהנאה מן התורה וזה נתבאר בגמרא בבא קמא בפרק מרובה (בבא קמא דף ע"א:) בסוגיית השוחט לע"ז משלם תשלומי ארבעה וחמשה ונתבאר עוד בשחיטת חולין בפ' השוחט (חולין דף מ') השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב שלש חטאות, אינני צריך להאריך בביאור דבר זה כי ברור הוא לכל בקי בסוגיות ההן, והכתוב שמורה על זה האיסור דכתיב וזבחו לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו ואיסורו בהנאה למדו אותו (ע"ז כ"ט:) מדכתיב ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אסור בהנאה אף תקרובת ע"ז אסורה בהנאה ומת גופיה מנא לן אתיא שם שם מעגלה ערופה, וכן אמרו עוד בע"ז (דף נ') א"ר גידל א"ר חייא בר אבא אמר רב מנין לתקרובת ע"ז שאינה בטלה עולמית שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטלה עולמית אף תקרובת ע"ז אין לה בטלה עולמית, ועיקר איסורו בהנאה מזה הכתוב והוא דברי תורה כמו שלמדו בעיקר השני או שהוא גלויי מילתא בעלמא לפסוק וקרא לך ואכלת מזבחו שאיסורו אף להנאה, אבל משמשי ע"ז הם בלאו אחר דכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך וכמו שנתבאר ברביעי של ע"ז (דף נ"א:) עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של נוי אסור שאינו של נוי מותר והנהנה מהם לוקה מזה הלאו, אבל ע"ז בעצמה יש לה לאו אחר לא ידבק בידך מאומה מן החרם וכמו ששנינו (דף מ"ג:) ר' יוסי אומר שוחק וזורה אמר לו אף היא נעשית זבל ונאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם ולילקי נמי משום ולא תביא תועבה אל ביתך, והנה הוא לוקה שמונים מאלו השני לאוין, אבל משמשין נראין הדברים שאינן בכלל ולא תביא תועבה אל ביתך שאילו היה כן ילקה עליהם שלש משום לא תחמוד כסף וזהב עליהם ומשום ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם ומשום לא ידבק בידך מאומה מן החרם, אלא ע"ז בלבד היא שנקראת חרם דכתיב כי חרם הוא ולא משמשיה ותקרובת שלה, ומה ששנו במשנה לענין שבת (שבת דף צ') ר' יהודה אומר אף המוציא ממשמשי ע"ז כל

שהוא שנאמר לא ידבק בידך מאומה מן החרם רצו משמשי ע"ז בכאן כל שמשתמשין בענינה והוא כל הנאסרין בה בהנאה גופה והתקרבות והנויין והמשמשין והביא ראיה ממה שנאמר באיסורה מאומה לומר דרחמנא אחשבה מדכתיב מאומה שכל הנאסרין שוים בדין הזה ואין הכונה שיהיו המשמשים בכלל לאוין אלה יתחייב מכולן מלקיות וזה שלא כמאמר הרב במצוה כ"ה. וכן המלקיות שהזכיר הרב ביין נסך ואמר אתה ידעת שהוא אסור בהנאה ולוקין עליו כמו שנודע בכל התלמוד, אנכי לא ידעתי מקום המלקות הזה ולא ראיתיו עד הנה בתלמוד בבלי או הירושלמי, אבל יתכן שילקה מן הכתוב שהזכרתי וקרא לך ואכלת מזבחו שענינו פן תכרות ברית ליושב הארץ וגו' וקרא לך ואכלת מזבחו והוא לשון מניעה ממה שמפורסם השמר פן ואל לא תעשה והזבח והיין והמתנסך לע"ז אחת הן כמו שאמר בכל מקום בתלמוד (סנהדרין ס"ב:) המזבח והמקטר והמנסך והמשתחוה, זבח וקטר ונסך והשתחוה, ושאלו וליחשוב נמי זורק ואמרו זורק היינו מנסך דכתיב בל אסיך נסכיהם מדם:

מצוה קצה

כתב הרב והמצוה קצ"ה שנמנענו מהרבות באכילה ובשתיה בימי הנערות ובתנאים הנזכרים בבן סורר ומורה, והוא אמרו יתעלה לא תאכלו על הדם וביאור זה שבן סורר ומורה מכלל מחוייבי מיתת ב"ד א"כ אחר שדין זולל וסובא הוא בסקילה ידענו שמעשה זה נמנע ממנו על כל פנים ונשאל ונחקור על האזהרה כמו שהזכרנו בעקרנו לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר ואע"פ שזה הלאו הוא לאו שבכללות כמו שביארנו בעיקר התשיעי איננו רחוק כי כשיהיה העונש מפורש איננו חושש על האזהרה אם היא מן הדין או לאו שבכללות, וכבר בארנו זה פעמים והקדמתי ממנו משלים. אלו דברי הרב. וכבר כתבתי בעיקר השני שההקדמה שהקדים נשברת ונפסדת וגם בזו עוד הפסד לפי שאכילה ראשונה של בן סורר ומורה אין עונשה מיתה אלא מלקות כמו שאמרו מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה חזר ונתקלקל נדון בעשרים ושלשה, אבל נאמר שאף אזהרת אכילה ראשונה בכלל לא תאכלו על הדם ששתי האכילות מביאות לשפוך דמו וגם בזו לא נחוש על האזהרה שתהיה מן לאו שבכללות מפני שעונשה מפורש למלקיות מן ויסרו אותו, כמו שאמרו (סנהדרין ע"א:) מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא כדרבי אבהו דאמר רבי אבהו למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן מבן והיה אם בן הכות הרשע, ויהיה זה על הרב סתירה בדבריו שילקו אותו מזו הגזירה שוה לפי מה שבא לו בעיקר השני והראוי להעלות מזה שהאכילה הראשונה נמנעת ועונשה מלקות והשיה עונשה מיתה והן שתי מניעות בחשבון המצות ונכללו בלא תאכלו על הדם והוא

מה שאמרו בפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף ס"ג) אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו והיא אזהרה לשתי אכילות שלו ואם יהיה זה לאו שבכללות כמאמר הרב אין לחוש שגם שני העונשים בשתי האכילות מן התורה אבל כיון שעונש זה מלקות ועונש זה מיתה יראה שהן שתי מניעות בחשבון. וכן נהג הרב בחמץ ותערובתו:

מצוה קצח

כתב הרב והמצוה קצ"ח היא שנמנענו מלאכול הדברים שיש בהן ריח חמץ כגון כותח ומורייס ודומיהם והוא אמרו יתעלה כל מחמצת לא תאכלו ופירשו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי יכול יהיו חייבין עליהם כרת ת"ל חמץ ונתבאר בפסחים (דף מ"ד) שעם היותם אסורין ואכילתם נמנעת לא נתחייב באכילתן מלקות אלא ביש בהן כזית בכדי אכילת פרס אבל פחות מזה השיעור אינו חייב על אכילתם מלקות, ודעתו לומר שכשיש בחמץ כזית בכדי אכילת פרס אסור מן התורה ונתרבה בלאו הזה למלקות ולא לכרת ובשאין בו כזית בכדי אכילת פרס אין בו מלקות שאינו אסור מן התורה אלא איסורו מדבריהם למכות מרדות וכך כתב בחבורו הגדול, והאמת בזה הענין כולו הוא הפך מדבריו שהחמץ כשיש בו כזית בכדי אכילת פרס חייבין עליו כרת לדברי הכל ואינו בא בריבוי הזה אבל הוא עיקר חמץ שבתורה למלקות ולכרת לפי שהוא כחמץ גמור בפני עצמו, ובביאור אמרו (שם) כזית בכדי אכילת פרס דאורייתא, כלומר שאינו בטל ומצטרף בין למלקות בין לקרבן אבל בשאין בו כזית בכדי אכילת פרס בזה הוא שאמרו (שם מ"ג) לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי ורבו אותן למלקות ולא לכרת, והם עוד דברי ר"א ואין הלכה כן שהוא האומר על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלאו והלאו הוא כל מחמצת לא תאכלו וההלכה כדברי החכמים שהם אומרים על חמץ דגן ענוש כרת ועל עירובו בולא כלום והנה הוא פטור ואינו לוקה כלל מן התורה שחכמים אין להם ריבוי לאו בתערובת חמץ כלל אלא או ענוש כרת או פטור, ובפירוש הזכירו דרבנן לא דרשי כלל והלאו הזה לדבריהם (שם) כל מחמצת אין לי אלא שנתחמץ מאליו חמצו על ידי דבר אחר מנין ת"ל כל מחמצת, וכן כזית בכדי אכילת פרס חייבין עליו בכל איסורים שבתורה בין במלקות בין בכרת כמו שאמרו (ע"ז ס"ו) בכללן כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו וזהו כזית בכדי אכילת פרס וכיון שהוא לוקה בשאר איסורין נלמד שהוא חייב כרת בכל חייבי כריתות לפי שאין באיסורן מדרש לרבות מלקות ולמעט כרת כמדרשו של ר"א בחמץ. וכבר נתבאר זה בהלכות גדולות ובשאלתות. והנה יחסר זה הלאו ממנין המצות שהוא מן הלאוין הרבים שבאו בחמץ

ובשאור לתשלום איסורן וזה משלים איסור בחמץ עצמו בין שנתחמץ מאליו או שחמצו בדבר אחר ואינו נמנה:

מצוה קצט

כתב הרב והמצוה קצ"ט שנמנענו מלאכול חמץ אחר חצות יום ארבעה עשר והוא אמרו יתעלה לא תאכל עליו חמץ מלת עליו היא שבה על כבש הפסח שהחובה היא בזביחתו בין הערבים. וגם זה אינו כהלכה כי מה שאמרו בגמרא פסחים (דף כ"ח:) מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה שנאמר לא תאכל עליו חמץ הם דברי רבי יהודה ורבי שמעון חלק עליו שם אמר לו רבי שמעון וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל עליו חמץ, והלכה כר' שמעון והוא שהחמץ בין לפני זמנו בין לאחר זמנו אינו עובר בלא כלום, ומלת עליו שב על כבש הפסח היא על אכילתו כמו שאמר שבעת ימים תאכל עליו מצות, ומפורש בירושלמי שלדברי ר"י עליו על שחיטתו ולדברי ר"ש על אכילתו. והתימה מן הראיה שלקח ממה שמצאה בלשון הנסחאות המדויקות שנקראו לפני זקני התלמוד דכולי עלמא מיהת חמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא, שזה אינו אלא על הסכמתנו ששורפים בתחלת שש שהוא חייב לבערו מן התורה ממצות תשביתו שאור מבתיכם והוא ודאי אסור באכילה מדקאי עלה במצות השבתה אבל אין בו לאו אחר. ובפירוש אמרו דכולי עלמא מיהת חמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא מנא לן אמר אביי תרי קראי כתיבי שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם הא כיצד לרבות י"ד לביעור. הנה זה מבואר שמה שאמרו בחמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא שאינו אלא במצות השבתה זו שהוציאו ממדרש פסוק זה אך ביום הראשון תשביתו שאור והלכה כן, והכלל שההלכה מזה בחמץ קודם זמנו שאינו עובר עליו בלא כלום ארצה שאין בו לאו שאין הלכה כר"י שנותן לאו באכילתו כמו שהזכרנו ולא כדברי מי שנותן לאו בקיומו בלבד ודורש לא תשחט על חמץ דם זבחי [זמן שחיטה אמר רחמנא], שזה אינו אלא לשוחט את הפסח על החמץ, וכבר ביאר הרב זה במצוה ק"ט. והנה גם זה יחסר מחשבון הלאוין:

מצוה רכז

כתב הרב והמצוה רכ"ז שנמנענו מלמכור נחלתנו בארץ כנען מכירה גמורה והוא אמרו יתעלה והארץ לא תמכר לצמיתות, ולא נתברר לי ענין המניעה הזאת שאין אדם חייב להזכיר בשעת ממכרו ולומר עד היובל אני מוכר אבל כל הממכרים נעשים בסתם שדי מכורה לך ביתי קנויה לך והיובל מחזיר המכר לבעליו בין בסתם בין במפרש לעולם כמו

שאמרו יובל אפקעתא דמלכא היא. וראיתי לרש"י בפירוש התורה שאמר שזה ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל ולא יהיה הלוקח כובשה, ואין משמעות זה באזהרה הזאת לפי שהיא על המוכר לא על הלוקח. ואולי נפרש בו והארץ לא תהיה נמכרת לך לצמיתות שתחזיק בה לעולם, ואפשר עוד שנאמר שהיא מניעה שלא יאמרו בפירוש הריני מוכרה לך לעולם אפילו לאחר היובל ואע"פ שאין זה מועיל דקי"ל כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והיינו טעמא דלקי משום דעבר אהורמנא דרחמנא כמו שהוא מוזכר בראשון של תמורה (דף ד':), וכן כתב בחבורו הגדול שאם מכר לצמיתות שניהם עוברים בל"ת ואין מעשיהם מועילין, אבל אין זה מתנהג יפה בסוגיא ההיא שלא הוזכר זה במחלוקתם של אביי ורבא שם. וראיתי לרב בחבורו הגדול שמתנין ביובל על מנת שלא תחזירנו ביובל כדרך שאמרו בשביעית ואם היה על מוכר מניעה שלא תמכר לצמיתות לא היה יכול להתנות זה בשום ענין. והמובן בלאו הזה מדברי בעל ההלכות שאינו מניעה כלל אבל צוה ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ לפי שאין הארץ הזאת נמכרת לצמיתות מפני שאינה שלכם אבל אתם גרים ותושבים בה עמי, ולכן לא כתב בעל הלכות גדולות זה הלאו לפי שהוא אצלו שלילות לא מניעה, ואינו כמו שחשד אותו הרב שלא יבין ענין השלילות כלל. ומצאתי בירושלמי במנין המחלוקת שחלקו במוכר שדהו לנכרי דר' מאיר סבר אין קנין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר ורבי שמעון סבר יש קנין ופירשו שם טעמא דר"מ והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקיש אחוזה לעבדים מה עבדים אתם קונין מהם והם אינם קונם מכם אף אחוזה אתם קונים מהם ואין הם קונים מכם, ואמר רבי אלעזר ברבי יוסי קומי רבי יוסא ודא מסייעא כר' מאיר והארץ לא תמכר לצמיתות לחלוטין א"ל כל גרמא אמר דהיא מסייעא לר' שמעון הא נמכרה חלוטה היא, עד כאן לשונם בחמישי של מסכת דמאי (הלכה ט') וברביעי של גיטין (הל' ט'), והענין הזה בעצמו רמזו בגמרא שלנו ברביעי של גיטין (דף מ"ז) שחלקו שם מהם אמרו אין קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי מעשר שנאמר כי לי הארץ ומהם אמרו אין קנין לנכרי בארץ ישראל לחפור בה בורות שיחין ומערות שנאמר כי לי הארץ, והנראה מדבריהם אלו שהיא מניעה שלא נצמית הארץ ביד נכרים ולא נעזבנה להם בממכר מוחלט, והענין כי כאשר נצטוינו בגופותינו הנמכרים לנכרים שאין להם קנין הגוף בנו כמו שדרשו ואין הם קונים מכם והוזהרנו מעבודת פרך שאמר לא ירדנו בפרך לעיניך ושנוציא אותם מידו ביובל שנאמר ויצא ביובל הוא ובניו עמו ופירש טעם כל זה כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, וכן הוזהרנו בנחלת הארץ אחרי צוותו חזרת הקרקעות ביובל שצוה על הלוקח

להחזירם, צוה עוד על המוכר שלא תמכר הארץ לצמיתות והוא למי שיחזיק בה ולא ינהוג בה דין יובל עמנו הם הנכרים אבל נשמר שתהיה מכירתנו בה שתחזור אלינו על כל פנים ולא נניח אותה בידם לעולם, ונתן בה טעם כטעם הנזכר בגופות לפי שהארץ שלו יתעלה ואנחנו כולנו גרים ותושבים עמו ולא יחפוץ להושיב בה אחרים זולתנו רק בידינו תשאר ואלינו תחזור:

מצוה רנו

כתב הרב והמצוה רנ"ו שנמנעו מהכביד על היתומים והאלמנות והוא אמרו יתעלה כל אלמנה ויתום לא תענון. ואני אומר שאפילו נאות לדעת הרב ונאמר שהלאו שבכללות לא ימנו פרטיו אלא אחת אבל כאן נאמר שהוא לאו פרטי וימנו שתים שהרי חלקן הכתוב באמרו אם ענה תענה אותו וזה מדרש חכמים בכל מקום כיוצא בו:

מצוה רצ

כתב הרב והמצוה ר"צ שנמנענו מלקיים גבולי העונש באמתלאות חזקות. ובמכילתא אמרו באותו רודף אחר חבירו להרגו והתרו בו ואמרו ישראל הוא בן ברית הוא אם הרגת אותו תהרג והעלימו עיניהם ומצאוהו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם ביד ההורג שומע אני יהא חייב תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרוג, וכקב וכמו כן כשיעידו שני עדים עליו בשתי עבירות לא יהרג אמרו היה אחד מעידו עובד לחמה ואחד מעידו עובד ללבנה שומע אני יצטרפו ק"ל ונקי וצדיק אל תהרוג. והנכון בזה שימנו שתי מניעות שהם ענינים שונים אין להם דמיון זה עם זה כלל אבל חכמים רבו העדיות שאינן שוות מנקי שזה נקרא נקי שלא נתקיים עליו עדות בעבירה והיא השנויה תחלה במכילתא, וחזרו ורבו האמתלאות מצדיק שזה צדיק בדין אע"פ שאינו נקי מן החטא. ואני תמה עוד שאין הכתוב נדרש כן בתלמוד אבל ברביעי מסנהדרין (דף ל"ג:) שנינו דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה, ואמרו ת"ר מנין ליוצא מב"ד חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות מנין שמחזירין אותו ת"ל נקי אל תהרוג ומנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה מנין שאין מחזירין אותו ת"ל צדיק אל תהרוג שאין מחזירין אותו לחובה אפילו הסכימו כולם שטעו אלא א"כ טעו בדבר שהצדוקים מודין בו. והמדרש שתפשו בו בעלי הגמרא הוא עיקר ובו היה ראוי לתפוס וגם שם במכילתא היא שנויה. ואומר אני שתחלת הברייתא השנויה במכילתא היה אחד מעידו שהוא עבד לחמה ואחד מעידו שהוא עבד ללבנה וראוהו רודף אחר חבירו שתיהן באסמכתא בעלמא סמכו אותם למקרא הזה שאפילו בדיני ממונות כגון חמה ולבנה אין מצטרפין שהיא הכחשה בחקירות ואפילו נאמר בשהעידו

שזבח וקטר להם שלא בפניהם עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כגון זו פסולה דהוה ליה מנה שחור ומנה לבן בהכחשה אם נאמר בשאינן מכחישין חצי עדות היא וכבר יוצא לנו פטור מפסוק לא ימות על פי עד אחד בכיצד העדים (מכות י') אמרו לא יומת על פי עד אחד להביא שנים שרואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ואין רואין זה את זה שאין מצטרפין ולא עוד אלא אפילו שנים בזה אחר זה מחלון אחד אין מצטרפין והעמידוה אפי' בבועל את הערוה דהאי קא חזי כולי מעשה והאי קא חזי כולי מעשה, כלומר שכל אחד רואה באותה בעילה מעשה המחייבו ואעפ"כ אינן מצטרפין והוא המניעה שנמנענו מלא יומת על פי עד אחד, וכן מאומד אף בדיני ממונות הוא פסול דקי"ל כרבנן דפליגי עליה דר' אחא בגמל האוחר כמתבאר שם ברביעי של סנהדרין (דף ל"ז:) ולא בא הכתוב הזה ונקי וצדיק אל תהרוג אלא לפטור בדיני נפשות המחוייבין בדין ממון. וזה ראו בעלי הגמרא ותפשו להם סוף המתניתא השנויה במכילתא שהיא עיקר המדרש בכתוב הזה ומ"מ שתי מניעות הן:

מצוה רצד

כתב הרב והמצוה רצ"ד שנמנענו מלדון האנוס על חטא שיעשה והוא אמרו יתעלה ולנערה לא תעשה דבר ובסנהדרין אמרו אנוס רחמנא פטריה שנאמר ולנערה לא תעשה דבר. וכבר ביארנו אנחנו שאין זה הלאו מניעה אלא שלילות לפטור הנערה האנוסה, ומאמרם שהביא מסנהדרין אנוס רחמנא פטריה ראיה שהוא פטור לא אזהרה וכבר קדם לנו זכרון זה (שורש ח'):

מצוה שז

כתב הרב והמצוה ש"ז שנמנענו מלגלח שער הנתק והוא אמרו יתברך ואת הנתק לא יגלח ולשון ספרא מנין לתולש סימני הטומאה מתוך נתקו שעובר בל"ת ת"ל ואת הנתק לא יגלח, והמצוה ש"ח שנמנענו מלקוץ סימני צרעת או לכוותה עד שתשתנה מראיה והוא אמרו יתעלה השמר בנגע הצרעת בל"ת. ולא ידעתי למה מנאן שתים שאלה השני לאוין מניעה מלקוץ סימני טומאה, ולא אמרו בתולש סימני טומאה מתוך נתקו שיהא עובר בשני לאוין וילקה ב', אבל הראשון פרט בסימני טומאת הנתק בשער והוא הדין לשאר כל סימני טומאת הנגעים והשני בא וכלל נגעי הצרעת כולם וכמו שדרשו משם בספרא נגעי אדם ונגעי בגדים ונגעי בתים כלם עד שלא נזקק לטומאה ומשנזקק לטומאה ואחר פטור מתוך הסגר ומתוך החלט. וזה תשלום ענין ולא ימנה מצוה בפני עצמה, וכמו שביאר הרב במצות רבות:

מצוה שיא

כתב הרב והמצוה שי"א שנמנע מלהוציא חתן מביתו לא למלחמה ולא לזולתה. ולשון גמרא סוטה (דף מ"ד) לא יצא בצבא יכול בצבא לא יצא אבל יתקן כלי זיין ויספק מים ומזון ת"ל לא יעבור עליו לכל דבר [יכול שאני מרבה וכו' ת"ל עליו] עליו אי אתה מעביר אבל אתה מעביר על אחרים וכי מאחר דנפקא ליה מלא יעבור עליו לכל דבר לא יצא בצבא ל"ל לעבור עליו בשני לאוין. וכבר ביארנו בעיקר התשיעי שאין כל מה שיתחייב עליו שני לאוין יתחייב שיהיו שתי מצות. ואני אומר שהן שתי מצות באמת לפי שהמוציא החתן למלאכה מן המלאכות עובר בלאו אחד מוסף על הראשון וכגון זה נמנים הם שתי מצות, וכבר מנה הרב כן במצות אחרות אלא שטעה בכאן וחשב כי מאמרם לעבור עליו בשני לאוין הוא שהלאו נכפל לעבור על כל הוצאה בשני לאוין וכגון זה לא ימנו שתים, אבל אין הענין כן כי המספק כלי זיין ומים ומזון או מתקן הדרכים אינו עובר על לא יצא בצבא שזה הלאו אינו אלא על אנשי הצבא הבאים במלחמה והוא אינו מהם אבל הבא במערכה הוא שעובר עליו בשני לאוין השני מוסיף בזה על הראשון וכגון זה הרי הן שתי מניעות בלא ספק, וכן מנאן בעל הלכות גדולות:

מצוה שיח

כתב הרב והמצוה שי"ח שנמנע כל איש ממנו מלקלל אביו ואמו, והמצוה שי"ט שנמנעו מלהכות האבות. ואני אומר שאזהרת האבות בקללה ובהכאה לא באה אלינו אלא מפני שהם בכלל ישראל שהוזהרנו על כולם אע"פ שגזר באלו עונש אינם מניעות נמנות לעצמן כי אין חשבוננו בעונשין אלא בלאוין והרי הרב אומר כן שאין בהכאת האבות וקללתן אלא הלאוין הנאמרים בכלל כל אדם שהן כוללין האב וזולתו וא"כ היאך ימנו האנשים לאחד אחד ובאמת שזה דבר ברור בהכאה שלא הוזכר בה כתוב או רמז זולתי אזהרת פן יוסיף הכוללת כל אדם, וכן הדבר בקללה לפי מדרשי התלמוד וכמו שכתב הרב בכאן, אבל לשון המכילתא שחייב בבן נשיא ארבע משום אב ומשום נשיא ומשום דיין ומשום בעמך, מסתפק לי ולא ידעתי לו ענין היאך יתכן אולי הוא מביא כל אדם כמו שאמר מבעמך לא תאור ויש לו מדרש אחר לאב בפני עצמו כמו כן אבל אנו בתלמוד אין לנו בו מקרא ולא מדרש בפני עצמו אלא שהוא בכלל ישראל וכיון שכן אינו חייב אלא משום אחד באב ואחד כו'. וכן מה שכתב הרב שמי שיקלל אחד מישראל עובר בלאו אחד והוא לא תקלל חרש ומי שיקלל הדיין עובר בשני לאוין ולוקה שתים והנשיא לוקה שלש, גם זה אינו אלא לפי מדרש מכילתא שאמר אין לי אלא דיין ונשיא שאר כל אדם מנין ת"ל בעמך לא תאור, אבל אנו שאין לנו לכל אדם מלקות אלא בבנין אב מן הלאוין שבנשיא

ודיין וחרש אינו לוקה אלא משום נשיא ומשום דיין. ובודאי במסכת תמורה (דף ד') אמרו בשלמא מברך את חבירו בשם אזהרתיה דלא ליברוך נפקא ליה מלא תקלל חרש, וכן בפרק שבועת העדות (שבועות דף ל"ו) חברו דכתיב לא תקלל חרש ומשם נדמה לרב שהוא לאו כולל כל אדם ואין פירושו כן אלא שמדרשו של אותו הלאו באה לנו האזהרה עם לאו הנשיא ומכולם נתרבו כל האנשים ולשון קצרה הוא, וכן אמרו בפרק הזהב (בבא מציעא דף מ"ח ע"ב) מילט לא לייטינן ליה דכתיב ונשיא בעמך לא תאור ואף שם הזכירו לשון קצרה ומשניהם הוא בא וזה מתבאר בגמרא סנהדרין בפ"ז (דף ס"ו), והרב עצמו מזכירו כאן אם דיין הוא אביך הרי הוא בכלל אלהים לא תקלל ואם נשיא הרי הוא בכלל נשיא ואף בור בכלל לא תקלל חרש לא דיין ולא נשיא ולא חרש הרי אתה דן בנין אב וכו' ודורשים בתלמוד בעמך בעושה מעשה עמך. ואף שם במכילתא חולקין בכך ושונין דברי ר"י בן בתירא אי נשיא יכול כאחז וחביריו תלמוד לומר בעמך לא אמרתי אלא כל זמן שנוהגין כמנהג עמך. וכלשון הגמרא ראוי לפסוק אם כן אין כאן לאוין מחולקין למלקיות באחד וכל שכן באב שאפילו במכילתא לא מצינו אלא שהוא בכלל ישראל. ועוד יש לתמוה ומהו חיוב הזה שמונה בו ארבעה דברים והלא במקלל אביו אין בו מלקות, ואולי בעל הברייתא הזו סובר שילקה כשהתרו בו למלקות ולא למיתה אע"פ שניתן לאזהרת מיתת ב"ד, והנראה יותר דאיסורי בעלמא מני שיש בו שלשה לאוין ועונש האב מוסיף עליהם דומה למה שאמרו (מכות דף י"ז:) האוכל עולה בלא זריקה לר"ש לוקה חמש חמשה איסורין הוו, והכלל שעל דרכי הגמרא לא ימנה אלא שתי מניעות, אבל הרב נהג בכאן כדעת בעל הלכות גדולות שמונה בלאו דלא תנאף נערה המאורסה ואשת איש ובת כהן מפני שינוי העונשין בהן והוא הלעיג עליו בעיקר הז':

מצוה שכא

כתב הרב והמצוה שכ"א שנמנענו מלנסוע בשבת והוא אמרו יתעלה אל יצא איש ממקומו ביום השביעי וביאר הקבלה שגבול הנסיעה הוא מה שנוסף על אלפים חוץ מן המדינה ואפילו אצבע אחת וללכת אלפים אמה לכל צד הוא מותר, ולשון מכילתא אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה ובגמרא עירובין (דף י"ז:) אמרו לוקין על איסור תחומין דבר תורה. וזה דבר טעות וקצור במאמר הזה שאלו הם דברי ר' עקיבא דאמר אלפים אמה דאורייתא ואין הלכה כמותו. אבל בחבורו הגדול הורה שאלפים אמה מדברי סופרים אבל אמר שגבול הנסיעה מן התורה שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל, נסמך בו הוא וקצת הראשונים על הירושלמי שאמר ר"ש בר ביסנא בשם ר' אחא אין

לך מחוור מכלם אלא תחום י"ב מיל כנגד מחנה ישראל. וגם זה אינו נכון שאינו כדרך התלמוד שלנו, ולא הוזכר השיעור הזה בתלמודנו כלל אלא אלפים אמה דאורייתא לר"ע ותחומין מדבריהם לרבנן, ובפירוש אמרו במקומות מתלמודנו שיש לאו בתחומין אליבא דר"ע או בהבערה אליבא דר' יוסי הא לרבנן אין בשבת לאו גרידא אלא לאוין של מלאכה שיש בהן מיתת ב"ד. ועוד לנו בזה ראיות להאמית הסברא ההיא, וגם בירושלמי אינה עולה להם בסוף השמועה למי שמטיב בו העיון אלא שאנחנו נקצר בזה מפני שנתפרש כבר בדברי זולתנו:

מצוה שנג

כתב הרב והמצוה שנ"ג שנמנענו מהתעדן באחת מכל העריות ואפילו בלא ביאה כגון חבוק ונשוק והדומה להם מפעולות המעמיקים בזמה והוא אמרו יתעלה במניעה הזאת אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה ולשון ספרא אילו נאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה אין לי אלא שלא יגלה מנין שלא יקרב ת"ל לא תקרב אין לי אלא נדה כו'. והנה הרב מצא הברייתא הזו המפורשת ותלה דבריו באילן גדול אבל כפי העיון בתלמוד אין הדבר כן שיהיה בקריבה שאין בה גלוי ערוה כגון חבוק ונשוק לאו ומלקות שהרי בגמרת שבת (דף י"ג) שאלו בנדה אם מותר שישכב בעלה עמה במטה אחת היא בבגדה והוא בבגדו והיו מהם מי שאסר והעלו ופליגא דרבי פדת דאמר רבי פדת לא אסרה תורה אלא קריבה של גלוי עריות שנאמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, והנה אין לא תקרבו לדרוש להם לאו בפני עצמו כברייתא השנויה בספרא אבל ידרשוהו בקריבה של גלוי ערוה בלבד, ומן הידוע עוד ממנהגם בתלמוד שאם היה הברייתא הזו אצלם אמת והיו דבריו של רבי פדת חלוקין בכך היו בעלי הגמרא מביאין אותה עליו לתיובתא ואומרים מיתיבי אילו נאמר ואל אשה וכו' ומעלים ממנה תיובתא דרבי פדת תיובתא, וכיון שלא עשו כן נבין מהם כי אצלם זה האיסור מדרבנן או יהיה מן התורה דכל דמתהני מאיסורא אסורה כענין בחצי שיעור, אבל אין זה עיקר מדרש בלאו הזה אלא קרא אסמכתא בעלמא והרבה מאד כן בספרא ובספרי. ודע כי הקריבה לאשה בכתוב תאמר על הביאה כענין ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים, וכתיב ואקרב אל הנביאה ותהר ותלד בן, וכן היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה, לא מנעם רק מהביאה מפני שהפולטת שכבת זרע בג' טמאה כמו שביארו בגמרא שבת (דף פ"ו) וכן ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אותה אינו אלא קריבה של רביעה. ואולי תקשה ותאמר לי כי זה החכם ר' פדת הוא הסובר כן אבל שאר החכמים שחלקו עליו סוברים שהקריבה אע"פ שאינה של גלוי ערוה אסורה

מן התורה שלכך אמרו ופליגא דרבי פדת, דע שאין מחלוקת בין ר' פדת וחביריו בזה אבל המאמר הזה על שאלתם בנדה אם מותרת לשכב עם בעלה במטה אחת היא בבגדה והוא בבגדו ואע"פ שיש בישנים במטה אחת קריבה וחמום זה בזה כענין אם ישכבו שנים וחם להם וכל שישנים במטה אחת אי אפשר להם בלא נגיעה וכדאיתמר התם (ברכות דף כ"ד) והא איכא עגבות, ויש בהם עוד חשש ביאה ובא רב יוסף לאסור מטעם חשש הביאה כדרך שאסרו בעוף שלא יעלה עם הגבינה בשלחן אחד ואף ע"פ שאכילתו מדבריהם וכל שכן בזה ששכיבתן במטה אחת קריבה והנאה זה מזה. ואמרו במדרש שהכתוב ביחזקאל ואת אשת רעהו לא טמא ואל אשה נדה לא קרב מקיש אשה נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור, כלומר שהדבר ידוע שבאשת רעהו אסור הוא לעשות כן שאפילו ההסתכלות בה אסור וקולה ערוה והכתוב מזהיר ממנה הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה שאפילו בלא ייחוד שאינן באין עתה לידי ביאה מנעונו הכתובים מזה, וא"כ אף נדה והעריות של שאר אסורות לגמרי מטעם הקריבה ואפילו לא יבאו לידי ביאה משום שינוי דעות ועל זה אמרו ופליגא דר' פדת שהוא סובר שאין איסור בעריות של שאר אלא בגלוי הערוה וא"כ לא הוקשו לאשת איש שהכל מודים בה שהוא אסור שהרי שלמה צווח כן. והזכירו (שבת דף י"ג) בעולא נמי שאין לו ההיקש הזה לפי שהיה מנשק באחיותיו בהפסק ושינוי אבי ידייהו שלא כדרך להכרה ואע"פ שהוא אסור באשת איש, והנה כולם אין להם המדרש הזה מלא תקרבו לגלות ערוה והאוסר מביא אותו מהיקש הכתוב שביחזקאל ור' פדת ועולא מתירין, ומה שאמר ר' פדת לא אסרה תורה ירצה בו שאינו אסור כלל כאמרם (ר"ה דף כ"ד) לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי, ואמרו עוד (ב"מ דף ס"ט ע"ב) כל כי האי רביתא לא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה. והנה לדעתי הברייתא השנויה בספרא אינה לאסור השכיבה בקירוב בשר כשיהיו שניהם וקרא אסמכתא בעלמא משום חשש ביאה שהכל מודים בזה כדתנן (קידושין דף פ':) הגדילו זו ישנה בכסותה וזה ישן בכסותו ואילו היה מחלוקת של רבי פדת בשל תורה במדרש הרב של לא תקרבו היאך אמרו מקיש אשה נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף נדה כו' והלא ענין הקריבה בכל העריות כתיב אל כל שאר בשרו לא תקרבו ובנדה כתיב מפורש לא תקרב ואיננו כתוב באשת איש, וכן הביאו שם (שבת דף י"ג) לאיסור מימרא דעולא שאמר כל קריבה אסור משום לך לך אמרינן נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב, א"כ כל הדברים אינן לאיסור מן הלאו הזה של לא תקרב. ובגמרא ע"ז עוד (דף י"ז) כשהזכירו מדרש הכתוב הרחק מעליה דרכך זו

המינות כו' ואל תקרב אל פתח ביתה זו זונה וכמה אמר רב חסדא ארבע אמות. ואמרו על זה ופליגא דר' פדת וכו' כי הזונה אצלם הנבעלת ממי שאין קדושין תופסין לו בה כגון העריות ולא הוזהרנו עליהם לדעת ר' פדת בהרחקה זו, וכן מאמרם בשבת (דף י"ג) בתלמיד שאמרה אשתו לאליהו שהיה ישן עמה בקירוב בשר ולא עלתה דעתו לדבר אחר ואמר לה ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה שהרי אמרה תורה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב מפני שעבר על הגזירה של דבריהם נענש ופורץ גדר ישכנו נחש, ואם היה עובר בלאו מן התורה היה אומר ברוך המקום שהרגו שעבר על דברי תורה ואין זה נקרא משוא פנים לתורה כי הוא הגדר והסייג הנעשין לדבריהם כאמרם (ברכות כ') ולא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת והם דקדקו על עצמן עד כזית ועד כביצה כלומר שהם נושאים פנים לתורה ואני אשא להם פנים. והנה זה היה ישן עם הנדה במטה בסינר לבדו מפסיק בינו לבינה והיה בהם קצת קירוב בשר וחיבוק ונשוק ולא מצאו באיסורו אלא משוא פנים לתורה. וראיתי לרב בחבורו הגדול שכתב בספר המדע בלאו הזה שלא לקרב לעריות בדברים המבי אים לידי גלוי ערוה כגון חבוק ונשוק ורמיזה וקפיצה שנאמר לא תקרבו לגלות ערוה מפי השמועה למדו שזו אזהרה לקריבה המביאה לידי גלוי ערוה הוסיף שם רמיזה וקפיצה שיהיו בכלל הלאו הזה ואם כן אף עליהם הוא לוקה, הגיעתהו ברייתא אחרת שהיא שנויה באבות דרבי נתן ועשו סייג לתורה עשה סייג לדבריך כדרך שעשה הקב"ה סייג לדבריו ואדם הראשון עשה סייג לדבריו ואף איוב ואף חכמים ונביאים עשו סייג לדבריהם וקתני איזה סייג שעשתה תורה לדבריה שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים תלמוד לומר לא תקרב, ומזה הוסיף הרב רמיזה וקפיצה. והם באמת דברים בטלים שיהיה במדבר עם אשתו נדה שיחה יתירה לאו ומלקות מן התורה. ובאותה ברייתא שנו עוד יכול תישן עמו בבגדיה על המטה תלמוד לומר לא תקרב יכול תרחץ פניה ותכחול עיניה תלמוד לומר והדוה בנדתה כל ימים שבנדה תהא בנדוי מכאן אמרו כל המנוולת עצמה בימי נדתה רוח חכמים נוחה הימנה מעשה באדם אחד וכו'. וכל אלו אינן אלא אסמכתא והרחק מן העבירה. ובתלמוד העלו שהוא מותר ושם שנו עוד נאמר כאן לא תקרב לדבר המביא עבירה לא תקרב הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו שכך אמרו חכמים הרחק מחטא קל שמא יביאך לידי חטא חמור א"כ אינם אלא גדרים וסייגים להתרחק מן העבירות וסמכו אותם למקרא ושמא רצונם לומר בסייג שעשתה תורה לדבריה שתפשה לשון קריבה בעריות כדי שיהיו החכמים יכולים לעשות סייג בלשונה וישמעו ממנה הצדיקים הנושאים פנים לתורה כל קריבה שבעולם, וזה דרך

אגדה לא שיהיה עיקר הלאו, ובגמרת קדושין (דף פ"א:) במעשה של רב חנן בר רבא שנשק בת בתו קטנה והודיעוהו שהיתה מקודשת לומר שזה איסור באשת איש ולא אסרו עליו משום ערוה של שאר ואח"כ אמרו לו שהוא עובר על דברי שמואל שאמר אין משתמשין באשה כלל ואמר אנא כאידך דשמואל סבירא לי דאמר הכל לשם שמים מותר, ואילו היתה בקריבה לאו גמור מה"ת לא הותרה לחסידים ולחכמים העושים מעשיהם לשם שמים אבל הכל גדר וסייג ומותר בקרובות למי שמוחזק שאינו חשוד לעשות כיעור ונמנע עשאר הנשים, ובמסכת יבמות בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נ"ו) אמרו העראה זו הכנסת העטרה גמר ביאה גמר ביאה ממש מכאן ואילך אינה אלא נשיקה ופטור, ואמרו פטור ראיה שאין בו מלקות מן הלאו של קריבה, ושם הביאו העראה בחייבי לאוין למלקות מן המדות הנדרשות ולא חייבו אותו משום קריבה ואפילו בפחות מכאן, ואם תאמר שלא אסרה תורה קריבה אלא בעריות של חייבי כריתות והלא חייבי לאוין מהם נלמדים בגזירה שוה. והעולה מכל זה שלא נמנה ענין הקריבה לאו בפני עצמו אלא קריבה של גילוי ערוה אסר הכתוב, וכך אמרו עוד (יא) בסנהדרין בגמרא דבני מערבא כתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה אמר ר' יוסי בר בון היא בל תקרב היא בל תגלה:

מצוה שנה

כתב הרב והמצוה שנ"ה שנמנענו מלבעול בלא כתובה וקדושין והוא אמרו לא תהיה קדשה ושאר דברי הרב. והנה זה הלאו על כל פנים לאו שבמנין הוא וכבר היטיב הרב בפשטו באל תחלל את בתך להזנותה. אבל דברו בכתובה וקדושין אינו אמת שהכתובה אינה מן התורה כלל מצוה וקנין באשה, אבל אנחנו התנינו בענין הלאו הזה שתהיה המניעה בביאה אסורה שאין קדושין תופסין בהן, שכבר נתבאר בדבריהם שאין זונה בכל מקום בתורה בכהן ואתנן אלא באיסורי הביאה שאין בהם קדושין וכן הזכירו בכל לשון זנות שבא בתורה א"כ אל תחלל את בתך להזנותה יזהיר מזה לפי שהאב זכאי בבתו בקדושיה בכסף בשטר ובביאה ולמכרה לשפחות וזוכה גם בקנס אונס והמפתה אבל אין עליו למכרה למי שאין קדושין שלו תופסין בה, וכן לאו הקדשה כך הוא ואם היה הלאו לנקבה הנבעלת ולזכר הבועל היה אומר לא יהיה בכם קדשה וקדש ולכן דקדקו בספרי כפי משמעות הברייתא שהזכרנו בעיקר החמישי שהלאו הוא על אחרים שימנעו אותם על אבי הנערה בלאו דאל תחלל את בתך ועל בית דין בלאו דלא תזנה הארץ והם עצמם נכללים בו. ובעל התרגום באמרו בני ישראל ובנות ישראל ייחד בזה שלא נתערב עם העבדים שהיא גם כן ביאה שאין קדושין תופסין ואילו אמר לא יהיה

בך קדש וקדשה היו העבדים נכנסין בו שהן חייבין במצות זולתי המקומות שפירש בהן כמו שאמר בגונב נפש מאחיו מבני ישראל:

שכחת הלאוין

מצוה א

שנמנענו שלא ישכח ממנו אמונת האלהות, וענין המניעה הזאת שנצטוינו מצוה ראשונה בקבלת מלכות שמים, כלומר שנאמין שיש אלוה פועל כל הנמצאות מוציאן מאין מוחלט אל היש שהם עליו ואל היש שיחפוץ בו בכל זמן מן הזמנים. והוא שאמר יתברך ויתעלה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים שהיא מצוה באמונה כמו שכתוב, וביארנו אנחנו אותו בראיה מדבריהם ז"ל צוה אותנו בזאת האמונה שהיא יסוד התורה וכפל לנו מניעה בכפירה ממנה שהיא בטול כל אמת והוא אמרו השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים. ירצה בזה שלא נשכח עיקר האלהות ונכפור או נסתפק בו ונאמר שאין אלוה והעולם קדמון בעצמו או קדמון בסבה ועלה ולא ישתנה, ונתן הראיה במצוה ובמניעה הנזכרים יציאת מצרים שנעשה באותות מחודשים משנים התולדות מורים על אלוה קדמון חפץ ויכול ומחדש, שענין יציאת מצרים ליודעיו משתק כל כופר בחדוש ומקיים האמונה בידיעת האלוה והשגחתו ויכלתו בפרטים ובכללים כולם. וכפל המניעה הזאת ואמר יתעלה השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך לבלתי שמור מצותיו. וזהו ג"כ מניעה מלשכוח האמונה באלהות ושיכפור מפני זה בתורה ובמצות אמר ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים, ונתן ראיה עוד בזה מן האותות והמופתים הנעשים לנו במדבר שהם מאתו יתעלה אמר המוליכך במדבר וגו' כי מהם יתברר לנו כי כל הטובות בארץ ובזולתם הם מאתו יתעלה לא בכחנו ועוצם ידינו. אבל והיה אם שכח תשכח את ה' אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים התראה גם בע"א והנה נתבאר זה. וזאת המניעה מפסוק השמר לך פן תשכח את ה' זכרה בעל הלכות גדולות:

מצוה ב

שנמנענו שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו אבל יהיה עינינו ולבנו שם כל הימים. והוא אמרו יתעלה השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב וגו'. והכונה בזאת גדולה מאד שאם היו דברי תורה באים אצלנו מפי הנביא עליו השלום בלבד אע"פ שנתאמת אצלנו ענין נבואתו באותות ומופתים אם

יקום בקרבנו נביא או חולם חלום בזמן מן הזמנים ויצונו בשום דבר הפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת תהיה התורה נצוחה על יד השני או יכנס בלבנו ספק על זה, אבל כשהגיענו ביאור התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו רואות אין שם אמצעי נכחיש כל חולק וכל מספק לא יועילהו אות ולא יצילהו מידינו מופת, שאנחנו היודעים ועדים בשקרותו ובפחזותו, זה הוא שנאמר במעמד ההוא וגם בך יאמינו לעולם, והוא הענין הבא בפרשת כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום וגו', וכבר ביאר הרב זה בספר המדע, והוא יסוד גדול בתורה והוא המניעה הבאה לנו בפסוק פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך והזהיר פן יסורו מן הלב מהודיעם לבנים ולבני בנים לדורות עולם, ואל תטעה בזה מפני דרשם בפירקא קמא דקידושין (דף ל') לבניך ולבני בניך בלימוד התורה לבני בנים, כי לימוד אמונת התורה הוא הלימוד בתורה, אבל נתבונן ונקח ראיה מדבריהם כי היא מצוה עולמית ועם כל הדורות ידבר בלא ישכחו ענין המעמד ההוא שהיה לכל אדם למראית עיניהם ושמיעת אזניהם ושיעתיקו זה מדור לדור לעולם. וזאת המצוה זכרה בעל הלכות גדולות ג"כ והרב שכחה:

מצוה ג

שנמנענו שלא לשנות סדר הנחת הכלים במקדש כשולחן והמנורה והמזבחות. והוא אמרו יתעלה ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ובא הפירוש המקובל שהיא אזהרה למה שצוה בענין סדור המקדש. אמרו במכילתא ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו למה נאמר לפי שהוא אומר ושמת את השלחן אם שינן עובר בלא תעשה נאמר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו רבי מאיר אומר לעשות דברי תורה עליך חובה, ובגמרא שבת (דף י"ח) דורשין אותו בית שמאי לשביתת כלים ובית הלל לית להו והלכה היא כתנא קמא דמכילתא:

מצוה ד

שנמנענו מלשחוט הקדשים על מנת לאכול בשרם או לזרוק דמם ולהקטיר חלבם חוץ למקומם וחוץ לזמנם, וכן השוחט חטאת בדרום עובר בלאו והוא אמרו יתעלה ויתברך לא תזבח לה' אלהיך שור או שה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת ה' אלהיך הוא, שפירושו לא תזבח לה' אלהיך קרבן אשר יהיה בו מום או כל דבר רע, והוא השוחט ואומר על מנת לאכול ולזרוק חוץ למקומו ולזמנו שזה דיבור רע הוא אצל התורה שכבר פסלה בו הקרבן. וכבר נמנענו מזה בעשה ממה שדרשו בספרא ביום קרבנו יאכל אין לי אלא אכילתו ליום אחד מנין אף תחילת זביחתו לא תהא אלא על מנת להאכל ביום אחד ת"ל וכי תזבחו זבח תודה לה' לרצונכם תזבחוהו ביום ההוא יאכל שאין ת"ל אלא אם

אינו ענין לאכילה תנהו ענין לזביחה שאף תחלת זביחתו לא תהא אלא על מנת להאכל לשני ימים. והיה לרב ראוי למנות זה עשה לפי שיטתו אבל אנו לא נמנה רק המניעה, וכן נתרבו במניעה הזאת כל הפסולין בקרבנות כגון רובע ונרבע וכלאים וטרפה וכיוצא בהם. ולשון ספרי מנין לקדשים ששחטן חוץ למקומם וחוץ לזמנם שעובר בלאו ת"ל דבר, שתלוי בדבור, מנין לרובע ונרבע ומוקצה ונעבד ת"ל תועבת, מנין לאתנן ומחיר כלאים וטרפה ויוצא דופן ת"ל כי תועבת. ושם אמרו חכמים אומרים אף השוחט חטאת בדרום עובר בלאו. וראוי לנו שנמנה מניעה אחת שלא לשחוט בעלי מומים והוא אמרו יתעלה לא תזבח לה' אלהיך שור או שה אשר יהיה בו מום, ומניעה אחרת שלא נשחוט שום קרבן פסול שנאמר לא תזבח כל דבר רע, ושנו בתוספתא באחרון של מכות באלו הן הלוקין המקדיש בעל מום למזבח עובר משום חמשה לאוין משום בל תקדיש בל תשחוט בל תזרוק דמו ובל תקטיר חלבו ובל תקטיר מקצתו הקדישו ולא שחטו אינו חייב אלא אחת הקדישו ושחטו וזרק דמו חייב על כל אחת ואחת המקדיש רובע ונרבע מוקצה ונעבד עובר משום שמות הללו והרי הן כבעלי מומין שקדם מומן להקדשן ואין יוצאין לחולין אלא על מום קבוע בלבד. נלמוד מדבריהם שאלו כלן עובר עליהן בכל השמות שעובר על בעלי מומין אלא שאין נפדין כבעלי מומין להוציא אותם לחולין, ושם שנו עוד הממיר במוקדשים והגוזז והעובד במוקדשין או ששחטן חוץ לזמנן או ששחטן חוץ למקומן עובר בלא תעשה, לימדו אותנו שהן לוקין כמו שהזכרנו, וכבר בא בזה מחלוקת שם שר' אלעזר מוציא המניעה הזאת ממקום אחר כמו שאמר בשני של זבחים (כ"ט:) ור' אלעזר לא יחשב מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדרבי ינאי דא"ר ינאי מנין למחשב בקדשים שלוקה שנאמר לא יחשב לא יחשוב, ומ"מ המניעות בהן ראויות להמנות, אבל אצל הרב יהיה זה לאו שבכללות לפי שכלל אלה הפסולין עם בעל מום לא ימנה הוא אלא הלאו במניעה אחת וכתב הבעל מום שהוא פרט בו:

מצוה ה

שנמנענו מלאכול מן הקדשים ששחטן על מנת לאכלן או להקריבן חוץ למקומן כשם שנמנענו מלאכול נשחטין על מנת לאכלן חוץ לזמנם שנקרא פגול בלשון חכמים, ויש בהן הפרש שהנשחטין בתנאי חוץ לזמנם חייבים עליו כרת והנשחטין חוץ למקומן אין בו כרת אבל יש בו מלקות, ולא בא מזאת המניעה בתורה דבר מפורש כשם שלא נתפרש בה גם כן הפגול לחוץ לזמנן, אבל באתנו הקבלה שזה שאמר יתעלה ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה מדבר במחשב בשעת שחיטה לאכול או להקטיר חוץ לזמנן והנאמר עוד המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה הוא אזהרה לפסול

המחשבה בחוץ למקומו והוא שקראו הכתוב כאן פגול, ובאמרו והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ולא אמר האוכלת מהם לימד שלא תשא העונש הזה אלא הנפש האוכלת האחד משני אלו הנמנעים והוא חוץ לזמנו והוא נלמד מן הנותר שהעון הזה הוא בכרת, ונתפרש כל זה בשני של זבחים (דף כ"ח:) אלא אמר רבא כולהו מקרא אריכא אתיין ואם האכל יאכל בשתי אכילות הכתוב מדבר אחת אכילת אדם ואחת אכילת מזבח ביום השלישי זה חוץ לזמנו פגול זה חוץ למקומו מלמד שמצטרפין זה עם זה והנפש האוכלת ממנו אחד ולא שנים ואיזה זה חוץ לזמנו דגמר עון עון מנותר דדמי ליה. והכתוב הבא באכילת נותר הוא מבואר בכרת והוא שנאמר בפרשת קדושים תהיו ואוכליו עונו ישא כי את קדש ה' חלל ונכרתה זה כרת לאוכל נותר עצמו הוא ונלמד בגזירה שוה שבנותר הכתוב מדבר ממה שאמר יתעלה ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא וממנו תצא אזהרה לאכילה שלו למלקות אבל פגול עצמו במחשבת חוץ לזמנו כרת ואזהרה באכילה תצא מגזירה שוה מן הנותר כי המדרש מכל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו אין לוקין עליו לפי שהוא לאו שבכללות כמו שהוזכר בפסחים והוא מאותו המין שאין לוקין עליו כמו שביארנו בעיקר התשיעי. וכן שנו בראשון של פסחים (דף ט"ז:) ונשא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה, ופירוש פגול בכאן הוא מחשבת חוץ למקומו שקראו הכתוב פגול כפי המדרש, ופירוש נותר הוא הנותר במחשבה כלומר מחשב בחוץ לזמנו שבו נאמר לא ירצה שניהם בכתוב הזה לפסלן ושניהם הוקשו לענין איסור אכילתן אלא שמיעט הכתוב הכרת מן האחר באמרו ממנו, והראיה על היות מחשבת חוץ למקומו מן המניעות שלוקין עליהם באכילתם כמו שלוקין על הנותר ועל הפגול אמרם ז"ל שהוא לוקה בהקרבתם משום בל תשחט ובל תזרוק את דמו ובל תקטיר את חלבו כמו שביארנו במצות שהקדמנו לזאת. הנה כבר עשו מחשבת חוץ למקומו כמחשבת חוץ לזמנו למלקות בהקרבה ועשו מדרש שניהם תורה וא"כ לוקין על אכילתו של זה כמו שלוקין על זה ששניהם הוקשו ושניהם קראם הכתוב פגול ואמר יהיה שמצטרפין זה עם זה בין לפסול מחשבה בין למלקות באכילתן שלא מיעט הכתוב ממנו אחד ולא שנים אלא מן הכרת בלבד, וכבר שנינו באלו הן הלוקין (מכות י"ג) האוכל חלב ודם ונותר ופגול אע"פ שהם מדרשות ולא כפקפוקי הרב בעיקר השני. ואומר אני שהפגול שהזכירו כאן במשנה הזו כולל את שניהם שהרי קראן הכתוב פגול ובלשון חכמים נמי שניהם פגול שמן:

מצוה ו

שנמנע מלאכול הצפור ששחטו אותו לטהרת המצורע, למדו זה בעלי הקבלה מריבוי המקרא אמרו בפרק שלישי של קידושין (דף נ"ז) כל צפור טהורה תאכלו לרבות את המשולחת וזה אשר לא תאכלו מהם לרבות את השחוטה. ואמנם איסורה מן התורה הוא ואוסרת במה שהוא כמו ששנינו באחרון של ע"ז (דף ע"ד) ואלו דברים אסורים ואיסורן בכל שהוא צפורי מצורע ושער נזיר ואם היה איסורן מדבריהם לא היו אוסרות בכל שהן לפי שאין דבר מדברי סופרים אוסר בכל שהוא אלא בדבר שיש לו מתירין כמו שמפורש בראשון של ביצה (דף ג':) חוץ מאיסורי ע"ז שהחמירו בהן בכל ענין ויש להם עיקר מן התורה ומפורש בפרק בתרא של שחיטת חולין (דף ק"מ) שדורש כל צפור טהורה תאכלו מכלל דאיכא אסורה ומאי נינהו שחוטה דמצורע והקשינו מסיפיה דקרא נפקא וזה אשר לא תאכלו מהם לרבות שחוטת מצורע ומתרץ לעבור עליה בעשה ולא תעשה וכו' ומכל הדברים נלמוד שהיא בלאו מה"ת, וכן מוכיח עוד בפ"ק דבכורות (ט':) אמרו בערלה וכלאי הכרם ושור הנסקל ועגלה ערופה וצפור מצורע ופטר חמור ושער נזיר ר"ש אומר כולן אינן מטמאין טומאת אוכלין לפי שאינו אוכל שראוי להאכילו לאחרים ואם היה איסורו בין לעצמו בין לאחרים מדבריהם טעמא הוא טומאת אוכלין מן התורה ולא גזרו בדבר להקל עליו אלא להחמיר עליו. וכ"כ הרב בחבורו הגדול בפרק י"א מהלכות טומאת צרעת האוכל כזית מן הצפור השחוטה עובר על עשה ועל לא תעשה שנאמר וזה אשר לא תאכלו מהם מפי השמועה למדו שזה לרבות הצפור השחוטה, וא"כ ראוי לנו למנות המניעה בחשבון שס"ה לאוין. ואמנם הרב מפני שלא ימנה בלאו הכללות אלא אחד לא זכרה בחשבונו במאמר הזה שהרי היא באה בלאו אחד עם עופות טמאים. וראיתי לו עוד שלא חייב באכילתה מלקות ולא זכרה בכלל הלוקין בהלכות סנהדרין, ואפילו אם חשב אותו לאו שבכללות למה לא ילקה עליה בפני עצמה והוא ז"ל מחייב בכל לאו שבכללות אחת וכיון שהוא מודה במדרשם שהוא תורה ומפי השמועה למדו אותה היה ראוי להלקות עליה כמו שנהג גם הוא במצות אחרות לחייב בהן מלקות וכרת מדין הגזירה שוה ושאר המדות כשבא בתלמוד שהוא מן התורה. ובזה המקום ראיתי לדבר עוד בעגלה ערופה ושער נזיר ופטר חמור שהם ג"כ מדרשים אלא שאינם באים בלשון לאו אמרו בעגלה ערופה כפרה כתיב בה כקדשים ובשער נזיר אמרו קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו גידולו קדוש ובפטר חמור למדו גזירה שוה מעגלה ערופה ואלו אם נאמר שימנו בשס"ה מצות לא תעשה לא הוזכר בהן לאו ואם אינן באות ג"כ בחשבון רמ"ח מצות עשה היאך נוציא אותן מחשבון מה שנצטוינו והן מן התורה ועל

כל פנים יכנסו בכלל תורה צוה לנו משה, אבל הנכון שנאמר בשער נזיר שימנה בכלל עשה שאמר יתעלה קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו וכיון שבא הפירוש שיהיה גדולו קדוש ולא נהנה בו אם כן הוא לאו מכלל עשה. אבל עגלה ערופה שכתב בה כפרה כקדשים תהיה מניעה כמותם ופטר חמור הנלמד בגזירה שוה יהיה ג"כ מניעה נמנית לעצמה כמו שנמנה ערל שאכל תרומה מן המניעות והיא נמנה מצות לא תעשה אחת ולוקה והיא באה מן הפסח בג"ש כמו שהזכיר הרב במצוה קל"ו ולא בא באוכל פגול לאו ולא כרת מבואר ונלמד בו בג"ש ולוקין עליו:

מצוה ז

שנמנעו הלוים שירימו מן המעשר הנתן להם תרומת מעשר מן הרע שבו אבל ירימו ביפה או בשוה. והוא אמרו יתעלה ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו. וזו מניעה יזהיר השמרו להם שלא תשאו חטא על המעשר ובמה לא תשאו עליו חטא כאשר תרימו חלבו ממנו וזה דומה למה שנאמר בכתוב אחר ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא שהוא מניעה לכהן טמא שישמר ולא יאכל תרומה טהורה כמו שבא בגמרא סנהדרין (דף פ"ג) וביארו הרב במצוה קל"ז. וכן הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא מניעה להשמר בתוכחות שלא ישאו עליו חטא כאשר ביאר הרב במצוה ש"ג, וכבר ראינו מן המפרשים שיחשבו שהוא שלילות יאמר ולא תהיו נושאים עליו חטא אם תרימו חלבו והכוונה ללמד שאם לא תרימו החלב יהיה לכם חטא ואיננו לאו, וכן כתב הרב במצות עשה קכ"ט שהוא שלילות שהם כשיוציאוהו מן הרע יאשמו וזה ענינו כענין לאו הבא מכלל עשה שאינו נמנה עם הלאוין. ואני תמה שהלאו על כל פנים הוא להמנות לאו או עשה אחרי שנצטוינו להוציא מן היפה או נמנענו להוציא מן הרע, אבל הנכון הוא מה שאמרנו ולשון ספרי ולא תשאו עליו חטא מנין אתה אומר שאם הפרשתם אותו שלא מן המובחר שאתם נושאים עליו עון תלמוד לומר ולא תשאו עליו חטא אין לי אלא בן לוי בן ישראל שנטל רשות מלוי מנין ת"ל ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו למה נאמר לפי שהוא אומר והרימותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר אין לי אלא תרומה טהורה תרומה טמאה מנין תלמוד לומר בהרימכם את חלבו ממנו. דרשו מזה הפסוק שיהיה חטא הלוים אם יפרישו מן הרע על היפה, ורבו ממנו אפילו בתרומה טמאה שאינה ראויה לכהן לפי שהיה מספיק שיאמר ולא תשאו עליו חטא בלבד כי הוא נקשר למה שהקדים מכל מתנותיכם תרימו את תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו ואמרת אליהם בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב ולא תשאו עליו חטא כלומר ולא תגרמו לכם חטא על זה והחזיר

בהרימכם את חלבו ללמד כי בכל המעשרות ואפילו בתרומת מעשר הטמאה נמנענו מזה, הנה בכאן הזהיר התורה תרומת מעשר מן הרע בלאו ובנשיאות חטא והזהיר מי שאינו תורם אותה כלל ואוכל מעשר ראשון הטבול לה בלאו ומיתה והוא שאמר יתעלה ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו שהוא אזהרה לאוכל טבל הטבול לתרומת מעשר כמו שנאמר בטבל של תרומה גדולה ג"כ ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', וכמו שמפורש בסנהדרין (דף פ"ג) וביאר הרב במצוה קנ"ד:

מצוה ח

שנמנענו שלא לקבל שקלים מן הנכרים ולא לצרף אותם עמנו בקרבנות הצבור כגון התמיד והמוספין וזולתם. והוא אמרו יתעלה ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם, ומקרא מחוייב הדרשא שהיה די באמרו ומיד בן נכר לא תקריבו אלה כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם ולפיכך באנו הפירוש המקובל כי לחם אלהיכם רומז לתמיד שנאמר בו את קרבני לחמי יאמר ומיד בן נכר לא תקריבו לחם אלהיכם כלומר ולא תקריבו אלה כי משחתם בהם מום בם ואמר לכם ללמד שאם נקבל מהם שקלים יפסלו התמידין ולא ירצו לנו מפני שחלקם פסל את הכל, ולשון ספרא מנין שאין מקבלים שקלים מן הנכרים תלמוד לומר ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה אין לי אלא תמידין שהן קרויין לחם שנאמר את קרבני לחמי לאשי שאר כל קרבנות הצבור מנין ת"ל מכל אלה, וגם זו מניעה תמנה בכלל מצות ל"ת:

מצוה ט

שנמנענו שלא לקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות, והוא שיהיו העדים רואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון אחר רחוק מן הראשון שאין העומדים בחלונות יכולין לראות זה את זה אבל כלם רואין בבעל העבירה. והוא אמרו יתעלה על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד, ואמרו בעלי הקבלה מאי לא יומת על פי עד אחד אילימא עד אחד ממש מרישא שמעינן לה ע"פ שנים עדים יומת המת אלא מאי אחד אחד אחד, תנ"ה לא יומת ע"פ עד אחד להביא שנים שרואין אותו זה מחלון זה וזה מחלון זה ואין רואין זה את זה שאינן מצטרפין. וכבר נתבאר זה בפ' כיצד העדים (מכות דף ו':):

מצוה י

שנמנע הירא ורך הלבב מבוא במלחמה שהוא לא יוכל בטבעו לעמוד בקשרי המלחמה וסבול המכות והחרב וינוס ויהיה תחלת מפלה לעם. והוא אמרו יתעלה ולא ימס את

לבב אחיו כלבבו. וזה כתבו בעל הלכות גדולות וא"כ יהיה פעל קל יוצא, או שבא כדרך ולא יאכל את בשרו:

מצוה יא

שנמנענו בצאתנו מחנה על האויבים מכל דבר רע כגון שפיכות דמים וזולתו מן העבירה הגורמת סילוק השכינה מן המחנה והוא אמרו יתעלה כי תצא מחנה על אויביך ונשמרת מכל דבר רע. ובספרי יכול בטומאות ובטהרות ובמעשרות הכתוב מדבר ת"ל ערות אין לי אלא ערוה מנין לע"ז ושפיכות דמים תלמוד לומר ונשמרת מכל דבר רע אי ונשמרת יכול בטומאות וטהרות תלמוד לומר ערות מה ערוה מיוחדת מעשה שגלו עליו כנענים ומסלק השכינה וכו' כשהוא אומר דבר אף על לשון הרע. וענין המצוה הזאת שנמנעו במחנה מן העבירות האלה הגורמות סילוק השכינה והזהירנו יתעלה בלאו הזה שלא יגרום סילוק שכינתו מעלינו במחנה שיהיה העובר בהן מפיל ישראל בחרב ומחלל את ה' ומיקר ע"ז שלהם בעיני האויבים והוא אמרו יתעלה כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויביך בידיך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, אזהרה שנשתמר שלא יראה בנו ערות דבר, הנה בכאן שני לאוין בענין אחד לחזוק, ואם הוא טעם לומר ונשמרת מכל דבר רע לאו מונע אותנו מאלו העבירות במחנה. ואל תשתבש ותאמר כי מאחר שאין הלאו הזה מונע אותנו רק מעבירות מנועות אינו בא במנין, שזה אינו לאו שיכפל בכל מקום לחזוק בלבד אבל נתיחד לו מקום לעבור עליו בשני לאוין במקום ההוא. וזה כגון הנאמר במסיג גבול שהוא מונע מפועל אסור שהוא עובר בלא תגזול ונתייחד בגבולים בארץ לאו אחר לעבור בשני לאוין וכלם באים בחשבון המצות. וכן זה שהזהירם ה' ית' להשתמר במחנה מכל דבר רע הגורם סילוק השכינה מוסף על אזהרתנו בכל מקום באמת ראוי להמנות, ואפשר שיכלול בו גם ההרהור שמא יבא לידי קרי ויטמא המחנה ויתפרד משם כמו שאומר בגמרא (ע"ז דף כ' ע"ב) ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה, וברביעי של כתובות (דף מ"ו) כשהם חוקרים אזהרה למוציא שם רע על אשתו מנין אמרו רבי אלעזר אומר מלא תלך רכיל רבי נתן אומר מונשמרת מכל דבר רע ור' אלעזר מאי טעמא לא אמר מהאי קרא ההוא מיבעי ליה שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה, שזה אצלם אזהרה ומניעה. אבל העיקר הוא שאזהרה הזאת אע"פ שהם מזהירים בה בכ"מ לתוכחת לא נאמרה בתורה אלא במחנה שגם היא גורמת הפסד המחנה, אבל בטומאת שרץ והמת ובמעשרות אמרו שאינן באזהרה הזאת לפי שאינן גורמות סלוק השכינה. ובעל ההלכות נזכר במצוה הזו ומנה ולא יראה בך ערות דבר:

מצוה יב

שנמנענו בהנחילנו הבנים מהעביר הבכורה מן הבן הגדול אל יתר אחיו אבל ננחיל אותו פי שנים כמשפט הבכורה, והוא אמרו יתעלה לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים. ובגמרא יש נוחלין (דף ק"ל) אמרו לא יוכל לבכר את בן האהובה מה תלמוד לומר לפי שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה יכול אף זה כן תלמוד לומר לא יוכל לבכר. ולא תחשוב שלא יהיה זה מניעה אלא שהוא דין מדיני הנחלות שילמדנו הכתוב שאין האב יכול להעביר הירושה ממנו ועל כרחו יירש פי שנים, אבל באמת מניעה הוא שאם אמר האב במותו איש פלוני בני בכור לא יירש פי שנים או שאמר יקח הפשוט עם הבכור בשוה עבר על הלאו הזה, ואפי' באומר יירש פלוני בני נכסי, דן רבי יוחנן בן ברוקא והלכה כמותו שיתקיימו דבריו במקום שאין בכור ויתבטלו במקום הבכור, ומפני מניעתו שמנעתו התורה מעשות כן דנו בו כמתנה על מה שכתוב בתורה שלא יתקיימו דבריו ומ"מ עבר אהרמנא דרחמנא, ומכ"ש אם אמר עליו שאינו בכור בבניו להפסיד ממנו הבכורה והורשנוהו אחריו כאחד מהם על פיו שכבר עבר על הלאו הזה שנעשתה מחשבתו הרעה. ולשון ספרי לא יוכל לבכר מלמד שאינו רשאי לבכר יכול לא יבכר ואם בכר יהא מבוכר ת"ל לא יוכל לבכר הא אם בכר אינו מבוכר, כי כשלא אמר הכתוב לא יבכר ואמר לא יוכל לבכר למד שאינו ראוי ושאינו יכול לדבר כן, וכן כל המקומות שבא בהן בתורה לא יוכל לעשות, כלם לשון מניעה ואיסור הן, ואונקלוס תרגם בכולם לית לך רשו וכן בזה והוא לשון לא יעשה כן. והנראה שיש בזה עוד מצות עשה שאמר יתעלה כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים וגם זו מצוה שהוא חייב להכירו ולתת לו פי שנים. והנה המעביר בכורה מן הגדול עובר בעשה ולא תעשה ושתיהם שכחן הרב, ואמנם אמר בדין הנחלות שהיות הבכור יורש פי שנים הוא מכלל דין הנחלות ואם יש בו מצות עשה מיוחד לו ואיננו כן בשאר האחים ובודאי נמנה הוא לעצמו, ולא תחשוב שיהיה זה לאו הבא מכלל עשה בלבד אבל הוא מצוה להנחיל לו וכן שיודיע אותנו מי הוא הבכור ויצוה עליו בבכורה, ואמנם שתתקיים המצוה בשתיקתו אם נודע בבכורה. ונראה שבעל הלכות גדולות נזכר בזו המצוה שאמר בפרשיות המשלימות לו מצות עשה, פרשת נחלות ופרשת משפט הבכורה:

מצוה יג

שנמנענו מלחמול על נפש הרוצח המזיד. והוא אמרו יתעלה ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת ולא תחוס עינך עליו ובערת דם הנקי מישראל וטוב לך. ועניין המצוה הזאת

שנצטוינו בכל מחוייבי בית דין במצות עשה לקיים בכל אחד מהם את דינו, ובמרובי התקלות הוזהרנו גם במצות לא תעשה לבערם, כמו הלאו הבא במכשפה מפני שהיא רבת המהומה יתפתו לה חסרי הדעת ויחמלו עליה מאוד, וברוצח ג"כ לפרץ הגדול הבא מזה, ולשון ספרי שמא תאמרו הואיל ונהרג זה למה אנו באין לחוב בדמו של זה ת"ל ולא תחוס עינך עליו, והנה ראוי לנו להביא זה בחשבון המצות כנאמר במסית ומדיח ובמחזקת במבושיו ג"כ לא תחוס עינך:

מצוה יד

שנמנע החולץ ליבמתו שלא יבא עליה ולא ישאנה אחרי הפרדה ממנו בחליצה, ואין הענין שיחזור עליה איסור אשת אח כיון שעברה מהם מצות היבום, שאם כן יהיה מחוייב עליה כרת כחיוב אשת אח שלא במקום יבום, אבל צוה יתעלה באשת אח שאין לו בנים מצות יבום או מצות חליצה וגזר בהם שאם יעשו החליצה לא יזדווגו עוד והוא מחייבי הלאוין, והוא אמר ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו, ובא הפירוש מבעלי הקבלה כיון שלא בנה שוב לא יבנה, ובפירוש אמרו בפרק רבן גמליאל (יבמות דף נ') נתן גט וחלץ אין אחר חליצה כלום אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי רבי עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין אבל חכמים אומרים יש אחר חליצה כלום, למד שהיבמה לאחר חליצה היא אצלו מחייבי לאוין, וכבר נתבארו דיני מצוה זו שם בפרק הנזכר ובמקומות רבות ביבמות:

מצוה טו

שנמנע האיש שזינתה אשתו תחתיו מלבוא עליה עוד, והוא אמרו יתעלה לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה כי תועבה היא לפני ה'. ואין האשה המגורשת נקראת הוטמאה בנישואיה לאחר, אבל למדונו מפי השמועה כי אחרי אשר הוטמאה הוא לרבות סוטה שנטמאה, שהענין הוא לומר שמנע יתעלה שלא יוכל הבעל המגרש אחרי היותה לאיש אחר לשוב לקחתה ולא אחרי אשר הוטמאה בעודה אשתו בהיותה עמו שזינתה תחתיו כי תועבה היא לפניו יתברך ויתעלה, ובפ"ק מיבמות (דף י"א:) אמרו דתניא רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי אליעזר המחזיר גרושתו מן הנישואין אסורה, מן האירוסין מותרת שנאמר אחרי אשר הוטמאה, וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו אסורה אלא מה אני מקיים אחרי אשר הוטמאה לרבות סוטה שנסתרה ופירשו מאי ונסתרה נבעלה ואמאי קרי ליה נסתרה לישנא מעליא והקשו ושאלו נבעלה בהדיא כתיבא בה טומאה ונסתרה והיא נטמאה והשיבו למיקם עלה בלאו ובגמרא דבני מערבא אמרו דר"ע אמר הבא על סוטתו הולד ממזר המחזיר גרושתו הולד ממזר, וזה

ממה שידוע דלר' עקיבא יש ממזר בחייבי לאוין ונתבאר שזה מן הלאוין הוא. אבל הרב מדעתו בלאו שבכללות לא ימנה זה:

מצוה טז

שנמנענו שלא יחר בעינינו בשלחנו העבדים חפשים בשנה השביעית ולא נחשוב שלוחם הפסד ומיעוט בעשרנו וכבודנו, ושלחנו אותם ע"פ ב"ד שכפו אותנו על זה או מעצמנו מפני דבר אחר לא ברצון נפשנו נעבור בלאו, אבל יהיה לנו חפץ ורצון בענין לקיים מצות מי ששלח אותנו חפשים מיד אדונים קשים יתברך שמו ויתעלה, ונחשב זה ריוח לנו שהוא יברכנו בעבור זה ויתן לנו עבדים ועושר ונכסים וכבוד, והוא אמרו יתעלה לא יקשה בעינך בשלחך אותו חפשי, כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך ה' אלהיך בכל אשר תעשה. וזה הלאו זכרו בעל הלכות גדולות:

מצוה יז

שנמנענו גם כן שלא יחר לנו בתתנו צדקה לעניים ולא נתן אותה אליהם בעין רעה ונחשוב אותה מיעוט לנו, אבל יהיה זה בעינינו שכר ותועלת ותוספת בממוננו, לפי שהוא יתברך ישלם לנו הכל בכמה כפלים. והוא אמרו יתעלה נתן תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך. וזה ג"כ זכרו בעל הלכות גדולות:

סיום

מצוה א

וזה אשר ראינו לכתוב בענין חשבון המצות אשר נתעוררו בו בעל ההלכות והרב וזולתם מגאוני הדורות. וכתבנו במחלוקותיהן כפי הנראה אלינו במיעוט הפנאי ורוב הטרדות ובצוק העתים. ובאמת שחשבון המצות הוא דבר אשר אני חושד בו את כלנו ומניח ביאור אמתתו במחשבתי למי שהניחו לו כל הספקות, נאמר בו אנחנו החסרים מה שאמרו השלמים בכל חכמה, אליהו עתיד לפרש פרשה זו. ואף גם זאת אם יאריך השם ימינו וינעים שני זקונינו וירווח עקת זמננו נוסיף עוד ביאור באשר חסמנו פינו מהתחיל בביאורו:

מצוה ב

ואתה אם תבין כל מה שכתבנו בדיני מצות עשה תראה שסלקנו מחשבונו של הרב מצות ה', ז', פ"ה, צ"ה, ומן צ"ו עד ק"ח י"ג דיני טומאות, ומצות קמ"ב, קמ"ט, ק"נ, קנ"א, קנ"ב, קצ"ח, רכ"ז, רכ"ח, רכ"ט, כולם כ"ו. ויבואו במקומן שש עשרה *) מצות שכתבנו

ששכחן הרב, ושער נזיר, ועשית ארון וכפורת, ונדרי גבוה ונדרי ביטוי הן שתים, וקידוש החודש ועיבור שנה נעשה אותם שתים כדעת בעל ההלכות, וכן מפיל שן עבדו מצוה בפני עצמה, ושני תמידין וקטרת בקר וערב וקריאת שמע נמנים שתים שתים, שהן מצות אינן מעכבות זו את זו וזמנה של זו לא זמנה של זו, מצות הבכור שיכירנו ויתן לו פי שנים כדברי בעל ההלכות, והנה הם חמש ועשרים. ויש לי ענין מצוה מסתפק עלי, והוא שיראה לי שמצוה על המלך או על השופט ומי שהעם ברשותו להוציאם לצבא במלחמת רשות או מצוה להיות שואל באורים ותומים ועל פיהם יתנהג בענין, והוא אמרו יתעלה ולפי אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה, יצוה ביהושע שהוא המושל הראשון אשר הוא פקיד על העדה שישאל באורים ותומים ועל פי משפטם יוציאם ויביאם, וכן בכל השופטים והמלכים. וכן אמרו בגמ' ברכות (דף ג':) ובסנהדרין (דף ט"ו) כשהיה דוד המלך מצוה לכו ופשטו ידיכם בגדוד ששואלים באורים ותומים, ומזה אמרו אין נשאלין אלא למלך או לבית דין ולמי שהצבור תלוי בו שנאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד וגו', הוא זה מלך, וכל בני ישראל זה משוח מלחמה ומי שצורך הצבור תלוי בו, וכל העדה אלו בית דין, ומן הלשון הזה נראה שהיא צואה לדורות, ובשני של שבועות (דף ט"ו) אמר ושתי בצעין היו בהר המשחה עליונה לא קדשוה קדושה גמורה אלא עולי גולה קדשוה שלא במלך ושלא באורים ותומים ולא היו אוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני. והנה הרב בעצמו כתב בהקדמתו למצות כלשון הזה, וידוע שהמלחמות וכבוש הארצות לא יהיה אלא במלך ובעצת סנהדרין גדולה וכהן גדול כמו שאמר ולפני אלעזר הכהן יעמוד, וזו באמת מצוה לא עצה בלבד והיא לדורות. ובראשון של סנהדרין (דף י"ד) כשהיו חוקרים על מאמרם שאין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אמרו וכל העדה אלו סנהדרין ודילמא לסנהדרין הוא דקאמר רחמנא דלישאלו באורים ותומים ונשאר כן, ואם כן הדבר הרי לנו עשרים ושש מ"ע להשלים מנינו. ואם אינו כן נביא במקום זאת מצות עשה דשתויי יין שאסורים בהוראה בלאו הבא מכלל עשה כאשר חשבנו במצות ל"ת ע"ג להשלים הסכום, ואולי יהיה חשבון רמ"ח מצות עשה ובו נתפוש עד יבא ויורה צדק לנו:

מצוה ג

וכן אם תתן לבך למה שאמרנו במל"ת תדע כי סלקנו מן החשבון שכתב הרב ב' מצות בענין ע"א, ומצות כ"ח, נ"ח, ס"ט, ע"א, צ"ו, קמ"ב, קמ"ג, ק"נ, קנ"א, קנ"ב, קע"ז, קע"ח, קע"ט, ק"צ, קצ"א, קצ"ד, קצ"ח, קצ"ט, רצ"ד, ש"ח, שכ"א, שנ"ג, כולן ארבע ועשרים.

והנה הרב חיסר במאמר שבע מצות לא השלימן, והנה לתשלום שס"ה הלאוין אנחנו צריכין שלשים ואחת מניעות. נביא בתשלומין י"ז מצות לא תעשה שכתבנו משכחת הרב ונמנה הלאוין הבאים בעמוני ומואבי וביתום ואלמנה ונקי וצדיק שאור ודבש אתנן ומחיר נא ומבושל כל אחד לשתי מניעות כמו שביארנו בעיקר התשיעי, וכן נרבה בהן לא יבואו לראות כבלע את הקדש, ולא יעבוד עוד, ולא תחטיא את הארץ, ולא תזנה הארץ, ולא יחלל את מקדש אלהיו, ולא תטמא את אדמתך, ולא יהיה כקרח, וכן נביא במנין המניעה שנמנענו מליהנות בפטר חמור ובעגלה ערופה, והנה כולן אחת ושלשים מניעות משלימות שס"ה לא תעשה כפי העולה במחשבה הקרובה, עם החשד שיש לנו בענין דלא פקיעינן במנין, ואין לנו בשכל הקנוי בזה קנין, ולא בסתירת דברי הראשונים בנין:

מצוה ד

ועוד אחת מעט היא מכמה ספיקות מניעות שבאו בעמון ומואב ושעיר אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה ובבני עמון אל תצורם ואל תתגר בם ובשעיר אל תתגרו בם כי לא אתן לך מארצם עד מדרך כף רגל, הנה אלה שלש מניעות מפורשות בתורה לא הביאום בעלי חשבון המצות במספר. וראיתי לרב בעיקר השלישי שהן מצות לשעה ולא לדורות עד שעשאן על בעל ההלכות תימה וקושיא, אמר כשמנה לאוין שהיו לפי דעתו של הרב לשעה לא מנה אל תצר את מואב והמניעה שבאה בבני עמון אל תצורם ואל תתגר. ואני תמה על כולם שהרי כתוב אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה כי לא אתן לך מארצו ירושה כי לבני לוט נתתי את ער ירושה וכתיב כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר, והדבר ידוע שלא תקרא ירושה אלא הדבר הניתן לדורות כמו שאמר בארצנו כאשר עשה ישראל לארץ ירושתו. וכן הרב עצמו הביא מלשון מורשה קהלת יעקב שהיא לדורות. ולשון חכמים וירושה אין לה הפסק, וכן אמרו (מגילה דף י') מנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים לפי שהיא בית עולמים, ודרשו לענין מעשר הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר אין לה הפסק. ומאחר שהוא יתעלה ביאר טעם המניעה שמנענו ממלחמות אלו האומות מפני שנתן להם הארץ ירושה, א"כ המניעה ג"כ לדורות היא שלא נגזול נחלתן ואת אשר הוריש ה' אותם יירשו לעולם. וראיתי עוד אגדה בבראשית רבה וכן במדרש תהלים ובתנחומא שונין אותה, אמרו בשעה ששלח דוד את יואב לארם נהרים ולארם צובה פגע באדומיים ובקש לזנבן הוציאו לו איצטליות שלהן רב לכם סוב את ההר הזה פגע במואבים ובקש לזנבן הוציאו לו איצטליות שלהן אל תצר את מואב שלח יואב את המאורע, באותה שעה לא נהג דוד עצמו מלך אלא

עמד והעביר פורפירין מעליו ועטרה מעל ראשו נתעטף והלך לו אצל סנהדרין אמר להם רבותי לא באתי בכאן ללמוד אלא ללמד ואם אתם נותנים לי רשות אני מלמד שלחתי את יואב לארם נהרים ולארם צובה פגע באדומיים ובקש לזנבם הוציאו לו איצטליות שלהן רב לכם סוב את ההר הזה והלא הם פרצו את הגדר תחלה ויאסוף אליו בני עמון ועמלק, פגע במואבים ובקש לזנבן הוציאו לו איצטליות שלהן אל תצר את מואב ולא הם פרצו את הגדר תחלה שנאמר וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור ועתה לכה נא ארה לי, עד כאן אגדה. והנה הסנהדרין ואדוננו דוד לא אמרו ליואב שאין המצות ההן לדורות אלא באו בטענות שהם פרצו את הגדר תחלה. ומ"מ צריך עיון אם נסכים שנאמרו לדורות היאך אבדו זכותם בשביל שפרצו הגדר והרי לא נאמרו בתורה בתנאי, אלא מצות מוחלטות לדורות, ואפילו אם יש בהם התנאי הזה, על כל פנים ראויות הן להמנות שאינן מצות לשעה אלא לדורות היו נוהגות עד שיפרצו הם הגדר. והנראה אלי בטענה הזאת כי המניעה בתורה היתה לדורות שלא נערוך עמהם מלחמה לקחת מהם ארצם כי היא ניתנה להם ירושה עד עולם, אבל לזנב מהם הנחשלים לא נמנעו בתורה. אבל הם הוציאו כתובים הללו שהם בידם לראיות ושטרות שיש להם זכות בם, ואמרו ליואב הנה ארצנו אסורה לכם וגם מלחמתנו מנועה מכם, ואדוננו המלך דוד ע"ה הורה ולימד שאין הכונה בתורה אלא לאסור לקחת ארצם מהם ושזהו שאמר יתעלה למשה רבינו עליו השלום שלא נערוך עמהם מלחמה שהארץ נתונה להם ירושה ואין משה וישראל לסטים באים לשחת העולם ולא לזנב אומה מן האומות אלא לרשת נחלה אשר נתן ה' לאבותם, ואולי דרשו מלשון אל תתגר בם שלא אסר אלא שלא יריבו עמהם חנם שהמתחיל במריבה יקרא כן כמו יגרה מדון (משלי ט"ו:י"ח), אבל אם יתגרו בנו מותר לנו להנצל מהם כפי הראוי לנקמת מה שעשו עמנו רעה רק ארצם נשאיר להם שהיא נחלת ה' להם. והנה עתה שפרצו הם הגדר לא נמנענו לזנבן ולקחת נקמתנו מהם כמצוה הבאה במדין נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים ולא צוה כן במואבים, לאחר שצוה אל תצר את מואב אמר נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, ולא צוה כן במואבים ועמונים מפני שתי פרידות טובות שאני עתיד להוציא מהן. ובמדרש אגדה מזכירים כן תמיד אמרו במדרש אלה הדברים מי יובילני עיר מבצר מי נחני עד אדום רבנן אמרי לא ראשו של פסוק סופו ולא סופו ראשו מי יובילני מי נחני מי יובילני מי יתן לי שאפרע ממנה א"ל הקב"ה דוד ידיך חדודות וחרוצות הן ואני רוצה לרדות את עולמי בהן, ד"א דוד אני צריך לה לדורות וכבר משה רבך בקש להזדווג בהן ואמרתי לו רב לכם, רב יצוה לתלמידיו, הנה גם דוד הוזהר שלא יכריתם ויקח ארצם מהם ולכן שם נציבים באדום כי לא נמנענו רק מקחת

מהם ירושה אשר נתן להם ה'. וכן בבני עמון הותר לזנבן לנקמתו שעשו אחרי כן רעה שנאמר ויאסוף אליו בני עמון ועמלק ולא מצינו מלחמה לדוד עם מואב זולתי מה שאמר וימדדם בחבל ופירשו שעשו זה לנקמה שהם המיתו את אביו, או שהותר מפני מלחמה שעשו עם ישראל כי בעגלון מלך מואב נאמר ויאסוף אליו את בני עמון ועמלק וילך ויך את ישראל ושמואל אמר וימכור אותם ביד סיסרא וביד פלשתים וביד מלך מואב וילחמו בם. ובאגדת בראשית רבה התירו מפני בלק ששלח לבלעם לקללם ועשה עמהם רעה להכשילם בבנות מואב אחרי אזהרת אל תצר את מואב כמו שהזכרנו. אבל במדרש תהלים מזכיר זה להתיר לדוד ארם נהרים מפני שהיה בלעם משם שנאמר מן ארם ינחני בלק מלך מואב. ובירושלמי פרק קמא דראש השנה אמרו כתיב והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנה וכתיב בחברון מלך על יהודה שבע שנים וששה חדשים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנה. והשיבו בזה אמר רבי יודן ברבי שלום כתיב כי ששה חדשים ישב שם יואב וגו' אמר לו הקדוש ברוך הוא אני אמרתי אל תתגר בם ואתה התגרית בם חייך שאינן נתונין לך. הנה עם כל ההיתר שלימד בסנהדרין מצד שפרצו הגדר תחלה עם כל זה נענש עליהם. והקרוב מפני שעשה בהם נקמה יותר מדאי, כי בהכריתו כל זכר מהם אבד שמם וכאלו נלקחה נחלתם מהם. והיוצא מכל מה שאמרנו שיהיו אלה הג' מניעות הבאות בשעיר ועמון ומואב מצוה לדורות, ומכל מקום כיון שבא סנחריב ובלבל את העולם הותרה ארצם למלך המשיח כמו שאמרו בחלק (דף צ"ד:) שארצות עמון ומואב טיהרו בסיחון, ועוד שיכריתם האל יתברך ויתעלה ותשאר ירושתם לנו ולכן כתוב וירשו הנגב את הר שעיר. ואם כן הדבר כמו שחשבנו נתרבו לנו שלשה לאוין בחשבון שס"ה. אבל נאמר כי הקדש בעלי מומין למזבח ושחיטתם וזריקת דמן והקטרתם כולם מצוה אחת אע"פ שלוקין על כל אחת, לפי שהכוונה בכולם למנוע עשיית הקרבן מבעלי המומין. ולשון התורה כך הוא לא תקריבו. וכבר אמרתי עוד שלשון התורה נמנה במצות ואפילו בענינים חלוקים הנמנעין (ס"א הנזהרין) בשם אחד. והאל המיוחד, אשר ממנו לבדו אפחד, יקבצנו יחד, אל העיר אשר נקרא שמה, ה' שמה: